143

Lilli Promet

Primavera

Editura Eminescu

Lilli Promet Primavera

Cuprins

[1]

LILLI PROMET

Primavera

1

LA MILANO N-AM FOST PRIMIŢI nu erau camere la hoteluri, aşa că a trebuit să mergem mai departe, la Torino.

După ce am fumat o ţigară afară, la aer, m-am urcat iar în autobuz şi m-am aşezat pe scaunul încălzit de soare unde-mi lăsasem poşeta. Märten a urcat ultimul. Îl văzusem încă de ieri în Catedrala Bunăvestirii din Kremlinul Moscovei, unde mă dusesem ca să contemplu picturile lui Rubuov. Din frescele acelea mă priveau nişte chipuri superbe, inspirate, cum întâlneşti rareori în forfota străzii.

În ajun fusese cât pe ce să ne ciocnim pe treapta de sus a pridvorului, dar se pare că el nu m-a recunoscut. Nici eu n-am simţit vreo emoţie. Timpul şi-a desăvârşit opera. Nici eu, nici el nu mai eram cei de altădată.

În avion, un „Caravelle", am stat în dreptul aripii şi n-am văzut unde s-a aşezat el. Desigur, e autoamăgire să-ţi închipui că în cazul unei catastrofe eşti mai în siguranţă dacă stai în dreptul aripii.

Cei mai mulţi dintre pasagerii care au urcat în avion pe aeroportul Orly din Paris erau italieni. M-a impresionat chipul fermecător al unei tinere. Avea o faţă pură ca marmura şi dulce ca o bomboană de marţipan. În răstimpuri juna italiancă îşi întorcea ochii de la câmpurile nesfârşite de nori ce se desfăşurau de partea cealaltă a geamurilor şi îl întreba ceva pe tânărul de lângă ea, care, cufundat în lectura ziarelor, o învrednicea drept răspuns doar cu câte un scurt: *„Si, si"*.

M-am înşelat însă luându-i drept o pereche de îndrăgostiţi. Pe aeroportul din Milano tânărul era

aşteptat de un infirmier cu un fotoliu pe rotile, iar pe fată a întâmpinat-o şi a sărutat-o un alt bărbat.

Asta mi-a captat un timp gândurile.

În drum spre Torino nu m-a părăsit nicio clipă ideea tulburătoare că undeva în spatele meu stă şi, poate, mă priveşte stăruitor el, desigur dacă totuşi m-a recunoscut.

Autostrada Soarelui…

Vasăzică aşa arată autostrada asta – dreaptă şi netedă! Drumul pe care îl străbate omul în viaţă nu poate fi aşa. Mi-am amintit de drumul care duce la un vechi cimitir din Estonia, plin de hârtoape. Ce-i mai zdruncină pe morţi în sicrie pe ultimul lor drum pe acest pământ!

Când călătoreşti, privind pe geam te gândeşti adesea la lucruri care altminteri nu ţi-ar trece niciodată prin minte.

În amurg am ajuns la Torino. Autobuzul nostru n-a mers pe sub arcadele de pe străzile principale, ci a ocolit îndelung pe nişte ulicioare; şoferul încerca să ajungă la un hotel de pe Corso Vittorio-Emmanuele.

Din pricina oboselii, toţi bombăneau. Eu eram aşa de istovită, că nu-mi venea nici să-mi schimb poziţia, nici să mă ridic de pe locul meu. Dar, odată ajunşi la hotel, m-am ridicat ca şi toţi ceilalţi.

Aşteptam să ni se repartizeze camerele.

M-am rezemat obosită de perete, încercând o senzaţie de vomă.

El a venit drept la mine.

— Bună seara, Saskia! a zis.

— M-aţi recunoscut?

Nu ştiam dacă să-i spun „tu” sau „dumneavoastră”.

— Da, mi-a răspuns el. Te-am recunoscut. Ai primit camera?

— Încă nu.

— Valiza ta?

— Asta? Cu husă? O, nu, asta e prea mare.

Ciudat, totuşi, că nu încercam nicio jenă şi nu simţeam nevoia de a mă preface mirată sau de a-l întreba ceva lipsit de importanţă, indiferent ce.

O femeie mă căuta, cu o cheie în mână.

— Ni s-a dat o cameră cu două paturi. Aveţi ceva împotrivă?

Mi-am ridicat valiza. Märten a vrut să mi-o ia, dar i-am spus că nu e grea.

Am intrat în lift cu femeia aceea. Când a deschis uşa camerei, s-a recomandat şi m-a întrebat dacă i-am reţinut numele.

Aveam camera 63, femeia se numea Fevronia.

Înainte de a intra, m-a prevenit:

— Fiţi cu băgare de seamă. Aici sunt probabil instalate microfoane. Nu vorbiţi mai mult decât trebuie.

M-am trântit în pat.

Fevronia s-a spălat pe mâini în baie şi a revenit înştiinţându-mă că săpunul hotelului e gratuit.

— Trebuie să coborâm, a spus ea.

N-am înţeles.

— La masă.

Într-adevăr, ultima oară mâncasem dis-de-dimineaţă, la o altitudine de şase mii de metri deasupra Mării Baltice.

— Şi dacă nu mergem? am întrebat.

— Glumiţi? Eu, dacă mă culc nemâncată, mă trezesc peste noapte şi mi se face foame.

Îmi priveam în oglindă faţa obosită.

— Ce profesie aveţi? a întrebat Fevronia.

— Sunt actriţă.

Atunci m-a privit cu mai mult interes şi, nu ştiu de ce, parcă cu neîncredere.

Excursioniştii din grupul nostru se adunaseră deja în boiul hotelului şi stăteau în aşteptare. *Il pedotto* dădea dispoziţii celor de la administraţie. Apoi ne-a condus pe stradă, la restaurantul aflat într-o clădire învecinată.

Şeful de sală, un bărbat deşirat, ne-a întâmpinat, iar chelnerii în haine albe au început imediat să aducă platouri mari cu mâncare. Am renunţat la supă. Vecinul meu de masă, un bărbat înalt, mai în vârstă ca mine, mi-a turnat în pahar vin de Chianti. Era excelent. Când am refuzat friptura, chelnerul a clătinat din cap. N-am înţeles ce-a spus. Necunoscutul de lângă mine mi-a tradus:

— *Il cameriere* este îngrijorat de ce nu mănâncă *signora.*

— Mi-e lene, am mărturisit cinstit.

— *Il cameriere* întreabă: poate *signora* doreşte o cafea?

Am încuviinţat cu un semn din cap. Se pare că am făcut-o cu prea multă râvnă, pentru că chelnerul a râs şi a fugit. Mi-a adus de la bar o ceşcuţă de cafea şi o picătură de coniac într-un pahar mare. Aş fi vrut să-i mulţumesc, dar nu ştiam cum. I-am cerut sfatul vecinului.

— Spuneţi-i simplu *grazie.*

Chelnerul s-a, luminat la faţă, ca şi cum ar fi căpătat un bacşiş.

Vecinul meu de masă s-a prezentat: „Konstantin”. Numele de familie nu i l-am desluşit.

— Sunt profesor universitar. Predau literatura antică.

— Deci nu sunteţi pentru prima oară în Italia?

— Ba sunt pentru prima oară. A răspuns el.

După îngheţată, toţi s-au ridicat de la masă aproape simultan.

— Şi ceaiul? făcu mirată Fevronia. Aştepta s-o susţinem, Ceai de ce nu ni se dă?

În lift, Konstantin ne-a propus să facem o mică plimbare prin oraş.

— Sau mergeţi la culcare?

— La culcare, declară Fevronia.

Konstantin aştepta răspunsul meu.

— M-aş plimba puţin.

Konstantin urcă la el în cameră. Eu mi-am pus pardesiul.

— Să nu zăboviţi prea mult, spuse Fevronia.

— Un sfert de oră.

Ne-am plimbat totuşi mai mult decât i-am promis Fevroniei. Era o seară caldă, pardesiul se dovedea a fi inutil, mă împovăra. Pe stradă întâlneam trecători izolaţi. În baruri se strângeau feţele de pe mese. Sub arcadele peroanelor stăteau şi fumau în tăcere, înainte de a se împrăştia pe la casele lor, bărbaţi cu feţele palide din pricina luminii trist-opalescente.

Patronul unui bar, ocupat să strângă o masă şi-a ridicat privirea asupra noastră şi a întrebat dacă nu dorim să bem ceva.

L-am întrebat la rându-ne de ce s-a gândit să ne facă aceasta propunere. Dar patronul a strâns din umeri Probabil că o spusese la întâmplare. Politeţea noastră i-a dat curaj, aşa încât Konstantin a fost nevoit să-i spună de unde suntem.

— *Si, si,* dădu din cap patronul. *Russo*?

Nu intenţionam să precizez, asta n-avea nicio importanţă. Dar, spre uimirea mea, Konstantin spuse:

— *Signora* e din Ţările Baltice.

Patronul dădu iar din cap, dar expresia de pe faţa lui mărturisea că n-a auzit de când e de un asemenea loc pe globul pământesc.

— Vă mai amintiţi cum se numeşte hotelul nostru? Vom putea oare să găsim drumul înapoi?

—„Majestic”, hotel „Majestic”, spuse Konstantin. Ne aflăm pe o strada paralelă cu Corso Vittorio-Emanuele. Doriţi să ne întoarcem?

Da, doream.

N-ar îi trebuit să iau pardesiul.

— Aveţi un nume rar, spuse Konstantin.

— Mama era o admiratoare a lui Rembrandt. Şi puţin îi păsa că Saskia a murit de tânără şi l-a lăsat pe Rembrandt nefericit.

Când eram mică mi se Spunea simplu Sass, şi abia când am mers la şcoală am aflat că numele meu adevărat, complet, e Saskia. Mult timp n-am

putut să înţeleg de ce i-a plăcut mamei acest nume, şi abia mult mai târziu când am văzut la Galeria din Dresda portretul Saskiei, mi-am dat seama cât era ea de frumoasă şi m-am declarat de acord cu alegerea făcută de mama.

Era cu totul alt tip. Cât despre mine, nici eu nu ştiu cum sunt. Eu trebuie să-mi iau mereu alt chip, să fiu altcineva şi tot ce e al meu, şi tot ce am împrumutat de la alţii risipesc zi de zi.

În vestibulul hotelului „Majestic" într-un fotoliu adânc, şedea somnoros şi indispus de aşteptare conducătorii grupului. Scoţând un căscat, a intrat împreună cu noi în lift. Dintre toţi câţi eram, noi ne întorceam ultimii.

— *Buona notte,* ne ură liftierul.

Fevronia se vârâse sub pătură. Mi-am aruncat pantofii din picioare şi numaidecât am simţit o uşurare.

— Mai faceţi baie? mă întrebă vecina mea.

Mi-am închipuit atunci un balon de săpun gata să plesnească.

— Nu. Fac mâine dimineaţă un duş.

N-aveam de gând să fac gălăgie, şi asta a liniştit-o.

— Pot să sting lumina?

— Stingeţi-o.

— Un hotel ca multe altele, constată Fevronia când am stins lumina. Dumneavoastră ce cremă folosiţi?

— Ce se nimereşte.

— Nu aceeaşi cremă?

— Nu întotdeauna.

— Credeam că vă comandaţi o cremă specială.

— Nu. Cumpăr cremă de la magazin.

— Ce e interesant în oraş?

— Afişele.

— Afişele?

— Zece mii de lalele.

Nu am mers la expoziţia de lalele.

De dimineaţă am plecat la Armeria Reale. La Muzeul regal de arme, un pâlc de şcolari coborau în salturi scara de la intrare fluturându-şi braţele şi scoţând ţipete ca un stol de ciori.

Uitasem ochelarii de soare la hotel şi acum mă chinuiam. Mi-am stricat toată dimineaţa.

Fevronia s-a fotografiat pe scara muzeului şi ne-a ajuns din urmă când contemplam nişte manechine de cai.

Se aflau aici spade bogat ornamentate, archebuze, puşti cu paturile încrustate, şei şi harnaşamente bătute în pietre preţioase.

În jurul unui cal murg zbura o molie.

Märten îşi luă ochii de la un pumnal plin de ornamente, cu două lame care după lovitură se desfăceau în rană.

— Ai văzut cuţitul acesta? mă întrebă, privindu-mă drept în ochi prin geamul vitrinei. Oamenii au ştiut întotdeauna să dea o aparenţă frumoasă omorului.

Era furios.

— Pentru ce? am întrebat.

— Din diferite motive. Fie şi chiar numai pentru a se justifica.

N-am mai schimbat nicio vorbă, deşi am străbătut toate sălile împreună. Apoi m-a găsit Fevronia şi m-a chemat pentru o clipă deoparte.

— Aţi văzut centura de castitate? mă întrebă roşindu-se. Eu n-am putut-o găsi.

— Am văzut-o. Dar nu mai ştiu în ce sală. Întrebaţi-l pe *il pedotto.*

— Pe un bărbat? Ce, nu sunteţi în toate minţile?!

— Asta e ceva ce-i priveşte înainte de toate pe bărbaţi, am zis. O femeie nu şi-ar pune-o de bunăvoie pentru nimic în lume.

Fevronia se duse să caute singură centura de castitate.

Märten mă aştepta în faţa unei vitrine care se pare că nu-l interesa câtuşi de puţin, pentru că n-a

învrednicit-o nici măcar cu o privire.

— Ce simţi tu când vezi un film de război? mă întrebă.

— În ce sens?

— Când se omoară oameni.

— De cele mai multe ori. Nimic.

— Nu te cutremuri?

Am strâns din umeri.

— Ai dreptate, se învoi el. Şi de ce crezi tu că e aşa?

Nu ştiam ce să-i răspund.

— Nu ştiu. Ne-am obişnuit cu omorurile.

— Asta e. Ori ne-am obişnuit, ori oamenii rămân nereceptivi la omoruri, spuse Märten.

Afară stăruia o lumină puternică, îmi trebuiau ochelarii de soare. Märten mi-i oferi pe ai săi, dar nu mi se potriveau.

— Îmi sunt prea mari.

Apoi i-am spus:

— Ascultă, eu nu ştiu nimic despre tine. Unde ai dispărut? Te-am aşteptat. Oare ai uitat totul?

— De ce crezi aşa? Când am fost eliberat, am venit să te caut şi am aflat că te-ai căsătorit şi că ai un copil. Băiat sau fetiţă?

— Am un fiu.

Toţi se aflau deja în autobuz. În vreme ce noi abia coboram agale scara.

— Ai stat în lagăr?

— Întâi la Buchenwald, spuse Märten. Nu-ţi fie teamă, n-am să te plictisesc cu poveştile mele. Cine doreşte poate găsi toate astea în cărţi.

Cum oare de a ghicit că, într-adevăr, nu voiam să aud vorbindu-mi-se despre asta?

— Priveşte ce albastru e cerul, am zis, ridicându-mi
ochii în sus.

Cerul era, realmente, foarte albastru.

Ne căzneam cu spaghetele, neizbutind nicicum să înfăşurăm pe furculiţă atâţia metri de macaroane.

II cameriere îşi luă ochii de la noi.

— Cine e bărbatul împreună cu care aţi privit caii aceia? întrebă Fevronia curioasă. Obosise luptându-se cu spaghetele şi făcea o mică pauză.

— Ne-am cunoscut în tinereţe.

— Aveţi succes la bărbaţi. Ce-or fi găsind la dumneavoastră?

Mirarea ei era pe deplin sinceră.

— Vă îmbrăcaţi obişnuit. Nici n-ai crede că sunteţi actriţă. Faceţi figuraţie sau jucaţi roluri principale?

— Cum se nimereşte.

Întrebările ei nu m-au şocat, dar, înainte de a pleca să vizităm oraşul, mi le-am reamintit.

Il pedotto Riccardo era un tânăr simpatic şi leneş. Ziua purta un frumos costum bleumarin în dungi, seara – un costum negru la fel de frumos. Mai bine zis, apărea în negru atunci când nu-i era lene să se schimbe. Riccardo nu se prea ostenea nici cu explicaţiile. Privea plictisit pe geam atunci când autobuzul nostru greoi rămânea imobilizat, în momentele în care se forma câte un ambuteiaj, iar un cârd de Fiaturi mici şi furioase făceau gălăgie în jurul lui şi nu se potoleau decât după ce se urneau iar din loc.

Urcam pe un munte, ca să vizităm biserica Mănăstirii
Supergo. La fiecare cotitură a urcuşului pierdeam din vedere străzile cu palmieri şi cu grădiniţe în faţa caselor.
Apoi deodată totul a reapărut: cupola unei sinagogi, frunzele gingaşe de arţari şi Padul la confluenţa lui cu
Dora.

Aici, pe munte, era frig.

Nu izbuteam nicicum să-mi aprind o ţigară, vântul stingea chibriturile. Atunci Märten mi-a oferit un foc, ţinând chibritul în palmele făcute căuş. Îşi ridicase gulerul pardesiului şi stătea

rezemat de un perete. În bătaia vântului, urechile i se învineţiseră.

Mi-am amintit cum, cândva, într-un moment de tristeţe, mi-am scornit o minciună plăcută. M-am convins că
Märten mi-ar fi trimis în toiul iernii o ramură de scoruş în floare.

— Stupid, nu? am întrebat, spunându-i povestea asta lui Märten.

— Acolo nu erau scoruşi, mi-a răspuns el.

Nu înţeleg de ce i-am povestit toate astea, dacă pentru noi doi trecutul nu mai însemna acum nimic.

Pe panta muntelui erau aruncate pahare de îngheţată.

Am luat dejunul în acelaşi loc unde am cinat aseară. La masă se vorbea despre mormântul comun al unei echipe italiene de fotbal. Îmi părea ciudat că nu ştiam nimic de asta.

— Dar ni l-au arătat, spuse Fevronia. Ia amintiţi-vă.

Lucrurile s-au petrecut aşa. Fotbaliştii se înapoiau victorioşi, era o ceaţă groasă şi, la aterizare, avionul s-a izbit de muntele acela. Nu ştiu dacă mai e vreun loc pe pământ unde cineva să nu-şi fi pierdut viaţa sau unde cineva să nu fi fost ucis. În case, în paturi, oamenii mor de moarte naturală, se săvârşesc din viaţă, dar în pieţele oraşelor sau direct în stradă moartea e de cele mai multe ori un asasinat.

Konstantin m-a întrebat dacă poate să-mi mai toarne vin. Aici toate vinurile erau bune, şi cele albe, şi cele roşii, şi oricum s-ar fi numit.

În cea de-a doua parte a zilei am schimbat banii. *Il*
pedotto ne-a sfătuit să facem cumpărături în magazinele universale cu preţuri fixe. Fevronia şi-a cumpărat o muşama şi s-a înapoiat tocmai când eu mă spălam. Mi-a spus că o va întinde pe masă şi mă

va aştepta până voi ieşi din baie, ca să-mi afle părerea.

Şedeam în apa caldă şi mă gândeam la bunica. Avea vreo şaizeci de ani când am mers ultima oară cu ea la baie.

Era albă la trup şi avea o siluetă perfectă, ca o statuie, cu sânii şi şoldurile frumoase; când şi-a scos agrafele, părul i-a căzut greu până mai jos de brâu. Dar faţa îi era zbârcită, scofâlcită, îmbătrânită.

Era foarte cochetă în tinereţe, la fel şi după ce a părăsit-o bărbatul. Dar când a părăsit-o amantul, a îmbătrânit foarte repede. N-am văzut-o pe bunica niciodată altfel decât cu o băsmăluţă pe cap şi într-o rochie bătrânească.

Continuam s-o iubesc, deşi îmi aminteam prea puţine lucruri despre ea. Poate iubeam acum doar amintirea ei.

Pare ciudat, dar despre bunica alţii îşi aminteau numai că a fost omorâtă sub ruinele casei în timpul bombardamentului din martie.

Am şters cu prosopul oglinda aburită.

Şi deodată mi-am dat limpede seama cum trebuia să spună Cleopatra: „Iubirea? Cât e ea de mare?” (Textul lui Antoniu: „Iubirea nu valorează nimic, dacă nu există o măsură pentru ea”.)

Cleopatra: Dar eu vreau să-i descopăr limitele.

(La care Antoniu spune: „Caută-le dincolo de hotarele Universului”.)

Am repetat aceste două replici ale Cleopatrei. Şi m-a cuprins teama că la fel de repede cum am găsit-o aş putea să şi pierd intonaţia căutată. Dar în clipa aceasta eram stăpână pe ea.

Am ieşit din baie şi m-am şters în grabă. Ţineam cele două fraze prinse ca într-o muşcătură feroce de buldog.

Am şi uitat de Fevronia. Ea însă mă aştepta, ca să-mi arate achiziţia.

— La noi nu sunt din astea, zise.

Pe muşama erau imprimate în culori vii un iepure împuşcat, de dimensiuni uriaşe, o puşcă şi o

cartuşieră. Motivul se repeta. Pe bucata de muşama, lungă de doi metri, încăpeau doar un iepure întreg şi două jumătăţi.

După aceea Fevronia s-a apucat să-şi scoată rochiile din şifonier şi de pe umeraşe şi să le aranjeze în valiză.

2

FEVRONIA S-A INFORMAT CUM O cheamă pe camerista noastră, a aflat că-i spune Mariuccia şi i-a lăsat în dar o lingură de lemn.

— E o fată de treabă, muncitoare. Cel puţin ştii cu cine ai de-a face, spuse ea despre Mariuccia.

A doua zi dimineaţă am plecat spre Genova.

Munţii acoperiţi de zăpezi eterne au dispărut curând din vedere. Priveam pământul de un verde orbitor al ţăranilor italieni. Boi albi. Cirezi de vaci. Hambare, grajduri.

Sălciile tunse, încă neînfrunzite, păreau, văzute din goana trenului, nişte pumni ridicaţi în sus.

Il pedotto dormea, cu o mână sub obraz, ca un copil, cu gura căscată. În răstimpuri deschidea alene ochii cârpiţi de somn, ca să vadă gările prin care trecea trenul. Peste noapte s-a cam veselit cu un grup de prieteni.

La opriri urcau în tren oameni de la ţară, cu valize şi coşniţe, zgomotoşi şi guralivi. Încercau pe rând uşile la toate compartimentele, în speranţa de a găsi locuri libere.

Compartimentul nostru nu era plin şi de aceea *il pedotto* trebuia să explice de fiecare dată că aici locurile erau rezervate.

— Riccardo, îl întrebă Konstantin, dumneata în ce oraş locuieşti?

— La Milano.

Fevronia vru să-i afle vârsta.

— Câţi ani ai, Riccardo? îl întrebă Konstantin.

Vorbeau italieneşte. Riccardo se descurca totuşi anevoie ruseşte şi nu voia să facă eforturi.

— Douăzeci şi patru.

— Are douăzeci şi patru de ani, spuse Konstantin.

În timpul unei opriri mai lungi, Riccardo a deschis geamul şi şi-a scos afară capul cârlionţat. L-a strigat pe un vânzător ambulant de pe peron, cerându-i să se apropie cu căruciorul lui de geam, şi ne-a tratat cu limonadă.

La uşile vagonului era gălăgie mare. Toţi erau leoarcă de sudoare din pricina grabei, a bagajelor prea multe şi de teamă să nu întârzie. Aplecat de la mijloc peste geam, *il pedotto* urmărea cu privirea fetele frumoase din mulţime.

Fevronia vru să ştie dacă Riccardo are o logodnică. Nu putea să înţeleagă de ce refuză Konstantin să-i pună o astfel de întrebare.

— De ce nu puteţi să-l întrebaţi asta?

— Hai, fie-vă milă!

Până la urmă, ea l-a silit totuşi pe Konstantin să întrebe, şi Riccardo a răspuns:

— Am. În fiecare oraş.

Trenul storsese din noi şi cea mai mică dorinţă de a vorbi. Capetele ni se bălăbăneau în toate părţile. Riccardo începu să se plictisească în compania noastră, aşa încât se duse să caute în alte compartimente conlocuitori mai veseli.

Konstantin ieşi pe culoar să fumeze, în timp ce eu şi cu
Fevronia contemplam căsuţele albe de pe costişele dealurilor.

N-aş putea să mă laud că aş fi bună gospodină, dar soţul meu e un om complezent şi nu face din asta o problemă. Numai fiul meu mă mustră când îmi cere să iau de pe masa din sufragerie mănuşile sau peria de haine.
Sau când, scoţând cu două degete de mai ştiu eu unde căciuliţa mea din blană de vulpe argintie, roasă rău, întreabă:

— Aş fi curios să ştiu unde crezi tu că e locul acestui obiect?

Seara, după spectacol, sunt uneori obosită, iar peste zi nu ştiu să folosesc timpul cu chibzuinţă, şi întotdeauna rămâne ceva nefăcut sau făcut numai pe jumătate.

Locuim într-o parte a oraşului lipsită de personalitate, într-un fel de stup pentru oameni. Partea aceasta nu poate fi considerată frumoasă. Şi nici liniştită. După ziua de muncă, tramvaiele arhipline duc pe la casele lor femei cu sacoşe grele, pâine cu ulei, ceapă, pâine şi varză.

Sfârşitul săptămânii începe cu petreceri vesele, iar lunea geamurile sparte de la ferestre şi de la uşi se înlocuiesc cu placaj.

Cu oamenii aceştia agitaţi eu călătoresc în fiecare zi cu tramvaiul sau stau la rând în magazine, şi atâta tot, pentru că la teatru ei nu vin. Ar fi jenant s-o interpretezi pentru ei pe Desdemona, care s-a lăsat gâtuită ca o găină.

Asta i-ar înfuria; după părerea lor, era destul ca Othello să-i tragă o chelfăneală zdravănă şi totul ar fi fost în ordine.

Märten a venit la noi în compartiment şi s-a aşezat pe locul lui *il pedotto*, la geam.

— Zdruncină? mă întrebă.

— Grozav.

— Ai aţipit?

— Nu. Mă gândeam.

Märten se aşeză picior peste picior şi îşi încrucişă braţele pe piept.

L-am întrebat cum i se pare viaţa acum, după toate câte a avut de îndurat.

Se arătă mirat:

— La asta te gândeai?

— Nu. Dar aş vrea să ştiu.

— După toate?… Aşa şi aşa…

Nu ne uitam unul la altul. Mi-era jenă să-i privesc în ochii albaştri, strălimpezi.

Trenul gonea la periferia unui oraş şi părea că dintr-o clipă în alta va intra huruind într-o casă.

Fevronia ne admonesta:

— De ce vorbiţi într-o limbă străină?

Märten îi răspunse că vorbim în limba noastră maternă.

Riccardo îşi vârî capul pe uşă şi, văzându-şi locul ocupat, se retrase iar.

— Crezi oare că oamenii nu mai au parte de suferinţă?

— Suferă mai ales pentru nişte nimicuri, replică
Märten.

— Totul este relativ.

— Nu chiar totul.

Fevronia îşi luă ochii de la geam şi ne aruncă o privire mustrătoare.

— Nu înţeleg ce vorbiţi.

Märten o întrebă:

— Dar limba italiană o cunoaşteţi?

— Asta-i altceva, răspunse Fevronia.

— De ce altceva? întrebă Märten.

— Păi, ei sunt italieni.

Mai târziu i-am spus lui Märten că amândouă părţile nu s-au purtat cum trebuie.

De la geamul hotelului de pe Via Balbi se vedea monumentul lui Columb.

Columb privea golful, unde era ancorat un pachebot ce-i purta numele, şi Genova răsfirată în lungul golfului.

Sforile întinse peste defileurile strâmte şi adânci ale străzilor erau pline de la un perete la altul de cearşafuri puse la uscat.

Aş fi vrut să ies imediat să mă plimb pe sub ele, dar am fost conduşi la Catedrala San Lorenzo. Trebuia să aflăm cât mai multe despre acest oraş: că aici s-a născut
Paganini, a locuit Byron şi şi-a făcut primele experienţe
Marconi, că în munţi se afla un castel al lui Richelieu, iar în apropierea hotelului nostru era

casa lui Columb. Prea multe obiective turistice pentru un singur oraş.

Dar în dimineaţa asta cristalină mi s-au ivit dorinţe deosebite de ale celorlalţi, capricioase, ca ale grupului de şcolari din provincie care trăseseră la acelaşi hotel cu noi.

Băieţii aceştia nu voiau nici să vadă, nici să audă nimic.

Ei doreau numai să se plimbe cu liftul, ceea ce şi făceau.

Iar cei trei simpatici preoţi cărora le fuseseră daţi în grijă şedeau în fotolii în holul hotelului, cu mâinile împreunate pe pântece, şi-i urmăreau indulgenţi cum se distrează.

Din casa lui Cristofor Columb s-a păstrat numai faţada.

Numai faţa. Fără ceafă. Dar era o faţă memorabilă. Patru gemuleţe sub nişte ornamente, iar deasupra iederă şi o verdeaţă suculentă, ca o perucă mare de sub care se arăta chipul acesta bătrân şi mic.

Viaţa caselor şi a lucrurilor mă punea pe gânduri.

În răstimpuri, visam soba galbenă din plăci de faianţă din anii copilăriei mele. Cerea puţine lemne, dar rămânea caldă mult timp. Era plăcut să stai cu spinarea lipită de ea.

Mama îmi atrăgea atenţia: „Vezi că o să ţi se usuce şira spinării”.

Dar tocmai aşa era cel mai plăcut să stai. Desigur, când duduia focul, îmi plăcea să mă uit la el stând ghemuită la gura sobei. Nu aveam bucătărie, mama gătea în soba de faianţă, şi când mă întorceam de la şcoală, mâncarea mă aştepta în cuptorul fierbinte.

Un bombardament a incendiat Biserica Niguliste şi de la ea a luat foc totul în juru-i. Pe locul fostei noastre case acum e curtea unei clădiri noi, cu magazii de scânduri şi lăzi de gunoi. E greu de crezut că a intrat în nefiinţă o sobă de faianţă aşa de mare, care mie mi se părea eternă ca o cetate.

Acum despre soba asta nu ştie nimeni nimic. Dar sufletul ei a rămas totuşi pe pământ.

În visele mele vedeam şi odaia noastră. Dar îmi visam să mai am o cameră: aveam copil şi stăteam tustrei. Şi cea de-a doua cameră se afla la etajul superior, în locul podului. Mă îndoiam însă că temelia ar putea rezista la o supraetajare, dar numaidecât îmi aminteam că această casă avea patru sute de ani şi pereţii ei erau groşi de un metru.

În vis, soba noastră cea galbenă rămânea la fel cum fusese cândva, ea continua să trăiască şi să dea căldură. De fiecare dată rătăceam îndelung prin oraşul cufundat în întuneric înainte de a găsi strada, apoi casa şi abia la urmă cheia.

Intram în odaia care nu mai exista de mult.

Totul rămăsese la locul lui. În mijlocul camerei, masa înconjurată de scaune. Deasupra mesei – lampa cu abajur, ca o umbrelă deschisă.

Speram s-o văd pe mama. Nu era acolo. Dar mâncarea mă aştepta în cuptor.

I-am făcut cu ochiul casei lui Columb. Feţei aceleia bătrâneşti. I-am făgăduit să mi-o întipăresc în memorie.

Într-una din navele laterale ale catedralei se logodeau doi tineri. Stăteau în genunchi şi, de plictiseală, vorbeau între ei. Într-o altă navă cântau nişte călugăriţe. Într-alta stăteau faţă-n faţă două şiruri de tineri în costume negre, iar un cardinal în veşminte de un roşu aprins le tampona cu vată frunţile netede.

— Ce face? întrebă Fevronia.

Ecoul catedralei o îngână.

I-am spus cât puteam de încet:

— Asta e sfânta ungere cu mir.

— În biserica noastră nu se face aşa ceva. Fevronia susţinea că ştie asta cu siguranţă.

— Aşa se face numai la catolici.

— Zău? Ce, ei sunt catolici?

Fevronia a urmărit cu interes ritualul şi a mărturisit că nu-i înţelege rostul. De ce trebuiau unşi aceşti tineri?

Konstantin se aplecă spre ea şi-i şopti la ureche:

— Asta se face pentru întărirea părului, contra chelirii.

Fevronia a notat toate acestea în micul ei carneţel.

La ieşirea din catedrală, Märten m-a luat de braţ.

— Hai s-o ştergem, Saskia!

M-am învoit numaidecât.

Ceea ce făceam putea fi numit aproape o evadare. În cele din urmă, Märten se opri, dădu drumul braţului meu şi izbucni în râs.

Mai departe am mers la întâmplare, pe sub arcade, în sus şi în jos pe scări. Pe străzile care ne plăceau.

Mulţi marinari vindeau ţigări, ceasuri şi tranzistoare care îşi debitau melodia pe pântecul fiecărui vânzător. Mai mulţi băieţaşi, mici negustori şi aceştia, ne urmăreau agasant, fără a-şi lua ochii de la noi, aşteptând un moment prielnic ca să ne plaseze nişte brichete.

Toţi făceau cu bonomie negoţ, peste străzile Genovei atârnau cearşafuri ude şi părea că oraşul e tot în flamuri.

Din pragul unei case, o femeie în papuci îi făcu lui
Märten un semn cu mâna, apoi coborî de pe peron şi intră în vorbă cu el. Probabil că îi spunea altceva decât ar fi fost de presupus.

Märten se scotoci prin buzunare, scoase cinci ţigări din pachet şi i ie puse femeii în palmă. Ea vârî imediat, lacomă, una în gură şi ceru foc. Apoi urcă iar treptele peronului.

N-ar fi trebuit să zâmbească. O stricau dinţii cariaţi.

— Asta te irită? întrebă Märten. Vânzarea trupului nu e lucrul cel mai murdar din lume, adăugă el.

Cum nu i-am răspuns nimic, zise:

— Omul e în stare să vândă mult mai mult decât propriul său trup.

Şi dădu din mână, ceea ce voia să însemne că despre astfel de lucruri n-are rost să vorbeşti. Şi totuşi nici el, nici eu nu ne-am eliberat din ghearele gândurilor noastre.

Lui Märten i s-a vorbit despre o mamă. Şi o fiică ce îşi câştigau existenţa făcând *strip-tease.* Mamei i se inocula în răstimpuri parafină în sâni. După spusele ei, era dureros, în afara scenei erau nişte femei aproape banale, modeste, preocupate, temându-se de apropierea bătrâneţii şi strângând bani ca să deschidă un mic bar. Îşi priveau ocupaţia cu seriozitate. Căutau în permanenţă figuri cu ajutorul cărora să-şi poată perfecţiona evoluţiile. Ca orice artist.

— Interesant! am zis.

Tonul meu nu i-a plăcut lui Märten, l-a găsit arogant.

— Fireşte, de cele mai multe ori căutăm să condamnăm în loc să înţelegem, a spus el.

Căutam un drum spre mare.

Vitrinele prăvăliilor ne îmbiau cu vinul, tutunul şi lămâile lor.

Märten a cumpărat o livră de coajă de nuci de cocos.

— Ştiu că-ţi place, a zis.

M-a uimit faptul că n-a uitat nici până acum un lucru atât de mărunt. Nucile de cocos îmi aminteau de anii de şcoală şi de portul din Tallin.

M-am plâns de oboseală, voiam să stau undeva, ca să mă odihnesc. Dar nu aveam unde să ne aşezăm. Am mai mers destul de mult până am ajuns la un havuz.

În jurul lui se aflau grupuri de bărbaţi, care discutau cu o vădită plăcere. Copiii lor făceau larmă, iar soţiile şedeau pe bănci, parcă vrăjite după expresia ce li se citea pe faţă. Din havuz ţâşnea în sus un jet subţire de apă, dar havuzul nu era deloc frumos.

Probabil că femeile acelea se simţeau pur şi simplu bine.

Ne-am aşezat pe o bancă lângă un cuplu tânăr. Bărbatul o ţinea pe femeie de un deget. M-a frapat faţa suptă a femeii şi faptul că îşi desfăcuse baretele de la pantofi.

Când s-au ridicat ca să se apropie de havuz, am văzut că femeia aştepta un copil.

— Ţie ţi-a fost greu? a întrebat Märten. Am înţeles la ce se referea.

— Nu, i-am răspuns. Nu prea.

În timpul cât am fost gravidă mă făcusem chiar mai drăguţă. Aveam mare poftă de bere şi de gogoşi. Cumpăram gogoşi pe stradă şi le mâncam pe loc. Tot timpul îmi era foame şi eram foarte bine dispusă. Mai târziu n-am mai simţit niciodată un asemenea calm lăuntric.

— Când ai învăţat limba italiană? I-am întrebat.

— Acolo, mi-a răspuns el.

Începuse să mă doară pielea feţei din pricină că stăteam prea mult în soare. De altfel, era şi timpul să ne reîntoarcem pe Via Balbi.

De data aceasta, în vestibulul hotelului şedeau nişte călugăriţe franceze, care aveau în grijă un călător în vârstă de doi ani.

Ai noştri erau deja la masă. Iarăşi spaghete în sos de roşii.

Fevronia m-a găsit bine bronzată. Simţeam şi eu că îmi ard obrajii. Fiindu-mi foarte sete, am golit un pahar de vin.

Locul lui Märten era la celălalt capăt al mesei şi eu mă străduiam să nu mă uit într-acolo.

— Mâine avem o zi interesantă, ne promise Konstantin. Vom merge la Rapallo.

— Şi ce e la Rapallo? Eu nu ştiam.

— Habar n-am ce-o fi acum, dar ştiu că acolo au fost
Pliniu şi Petrarca, Lucrezia Borgia şi Garibaldi.

Konstantin îmi devenea tot mai simpatic. Vocea lui frumoasă, joasă şi calmă avea asupră-mi un efect liniştitor, cunoştinţele lui erau demne de admiraţie.

— Macaroanele astea ar putea fi mai scurte, am spus înciudată.

— Saskia, întrebă Konstantin, n-aţi dori să luaţi după-masă o cafea, aici, la bar?

— Vreau, vreau, i-am răspuns.

— Ce puneţi la cale acolo? întrebă curioasă Fevronia.

— O partidă de cafea.

Mai înainte de a merge cu Konstantin la bar, mi-am dat cu cremă de faţă. Fevronia mă urmărea ce fac.

— Ştiţi cumva de ce nu ni se serveşte ceai seara?
Mă întrebă.

Am ridicat din umeri.

— Machiajul nu strică pielea?

— Nu cred, i-am răspuns.

În acest moment a sunat telefonul. Era pentru mine.
Am luat receptorul de la Fevronia.

— Saskia, am auzit vocea lui Märten.

Inima începu să-mi bată cu putere.

— Treci pe la mine. Poţi să vii acum? Auzi?

— Aud.

— De ce nu răspunzi? – şi mi-a spus numărul camerei sale.

Fevronia mi-a observat tulburarea şi voia să ştie ce mi se întâmplă. Dacă aş fi ştiut şi eu!

N-aveam răbdare să aştept liftul şi mi-am zis că am să ajung mai repede dacă urc scara cu piciorul. Surescitată cum eram, am trecut fuga pe lângă camera lui şi a trebuit să mă întorc aproape de la capătul coridorului.
Atunci am constatat, speriată, că m-am parfumat prea tare.

Când am intrat, Märten stătea la geam. Mă întrebă:

— Ai văzut vreodată cum fac ele treaba asta?

Într-o casă de pe partea cealaltă a străzii femeile întindeau rufe pe balcon. La uscat. Cu mâinile lor puternice le storceau bine, ai zice jucându-se. Trăncănind şi râzând într-una, legau colţurile cearşafurilor de poalele cămăşuţelor şi le înnodau de sfoară. Se pare că era mai sigur decât să le prindă aşa cu cârlige.

Märten mă cuprinse pe după umeri. Nu era o mângâiere. Dorea numai să privim împreună.

M-am aşezat pe canapea şi mi-am aprins o ţigară.

Camera era la fel ca a noastră.

— Cu cine stai?

— Cu Meiler.

— Ce e el?

— Scriitor.

Nu-i cunoşteam încă pe toţi din grup după nume.

Am întrebat dacă nu cumva cravata de pe fotoliu e a scriitorului.

Acum ştiam cine e Meiler.

— Ai vreun program? am întrebat.

Märten nu-şi făcuse niciun program. I-am spus că am să merg la bar să beau o cafea şi l-am întrebat dacă nu vrea să mă însoţească. Dar Märten ori nu voia să meargă, ori n-avea chef de cafea, n-am înţeles.

Atunci m-am ridicat şi am ieşit.

La ora aceea, afară de barman şi de noi doi, în bar nu mai era nimeni. În liniştea de aici şi în lumina discretă ne simţeam bine.

Konstantin m-a întrebat ce-aş fi dorit să fiu dacă nu eram actriţă.

Fumam amândoi, ne beam cafeaua cu sorbituri mici, fără grabă, pentru ca o singură ceaşcă să ne ajungă mult timp.

Am rămas pe gânduri: dacă nu eram actriţă? Nu ştiu. Poate tot actriţă. Ori poate m-aş fi ocupat de istoria artei.

— Din ce epocă?

— Din Renaştere.

Konstantin se arătă curios să ştie de ce din Renaştere şi nu din altă epocă.

— Să mă gândesc, l-am rugat. Cred că în epoca aceea oamenii se supuneau cel mai puţin arbitrariului.

Asta l-a amuzat pe Konstantin.

— Se pare că aţi uitat ce i s-a cerut lui Michelangelo. I s-a cerut, bunăoară, să-şi corecteze *Judecata de apoi* din Capela Sixtină şi să le picteze pantaloni profetilor şi sibilelor. Ia amintiţi-vă.

— Bine, am zis, a epocii.

Dar asta atestă. Doar latura morală în timpul discuţiei mi s-a părut de câteva ori că-l văd în cadrul uşii pe Märten. Dar mi-am dat seama numaidecât că m-am înşelat.

Konstantin era foarte mulţumit de tăria cafelei. Chiar a lăudat-o:

— E o cafea excelentă.

Mi-a oferit o ţigară italiană, dar nu voiam să mai fumez o ţigară din astea.

— Mulţumesc, nu vreau.

Konstantin se afundă în fotoliul verde ca muşchiul.

Mă întrebă, împrăştiind cu mâna fumul de ţigară:

— Vă place Italia?

Dacă îmi place Italia? Îmi place. E o ţară nespus de frumoasă. Ceea ce s-ar fi putut să nu ne

placă aici, gazdele noastre nici nu intenţionau să ne arate, programul călătoriei era întocmit în mod corespunzător. Aşa se întâmplă în orice ţară, nu numai în Italia.

I-am spus că aş dori să revenim la întrebarea lui la sfârşitul călătoriei. El se învoi, spunând că s-a cam pripit, dar era totuşi dornic să discute pe această temă.

Cineva dintre cunoscuţii lui, reîntors dintr-o călătorie turistică, a publicat într-un ziar nişte note de drum despre cocioabele, mizeria şi lăzile de gunoi pe care le-a văzut peste hotare. Mama lui Konstantin, în vârstă de optzeci şi unu de ani, o femeie care citea mult, şi citea fără ochelari, a împăturit ziarul şi, uitându-se la fiul său,
l-a întrebat: „Kostea, nu înţeleg, explică-mi, de ce i-a trebuit lui să plece în Franţa ca să vadă gropi de lături?”

Mi i-am imaginat pe amândoi – pe mamă şi pe fiul ei.

Konstantin mi-a mărturisit că un mod primitiv de a gândi îl înfurie întotdeauna.

— Ca azi, în timpul sfintei ungeri cu mir?

Voiam să imprim discuţiei un ton mai degajat. Konstantin a observat asta ceva mai târziu. A spus că el considera ignoranţa foarte primejdioasă pentru societatea noastră, întrucât ea se foloseşte de libertatea cuvântului, luându-şi adesea dreptul de a se amesteca în tot felul de domenii ale vieţii.

— Tocmai contrastul scoate totul în relief, am spus eu pe un ton vesel. Şi am dus ceaşca la gură, ca să sorb ultimele picături de cafea.

— Ce aţi zice dacă v-aş oferi un păhărel de coniac?
De acord?

— Dumneavoastră mie şi eu dumneavoastră. Numai cu condiţia asta.

— E-n regulă. Dar atunci n-au să vă ajungă banii ca să vă luaţi o bluză.

I-am răspuns pe acelaşi ton:

— Am să-mi iau una cu un număr mai mic.

Konstantin comandă coniacul.

Rămâneam tot singurii vizitatori ai barului. N-aveam niciun chef să plecăm de-aici.

Era un bar drăguţ, verde.

Covoarele erau şi ele verzi. Semănau şi ele cu muşchiul.

Am abordat altă temă uzată: am vorbit despre tineret. Spuneam că multe din ce am făcut noi nu-i sunt azi de folos tineretului.

Konstantin mă întrebă câţi ani are fiul meu.

— Şaptesprezece.

— Un tânăr furios?

— Cam aşa.

Fiica lui Konstantin şi soţia lui au murit de foame la Leningrad în timpul blocadei.

— Dacă deosebirea dintre generaţii ar fi numai biologică… Voiam să spun că valorile pe care le pot avea nu sunt imuabile.

I-am vorbit despre un muzician căruia în tinereţe
– şi despre un compozitor dintr-o generaţie mai tânără – lectura romanului *Jean Christophe* îi provoca leşinuri, care a spus că n-a citit o carte mai absurdă ca *Jean*
Christophe.

Oamenii din generaţia mea aflau în *Colas Breugnon* înţelepciune şi bucurie. Un tânăr scriitor francez cu care am avut prilejul să stau de vorbă a calificat această carte drept o pseudooperă, capabilă să stârnească admiraţie numai printre cei care nu cunosc Franţa şi poporul ei.

Şi altele, şi altele: ei socoteau că noi nu înţelegem epoca noastră.

Mai înainte nu ştiam cum înfloresc şi cum miros portocalii.

Acum, când am aflat-o, nu puteam să mi-o explic.
Mi se părea că simt mirosul acesta privind în sus,

spre cer. Şi în timpul călătoriei prin Italia, şi când mă gândeam la această ţară.

I-am spus lui Märten că, dacă îmi rămân bani, o să-mi cumpăr o pălărie cu un trandafir.

Şi-a dat seama că bat câmpii.

După război eram înnebunită după culori. Duceam dorul cromaticii verzi a ierburilor, dorul trandafiriului stupid şi al azuriului pur al cerului. Îmi erau necesare ca hrana. Setea mea de culoare semăna cu avitaminoza.

— Ia-mă cu tine când mergi să-ţi cumperi pălăria asta, spuse Märten.

L-am privit cu atenţie, ca să văd dacă nu cumva îşi bate joc de mine. Nu. L-am lăudat pentru înţelegerea ce o arată femeilor.

— Tu eşti ca Sandro Botticelli. În paradisul închipuit de el, până şi îngerii poartă pălării.

— Dacă vezi o liră pontificală, să-mi spui, l-am rugat.

— Pentru ce?

— I-am promis băiatului meu să-i aduc una.

Soţia şi fiica lui Konstantin au murit la Leningrad în timpul blocadei.

Copilul meu şi al lui Märten ar fi avut acum douăzeci şi patru de ani.

S-a născut la şapte luni, la primul Crăciun de război.

Ni s-a arătat Campo Santo, *Câmpul sacru,* din Genova, un cimitir ornamentat cu o colonadă. Statuile puternicilor lumii, din marmură albă, se înşiruiau pe kilometri întregi. În mărime naturală, de o exactitate naturalistă.

Aşteptam prilejul de a rămâne singură cu un domn.

Turnat în piatră, cu favoriţi, în frac, ţinându-şi jobenul în mână.

Am atins lacrima de pe obrazul lui întristat. Niciodată în viaţă nu mi s-a întâmplat să văd sau să

ating măcar o singură lacrimă de piatră.

Sub degetele mele, lacrima aceasta nu s-a încălzit şi nu a alunecat în jos pe obraz.

Îngerului care ţinea la buze trâmbiţa Judecăţii de apoi i-am spus:

— Ai întârziat, oare chiar n-ai băgat de seamă când ar fi trebuit să trâmbiţezi?

Altor cuvioase feţe n-am apucat să le spun nimic.

Se apropiase de mine scriitorul Meiler. L-am recunoscut după cravată. Am pornit mai departe alături. Tot înainte, prin cimitirul acesta naturalist.

În cele din urmă el m-a întrebat dacă am fost vreodată la crematoriu.

— O dată. Dar n-am fost înăuntru..

— N-aţi intrat înăuntru? Acolo cântă o mică orchestră de cameră. Am întrebat: „Spuneţi-mi, pe muzicanţii aceştia nu-i apucă groaza să cânte aici zi de zi?”

„Nu, mi-a răspuns un cunoscător. Sunt orbi. Sunt aduşi cu automobilul dimineaţa, iar la sfârşitul zilei de muncă sunt duşi acasă.” „Şi nu s-ar putea înlocui orchestra cu o bandă de magnetofon cu aceeaşi muzică?” am întrebat. La care mi s-a răspuns: „S-ar putea, desigur, dar cei vii vor să mănânce”.

Meiler se întoarse cu tot corpul spre mine.

— Nu i-aţi văzut?

— Nu.

Am văzut numai cum urca fumul din coş. Am mers în lungul pereţilor în care erau zidite urnele funerare.

Pe o plăcuţă scria: „Artist de circ”. Pe alta: „Veteran al mişcării sindicale”. Şi erau multe de felul acesta.

Mi-am amintit de o bătrânică harnică, mereu agitată, care toată viaţa n-a cunoscut o clipă de răgaz. Şi-a rugat cu limbă de moarte rudele să-i scrie pe lespedea de pe mormânt următoarele:

„Doamne milostive, voi veni de îndată ce mă vei chema. Dar mai întâi lasă-mă să mă odihnesc

măcar puţin în mormânt.”

În inocenţa ei, bătrânică se temea că imediat după moarte va trebui să urce în cer, să cânte în corul îngerilor şi să zboare de colo-colo.

— Am impresia că n-are rost să mergem mai departe prin galeria asta, spuse Meiler.

— V-am recunoscut după cravată.

Mi-a răspuns că atunci când şi-a făcut bagajele a uitat să ia o cravată. Cât despre acest răcnet al modei care se bălăbănea acum la gâtul lui, l-a cumpărat la
Torino.

— Când am să ajung acasă, am s-o arunc imediat.
Am laringele inflamat, cravata mă sufocă.

— Beţi ceai de salvie. Un cunoscut de-al meu s-a vindecat.

— Ia uitaţi-vă la omul acesta, a vărsat o lacrimă de piatră! spuse Meiler, zâmbind. Cum aţi spus: ceai de salvie?

Ne-am reîntors la domnul acela trist cu joben. Meiler m-a întrebat dacă am cumpărat la intrarea în Campo
Santo o broşură ca amintire.

N-am cumpărat. Campo Santo mi s-a întipărit şi aşa în memorie.

După galeriile acestea crepusculare, am ajuns într-un loc unde un grup de muncitori din cimitir dezgropau nişte oseminte în bătaia fierbinte a soarelui. Oamenii curăţau pământul de pe oase şi de pe scândurile sicrielor.

O parte din câmp se nivelase, locul fusese eliberat pentru alte înhumări. În altă parte, dezgropatul abia începea.

Acolo, lângă mormintele răvăşite, se foiau femei în veşminte negre de doliu. Rudele se înfăţişaseră ca să ia acasă ultimele relicve: plăcuţele cu numele morţilor, candelele şi cununiţele trandafirii de ceară. Pe Campo
Santo, locul de odihnă al muritorilor de rând nu era

un loc de veci. Legea prevedea aici înhumarea numai pe patru ani. Exact atât cât trebuie pentru ca dintr-un cadavru să nu rămână decât oasele.

Meiler m-a întrebat ce profesie am.

— Ah. Sunteţi actriţă? Daţi glas ideilor altora?

N-aveam de ce să mă supăr. De fapt, avea dreptate.

La Portofino, între zidurile verzi ale munţilor, unde pragurile caselor aproape coboară în mare, acolo l-a creat Nietzsche pe al său Zarathustra, prin gura căruia a vestit că oamenii şi-au dobândit ei înşişi „binele" şi
„răul". Şi că asta ar fi cea mai mare putere de pe pământ.

Am mers în grup pe puţinele străzi din Portofino.
Mereu dam de apă. Velierele albe adăstau mereu într-o stăruitoare reculegere. Şi nu ieşeau în larg.

Era o arşiţă mocnită. Mi-am scos de la gât nurca cu ochi de sticlă şi am vârât-o în poşetă.

Toţi erau dornici să se aşeze undeva, printre casele de pe malul golfului, unde în aerul sufocant adia un miros puternic de peşte, şi să soarbă suc cu paiul. Dinaintea unei prăvălioare am dat peste un catâr înhămat la un cărucior încărcat. Excursioniştii noştri strigară:

— Priviţi! Un măgar!

Voiau să se fotografieze cu el.

Apoi am urcat în autobuz şi am mers mai departe, la Rapallo.

Călătoria aceasta mi s-a părut un vis. Pe coama unui munte înalt creşteau nişte coconari singuratici. Din frunzişul des al chiparoşilor îşi luau zborul păsări, ca iarăşi să revină. Marea şi cerul erau cât puteai să-ţi închipui de albastre.

Märten m-a întrebat de ce sunt gânditoare. De la
Santa Margherita s-a aşezat alături de mine.

Nu mă gândeam la nimic, decât că mă amuzam repetând într-una: *„Benissimo! Benissimo!”*

Mi-a luat mâna într-a lui şi am mers aşa până la
Rapallo. Inima îmi bătea cu furia unei păsări captive.
De altfel nici nu ştiam dacă vreau sau nu să-mi ţină mâna într-a lui.

Eram aşa de năucită, încât privind pe geam nu vedeam nimic. Şi toate astea pentru că Märten nu ştia nimic de copilul nostru.

În cele din urmă chinul a devenit insuportabil. Aş fi vrut să-mi aprind o ţigară.

— De ce nu te-ai evacuat? întrebă Märten;

— N-a vrut mama.

Mama a zis: „Dacă pleacă toţi, pământul rămâne al nimănui şi poate să-i ocupe oricine. Un popor trebuie să rămână pe pământul său. Numai atunci se va putea el socoti un popor, şi numai atunci pământul acesta îi va aparţine. Şi numai atunci cei plecaţi vor avea unde să se întoarcă”.

— Să nu vorbim despre asta, spuse Märten. Ştiu că ea nu mai e în viaţă.

Am fost duşi direct pe bulevardul de pe litoralul din
Rapallo, ca să facem o plimbare.

Ne-am plimbat în patru: Märten, Meiler, Konstantin şi eu.

Märten mi-a poruncit:

— Nu mai fuma atâta.

Se făcuse răcoare. Mi-am scos din poşetă nurca şi mi-am pus-o la gât.

— Cele mai frumoase oraşe din lume sunt aşezate pe malul mării, spuse Konstantin. Dumneavoastră trebuie să ştiţi asta, Saskia. Pentru că trăiţi pe malul mării.

— În teorie, am zis.

Oare de multe ori-am văzut eu marea asta?

— Am să vă fotografiez sub un palmier, propuse Meiler şi se dădu câţiva paşi îndărăt, ca să facă o poză.

Restaurantele şi „trattoriile” erau pline. Femei frumoase, cu gâtul lung, şedeau cu faţa spre mare. Fiecare din ele merita a fi contemplată. O paradă a luxului. Deşi
Riccardo ne încredinţase că sezonul încă n-a început şi că niciuna dintre frumuseţile acestea nu era o autentică floare a societăţii – *fiore della società.*

Am găsit o „trattorie” mai puţin pretenţioasă, mai pe buzunarul nostru, şi am comandat *chianti rosso.*

Eu studiam vestimentaţia femeilor.

Fevronia m-a întrebat de dimineaţă de ce port mereu aceeaşi rochie şi dacă nu mi se face mie însămi lehamite de ea. I-am răspuns că mai am cu mine numai o rochie de cocteil.

Despre actriţe se spune adesea că nu au gust. Nu ştiu să se îmbrace.

Din pricina crizei cronice de timp, de cele mai multe ori îmi cumpăr rochii de gata. Şi nu mă întristez, bunăoară, când văd pe altcineva cu aceeaşi rochie. Când găsesc vreun lucru care îmi place mult, nu stau niciodată pe gânduri dacă se asortează sau nu cu restul garderobei mele.

Probele costumelor pentru rolurile pe care le interpretez mă plictisesc atâta, încât în orele când sunt liberă am cel mai puţin chef să mă ocup de cârpe.

O prietenă de-a mea, Heinike, juca în timpul ocupaţiei la operetă. Pe scenă arăta aşa de atrăgătoare, încât ofiţerii germani îşi pierdeau capul. De fiecare dată după spectacol careva din ei patrula la intrarea artiştilor ca să facă cunoştinţă cu ea. Aveau toţi ochii foarte ageri şi aveau mult spirit de observaţie, dar n-o recunoşteau pe
Heinike când trecea pe lângă ei cu un şal gri pe cap, încălţată în nişte cizme vechi de cauciuc.

Bărbaţii gustară vinul.

— Secolul cancerului şi al atomului, observă Meiler şi se uită în urma unei femei frumoase, cu părul vopsit albastru. Spuse cu oarecare părere de rău: Şi totuşi, în comparaţie cu maimuţa, coloritul ei e şters. Mandrila, bunăoară, are obrajii ca azurul, nasul de un roşu sângeriu, mustăţile şi bărbuţa galbene ca lămâia. Iar fesele le are parţial albastre, parţial roşii.

Îl ascultam cu obrazul sprijinit în palmă şi m-am gândit că aşa ceva putea fi într-adevăr frumos.

— Sunteţi mult prea exigent, am zis. Noi, femeile, ne dăm şi aşa toată silinţa.

Începusem să ies din starea de înţepeneală în care mă complăcusem până atunci.

Märten nu spuse o vorbă. Konstantin răsucea păhărelul între degete. Discuţia lâncezea, nimeni n-avea chef să facă un efort. Capetele erau golite de gânduri, impresiile variate ale zilei ne copleşiseră.

Deodată Konstantin îl întrebă pe Meiler dacă e sigur că palmierul a intrat în cadrul fotografiei. Când ne-am întors la Geneva, nimeni nu putea să înţeleagă de ce această întrebare provocase hohote de râs.

În liftul de la hotel i-am spus lui Märten că mormintele răvăşite din Campo Santo m-au zguduit. El mi-a răspuns că ştie despre lume lucruri şi mai oribile. Că dezmembrarea cadavrelor calde încă şi introducerea lor în cuptoare era, de asemenea, un lucru foarte neplăcut.

3

TRĂIAM FIECARE ZI CA PE O scurtă viaţă, cu dimineaţa, amiaza şi seara ei.

Dimineaţa milaneză am început-o vizitând locul unde a fost spânzurat de picioare, cu capul în jos, Mussolini.

Fevronia a zis satisfăcută:

— Aşa-i trebuie!

Exclamaţia ei a fost atât de firească, încât toţi au pufnit.

Am ascultat distrată, parţial, istoricul. În anul 962, germanii au cucerit Milanul. Se poate oare deduce de-aici că Milanul e un oraş german?

M-am plâns lui Märten că nu mă prea simt în apele mele, că mă doare capul. Că am dormit prost, chinuită de vise.

Visasem că îmi venea rândul să ies în scenă. Actorii stăteau neclintiţi, ca şi cum n-ar fi avut viaţă-n ei. Toţi mă aşteptau pe mine. Fără mine nu puteau juca mai departe. Dar picioarele mele nu se clinteau din loc. De groază, m-au trecut toate sudorile. Inima îmi bătea în piept ca un pumn. Toţi strigau, mă zoreau: „Mai repede! Mai repede!” În cele din urmă, m-am smuls din loc. Am dat buzna în scenă şi deodată am băgat de seamă că sunt complet goală.

În jurul meu erau costume. Din sală mă priveau feţe imobile ca nişte măşti. Stam despuiată dinaintea lor.

Trezindu-mă din pricina groazei ce mă sufoca, am încercat să pun visul pe seama subconştientului.

Pe seama spaimei neîncetate pentru un rol prost învăţat.

Mai era şi un alt vis, apropiat ca subiect, care se repeta în răstimpuri: sunt pe scenă, dar piesa care se joacă mi-e complet necunoscută. Nu-mi cunosc rolul. Încerc cu disperare să-mi amintesc cuvintele, dar nu pot. În sală stăruie o linişte mormântală, şi asta e ceva şi mai înfiorător decât să visezi că fugi urmărit de cineva.

Märten m-a înţeles.

— Desigur, zise, e îngrozitor să nu-ţi cunoşti rolul. Regreta că nu avea la el antinevralgice.

L-am privit cu atenţie, silindu-mă să pricep ce-o fi vrut totuşi să spună de fapt. Faţa lui m-a uimit; avea o expresie foarte tinerească.

Mi-am scos ochelarii de soare şi l-am privit iar; avea o faţă tânără. Am spus:

— Nu te-ai schimbat prea mult. Ba nu te-ai schimbat chiar deloc.

— Numai cretinii nu se schimbă, răspunse el.

Soarele îmi irita ochii. Mi-am pus ochelarii la loc. Pardesiul gri, în zigzaguri, al lui Märten s-a făcut verde.

Mi-am amintit că atunci când l-am întâlnit la Kremlin, pe treptele Catedralei Bunăvestirii, era în capul gol. Purta cărare într-o parte, ca un englez tânăr şi frumos. Cândva îi pieptănam părul cu degetele. Aveam şaisprezece ani.

Pe atunci ameninţam că am să plec de-acasă; mama era împotriva lui Märten. Mama a spus: „N-ai decât să pleci!” dar m-a chemat înapoi din prag. A cedat, şi i-a fost greu s-o facă. Greu a suportat şi naşterea copilului meu. Dar tocmai asta ne-a împăcat.

Am simţit dorinţa de a atinge părul lui Märten. O fi oare tot aşa de aspru? Mi-am retras brusc mâna, surprinzând asupra ei privirea Fevroniei. Mi-era teamă să nu-i sară ochii din cap şi s-o ia razna.

— Te gândeai la mine când erai acolo?

Märten clătină din cap:

— Căutam să nu mă gândesc.

Asta m-a uluit.

— Dar de ce? De ce? L-am apucat de reverele pardesiului, stăruind: Doar poţi să-mi spui! Căutam pe chipul lui altceva decât calmul acesta care mă îndurera.

— Nu voiam ca să fii şi tu acolo. Nici chiar în gând.

Tu nu poţi să înţelegi asta.

I-am dat drumul.

— Înţeleg.

Eram oarecum consolată.

Sub cerul învăluit de nori al Estoniei, zăpada se retrăgea în silă. La Milano înfloreau castanii şi copiii erau duşi la confirmare. Intrau în biserică de mână cu mamele lor. Aşteptând să se întâmple ceva nemaipomenit. Peste puţin timp, fetiţele acestea au să devină fete mari, adulte…

Îmi aminteam bine de ochii mamei mele.

În biserică erau femei îngenuncheate. Se vedea cum se zguduiau din tot trupul sughiţând de plâns. La intrare se afla un crucifix – Iisus Hristos, căruia oamenii au început să i se închine abia după ce l-au răstignit pe cruce.

Prin pielea şi muşchii lui ieşeau la iveală coastele, iar pe frunte curgeau picături de sânge de sub coroana de spini. Pe rănile de la mâini şi de la picioare sângele se închegase. Cuiele mari de fier mă înfiorau, făcându-mă să mă gândesc la septicemie şi la tetanos.

Toţi oamenii care ieşeau din biserică erau mulţumiţi.

Expresia de pe faţa lor era o expresie de consolare şi blândeţe.

Il pedotto Riccardo, fiind liber, se dusese acasă. Oraşul ni-l arăta un domn în vârstă, scund, cu un nume frumos – signor Carlino.

Undeva departe, îndărătul unui pâlc de copaci, se vedeau zidurile albe ale palatului în care a locuit cândva împărăteasa Josefina. Ea a iubit cu pasiune. Pereţii dormitorului său erau acoperiţi cu oglinzi în loc de tapete.

Napoleon îi scria: *Mio dolce amor* şi a pus să se graveze pe unul din inelele ei: „DESTINUL”. Pe atunci

Napoleon încă nu recunoştea că şi la el se referă acea regulă a jocului după care unii joacă, dar cărţile le amestecă cu totul altcineva.

Deşi i-am spus lui Märten că l-am înţeles, l-oi fi înţeles oare? M-am jurat să nu-l mai întreb niciodată nimic.

Din al doilea rând de loji, cortina roşie a Scalei părea mototolită, ieftină. Aurul arăta şters. Alţii ca alţii, dar eu, una, ar fi trebuit să ştiu că la teatru se merge nu de dragul catifelei. Că numai o glorie efemeră se cere drapată. Decorurile nu creează ele însele un spectacol.

Un cunoscut de-al meu, laureat, se plângea odată că nu-l întreabă nimeni pentru ce i s-a dat medalia. Pe toţi îi interesează dacă e de aur sau nu.

Signor Carlino mergea călcând în vârfuri, iar când vorbea, ochii i se umezeau, într-atât se lăsa captivat de propriile sale cuvinte. Şi nu părea deloc ridicol. Era ceva de-a dreptul mişcător să repeţi zi de zi unul şi acelaşi program cu aceeaşi statornică admiraţie.

M-am aşezat într-un fotoliu roşu.

Eu sunt actriţă de profesie. Dar sunt oare o artistă?

Uneori simt că da. Apoi începe iar să mi se pară că sunt doar o actriţă şi că joc roluri învăţate pe de rost. Câteodată m-am şi surprins rostind pe scenă cuvinte care nu mă emoţionau.

M-au încercat şi felurite spaime. Cel mai periculos era să socot că deţin însuşiri pe care în realitate poate că nu le am.

Se spunea că sunt prea exigentă faţă de mine însămi.

Dar asta din pricina îndoielilor. Tot ce îmi trebuia pentru autorealizare, tot ce găseam cu atâta trudă dobândeam prin îndoielile mele.

La mine totul e la fel ca la alţii. Aştepţi mereu ceva neobişnuit. Te consolezi: „Mai târziu! Mai e timp! Data viitoare!" Şi tremuri, ţi-e teamă că va veni o vreme când va trebui să-ţi spui: nu va fi nimic mai mult. Totul a fost. Şi, dacă voi fi nevoită să părăsesc scena, n-am s-o pot face uşor.

M-am ridicat din fotoliul roşu.

Nu mă observase nimeni şi nici eu n-am băgat de seamă că am rămas singură. Am mai aruncat o ultimă privire asupra şirurilor goale de balcoane, care în toate teatrele lumii aparţin tineretului, şi asupra parterului, locul somităţilor pleşuve.

Apoi luminile opalescente s-au stins.

La uşa lojii, în lumina caldă a zilei, Konstantin mă aştepta. Probabil că aveam pe faţă o expresie de tristeţe, altfel n-ar fi spus:

— Când vezi că mulţi ţi-au luat-o înainte, gândeşte-te câţi nu te-au ajuns totuşi din urmă. Din păcate, acest aforism nu-mi aparţine.

— Asta nu schimbă nimic, am răspuns.

În spatele nostru cineva încuia lojile. În timp ce coboram scara, Konstantin m-a ţinut de braţ.

— Sunteţi ambiţioasă?

I-am răspuns cu o întrebare:

— Ambiţie în sens pozitiv sau negativ?

— Spuneţi dumneavoastră.

— Ambiţia se sădeşte în noi inevitabil.

Simţeam inutilitatea acestei discuţii. Oi fi sau n-oi fi eu ambiţioasă, dar îmi e greu să-mi păstrez încrederea în mine. Toţi doresc ca alţii să le recunoască talentul.

Konstantin socotea că ar trebui să discutăm această chestiune. N-am apucat s-o facem. Între timp am pătruns în încăperile de jos, în muzeul Teatrului Scala.

Cunoşteam un marinar, un bătrân lup de mare, care avea degetele groase ca nişte cârnăciori. Dar ce modele fine de nave ştia el să facă!

Aveam în faţă masca mortuară a lui Wagner. Să fie oare acesta Wagner? Era mai degrabă chipul unui băcan decât al unui geniu. Verdi însă avea o faţă. De geniu.

I-am şoptit lui Konstantin:

— Geniile au nevoie de aplauze?

Mi-a răspuns în şoaptă:

— Grozav.! Dar asta nu le foloseşte la nimic. Ele tot nu sunt înţelese.

N-aveam chef să privesc fotografiile.

Muzeele seamănă cu nişte cimitire. Cu cimitirul
Campo Santo din Genova, bunăoară. Ele te fac să te gândeşti la deşertăciunea vieţii: ziua de azi e singura –
desfată-te trăind-o, rămâi nepăsător la focurile de artificii de după moarte, la timpane, la ovaţii, la lacrimile de piatră. Şi la fotografiile din muzee.

În stradă, razele soarelui mă străpungeau. Era bine!

Un fachir despuiat până la brâu chema lumea. Nimeni nu voia să-i dea măcar o centimă. Dar oamenii nu se împrăştiau.

Signor Carlino ne-a înştiinţat că ne va duce în refectoriul Mănăstirii Santa Maria delie Grazie, ca să vedem *Cina cea de taină.* Aştepta să ne arătăm încântaţi.

Dar unii dintre noi au găsit că pe stomacul gol nu e nicio plăcere să te afli într-un refectoriu străin. Aşa încât programul zilei s-a modificat.

Am cotit-o pe Via Amedei, în drum spre masă. Tot drumul signor Carlino ne-a vorbit despre faimoasa colecţie de vinuri a restaurantului care ne aştepta. Ne-a mai spus că chelnerii şi chelneriţele sunt îmbrăcaţi în costume din secolul al optsprezecelea.

La toaleta restaurantului, Fevronia mi-a spus că vrea să-mi vorbească. Tocmai îmi săpuneam mâinile, în vreme ce ea şi le ştergea. În oglindă vedeam pe faţa Fevroniei o expresie hotărâtă. Câteva şuviţe de păr îi cădeau de pe ceafă pe gât.

— Mă surprinde conduita dumneavoastră. Ar putea lăsa o impresie proastă despre grupul nostru.

— În ce privinţă?

— În privinţa bărbaţilor. De ce tot roiesc în jurul dumneavoastră?

Mi-am dat seama că Fevronia şi-a amintit că, pe locul unde a fost executat Mussolini, eu am întins mâna ca să ating părul lui Märten, şi acum voia să-şi spună părerea în această privinţă.

Am ridicat din umeri. Ce puteam să-i spun?

— În preajma mea de ce nu roieşte nimeni?! rosti ea cu un aer demn.

— Asta chiar că nu ştiu, i-am răspuns. Din oglindă, faţa ei răvăşită mă privea pe deasupra chiuvetei. Un arab ar fi spus: nimănui nu i-ar trece prin cap să caute roade într-un pom neroditor. Oamenii scutură roadele de aur numai din pomii în care ele se coc.

Nu, nu mă socoteam un fruct de aur. Doar că aşa ar fi spus un arab.

Chelneriţele erau îmbrăcate în straie ţărăneşti. Bonete albe, ciorapi albi, bluze albe. Pieptăraşe bleu şi fuste bleu în dungi. Veşmintele lor semănau cu costumele populare estoniene. Chelnerii, în pantaloni bufanţi, parcă erau nişte slugi boiereşti. Niciun pic de zgomot, niciun fel de strigăte. Purtând tăvi uriaşe, chelneriţele se mişcau prin sufrageria uriaşă ca umbrele strămoşilor, servind carne de vacă după supa de legume milaneză şi *insalata* în strachini de faianţă. Era un fel de mâncare nespus de fin.

În orice caz, la Torino am mâncat salată cu gust de foi jilave de ziar.

Vino nero ni s-a părut miraculos, umplându-ne de bucurie şi căldură. După numai câteva sorbituri

eram ispitiţi să râdem necontenit.

Toţi ne-am simţit sătui.

Am început să privesc lucrurile sub aspectul lor vesel.

— Acum ne putem permite luxul să mergem la *Cina cea de taină?* Sau asta ne va cădea prea greu la stomac?

Konstantin explodă:

— Nu mai vorbiţi! Mai bine nu mai vorbiţi despre asta! Pusese la inimă cele întâmplate.

După masă n-am mai mers la refectoriul Mănăstirii
Santa Maria delle Grazie. S-a considerat că e prea târziu.
În schimb am avut parte de o seară liberă. Signor Carlino ne-a spus într-un chip fermecător *addio!* şi ne-a urat tuturor petrecere frumoasă.

Meiler a venit să ne întrebe ce intenţii avem. Voia, se pare, să ni se alăture. Intenţionam să ieşim în oraş. Ideea n-a stârnit obiecţii.

— Neapărat. De îndată ce s-o mai răcori puţin.

— Nu vă mai chinuiţi, i-am zis eu. Scoateţi-vă cravata.
Meiler râse răguşit.

— Serios, chiar socotiţi că numai cravata îl sufocă pe om?

Meiler era curios să ştie dacă mi-a plăcut *vino nero*.

— Foarte.

— Aveţi dreptate. Ce ziceţi, ce-ar fi să repetăm?

— O să ne îmbătăm, am zis îngrijorată.

— Da, tentaţia e mare, se plânse el.

— Eu, unul, sunt de acord, spuse Konstantin. Dar dumneavoastră? mă întrebă.

— De acord.

— Cu ce sunteţi de acord? întrebă Meiler. Să ne îmbătăm sau să comandăm *vino nero?*

— Sunt de acord să beau un vin. Am zis.

Meiler mă privi cu adoraţie.

— Sunteţi un om adevărat! Nu vă schimbaţi hainele de fiecare dată când veniţi la masă, şi de aceea vă recunosc întotdeauna. Femeile se supără adesea că uneori nu le salut. Dar nu sunt capabil să le ţin minte toaletele. Abundenţa asta depăşeşte puterea mea de înţelegere. Eu recunosc femeile din grupul nostru numai după faptul că vorbesc tare.

Meiler mă întrebă dacă nu m-am răzgândit şi dacă o să beau vin cu el. Nu mă răzgândisem. O companie mai bună tot n-aş fi găsit.

— Sunteţi un înger! De mic copil visam să-mi găsesc o asemenea tovarăşă de viaţă! spuse Meiler mişcat. Îmi scot cravata.

Am ales o sală mică unde luau masa nişte milanezi..

Un *cameriere* ne-a adus pahare şi o sticlă de vin.

Memorasem deja unele cuvinte. *Bottiglia* înseamnă sticlă, *quanto costa* – cât costă.

Paharele erau cu picior, de un albastru prusian. În ele, vinul roşu-închis părea într-adevăr negru.

— Parcă-i otravă, am zis.

— Otrava nu e neapărat neagră.

— Am zis aşa pentru mister.

— Greşiţi, totuşi. În lume nu mai există nimic misterios, pentru că totul se repetă şi totul poate fi foarte bine explicat.

Eu şi cu Konstantin am încercat să obiectăm. Pe Meiler nu-l interesau părerile noastre. Voia să vorbească el singur.

— Am să vă explic imediat cum stau lucrurile. Vedeţi dumneavoastră, masageţii căutau să îmbuneze soarele sacrificându-i cai. În Persia, oamenilor de rând li se îngăduia să se roage numai pentru popor şi pentru şah. Şi să nu-l plictisească nicicând pe Dumnezeu cu chestiuni personale. Dar ştiţi dumneavoastră că în vechime crocodilii se căzneau îngrozitor cu ouăle lor? Ziua le încălzeau pe ţărm la soare, iar peste noapte le cărau în apa

caldă. Ei bine, oare acum lucrurile se petrec altfel? Oare acum nu se caută să se facă pe placul divinităţilor? Chestiunile personale nu interesează pe nimeni. Şi în zilele noastre crocodilii se căznesc cu ouăle lor la fel ca în vechime, şi speră că din ele va ieşi ceva nemaivăzut şi nemaipomenit!

Meiler izbucni într-un râs sincer, în cascade.

— Ce să mai vorbim! zise. Au să iasă tot aceiaşi crocodili şi nimic altceva!

— Dumnezeule, ce perspective sumbre! surâse Konstantin. Nu-i plăcea felul zgomotos al lui Meiler de a fi.

— Dumneavoastră ce părere aveţi? mă întrebă Meiler.

— La fel ca şi Konstantin.

— Doriţi oare, sentimentali ce sunteţi, ca din ouăle de crocodil să iasă heruvimi?

— Ar fi foarte drăguţ din partea lor, am observat eu.

— Dar ar fi o făţărnicie, preciză Meiler. Vinul însă ştiu să-l facă foarte bun. Lauda se referea la italieni. Naiba ştie cum îl fac!

— Specialiştii susţin că soiurile noastre de struguri sunt mai bune, spuse Konstantin.

— La noi toate sunt mai bune, observă Meiler şi se întoarse spre mine: Eu am făcut războiul şi am văzut ceva în viaţă. Dar aşa ceva n-am mai văzut. Vorbesc de vecinul meu de cameră, Märten.

Am pus paharul pe masă.

— Parcă i-a smuls cineva bucăţi de carne din spinare.

Am simţit că mi se face rău.

— Ştiu că vă cunoaşteţi.

I-am spus că ne-am cunoscut înainte de război.

— A fost internat la Buchenwald.

Meiler dădu din cap. Bănuise şi el cam aşa ceva, dar nu cuteza să vorbească despre asta cu Märten.

Deloc mirat, Meiler întrebă fără ocolişuri:

— Şi de ce a rămas în viaţă?

M-am înfuriat. Pur şi simplu mi-am ieşit din fire.

— Ce întrebare! Cum puteţi întreba în felul acesta?

Mă apucase un tremur nervos.

Konstantin s-a speriat rău. M-a luat de braţ şi a încercat să mă calmeze. Lumea de la mesele vecine se uita la noi.

Meiler păli. Am bălmăjit nişte scuze. Dar Meiler nu se putea elibera nicidecum de un sentiment de vinovăţie.

— Pedepsiţi-mă, Saskia, spuse.

— Chiar că am să vă pedepsesc.

I-am promis că ziua următoare am să-mi pun altă rochie.

Meiler mă privi cu ochii lui buni, puţin bulbucaţi.

— Numai asta nu, mă rugă el, şi după un timp adăugă cu o tristeţe discretă: Eu mi-am pierdut toate rudele, n-a scăpat nimeni. Din tot neamul acela mare n-a rămas în viaţă un om.

Am ieşit în stradă.

Simţeam atingerea serii de primăvară. Era ca şi cum cineva şi-ar fi pus palmele uşoare, gingaşe, pe obrajii mei.

În chioşcuri erau expuse ramuri de lămâi, pline de fructe ce răspândeau o mireasmă minunată.

Meiler arăta prost. El n-avea deloc voie să bea. Sunt multe pe care fiecare din noi n-ar trebui să le facem.

Pe stradă goneau automobile, fâşâind pe asfalt: Fiaturi mici în care şedeau băieţi şi fete, sau câte un băiat şi o fată. Mai erau şi alte variante. La volan – o doamnă în rochie de cocteil. O doamnă şi pe bancheta de alături, un căţel. Un domn singur. Un domn cu o tânără. În Piazza del

Duomo, o mulţime de maşini aşteptau pe cineva.

Sculpturile ce ornau domul erau împestriţate de porumbei. Porumbeii se aşezau pe capetele de

piatră ale sfinţilor, pe genunchi, pe lespezile de piatră şi pe mâinile de piatră împreunate pe pântecele de piatră, pătrundeau în adâncul dantelăriei gotice de piatră şi zugrăveau totul cu găinaţul lor.

Domul te vrăjea. Exclamaţiile admirative ale lui Konstantin atrăgeau şi ele atenţia.

— Priviţi, priviţi!

Repeta asta mereu.

Cu capul dat pe spate, Meiler contempla hăţişul de sculpturi şi respira anevoie.

Lângă Piazza del Duomo se plimbau sau stăteau locului nişte fete. Potrivindu-şi jartierele, aruncau ocheade în interiorul automobilelor ce treceau pe alături. O *forosetta* îi dărui lui Meiler un zâmbet fermecător.

— Ia te uită! făcu mirat scriitorul. Dar ştii că e destul de drăguţă!

Sub privirea binevoitoare a lui Meiler, fata prinse curaj. Traversă strada. Fusta ei mai mult decât strâmtă, mulată pe şolduri, îi îngăduia să facă numai paşi foarte mici. Sub pulover se profilau sânii micuţi.

Fata mă privi cu atenţie, căutând să ghicească din ce cartier a apărut concurenta asta nouă. Auzind că vorbim o limbă străină, *forosetta* ne adresă un salut drăgălaş. Îşi duse amândouă braţele după ceafă, ca să-şi pună în evidenţă sânii. Voia să arate ce are.

Meiler clătină din cap:

— Gândeşte-te, păpuşico: eu trebuie să aleg între două rele. Dacă îmi cheltuiesc banii cu tine, cu ce mai cumpăr vin?

Fata se uita nedumerită în gura lui Meiler, silindu-se cu toată fiinţa ei să-i înţeleagă.

— Vezi că nici tu nu ştii!

Meiler îşi întoarse demonstrativ buzunarele pe dos.

Fata râse şi dădu din cap, în semn că îl crede că n-are bani. Exclamă:

— *Bene*, *bene!* Îşi retrase braţele de după ceafă şi trecu iar pe celălalt trotuar, bocănind cu tocurile pe asfalt.

Konstantin se plânse:

— La mine nici nu s-a uitat.

— Şi-o fi zis că v-am agăţat eu.

Meiler se lamentă şi el:

— Uitaţi-vă la mine ce neprihănit sunt! Dacă o merge tot aşa, fac un complex de inferioritate!

L-am luat la braţ. *I-am* spus că e un om sensibil şi drăguţ.

Konstantin găsi că, având asemenea concepţii liberale, noi n-ar fi trebuit să fim lăsaţi să plecăm în străinătate.

Meiler avu o idee bună: să mergem în Pasaj.

— Sunt acolo nişte librării excelente.

Cu ochii minţii, o vedeam mereu pe faţa aceea, cu braţele ridicate după ceafă. Ah, ce gest! Aşa a putut să-i seducă Cleopatra pe Antoniu. Ieftin şi sigur. M-am înveselit şi am devenit nerăbdătoare, ca întotdeauna când descopeream ceva.

Priveam cărţile din vitrine fără să le văd. Tot mai urmăream cu gândul mişcarea aceea a fetei. Cât de firesc, fără însă a-şi ascunde intenţia, şi-a ridicat ea braţele şi le-a împreunat după ceafă! Am prins eu oare mişcarea asta? Grozav aş fi vrut să încerc imediat.

Mi s-a întâmplat deseori ca în perioada de pregătire a unui rol să găsesc detalii interesante, la care însă trebuia să renunţ la repetiţii. Toate detaliile acestea erau corecte, dar în rol nu se închegau într-un tot. Sau nu coincideau cu viziunea regizorală.

Aş fi putut eu oare să-i dau Cleopatrei mişcarea acelei *forosetta*?

Meiler şi Konstantin se cufundară în lumea cărţilor.

Uitaseră de mine.

Ceea ce a făcut-o pe Cleopatra să-i seducă pe tustrei
– Cezar, Antoniu şi Octavian – a fost un calcul absolut lucid.

Ceva a stârnit furia însoţitorilor mei. L-au pomenit pe
Hitler.

Apoi undeva în spate se auziră nişte voci familiare.
Meiler le recunoscu:

— Sunt ai noştri.

Cu vitrinele sale scăldate în lumină, Pasajul dădea iluzia unei încrucişări de străzi. Feţele luminate aveau o expresie stranie.

Fevronia simţea nevoia să ne spună ceva. Ochii îi luceau ca după plâns. Credulă de felul ei, abia îşi stăpânea râsul.

— Oare chiar nu vreţi să încercaţi?

N-am înţeles-o. I-am cerut lămuriri. Era vorba de podeaua de piatră pe care era conturată imaginea unui taur.

— Cine stă pe ea şi se răsuceşte pe călcâie în jurul său
devine mai viril.

Figura lui Konstantin, figură fină de savant, exprima perplexitatea. Îmi evită privirea.

Meiler bombăni ceva. Se simţea pur şi simplu jenat şi socotea răsucirea pe imaginea taurului o batjocură la adresa turiştilor lipsiţi de bani.

Fevronia izbucni iar în râs. Toate acestea ar fi putut fi într-adevăr amuzante dacă nu reflectau ceva din condiţia umană.

În drum spre hotel m-a obsedat un singur gând: să mă arunc cât mai repede în pat.

Portarul mi-a dat cheia. Nr. 202. Fevronia încă nu venise.

Când m-am văzut în pat, m-au năpădit tot felul de gânduri, de-a valma. Domul din Milano şi *forosetta.* Ce valoare are trupul în comparaţie cu

sufletul? Trupul e un înveliş. Omul l-a înveşmântat în morală. Ca şi cum fără asta noi n-am şti să ne respectăm.

Când minciuna şi falsitatea ne însoţesc zi de zi, numai adevărul necruţător îl poate îndrepta pe om.

Arta începe şi ea cu onestitatea. Ea nu trebuie să îngăduie nici să fie luată în stăpânire, nici să ajungă un obiect de negoţ. Dar oare arta nu se vinde? De altfel, asta se poate camufla, se poate foarte bine justifica sau nega cu sânge rece.

Nu puteam să înţeleg de ce nu eram în stare să mă odihnesc. Şi ce anume a provocat starea asta de agitaţie.

M-am dat jos din pat şi m-am dus la oglindă.

Mi-am tras câteva şuviţe de păr pe faţă. Lumina de sus mă irita, era prea violentă. Am stins-o şi am aprins cele două veioze. M-am aşezat iar dinaintea oglinzii. Au apărut umbre interesante. Buzele se conturau mai bine, ochii s-au adâncit.

Am încercat şi într-alt fel, aşa ca faţa să se vadă ca un tot, ca detaliile ei să nu iasă în evidenţă. Era mai expresiv şi mai puţin vulgar.

Mi-am dus braţele după ceafă.

Tot mai lipsea ceva important. Ce oare?

Mi-am scos rochia şi, numai în furou, m-am dus iar la oglindă. Mi-am ridicat braţele după ceafă. Şi m-am privit. Acum ieşea cum trebuie. Am zâmbit în sinea mea de bucurie.

Cineva a bătut la uşă. Am tras cu urechea. Bătaia s-a repetat, mai cu putere. Nu-mi aminteam să fi încuiat uşa.

Într-adevăr, nu era încuiată. De cealaltă parte a uşii nu era Fevronia. Era Märten.

Surprinsă, nici nu mi-am dat seama că sunt numai în furou.

— Îmbracă-te, spuse Märten. Unde-ai fost? Ţi-am telefonat din cinci în cinci minute şi chiar am venit să bat

Ia uşă.

L-am rugat să aştepte în antreu până pun ceva pe mine.

— Unde-ai fost? întrebă Märten din antreu.

Mi-am aprins o ţigară şi l-am chemat în cameră.

Refuză invitaţia de a lua loc şi rămase în picioare.

— Îmbracă-te şi hai să mergem, spuse. Te-am aşteptat toată seara.

— Unde?

— La mama lui Massimo.

— Eşti nebun! Be ce eu? Cine e Massimo?

— Am să-ţi spun pe drum.

Am încercat să refuz:

— Sunt obosită. Vreau să mă odihnesc. Pricepi? Nu merg.

Mă încerca o stare de iritare. Mă irita obiceiul lui
Märten de a veni când nu-l aşteptam. Iar când îl aşteptam, nu venea. Azi, la prânz, la restaurantul Amedei, când s-a ridicat de la masă, eu am zăbovit înadins. El însă a trecut pe lângă mine fără a-mi spune o vorbă.

Märten stărui:

— Mergi cu mine, Saskia.

Nu mai puteam să mă opun. Am stins ţigara. M-am dus la şifonier, mi-am luat o fustă şi un pulover călduros.
M-am schimbat în baie şi mi-am aranjat părul cu peria.

Am întrebat din baie:

— E departe?

— Nu cred, răspunse Märten din camera.

Eram gata.

— Mergi aşa?

— E o seară călduroasă.

Am controlat dacă mi-am luat ţigările şi chibriturile.

Oare să-i las un bileţel Fevroniei? Nu i-am lăsat.

— Dacă n-ai chef să cari pardesiul, dă-mi-l că-l duc eu. Märten tot se mai temea să nu-mi fie frig.

— Lasă, i-am poruncit, când a dat să ia din cuier pardesiul meu.

Ieşind din hotel, am cotit la dreapta şi am luat-o pe
Corso Italia. Era o feerie de lumini – roz, verzi, liliachii şi albastre, dar trecători întâlneam rar.

— Poate îmi explici şi mie? am zis.

— Ce e de explicat? Acuşi ai să vezi singură. Eu şi
Massimo am dormit în acelaşi pat şi o vreme am mâncat din aceeaşi strachină bulearca ce ni se dădea. Mi-a fost cel mai bun prieten.

— Deci mergem la el?

— Massimo a murit. Dar aici, la Milano, stă mama lui

Tot drumul Märten a mers cu doi paşi înaintea mea.

— Nu goni aşa. Mi-au luat foc picioarele.

Între timp cotisem pe altă stradă. Märten voi să se convingă dacă era Via Mercalli.

Da, era strada pe care o căutam.

— Spune-mi, cum a putut să ajungă un italian la
Buchenwald?

— La fel de bine ai putea să mă întrebi cum a ajuns la
Buchenwald ducesa italiană Mafalda. Se poate întreba orice.

Märten găsi casa.

Signora Anna Rosa îl aştepta de după-amiază. Primise cartea poştală pe care i-o trimisese el din Genova. Cartea poştală stătea pe masa din sufragerie, printre felurile de mâncare, rezemată de o vază cu flori.

Am auzit de cealaltă parte a uşii nişte paşi târşiţi. Pe faţa signorei se citea neîncrederea. Pe

urmă ea îl cuprinse pe
Märten pe după gât, îl trase puţin în jos şi-i sărută pe faţă şi pe păr.

Am trecut în cameră printr-un coridor întunecos, plin de tot felul de boarfe. Camera îmi era teribil de cunoscută.
Nişte fotolii vechi, jerpelite, şi o sofa. Pe pereţi atârnau, în cinstea sfântului patron al casei, buchete de flori uscate, cununiţe şi, izolat, trandafiri de hârtie. Pe servantă – fotografii de familie şi scoici.

Anna Rosa mă privi şi zâmbi printre lacrimi. Vorbea ajutându-se cu mâinile, zorit, ca toţi italienii. Mi-am dat seama că întreabă de mine. Märten îmi spuse:

— M-a întrebat dacă eşti soţia mea.

Anna Rosa aduse un tacâm şi pentru mine. Nu ştia că
Märten va veni însoţit.

În cameră nu se afla niciun pat. Probabil că mai avea şi alte încăperi. Anna Rosa se pregătise pentru întâlnirea cu Märten aşa cum numai mamele ştiu s-o facă. Era singurul mod prin care putea să-şi exprime bucuria pentru venirea noastră. Ca să-i cinstim casa, trebuia să gustăm din toate felurile.

Märten se străduia să-i facă plăcere Annei Rosa. Ea îl urmărea mişcată, cu bărbia sprijinită în mâini. Era mai emoţionant decât dacă ar fi plâns.

Pe urmă aduse un album cu fotografii de familie. Ni-l arătă pe Massimo cu degetul, ca să-l recunoaştem.

Il bambino într-o rochiţă dantelată, strângându-şi cu mâna degetul mare de la picior, dezgolit. Massimo în sânul familiei. Colegii de şcoală ai lui Massimo. Massimo adolescent. Massimo cu surorile sale.

După fotografiile acestea îţi puteai face o imagine despre Adonis.

Tot timpul cât i-am privit fotografiile, Anna Rosa a tot dat din cap. Asta însemna că da, exact aşa era el.

— N-am văzut un bărbat mai frumos, i-am spus lui
Märten.

— Frumuseţea i-a adus numai suferinţă.

Mi-am ridicat ochii de pe album.

— Kapo Vogel era nebun după el.

— A fost o crimă din motive sexuale?

— Oficial, nu. A murit din cauza arsurilor cu fosfor, căci a fost folosit drept cobai. Moartea lui a fost un chin.

— Sper că nu i-ai spus asta sărmanei lui mame?

— Bineînţeles că nu. Massimo le-a declarat: „Eu m-am născut şi voi muri. Cu ce m-aţi putea speria?”

Anna Rosa ne asculta zâmbind, se uita ţintă când la
Märten, când la mine. Era ceva insuportabil, şi mă străduiam să nu-mi iau ochii de la florile mari de pe tapete, pe care le desluşeam difuz.

Signora ne turnă în pahare vin de casă. Ginerele ei avea vie.

Mulţumeam sorţii că nu trebuia să particip la conversaţia cu ea, pentru că şi aşa simţeam o apăsare pe suflet.

Deodată Anna Rosa se alarmă: uitase să ne trateze cu portocale. Se aflau într-un coşuleţ pe pervazul geamului. Märten o rugă să nu se ridice ca să le aducă, dar ea se ridică totuşi. Ba, pe deasupra, îi dărui lui Märten un medalion şi-i deschise capacul. Înăuntru era portretul fiului ei.

Märten n-ar fi vrut să primească darul. Amintirile tragice despre prietenul său erau şi aşa apăsătoare, dar Anna
Rosa credea că are să-i facă o bucurie.

Căutam trăsăturile fiului pe chipul femeii. Nu arăta mai tânără ca Matusalem, deşi nu era nici prea vârstnică. O
gură bătrânească sub un nas proeminent, obraji buhăiţi, cu zbârcituri adânci. Ochii însă erau negri,

strălucitori.
Schimbările din starea de spirit se reflectau în ei repede, cum repede se succedau şi cuvintele însoţite de gesturi elocvente. Ochii parcă nici nu aparţineau acestui chip.
Ochii aceştia trăiau, priveau şi plângeau de sine stătător.

Am stat în vizită la signora Anna Rosa mai mult de două ore.

La despărţire, ne-a adus două sticle de vin. Ne-a cerut să le luăm. A izbucnit în plâns, a început să ne sărute, pe
Märten şi pe mine. Ne-a urat noroc. A zis:,. Madona fie cu voi", *La Madonna vi accompagni.*

Nu ne-am gândit să-i cerem Annei Rosa hârtie de ambalaj şi am plecat ducând sticlele neînvelite.

Era o noapte blândă. Străzile se cufundaseră în tăcere.

Am vrut să ne întoarcem pe alt drum, mai scurt după părerea lui Märten. Aşa-i spusese Anna Rosa.

Mergeam într-una. Părea că n-o să mai ajungem niciodată la hotel.

— Locul îmi e necunoscut. Eşti sigur că mergem bine?

— Nu ştiu, mărturisi Märten. Ai obosit rău?

Nu i-am răspuns, şi atunci el adăugă abia auzit:

— Draga mea!

Dar poate că numai mi s-a părut. Poate n-a spus aşa.

Voiam să ştiu cât e ora, dar ceasul lui Märten se oprise.

Apoi am stat pe o bancă de piatră, care încă mai păstra căldura de peste zi, într-o nişă a unui bloc de locuinţe.
Märten m-a cuprins pe după umeri, ca să vin mai

aproape de el. Eu i-am luat palmele şi mi-am ascuns faţa în ele.

— Nu plânge, mă rugă Märten şi încercă cu un gest nervos să-şi elibereze mâinile. Auzi, Saskia?

Mi-a spus că nu poate suporta să mă vadă plângând.

Apoi a destupat o sticlă de vin şi m-a silit să sorb o înghiţitură. Vinul a avut un efect calmant. Nu mai tremuram. Am mai sorbit o înghiţitură şi i-am dat înapoi sticla, iar el le-a pus pe amândouă pe trotuar, la picioarele noastre.

— De mult porţi părul aşa ciopârţit? întrebă Märten şi puse mâna pe moţul meu.

— De mult.

Eram tunsă scurt din pricina perucilor. De altminteri, nici nu prea aveam timp să mă ocup de coafura mea.

— Îţi stă bine. Eu însă mi te închipuiam altfel.

— Cu părul lung?

— Da, recunoscu Märten. Ca altădată.

— Nu-mi mai vine bine părul lung, i-am spus, şi am adăugat: Te-ai gândit totuşi la mine?

Am mai sorbit din vin şi am pus sticla la loc.

Apoi am vorbit cu glas scăzut despre Massimo. Nemţii
l-au înhăţat în timpul unei razii, la Torino, în septembrie
1943. Până atunci lucrase la uzinele „Fiat”. N-a făcut niciodată politică. Ce-i drept, tatăl său executa unele misiuni ale Frontului popular. Anna Rosa ne-a spus că soţul ei a fost împuşcat.

— Mai vrei vin?

— Vreau.

Märten luă sticla şi o duse la gură.

— În fiecare zi ni se dădea la masă o supă de cartofi şi frunze de sfeclă. Lagărul duhnea a sfeclă şi cartofi. Într-un rând, Massimo m-a întrebat dacă am mâncat vreodată fulgi de ovăz şi ce gust au ei. „Ce bine ar fi să lucrez la menajerie!” a spus Massimo. L-am întrebat de ce se simte ispitit să

lucreze la o menajerie. Massino mi-a răspuns că acolo urşilor li se dă miere, iar maimuţele capătă piure de cartofi şi fulgi de ovăz.

— Care maimuţe, Märten? am întrebat eu,

— Era acolo o menajerie pentru personalul lagărului.

Ce, nu ştii că nemţii iubesc animalele? Era chiar şi un rinocer.

— Ce spui?!

L-am cuprins pe după gât. Eram într-o cumplită stare de depresiune. Cât timp, uneori simţind că leşin, i-am dus dorul! Acum îl sărutam ca o nebună, iar Märten repeta mereu că nici el nu ştie cum a trăit toţi aceşti ani fără mine.

Am mai băut vin şi am devenit foarte trişti şi tandri.

L-am întrebat cum vede el idealul de femeie. Speram că în tinereţe femeia ideală pentru el am fost eu.

— Ai şi tu un ideal, Märten, nu?

— Poate că da, răspunse el.

Trăgând adânc din ţigară, m-am întrebat ce femei or fi trecut prin viaţa lui. A iubit-o el oare pe vreuna din ele?

— Ei bine, cum trebuie să fie ea, Märten?

— O *soldadera.*

— Ce înseamnă *soldadera?* Ori e un nume?

Märten mi-a spus că pe vremuri *soldadere* erau numite soţiile soldaţilor în America de Sud. Ele îşi urmau peste tot bărbaţii. De la o bătălie la Elita. Le spălau rufele, îi iubeau, le bandajau rănile şi mureau odată cu ei.

— Este îndatorirea de cea mai mare cinste ce o poate avea o femeie faţă de un bărbat. Să fie *soldadera.*

Ceea ce spunea suna ca un vis rostit cu glas tare.

L-am întrebat:

— Tu ţi-ai găsit o astfel de femeie?

— Nu. Nu mi-a fost dat s-o găsesc.

— Dar există oare asemenea femei?

— Cred că da.

O bancă de piatră tot de piatră rămâne. Până la urmă, banca noastră s-a răcit. M-am ridicat, voiam să fac puţină mişcare. Ca să mă încălzesc. Dar Märten n-a înţeles, s-a gândit că vreau să plec şi m-a apucat de braţ. Şi cu atâta stângăcie, încât puloverul meu a plesnit la cusătura mânecii. Una din sticle s-a răsturnat.

— Vezi ce-ai făcut? am zis, arătându-i mânecă ruptă din umăr.

Märten mă trase cu furie spre el, mă ridică aşa cum ridici un copil şi, cu mine în braţe, se aşeză iar pe bancă.

Eu am izbucnit iar în plâns. Märten nu m-a întrebat de ce plâng în hohote. Atunci i-am spus că copilul nostru s-a născut în primul an de război, la Crăciun.

M-am uitat cu atenţie dacă e camera 202.

Am intrat călcând în vârfuri. Din antreu se vedea arzând veioza de pe una din noptiere. Culcată în pat, Fevronia citea o carte. Înainte de a intra în cameră, mi-am scos puloverul. Nu voiam ca Fevronia să vadă mânecă ruptă. Ea şi-a ridicat ochii de pe carte.

Mă simţeam vinovată că veneam aşa de târziu. Am zis cu un glas spăşit:

— Încă nu dormiţi?

I-am văzut pieptul zbătându-i-se agitat. Apoi făcu ochii mari. Uitând, se pare, frazele pe care le pregătise pentru mine, întrebă:

— Ce vi s-a întâmplat?

— Nu mi s-a întâmplat nimic.

— Dar sunteţi dezbrăcată!

— Nu sunt deloc dezbrăcată. Pur şi simplu mi-am scos puloverul în antreu.

— Curios! De ce?

Am replicat disperată:

— Ia mai lăsaţi-mă-n pace! L-am scos şi basta!

— Trebuie să fi avut vreun motiv.

— Am un motiv, am zis. Dar asta nu vă priveşte pe dumneavoastră.

Fevronia se ridică brusc în capul oaselor.

— Cum adică nu mă priveşte?! zise indignată. Dar sunteţi beată!

Am simţit în această sentinţă un fel de postfaţă atotdistrugătoare după lectura unei cărţi captivante.

Am scos cuvertura, am îndoit-o pe mijloc şi am pus-o pe speteaza fotoliului. Am luat de sub pernă cămaşa de noapte. Apoi am intrat în baie şi am deschis robinetele.

N-aveam chef să stau în cameră, aşa că m-am aşezat pe marginea căzii, aşteptând să se umple cu apă.

Am încercat să adorm, să nu mă gândesc la nimic. Cu ochii închişi, îmi închipuiam pământul de un verde orbitor.

Aşa cum l-am văzut pe când zburam pe deasupra Milanului.

Primăvară. Era primăvară.

M-am întins în pat. Mi se părea că stau culcată pe spate în iarbă. Şi parcă nu-mi mai trebuie nimic altceva ca să trăiesc decât pământul acesta verde, îmbătător, alcătuind o simfonie în verde-închis şi verde-deschis. Senzaţia aceasta mă pătrunde ca o aureolă a lumii vegetale. Şi mă face nespus de fericită.

M-am mirat că mi-au ajuns patru ore de somn. Altfel sunt o mare somnoroasă, am tensiunea scăzută. Ca să mă înviorez, îmi trebuie neapărat o cafea.

M-am trezit simţind o uşoară mireasmă. Fevronia se pudra pe gât şi la subţiori.

— Bună dimineaţa!

Sufocată de mirosul acela dulceag, am înghiţit sfârşitul ultimului cuvânt.

Mi-a răspuns la salut dând din cap în tăcere, dar cu bunăvoinţă.

Fevronia îşi punea o rochie brodată cu paiete, cu decolteul pătrat. Era o rochie de un roşu-închis, cu care încă n-o văzusem îmbrăcată. Şi-a netezit părul cu palma şi a început să-şi facă buzele cu un ruj de un roşu-închis, în tonul rochiei. Când a terminat, buzele ei arătau ca un boboc de trandafir pe faţa lătăreaţă, pudrată!

Apoi şi-a pus inelele în degete şi, ca să-şi desăvârşească coafura, şi-a înfipt la ceafă un mic pieptene; acum era gata pentru micul dejun.

Mă zori grijulie:

— Grăbiţi-vă, că întârziaţi.

Se opri puţin în uşă, căutând cuvinte ca să mai zică ceva. În cele din urmă spuse că aseară mi-a dus grija.

I-am cerut scuze. Fevronia dădu din cap cu bunăvoinţă şi îmi reaminti cât de puţin timp am la dispoziţie.

— În ce zi suntem azi? Simţisem o uşurare, ca întotdeauna când eşti iertat.

— Douăzeci şi şapte aprilie.

— E-e-e!

Oare nu mai departe decât cu cinci, zile în urmă eram la Paris? Dăduse în floare migdalul. Înfloreau lalelele, zambilele, macul. În pieţe se vindea verdeaţă.

La Paris, într-un autobuz, un călător localnic, parohul unei biserici ortodoxe ruse, auzind că suntem din Rusia, s-a apucat să ne dea cu toată bunăvoinţa tot felul de lămuriri despre oraş. În semn de recunoştinţă, eu i-am dăruit o tavă de lemn pictată.

— Ah, da! E un obicei rusesc să faci daruri! şi-a amintit parohul.

În autobuz am găsit pe jos 50 de centime. Toţi ziceau că sunt norocoasă. 20 de centime am cheltuit

la *Pour dames*, cu 30 de centime mi-am luat un ziar.

La trei şi un sfert zburam peste Mont Blanc, care ne orbea cu scânteierile celei mai pure zăpezi. De pe creştetul stâncilor se împrăştiau dâre de zăpadă, ca nişte raze strălucitoare.

Dedesubt, în adânc, se desluşeau satele şi meandrele şoselelor. Lanţul de munţi răspândea sclipiri aurii în soare, dar deasupra văilor stăruiau câmpuri de nori. Părea o mare îngheţată pe veci.

Undeva, departe, s-a arătat cornul lunii. Partea lui de jos părea muşcată.

Cu totul pe neaşteptate, dedesubtul Caravellei a apărut, cu culoarea ei murdară, Stura. Abia după aceea s-a desfăşurat un covor de un verde ce înveselea ochiul. Acesta era Milanul, cu căldura lui blândă şi cu plopii înveşmântaţi în frunzele gingaşe ale primăverii.

Pe câmpul aerodromului, oamenii coseau iarba.

Toate acestea s-au petrecut doar cu cinci zile în urmă.

Şi păreau o amintire îndepărtată ca însăşi veşnicia.

Eram grăbită. Căutam bucheţelul de flori din buzunarul valizei. L-am găsit cam mototolit. Puloverul cu mâneca ruptă l-am aruncat pe fundul valizei. Mi-am pus o rochie-şemizetă bleumarin. Bucheţelul de ghiocei l-am prins de guler. Mi-aş mai îi pus cu plăcere, vreo podoabă, dar nu mai aveam timp.

Toţi se ridicaseră deja de la masă. Doi chelneri strângeau vesela.

Bunul Konstantin îi prevenise să-mi păstreze micul dejun. Şi, deşi eu spuneam că nu mai e timp, el mă linişti şi rămase să-mi ţină companie.

Cafeaua era cam leşinată, pe jumătate amestecată cu lapte. Dar eu am mai băut o ceaşcă. Chiflele şi marmelada au rămas neatinse.

Konstantin se arăta îngrijorat că n-am să rezist până la prânz cu stomacul gol.

Am ieşit fuga în stradă.

Ceilalţi erau supăraţi că i-am făcut să aştepte. Am plecat imediat; signor Carlino ne ducea să vedem *Cina cea de taină.*

Conducătorul grupului mergea alături de mine.

— Aţi lipsit toată noaptea, spuse el.

— Nu chiar toată.

— Mi-era teamă să nu vi se fi întâmplat ceva.

— Ce anume?

— Se pot întâmpla multe.

— Şi totuşi, ce?

Dacă l-aş fi prevenit de aventurile mele, oare asta m-ar fi apărat de tot ce se poate întâmpla în viaţă?

Nu trebuia să vorbesc aşa. Toţi oamenii îşi au îndatoririle lor. Pe asta se şi întemeiază lumea din jurul nostru.

Märten mergea în faţă cu Meiler. Konstantin discuta cu signor Carlino. Conversaţia părea să-i facă plăcere. Cei doi aveau chipurile însufleţite, gesticulau, demonstrându-şi reciproc ceva, arătându-se de acord sau obiectând.

Dimineaţa nu apucasem să-mi aprind o ţigară.

Ghioceii albi de la gulerul rochiei mele păreau de prisos, stânjenitor! Ştiam că am faţa răvăşită. Noaptea fusese prea scurtă, iar cafeaua prea slabă.

Şi era prea multă lumină pentru ochii mei obosiţi.

Mi-am pus ochelarii de soare. E păcat, desigur, să pierzi senzaţia reală a culorilor, dar fără ochelari tot nu le puteam percepe. Domul din Milano te orbea cu albul dantelelor de piatră. Abundenţa de flori albe şi roz ale castanilor m-a făcut să-mi mijesc ochii. Soarele, domul şi castanii nu aveau nicio vină, de vină erau ochii mei. Erau obişnuiţi să vadă o primăvară mai sobră şi o vară săracă în soare, adesea cu lungi ploi monotone. Am dorit vreme îndelungată să mă smulg din ele, dar ştiam, eram

încredinţată că nimic nu se poate asemui cu primăvara din ţara mea. Împodobită cu câmpuri de primule şi cu pădurici care fac întotdeauna să-mi tresară inima în piept.

Stăteam prea aproape de Dom şi de aceea nu puteam să-i cuprind cu privirea întreg, împreună cu turnurile albe ca zahărul, avântate în tării. Dintre statui n-am reţinut niciuna. Calitatea lor consta în aceea că toate laolaltă, în ansamblu, făceau impresie. Ca un miting, o votare sau o grevă.

Nu l-am deranjat pe signor Carlino ca să-i aflu părerea cum de e posibil să se făurească o minune ca asta –
Domul din Milano. Poate în acelaşi fel în care şi-a construit Keops piramida? A poruncit să se oprească toate celelalte lucrări, să se închidă toate templele. Pentru ca poporul să-şi poată concentra toată forţa şi voinţa asupra construirii piramidei.

Focalizând forţele poporului, se pot face minuni, fie chiar de scurtă durată. De aceea e nevoie să se recurgă mereu la o astfel de concentrare.

În dimineaţa aceasta, ca întotdeauna când e soare, pare-se, pe dalele de piatră ce alcătuiau pardoseala Domului cădeau, pătrunzând prin vitralii, pete galbene, albastre şi roşii de lumină. Restul catedralei rămânea în umbră, mult prea mare, de o sonoritate copleşitoare. Părea că aici micile şi netrebnicele rugăciuni ale oamenilor nu vor găsi nicicând drumul spre Dumnezeu, că ele rămân să rătăcească printre aceste nave, sub bolţile înalte. Până când, istovite, cad singure pe pardoseală.

Raporturile dintre om şi Dumnezeu pot fi privite şi sub un alt aspect.

Câteodată îmi aminteam de o noapte de Paşti din
Crimeea.

În ceaţa deasă, lumina felinarelor te ajuta să vezi la numai un pas. În port vuiau sirenele. Se mai auzea un sunet înfundat, care făcea să ţi se strângă într-un chip ciudat inima. Ca nişte lovituri într-o şină de fier. Ca un semnal de alarmă. Dar aceasta era chemarea la serviciul divin.

M-am gândit: „De ce n-au tras clopotele, de vreme ce ele stau atârnate în clopotniţă?”

Chemarea aceea înăbuşită, plictisitoare, suna trist şi nu mă lăsa să adorm. Trecuse bine de miezul nopţii când m-am hotărât să mă îmbrac şi să ies.

Strada era cufundată în ceaţă, nici biserica nu se vedea.

Numai un reflex slab de lumină marca uşile ei larg deschise. Afară, în pridvor, şedeau câteva bătrâne, discutând în şoaptă.

Lângă biserică stăteau pe jos sau în lungul peretelui nişte oameni bătrâni. Toţi erau în pufoaice şi cu şaluri călduroase pe cap, ca şi când am mai fi fost încă într-o iarnă de război.

Slujba se sfârşise de mult. Oamenii plecaseră, candelabrele fuseseră stinse. Numai dinaintea icoanelor ardeau în semiîntuneric lumânările şi flacăra lor pâlpâitoare isca scânteieri în ramele de argint şi făcea să tremure umbrele ofrandelor – bucăţi de pâine şi de franzele.

Pe pardoseală îngenuncheaseră şi se rugau câţiva întârziaţi. Băteau mătănii şi-şi făceau cruce.

Dacă mi-ar fi spus cineva, n-aş fi crezut: lângă intrare, la o masă, stătea o blondă oxigenată. Purta o blană de nurci, în urechi îi scânteiau cercei cu briliante, iar pe degete avea o întreagă avere. Prea mult, ca să pară veridic.

Nu se pune chestiunea dacă femeia aceasta avea dreptul să posede asemenea splendori. Dar să le expună aici, într-o bisericuţă prăpădită…

Număra banii socotind la abac.

În dreapta ei se înălţau teancuri de hârtii; un munte de monede aşteptau să fie numărate.

Paracliserul descuie cu cheia lacătul mare ce atârna pe ultima „cutie a milelor”, încă nedeschisă, şi-i greblă conţinutul, punându-l dinainte blondei care număra banii.

Toată treaba asta nu le interesa câtuşi de puţin pe băbuţele cufundate în rugăciune. Mi-am rotit ochii şi am văzut în semiîntunericul din biserică un cunoscut. Era un actor de la teatrul din localitate. Venise aici, ca şi mine, supunându-se unei nelinişti vagi, chinuit de insomnie în noaptea ceţoasă.

I-am spus cât de urât arată, după părerea mea, toate astea şi cât de mult mă deprimă ignoranţa spirituală a oamenilor.

După ce m-a ascultat, actorul a zis:

— Nu fiţi atât de nedreaptă cu ei. Poate să-i condamne, aşa cum faceţi dumneavoastră, numai cine nu ştie ce este bătrâneţea mizeră şi singurătatea. Când oamenii rămân fără nicio speranţă.

— În vremea noastră aşa ceva e cu neputinţă, i-am răspuns, încă pe un ton arogant.

— Ba nu, a spus el, e totuşi cu putinţă.

Stăteam amândoi în mijlocul bisericii. Conversaţia noastră discretă nu supăra pe nimeni.

— Uitaţi-vă la bătrânicile astea.

Mi-a spus că cele mai multe dintre ele şi-au pierdut familiile în război. Ele însele n-au săvârşit fapte de vitejie.

Au dus o viaţă din cele mai obişnuite, muncind şi îndeletnicindu-se cu lucruri care nu atrăgeau atenţia nimănui şi nu s-au întipărit în memoria nimănui. Şi aşa le-au ajuns în cele din urmă bătrâneţea şi singurătatea.

Cu sănătatea şubrezită, cu familia pierdută, cui să te plângi, la cine să cauţi compasiune? Fiecare îşi are grijile sale. Cui să i te plângi de nedreptăţi, de vorbe urâte şi de ocări?

Cum să-ţi trăieşti zilele pe care le mai ai, dacă sufletul nu vrea să se înăsprească, ci continuă să sufere, să se jelească şi să dispere? Dacă nopţile

sunt nopţi de nesomn şi viaţa n-are sens? Cui să-i spui toate astea?

Lui Dumnezeu.

De aceea şi merg ele la biserică. Şi, aprinzând o lumânare, închinându-se, se plâng Celui-de-Sus. Pentru că numai Dumnezeu are timp s-o asculte pe fiecare, fără a o întrerupe. Nu trebuie să stai îndelung în sala de aşteptare şi să te rogi de o secretară arogantă şi capricioasă să te lase să fii primită în audienţă. În casa Domnului eşti întotdeauna primită bucuros. Aici nu te ruşinezi de înfăţişarea ta prăpădită. Şi, printre celelalte la fel ca ele, bătrânele acestea uită de singurătate şi de durerea lor nemângâiată.

Dumnezeu a ascultat-o pe bătrână şi, pentru o vreme; un suflet de om s-a liniştit.

În Domul din Milano, în timpul serviciului divin, Meiler a spus:

— Omul poate fi îndestulat chiar şi dacă e hrănit numai cu vorbe.

Avea şi el dreptate.

N-am auzit ce ne-a spus pe drum despre Mediolanum amabilul signor Carlino.

Am intrat în refectoriul Mănăstirii Santa Maria delle
Grazie. Avem în faţă *Cenacolo* al lui Leonardo da Vinci.

Signor Carlino a amintit printre altele că Milanul a fost cândva cucerit de francezi care au transformat atunci acest refectoriu în grajd. Toţi şi-au exprimat zgomotos uimirea şi indignarea: auzi, cai într-un sanctuar! Dar cu ce sunt mai răi caii decât boabele de sămânţă sau tractoarele?

Am examinat pe rând pe fiecare apostol de la masa
Cinei celei de taină. Unul din ei trebuia să-şi vândă învăţătorul! Dar toţi erau la fel de hâzi, uimiţi, speriaţi sau mâhniţi până-n adâncul sufletului,

Am început din dreapta.

— Tu?

— Dar nu s-a întâmplat nimic!

— Tu?

— Îmi pare rău, dar n-am auzit pe nimeni să vrea s-o facă.

— Tu?

— Eu nu ştiu nimic. Nu cred una ca asta.

— Tu?

— E ceva îngrozitor! Dar aşa sunt vremurile.

— Tu?

— Şi ce dacă e trist? Nimeni nu se poate împotrivi inevitabilului.

Când învăţătorul mergea spre Golgota şi s-a oprit pentru o clipă, rezemându-se de cruce, ca să-şi tragă răsuflarea, Ahasverus l-a alungat de la poarta sa. Dar dacă ar fi procedat altfel, loialitatea lui ar fi fost pusă la îndoială.

Asemenea exemple am întâlnit destule şi în viaţă.

— Priviţi! îi spuse Märten lui Meiler. Toţi spun într-un glas că nu ştiu nimic.

— Şi-i condamnaţi pentru asta? întrebă Meiler.

— Bineînţeles. Neştiinţa nu scade vina nimănui. Nu trebuiau să fie făţarnici, răspunse Märten.

Konstantin era încântat de această măreaţă atmosferă de îngăduinţă şi iertare.

Meiler i-a spus mai târziu că într-o atmosferă de îngăduinţă şi iertare e bine numai să se încheie pacte militare de neagresiune, să se dăruiască sau să se împartă teritorii. Să se modifice frontierele.

Eu am condamnat această părere, calificând-o drept

„sociologism deplasat”.

Cina cea de taină era mai mult decât opera unui geniu.

4

KONSTANTIN SPUSE PE UN TON grav:

— Adio. Mediolanum!

Sufletul lui tânjea după Florenţa.

Dar eu ştiam că noaptea aceasta de la Milano n-am s-o uit niciodată.

Prin geamul vagonului se vedeau perindându-se gări cam murdare. Şiruri de plopi. Nume cu rezonanţă frumoasă: Parma, Modena, Bologna.

Ai noştri îl tot întrebau pe Riccardo cum şi-a petrecut timpul în oraşul său. *Il pedotto* nici nu trebuia întrebat, cred, pentru că se vedea după faţa lui şi după ochii cârpiţi de somn.

Se vorbea prea mult şi alandala, ceea ce devenea obositor. Mi-am amintit cum un cal a telefonat la circ, cerând să fie angajat. Directorul circului l-a întrebat:

— Ce ştii să faci?

Calul a răspuns:

— Nimic.

Dacă ar vorbi animalele, ar fi îngrozitor. Bine că măcar animalele nu ştiu să vorbească.

Fevronia îl întrebă pe Konstantin unde a învăţat o limbă străină.

— Ce limbă aveţi în vedere? întrebă el.

Meiler vorbea despre metamorfofobie. Spuse că asta înseamnă să vezi lucrurile mai mari sau mai mici decât sunt ele în realitate. Sau într-un chip deformat.

— Şi cum se manifestă asta?

— Se manifestă în literatură. În politică. În modul de a aborda istoria.

— Priviţi, Saskia! exclamă Konstantin. Iată un peisaj à la Cézanne. E verdele lui.

Fevronia se plânse:

— E îngrozitor ce murdare sunt geamurile vagonului!

În câmpul nostru vizual apărură chiparoşi. În pâlcuri şi răzleţi. Ca nişte bocitoare în haine de doliu. Drumul coti într-o vale.

— Nu văd păpădii, spuse Fevronia. Ce, la ei nu sunt păpădii?

Când mă duceam la soacră-mea, îmi puneam în gând să citesc în linişte sau să mă bronzez la ea în grădină. Dar imediat ce ajungeam, mă apucam să rup păpădii.

Soacră-mea spunea cu compasiune în glas:

— Oare nu poţi să te odihneşti şi tu în linişte? Şi mă căina cât de rău arăt şi ce ochi obosiţi am.

— Nu pot, îi ziceam. Şi într-adevăr nu puteam, până nu oboseam tot aplecându-mă să plivesc păpădiile.

Izolate, îmi plăceau mult. Dar când se înmulţeau până într-atâta încât înăbuşeau toate plantele din jur, mă năpusteam fără milă asupra lor.

Făceam prăpăd, şi mâinile mi se înnegreau până la cot de suc de păpădie.

Atunci îmi aprindeam o ţigară şi, puţin câte puţin, mă calmam. Mă gândeam la iepurii de casă ai soacră-mii, care aveau să-mi mulţumească din inimă pentru salata proaspătă ce le-o oferam.

Dar vai, în dimineaţa zilei următoare îmi zâmbeau din toate părţile tot atâtea păpădii gălbui. Dar încă şi mai multe paraşute albe aterizau pe micul petic verde de pământ al soacrei mele.

Stâncile erau dinţate şi cenuşii ca aripile liliecilor.

— Şi Mussolini era dramaturg, spuse Konstantin.

În pâclă depărtării se desluşeau contururile Apeninilor.

Pe cea mai apropiată culme îşi dădeau mâna pinul şi chiparosul. Cerul Toscanei era aşa de albastru şi de blând, încât m-am gândit că dintr-o clipă în alta pe pământ se va revărsa mana cerească.

Meiler perora despre oportunitatea şi necesitatea creării de personaje istorice.

Scăpaţi din tuneluri, am nimerit într-un desiş de salcâmi în floare.

— La cine vă referiţi? am întrebat.

— Concret, la nimeni. Sau, dacă vreţi, la dictatori.

Poate ar trebui ca, în loc să se copieze aspectele exterioare – gesturile, poza sau, bunăoară, mustăţile –, să se înfăţişeze dictatura ca un fenomen întruchipat în dictator. Să se arate modul de gândire, conştiinţa socială a epocii ca fiind solul din care îşi trage acest fenomen seva.

Altfel, arta nu se va ridica peste nivelul exponatelor dintr-un muzeu de figuri de ceară şi mulaje. Şi întrebarea:

„Cum este cu putinţă ca un dictator să acapareze puterea şi să o menţină?” va rămâne deschisă.

Prietenii mei aveau, ca întotdeauna, dreptate.

Îmi simţeam inferioritatea. Interpretând-o pe Desdemona, mi-am confecţionat pentru ea un zâmbet tandru, pe care l-am surprins la vânzătoarea de la brutăria noastră, îi zâmbea băiatului care o curta, iar eu în vremea asta trebuia să stau răbdătoare şi să aştept până aveau să termine conversaţia.

Ca să nu mai fumez aşa de mult, Fevronia desfăcu un pacheţel de bomboane. Ne-am apucat să ronţăim drajeuri.

Fevronia îşi aduse aminte:

— Ce recunoscător era Carlino pentru cadou! Gândiţi-vă, pentru el o cutie de icre e mare lucru.

Meiler ieşi, trântind în urma sa uşa compartimentului.

Aşa cum remarcase Fevronia, geamul vagonului era într-adevăr acoperit cu funingine. Am rupt o bucată de hârtie şi m-am apucat să frec geamul. Fevronia izbucni în râs. Socotea că eu împrăştiam şi mai rău funinginea.

Konstantin o întrebă pe Fevronia ce profesie are. Ea răspunse că este şef de laborator la o staţiune epidemiologică.

— O-o! surâse cu părere de rău Konstantin. Dumneavoastră ar fi trebuit să veniţi la Florenţa în 1348, pe vremea epidemiei de ciumă. Poate aţi fi salvat-o pe Laura.

— Dar ce, Laura a murit de ciumă?

Îmi aminteam că Laura a murit de tânără, nu se ştie de ce.

— Nu, de tânără a murit Beatrice a lui Dante. De tuberculoză. Laura avea atunci unsprezece copii, lămuri
Konstantin.

— Şi Petrarca o diviniza în continuare?

— A divinizat-o până la moarte.

Îmi era tare dor de Märten. M-am întors spre geam.
De ce nu venea niciodată când îl aşteptam? Toată seara trecută am stat în cameră, sperând că va veni. N-a venit.
Nici n-a telefonat, nici n-a venit. Ca şi la ultima întâlnire ce ne-o dădusem la începutul războiului, întâlnire care n-a mai avut loc.

Nu mai aveam puteri să tot merg încolo şi încoace prin cameră. Nici să stau la geam nu mai aveam puteri. Mama scornea tot felul de presupuneri şi scuze. Ca să mă consoleze în disperarea mea. Dar asta mă irita şi mai rău.
Eram îngrijorată nu pentru că n-a venit, ci pentru că mă gândeam să nu i se fi întâmplat ceva.

Noaptea de la Milano a fost parcă o continuare directă şi o împlinire a unei aşteptări de ani de zile. De mult n-am mai încercat un asemenea amestec

înnebunitor de bucurie şi de durere ca atunci când Märten m-a ţinut aproape toată noaptea pe genunchi, acolo, pe banca aceea de piatră.

Prin faţa geamului se tot perindau crânguri cenuşii de măslini. Deocamdată nimic nu prevestea apropierea Florenţei.

În dimineaţa acestei zile, când ne urcasem deja în autobuzul tras în faţa hotelului, care trebuia să ne ducă la gară, a venit mama lui Massimo ca să-şi ia rămas bun de la Märten.

Se pare că ne-a căutat o vreme din ochi, mai înainte de a bate în geamul autobuzului. Am coborât cu Märten.

Anna Rosa ne-a sărutat, dar nu ştiu de ce era îngrijorată

L-am întrebat pe Märten ce i-a spus Anna Rosa.

— A întrebat de ce stăm separat. Şi dacă nu cumva ne-am certat.

Ca s-o liniştesc, am scuturat din cap. M-am silit să par cât mai veselă.

Mama lui Massimo a ridicat de jos un coşuleţ cu portocale şi mi l-a dat mie. Lui Märten i-a oferit o sticlă burduhănoasă cu vin. După aceea ne-a binecuvântat:

— *La Madonna vi accompagni.*

L-a mai îmbrăţişat de câteva ori pe Märten. Şi-a aţintit asupra lui ochii ei trişti.

Prin geamul autobuzului care se pusese în mişcare am mai văzut-o o clipă, pentru ultima oară, pe Anna Rosa, profilată pe fondul marilor uşi de sticlă ale hotelului. Plângea, faţa i se schimonosise, devenind de nerecunoscut.

— Spune-mi, de ce zâmbeşti? a întrebat-o maestrul pe florentină.

Tânără femeie, cu sprâncenele foarte subţiri şi cu fruntea înaltă şi netedă, i-a răspuns fără a-şi

schimba expresia feţei:

— Nu zâmbesc. De ce-ţi închipui asta, Leonardo?

Şedea calmă, cu mâinile împreunate graţios. Atât de firească şi de nepământeană totodată. Dar poate că nici ea însăşi nu-şi dădea seama de asta. Poate că într-adevăr nu zâmbea, ci era pur şi simplu o femeie foarte fericită. Şi ceea ce mai târziu alţii au luat drept un zâmbet era doar reflectarea unei linişti şi a unei cumpăniri adânci. Fără niciun alt secret.

Dacă ar fi fost însărcinată, s-ar fi ghicit lesne rostul acestui zâmbet. Aşteptarea maternităţii putea s-o facă atât de fericită.

Ori poate că tandreţea aceasta reţinută, ascunsă, aparţinea maestrului? Poate că era o taină a lor, a amândurora şi aşa a rămas? Acum ar fi urât să căutăm cu orice preţ să lămurim treaba asta. Mona Lisa tot nu-şi va dezvălui taina.

Ceea ce e şi mai probabil e că frumoasei florentine i-a fost dat să demonstreze lumii că este posibil să existe un om armonios. Tot mai mult se îndepărtează de noi vremea când Leonardo a conceput acest portret, şi acum e cu neputinţă să se verifice cum s-au petrecut lucrurile cu adevărat.

Cum puteam să fiu bunăoară eu armonioasă? Sau Märten, din trupul căruia s-au smuls bucăţi de carne? Eram şi unul, şi altul o prăpastie pentru noi înşine. Eu şi Märten ne duceam dorul, ne doream, dar nu aveam acelaşi drum. Drumurile de mai înainte nu mai existau. Iar să durăm altele nu mai aveam puteri.

Cum poate fi considerat secolul XX un secol al civilizaţiei şi culturii, dacă el a săvârşit asemenea crime fantastice împotriva omului? Rămâne numai de dorit ca în secolul viitor cultura să se făurească fără a se recurge la înşelăciune şi violenţă.

I-am cerut un foc lui Konstantin. Fluviul Arno curgea lent şi galben. Konstantin zise că, neputând

spune cu vorbele sale ceea ce vrea să spună, îl va cita pe Heraclit:

— „Viaţa omului e ca un râu: e cu neputinţă să calci de două ori în una şi aceeaşi apă”.

L-am întrebat pe profesor dacă asta nu-l mâhneşte, pentru că viaţa e a naibii de scurtă.

— Mă mâhneşte, desigur, spuse Konstantin. Câteodată.

Dar azi nu. Am aşteptat mult ziua aceasta; m-am gândit mereu ce am să-i spun Florenţei când va veni această zi.

Mă luă cu pasiune de braţ:

— Promiteţi-mi că n-o să vă pierdeţi vremea cu fleacuri. Înăspriţi-vă inima şi priviţi numai minunile.

I-am promis. Dar voi recunoaşte eu oare minunile acestea? Ştiu eu oare, în genere, ce trebuie socotit o minune? Fiindcă întotdeauna se întâmplă aşa: când vrei să vezi totul, nu vezi de fapt nimic. Cei care în timpul călătoriilor fotografiază cu râvnă văd mai puţin ca toţi. Developând apoi filmul, nu pot recunoaşte cele mai multe din locurile vizitate.

Din Piaţa Michelangelo puteam cuprinde cu privirea tot oraşul, pe care Arnul îl despica în două.

Stăteam nemişcată pe un colţ de stâncă, încălzindu-mă la soare ca o şopârlă. Mă bucuram că acest oraş celebru nu e mare. Asta am socotit că era prima minune. În cerul albastru al Toscanei nu se înşurubau demonice fumuri negre, rău mirositoare. Acolo unde se sfârşeau străzile începea o lume verde, brăzdată de multe drumuri albe.

Care din ele putea să fi fost cel pe care au plecat din oraşul cuprins de ciumă cei trei tineri voioşi şi cele şapte fete fermecătoare din *Decameronul* ca să se veselească în grădina gingăşiei şi să dea cu tifla morţii?

Privind în jos spre Piazza del Duomo, mă gândeam la

Savonarola. Sumbrul călugăr rămâne şi până azi cât se poate de periculos. Pentru că şi după el, în toate

epocile, influenţaţi de predicile unor fanatici, oamenii au aruncat *în* foc cele mai bune din operele lor. Aşa cum a făcut-o cândva Botticelli.

Era bine că oraşul ce se desfăşura dinainte-mi nu cerşea îndurare. Că cel puţin, printre celelalte calităţi ale lui, i s-au păstrat proporţiile. Pentru că, dacă Florenţa s-ar extinde, ea şi-ar pierde chipul şi sufletul, ca Arnul ieşit dintre maluri.

Admiraţia ce o arătam oraşului flata mândria naţională a lui Riccardo.

M-a întrebat dacă n-aş dori şi eu să mă uit la *David*.

În jurul lui, toţi ţăcăneau deja cu aparatele de fotografiat.

David era colosal.

Mi-am dat capul pe spate. Dar el nu m-a impresionat câtuşi de puţin. Atunci am făcut aşa cum m-a sfătuit Konstantin: nu mi-am mai pierdut vremea cu *David.*

Urmându-i pe ceilalţi, am urcat scara înaltă a Bisericii

San Miniato, care parcă ducea la cer.

Ca să nu-l uit, repetam acest vers pe care-l auzisem mai înainte: *La mia bella villanella*. *La mia bella villanella*.

Frumos ca clinchetul clopoţeilor. Tradus în estoniană, versul putea suna ca o dezmierdare. Cam aşa şi era. Cu aceste cuvinte îşi dezmierdă Michelangelo biserica îndrăgită.

Dar în clipa aceea încă nu ştiam asta. Aveam un motiv ca să mă adresez lui Märten. L-am întrebat:

— Ce înseamnă asta?

Märten mi-a tradus.

Era ocupat cu examinarea unui medalion.

Ce l-aş mai fi putut întreba?

— Ce să fac cu portocalele? l-am întrebat.

— Să le mănânci, mi-a răspuns el, continuând sa studieze medalionul.

Am zăbovit puţin. Märten nu-şi lua ochii de la medalion.

Am făcut hotărât o întoarcere de o sută optzeci de grade şi am ieşit din biserică. Am coborât scara şi am trecut pe lângă *David.* M-am aşezat iar pe un ieşind al zidului. Când am scăpărat chibritul, mâna îmi tremura. Mi-am şters lacrimile căzute pe dosul palmei. Florenţa se întindea dinaintea mea ca un plan turistic al oraşului.

Contemplam oraşul. Am găsit cupola roşcată a Catedralei Santa Maria dei Fiori. Turnul crenelat al lui Palazzo Vecchio. Cele două ziduri s-au contopit şi o vreme mi-au tremurat în ochi, până şi-au recăpătat forma.

Mă mustram: „Nu face din rănirea amorului propriu o melodramă!”

Dar asta n-a făcut să înceteze lacrimile ce-mi picurau din ochi. Mi-am ridicat faţa spre soare. Căldura lui era plăcută. Mi-am descheiat nasturii de la bluză.

Heinike ar fi zis că arăt ca o pisică lehuză. Folosea uneori nişte expresii surprinzătoare.

Mi-am amintit de mâinile lui Heinike.

Odată, în cabină, când ne demachiam, mi-au atras atenţia mâinile ei pline de încreţituri mărunte. Descoperirea aceasta m-a impresionat neplăcut. Aşa ajungem să înţelegem că ne schimbăm cu fiecare zi. Că împotriva acestui lucru nu ajută nimic. Te lupţi numai ca să nu-ţi descopere alţii transformările din fiinţa ta pe care le cunoşti numai tu.

Atunci, Heinike mi-a surprins privirea şi şi-a retras brusc mâinile de pe măsuţă. Expresia de derută de pe faţa ei era ca un reproş mut: de ce te uiţi la mâinile mele?

La ea, mâinile s-au ofilit primele. Apoi, treptat, dar necruţător, restul:

Odată mi-a spus:

— Da, dar ochii nu mi s-au schimbat.

Ochii îi avea neschimbaţi. Tineri. Oare pentru multă vreme? I-am spus, referindu-mă la mine:

— Eu am depăşit deja vârsta iluziilor.

— Aşa, ţi se pare, mi-a răspuns ea cu indulgenţă.

Am stat împreună la o casă de odihnă într-o cameră cu două paturi. În fiecare dimineaţă când se trezea, cu ochii încă cârpiţi de somn, dibuia cu mâna pe noptieră oglinjoara cu mâner lung şi rujul. Abia după ce le găsea, îşi aprindea o ţigară. Acum ziua ei putea începe.

Nu i-am cerut să-mi explice această obişnuinţă. Era şi aşa limpede că avea nevoie de încredere în sine. Rujându-se, parcă îşi redobândea înfăţişarea de altădată.

Dar trebuia s-o vezi în *Casa inimilor sfărâmate,* şi plecai convins de supleţea felină a corpului şi de tinereţea ei. Credeai în ce spuneau mâinile ei, în tăria râsului ei. În frumuseţea şi splendoarea ce radiau din ea şi te vrăjeau.

Mă încânta uluitoarea ei transfigurare pe scenă, cum devenea frumoasă şi tânără. Depăşind limitele realităţii şi ale evidenţei. Dădea, găsind în ea, ceea ce nu mai avea de mult, dar se aştepta de la dânsa.

Mi-am scos oglinjoara din poşetă, ca să mă aranjez.

Pleoapele mi se înroşiseră puţin. Ar putea oare o asemenea femeie să-i seducă pe Antoniu? Am aruncat oglinjoara înapoi în poşetă. Mi-am zis că n-am voie să fiu obosită. Oboseala trebuie învinsă. Asta e totul. Dar eu eram aproape întotdeauna extenuată.

Am băgat de seamă că Arnul desparte oraşul în două părţi inegale. Că atunci când priveşti fluviul de aici, de sus, e albastru, iar când îl priveşti de jos, din oraş, e galben. Aşa e în viaţă, multe depind de întâmplare şi de starea de spirit. Sau o reflectă.

Ce liniştit şi cuviincios părea acum Arnul, şi totuşi, în ciuda cheiurilor de piatră, îşi iese uneori

din maluri şi provoacă distrugeri teribile. Aşa se întâmplă cu tot ceea ce are mişcarea, dinamismul în natura sa. Mai ales când a stat mult timp încătuşat.

Cei care nu apucaseră s-o facă mai înainte, îl fotografiau pe *David* acum. Ce rol ridicol şi meschin pentru tânărul care s-a luptat cu Goliat filisteanul şi l-a biruit!

Acum era nevoit să stea uite-aşa, într-o poză de paradă, pe piedestal, pentru ca doamne bătrâne şi spoite venite din toată lumea să-i poată aprecia şi examina goliciunea.

Mi-am zis: „Ce mă tot leg eu de tânărul ăsta, de

David?”

Konstantin m-a observat şi s-a aşezat lângă mine.

— Ştiţi, mă gândesc mereu la Savonarola, spuse.

I-am mărturisit că puţin mai înainte m-am gândit şi eu la el.

— Nu încape nici cea mai mică îndoială că el credea profund în principiile, în însuşirile şi în puterea lui de a prevedea viitorul. Altfel n-ar fi putut să însufleţească şi să vrăjească mase uriaşe de oameni.

Ceea ce mi-a spus Konstantin despre Savonarola m-a tulburat. Câte pasiuni şi cât sânge vărsat! Câte concepţii şi câtă dorinţă de a le combate! Câtă luptă pentru putere! Câte crime în numele dreptăţii, al poporului, al patriei şi al lui Dumnezeu!

Florentinii au vrut să-i ardă pe rug pe omul ale cărui predici până de curând îi îmbătaseră. Pe cel în care vedeau pe mântuitorul lumii.

Îi strigau desfătându-se: „Hei, porcule!” Cât de schimbătoare sunt stările de spirit ale omului şi tendinţele politice! Pentru că aceleaşi mulţimi de oameni fuseseră încredinţate neclintit că Florenţa

va deveni un nou Ierusalim, de unde vor purcede legile unei vieţi noi.

Fiecare predică a lui Savonarola aduna zeci de mii de ascultători. Aşa încât în Catedrala Santa Maria del Fiore au trebuit să se construiască noi strane.

Copiii erau atât de ataşaţi de el, încât la procesiunile lui Savonarola participau de fiecare dată peste o mie de băieţaşi.

Oraşul acesta decăzut, Florenţa, care a făcut atâtea pozne, voia s devină cel mai sfânt şi mai cuminte oraş.

A renunţat la mascarade şi la carnavaluri. Din ordinul lui Savonarola, ele au fost înlocuite cu Rugurile Bucuriei, în care se aruncau toate obiectele de artă şi de lux.

Tablouri, sculpturi, tapiserii rare, oglinzi, instrumente muzicale şi cărţi.

Călugărul în vârstă de treizeci de ani, ascet cu văpăi în ochi, orator înflăcărat, era ascultat ca şi cum prin gura lui ar fi vorbit însuşi Dumnezeu.

De aceea femeile nu mai îndrăzneau să se arate în stradă în veşminte de lux şi cu podoabe. Adepţii lui Savonarola au desfiinţat şi au distrus casele de toleranţă şi tripourile.

Căderea călugărului a început atunci când signorii s-au simţit obosiţi de viaţa asta neprihănită. Oamenii lui de încredere erau capturaţi şi supuşi la torturi. Ţipetele lor răzbăteau prin ziduri. Totuşi, ei n-au depus mărturie împotrivă-i. Atunci au fost spânzuraţi şi arşi pe rug. Şi cenuşa lor era aruncată în Arno.

Savonarola avea trupul gingaş. N-a rezistat la torturi. N-a avut destulă voinţă ca să reziste şi de aceea a mărturisit ceea ce voia să audă de la el tribunalul Inchiziţiei.

S-a recunoscut a fi un mincinos, care voia să pună mâna pe putere şi să devină, dacă nu papă, totuşi cel mai puternic om de pe pământ.

Şi întrucât în ceasul morţii Savonarola a dovedit că e supus bisericii, papa Benedict al XVI-lea l-a sanctificat.

Povestea aceasta e interesantă şi pentru că Armanno
Pondziluppo era adorat în timpul vieţii ca un sfânt, dar a fost ars pe rug ca un eretic. Savonarola, cu toate că a fost ars ca un eretic, a fost adorat mai târziu ca un sfânt.

Cât despre cele cincisprezece predici mai violente ale lui Savonarola, care demascau samavolniciile clerului, papa Paul al IV-lea nu le-a mai calificat ca eretice, ci a considerat doar că nu e de dorit ca ele să fie citite şi cunoscute de masele largi de credincioşi.

Mergeam fără a mă opri, străbătând una după alta sălile Galeriei Uffizi, spre ţinta mea, dorind să văd numai minuni.

Încă nu ştiam ce voiam să găsesc. Poate voiam să compar cele închipuite cu cele reale, să verific asupră-mi efectul artei socotite sacră. Şi să verific dacă s-au cernut multe prin sita vremii.

Îi evitam pe Konstantin şi pe Meiler, ca să nu-mi răpească din timp. În schimb am dat peste Fevronia, care-l căuta pe Lucas Cranach. Faţa Fevroniei, surescitată, se acoperise de pete roşii. Spuse dintr-o suflare:

— Au înnebunit eu toţii! Botticelli! Botticelli! M-am uitat şi eu. Nimic deosebit. Mare lucru – o femeie goală stând pe o scoică!

S-a calmat neauzind nicio obiecţie din parte-mi. I-am spus că încă n-am fost în sala Botticelli. M-a sfătuit:

— Mergeţi să vedeţi *Madona cu căţelul*. Mie mi-a plăcut foarte mult.

Nu aveam puterea să rezist ispitei. Am zis, pe un ton mirat şi cu o înfăţişare naivă:

— *Madona cu căţelul?* Nu cumva vă înşelaţi? Madona a fost înfăţişată cu pruncul Iisus, cu soţul

ei, bătrânul Iosif, cu Ioan Botezătorul, cu păsări sau cu îngeri.
Dar cu un căţel – niciodată!

Fevronia exclamă:

— Ba nu, ba nu! Pur şi simplu nu ştiţi. Am văzut-o eu cu ochii mei!

Frunzări blocnotesul şi spuse cu un aer triumfător:

— Tizian! Vedeţi, mi-am notat!

— Vă referiţi probabil la Venus din Urbino cu un căţeluş, nu? am precizat eu insinuant.

— Exact, Venus sau Madona asta, se bucură Fevronia. Era satisfăcută că şi-a putut demonstra infailibilitatea.

Mai târau s-a mai apropiat o dată de mine ca să mai schimbăm o vorbă, în timp ce eu o contemplam pe *Cleopatra* lui Guido Reni.

Femeia pictată de artist nu avea nimic comun eu Cleopatra care şi-a făcut apariţia în toată splendoarea ei în oraşul Tarsus din Cilicia ca să se întâlnească cu Antonio.
Corabia ei cu pânze purpurii era aurită, iar vâslele ornamentate cu argint. Avea ca vâslaşi cele mai frumoase fete ale Egiptului. Însoţitoarele ei erau costumate în graţii. Şi nimfe ale mării. Regina însăşi i s-a arătat lui Antonio ca o nespus de seducătoare Venus şi a cucerit pe dată inima pătimaşului roman.

Guido Reni o înfăţişa pe Cleopatra învinsă, când şi-a pierdut bărbatul, puterea şi statul. Cu toate că matroana aceasta cu forme pline, cu trupul alb, cu ochii daţi peste cap nu emoţiona, Fevronia manifestă un viu interes pentru ea. Întrebă:

— De ce ţine pe piept nu ştiu ce viermişor?

— Nu e un viermişor.

— Dar ce e?

— Un şarpe veninos.

— Un şarpe? Un şarpe aşa de mic? Ce, sunt astfel de şerpi?

Nu încape îndoială că un şarpe boa încolăcit în jurul
Cleopatrei ar fi fost mai convingător. Pentru că tot ce e mare pare a nu poate fi pus la îndoială.

— Ce reprezintă acest tablou?

— Moartea Cleopatrei.

— Şarpele acesta o muşcă?

— Da.

La început, Fevronia s-a cam îndoit de dimensiunile şarpelui şi nu-i prea venea să creadă că Cleopatra l-ar fi ţinut uite-aşa pe piept. Dar a acceptat numaidecât ideea, găsindu-i o justificare.

— E totuşi de crezut. Pe vremea aceea pictorii nu umblau cu mâzgăleli ca acum, ci pictau după natură şi foarte exact. Aşa cum era.

— Pe Cleopatra şi pe Guido Reni, am precizat eu, îi despart cam şaptesprezece secole.

De unde atâta neclintită încredere în sine şi atâta hotărâre la Fevronia? Conştiinţa că arta aparţine poporului nu e suficientă pentru a înlocui cunoştinţele.

Atunci când, la Milano, Meiler s-a supărat că vizita la *Cina cea de taină* a fost amânată din pricina celor care erau zoriţi să mănânce, i-am spus:

— De ce azi scriitorii nu zugrăvesc în operele lor aproape niciodată prostia omenească?

Meiler mi-a răspuns iritat:

— Pentru că, dragă copilă, niciun popor în viaţa lui de fiecare zi nu se sinchiseşte de proştii săi. Dar e destul ca oamenii să citească despre ei în vreo carte, ca să se simtă ofensaţi. Într-o carte, prostul nu trebuie să aibă nici naţionalitate, nici funcţie. El nu are dreptul de a fi cetăţean al vreunei ţări. Nimeni nu recunoaşte că i-ar aparţine. Şi totuşi nu e deloc un secret că fiecare popor îşi are proştii lui.

Eu aş interzice să se vorbească şi chiar să se schimbe impresii în galeriile de tablouri. Pentru ca omul să-şi adune aici gândurile ca într-o sală de concerte. Să vină la Botticelli pentru primăvară. La

Filippo Lippi, pentru puritate sufletească. La Cranach, călcând în vârfuri, ca hoţii de giuvaeruri.

N-am să uit niciodată cum se pregătea mama pentru întâlnirile cu Rembrandt. În serile acelea abandona sau lăsa toate treburile pe altă dată. Se lepăda de băierile şorţului şi de mine. Se spăla pe mâini cu grijă şi punea o faţă de masă curată înainte de a deschide cartea cu reproduceri ale tablourilor lui.

La Uffizi parcă s-a dat drumul la o turmă. Era o alergătură dementă ce te dădea jos din picioare.

Am trecut fără să mă opresc pe lângă capodopera lui
Rafael *Madona cu sticletele.* Căutam sala X, Botticelli, şi sala XV, Cranach.

Căutam sala X.

Botticelli.

Botticelli!

Mă temeam mult să nu găsesc aici ceea ce speram să văd. Pentru că îl cunoşteam numai după reproduceri tipărite. Or acestea erau doar o jumătate de adevăr, sau încă şi mai puţin. Totuşi mă obişnuisem cu ele. Îmi plăcea superfrumuseţea aceasta pictată pueril: marea budată, ploaia de fiori, trandafirie şi stupidă. Îngerii cu trupuri vânjoase, semănând cu infirmierii din spitale. Dar numai în această poezie de o puritate naivă, pătrunsă de credinţă, putea să se nască Venus.

Nu l-am simţit pe Märten când s-a apropiat de mine.

Spuse:

— Ştiam că eşti aici.

Pe deasupra umărului meu, Märten contempla *La*
Primavera. Primăvara mergea cu paşi avântaţi printr-un crâng de portocali. Desculţă, cu flori în părul încâlcit. La gât purta o cunună de ierburi. Poala rochiei, înfoiată de vânt, era plină de flori. Dar în îndoitura buzelor stăruia o expresie de

durere, nu ştiu ce grijă ascunsă, iar în ochi – aceeaşi tristeţe ca şi la cele trei graţii prinse în dans.

— De ce ţi-ai închipuit că sunt aici? l-am întrebat pe Märten.

— Unde altundeva puteai să fii? Şi atinse cu drag o şuviţă din părul meu după ureche. Ieri te-am făcut să suferi. Saskia.

— Da, am răspuns şi mi-am pus mâna în palma lui.

Niciodată nu ştii nimic dinainte. Şi fericirea vine în chip neaşteptat, după cum găseşte ea de cuviinţă.

Fericirea e ca florile de mazăre sau ca lămâii cu fructe înmiresmate. Ca pământul înverzit, ca simţământul că n-ai obosit.

I-am spus lui Märten că vreau să mai rămân aici. Şi că încă nu l-am văzut pe Cranach. El a înţeles şi mi-a răspuns că nu vrea să mă stânjenească şi că mă va aştepta afară,
lângă *Sabine.*

După ce a fost aici Märten, n-am mai găsit pe faţa Primaverei nici durere, nici tristeţe. Vedeam în ea numai întruchiparea primăverii. Impetuozitate şi o ploaie de flori de portocal.

Am fast foarte dezamăgită şi nu puteam s-o ascund.

Märten mă aştepta, e adevărat, aşa cum ne-am înţeles, în Loggia dei Lanzi. Dar împreună cu Meiler şi cu Konstantin. Ei completau într-un chip expresiv această colecţie de sculpturi sub cerul liber. Meiler – scund şi gras. Konstantin – înalt, un savant tipic. Şi Märten – frumos ca *Discobolul* lui Miron.

Am întrebat furioasă:

— Nu cumva v-aţi pus în gând tustrei să răpiţi sabinele?

— Da. O sabină, preciză Konstantin zâmbind. Tocmai asta şi vrem să facem.

Până la masă mai rămânea foarte puţin timp. Meiler se informase asupra mărcilor de vinuri florentine şi ne sfătui să gustăm vinul alb „Bianco d'EIba" şi vinul roşu „Montalbano" sau „Montepulciano".

Stăteam în faţa unei sculpturi împodobite cu azalee.

Perseu ţinea deasupra capetelor noastre sabia care între timp îşi îndeplinise misiunea; cu mâna stângă ridicată,

Perseu arăta capul tăiat al Meduzei.

Märten îmi făcu cu ochiul: fii cu băgare de seamă!

Konstantin se lansase în reflecţii: are oare, arta nevoie de *o* fundamentare teoretică?

Meiler considera că arta însăşi nu are nevoie. Dar o astfel de fundamentale le este necesară la tot soiul de administratori. Pentru că unii din ei vorbesc despre artă aşa cum face porcul treabă mică. Pentru un fleac ca acesta, porcul n-are chef să se oprească şi de aceea se udă din mers.

Mie îmi dădeau ghes lacrimile. Oare nu voi avea prilejul să rămân singură cu Märten? Tocmai când mă gândeam la asta, Meiler mă întrebă ce intenţionez să fac în timpul liber.

Märten mă luă de braţ şi spuse că noi doi vrem să mergem să cumpărăm o pălărie pentru mine. Am şi găsit două-trei *modisterii.*

— O pălărie? întrebă Meiler nedumerit. De ce?

— Da, răspunse Märten. Cu un trandafir.

Konstantin se plânse:

— Märten ne răpeşte sabina.

Eu căutam să-mi ascund bucuria.

— Saskia, e adevărat? întrebă Meiler. Nu mă aşteptam la una ca asta de la dumneavoastră. Avea în vedere cumpărarea pălăriei. Şi cu ce bani aveţi de gând să gustaţi un „Bianco d'Elba"?

— Şi bluza? exclamă Konstantin.

— Mă lipsesc.

— Veţi regreta mai târziu.

— Ba bine că nu.

— Tot timpul aţi fost o persoană raţională. Ce s-a întâmplat cu dumneavoastră? se plânse Meiler.

Cei mai mulţi dintre ai noştri se adunaseră deja. Unul, în perioada de timp rezervată vizitei la Uffizi, apucase să viziteze casa unde a stat Dostoievski, altul făcuse o plimbare pe Ponte Vecchio. Meiler s-a indispus de-a binelea că nu s-a gândit să caute locuinţa lui Dostoievski şi era supărat că nu l-a chemat nimeni cu el.

La dejun nu ni s-au servit macaroane, ci *arista,* friptură de porc.

Konstantin îşi mâncă repede îngheţata. Spuse pe un ton solemn că are de gând să meargă prin Florenţa atât cât îl vor ţine picioarele. Pe urmele lui Dante şi Petrarca, ale lui Cavalcanti şi Boccaccio.

Un mic incident ne-a mai reţinut puţin pe toţi la masă.

Fevronia, furioasă la culme, şi încă o doamnă au cerut ceai şi i-au făcut reproşuri conducătorului grupului.

Chelnerii s-au adunat în jurul nostru. Riccardo, speriat, a putut doar să promită că va vorbi la telefon cu firma sa şi că va încerca să capete asentimentul Romei în legătură cu această pretenţie.

Sculându-se de la masă, Meiler îi spuse Fevroniei:

— Tovarăşă, în loc să ridicaţi în picioare toată Roma, puteaţi să fi adus cu dumneavoastră samovarul personal.

Märten mă aştepta la uşa sălii de mese.

L-am întrebat dacă are de gând într-adevăr să meargă cu mine prin magazinele de pălării de damă, sau dacă acesta a fost doar un pretext faţă de prietenii noştri.

— Desigur că am de gând.

După un timp m-a întrebat:

— Tu stai în aceeaşi cameră cu Fevronia?

— Şi ce-i cu asta? Mai multă bătaie de cap are ea cu mine.

Am pornit din Piazza Indipendenza în direcţia catedralei. De undeva de-acolo se împrăştiau în toate părţile, ca nişte pârâiaşe, ulicioare în care se cuibăriseră prăvălii de galanterie. Asupra mea făceau impresie broşele mozaicate şi poşetuţele de seară din mătase neagră, pe care erau desenate femei gen Modigliani, cu gâtul lung şi cu ochii albaştri, sau gen Manet, bucălate, cu obrajii rumeni.

Ne aflam destul de aproape de Ponte Vecchio.

Am zis:

— Mergem acolo?

— Acolo nu se vând pălării.

— N-are importanţă. Hai totuşi să mergem. Dar ce se vinde acolo?

— Aur.

— O, dar e interesant!

Pe Arno sunt şapte poduri. Dar fără Ponte Vecchio,
Florenţa n-ar mai fi Florenţa

— Ştii, eu regret Podul de Piatră, am spus. Noul poate fi acceptat numai atunci când e mai bun ca vechiul.

— Îţi mai aminteşti de Tartu de dinainte de război?
întrebă Märten, privind fluviul.

— Aveam câteva cunoştinţe la şcoala de arte plastice
„Pallas”. Nici „Pallas” nu mai e.

— Da, nu mai e, întări Märten.

Un vânzător ambulant ne oferi un pulover pufos, roz-bombon, şi merse o vreme împreună cu noi.

— Ce mult e de când s-au petrecut toate astea!… Spune-mi, când s-a construit Ponte Vecchio?

— Nu ştiu, în antichitate.

— Mie însă mi se pare că din vremea Podului de
Piatră au trecut mult mai mulţi ani. Îţi aminteşti, înainte de război se vindeau acolo ghiocei.

— Nu, nu-mi amintesc, răspunse Märten.

— Ei, vezi ce mult e de-atunci? Tu nici nu-ţi mai aminteşti.

Podul de Piatră şi vânzătorii de ghiocei de pe pod erau acum doar o amintire. Dar pe Ponte Vecchio viaţa îşi urma cursul, aici domneau ca şi altădată aurarii.

N-am mai văzut niciodată în viaţă atâtea obiecte de aur şi giuvaeruri laolaltă. Agate negre, ametiste liliachii, hiacinturi galbene.

L-am întrebat pe Märten dacă se pricepe la pietre preţioase.

— Uite, astea sunt acvamarine.

— De unde ai mai scos-o şi pe asta?

— Dar ştii că ai haz!

— Mă mir cum de nu se prăbuşeşte Ponte Vecchio sub atâta aur cât e aici, spuse Märten.

— Eu n-am avut niciodată un obiect de aur.

— Tu n-ai nici măcar verighetă, observă Märten.

— Da, n-am nici măcar verighetă.

— Şi tu crezi că tot aurul acesta e aur adevărat? întrebă Märten.

— Bineînţeles.

Era greu de presupus că pe Ponte Vecchio s-ar fi vândut aur fals. Brăţările acestea, bunăoară, erau desigur din almandine veritabile de culoare închisă. Erau aici atât de multe briliante, încât valoarea lor ar fi putut să scadă din pricina asta.

Punctul de vedere asupra obiectelor şi a valorii lor şi-i defineşte omul însuşi. Pentru mine, pietricelele acestea strălucitoare nu aveau nicio valoare. În orice caz nu valoarea pe care o avea Podul de Piatră sau soba mea galbenă.

— Acum eşti mulţumită? întrebă Märten zâmbind. Se înveselise văzându-mă cu câtă ardoare

priveam pietrele preţioase. Toate femeile au dorit în egală măsură sa le aibă.

— Ca să fie frumoase, am zis eu.

— Dar tu eşti frumoasă şi aşa.

— Mai sunt eu frumoasă, Märten?

L-am cuprins cu braţul pe după gât şi atunci am observat un giuvaergiu.

Manşete de un alb orbitor, mâini păroase, cu degetele încărcate de nestemate. Îmi făcu cu ochiul pe geam, în semn de încurajare, convins că încerc să-mi înduplec soţul să-mi ia nişte podoabe. Nu se prea înşela. Ceea ce voiam să aud eu de la Märten trebuia dobândit la mare tocmeală.

Mai departe., am văzut într-o vitrină un colier neasemuit: un guler lat de aur în care erau montate alandala pietre preţioase de diferite culori.

Am încercat să desenez colierul în blocnotes. Un detaliu pentru Cleopatra.

— Un nou rol? întrebă Märten, urmărindu-mă cum desenam.

— M-ai văzut pe scenă?

Dădu din cap. Dar nu vru să vorbească despre asta;

— Eu nu ştiu nimic despre tine. Cu ce te ocupi? Unde stai? Ori preferi să nu te întreb?

— Ba nu, de ce? răspunse Märten. Sunt custodele muzeului etnografic dintr-un orăşel.

— Ai vrut tu să mergi acolo?

— La început n-am avut de ales. Apoi mi-a plăcut.

— Eşti căsătorit?

Răspunse scurt:

— Nu.

Priveam apele Arnului. Apoi Märten îşi ridică spre mine ochii albaştri.

— Unde l-ai înmormântat, Saskia?

Am înţeles.

— Cimitirul acela nu mai există.

— Ah, nici asta nu mai există! exclamă el.

— A fost desfiinţat. Acum acolo e un parc.

Îmi era greu să vorbesc despre asta. Era încă bine că pe copilul nostru l-am înmormântat în noiembrie, când pământul îngheţase. Dar sicriul mamei mele a trebuit să fie coborât în apa ce se adunase în groapă.

Am trecut pe lângă o maternitate, şi lângă uşă, într-o vitrină, am văzut nişte funduliţe bleu şi roz.

Ele indicau numărul băieţilor şi fetiţelor care se născuseră în acea zi. Poate se consideră că obiceiurile frumoase sunt în stare totuşi să-i consoleze într-o oarecare măsură pe om şi să-i împace cu realitatea dură.

Eu am făcut tot ce mi-a stat în puteri. Mama la fel.

Am stat amândouă nopţi de-a rândul de veghe la căpătâiul copilului meu bolnav. Până ce, odată, mama m-a trezit. Mă trezeam uşor. Era destul să mi se spună încetişor la ureche: „Scoală!” Uşile trântite şi alte zgomote nu mă împiedicau să dorm.

Mama a spus:

— Haidem! Mi-e teamă că…

Mama n-a avut curajul să rostească cuvântul acela.

Copilaşul meu avea mânuţele şi picioruşele reci. Abia mai respira. Camera se răcise; în iarna aceea de război puteam face foc în sobă numai o dată, de două ori pe săptămână. În noaptea aceea, mama mea nici nu simţea frigul, era numai în cămaşă de noapte, desculţă. A aprins primusul, a pus apă la fiert şi, punând apa într-o sticlă, i-a încălzit copilului picioarele.

Eu stăteam alături, tremurând din tot corpul.

Atingând mâna copilului, am izbucnit în hohote de plâns. Mama m-a repezit:

— Nu ţipa! Îşi pierduse şi ea capul.

Şi niciodată nu m-a părăsit sentimentul de vinovăţie că, la căpătâiul copilului meu bolnav, m-am gândit numai la Märten,

Am ieşit din nou în Piaţa Signoriei.

Iarăşi sculpturile din Loggia dei Lanzi şi giganticele azalee în căzi. Florenţa se pregătea pentru apropiata sărbătoare a florilor.

Din timpuri imemoriale, pe Corso se întindeau ghirlande de flori şi pe sub ele treceau, într-o coloană lungă, fete în veşminte de sărbătoare, cu coroniţe pe cap. După un obicei foarte vechi, în fiecare an se sărbătorea întoarcerea primăverii. Sărbătoarea Primaverei.

Din nou Perseu cu capul tăiat al Meduzei. Veşnic stau alături paloşul şi raţiunea. Şi speranţa că raţiunea va învinge nu moare.

Se însera şi, din pricina asta, tristeţea mă copleşea tot mai mult. Nu mă simţeam în stare s-o birui. Trebuia să
fiu mai prudentă cu amintirile.

Şi de ce oare n-am mers în Grădina Boboli, pe celălalt mal al Arnului? Ne-am fi culcat acolo în iarbă cu faţa-n sus şi am fi privit numai cerul.

— Mâine, spuse Märten.

Dar asta nu mai depindea de noi. I-am spus că mâine ne aşteaptă Palazzo Pitti, Capela Medici şi… nu mai ţineam minte ce.

Märten se plânse şi el că vizitarea în bandă rulantă a obiectivelor turistice îl tâmpeşte.

Brusc mă îmbrăţişă şi spuse:

— Ce bine ar fi să rămânem singuri! Şi îndată îmi dădu drumul.

— Hai să stăm undeva, spuse apoi.

— Da, dar unde?

— Ce importanţă are, la urma urmelor?

Aş fi vrut să mă întind puţin.

— Haidem la mine, mă invită Märten.

— Şi Meiler?

— Meiler s-a dus să caute casa unde a stat Kilke. Vine întotdeauna târziu.

Ne-am întors la hotel.

— Care-i patul tău? l-am întrebat.

— Cel de la perete.

— Pot să mă întind un pic?

— Desigur, încuviinţă Märten. Aranjează-te cum doreşti.

Märten scoase dintr-un dulăpior-bar sticla de vin de la Anna Rosa şi o destupă. Spuse, privind peste umăr:

— Ai obosit.

Am luat paharul din mâna lui. Mi-am zis: „Ce bine!
O să mai prind puteri. Sunt aşa de obosită!”

Märten se împiedică de pantofii mei. M-am aplecat peste marginea patului şi i-am aranjat unul lângă altul.

— Credeam că tu şi Meiler aţi şi băut vinul Annei
Rosa.

— L-am fi băut, dar Meiler m-a sfătuit să facem treaba asta abia la Roma.

— De ce la Roma?

— De întâi Mai.

— Ah, de întâi Mai vom fi la Roma?

Märten îmi aduse scrumiera. Îşi agăţă haina de speteaza scaunului. Apoi se aşează pe pat lângă mine. L-am cuprins cu braţele pe după gât şi l-am tras spre pieptul meu.

Märten mă privi lung şi mă mângâie pe faţă.

— La ce te gândeşti când te uiţi la mine? l-am întrebat.

— Tu eşti de fapt soţia mea, spuse Märten.

Nu şi-a scos cămaşa.

— Scoate-o, i-am spus. Eu ştiu tot. Şi n-am să mă sperii.

Parcă a simţit o lovitură.

— Cum, ştii?

Dar cămaşa tot nu şi-a scos-o. Am citit pe faţa lui că eu nici măcar nu trebuia să ştiu de asta. Nu se jena de cicatricile acelea respingătoare, dar detesta amintirea întâmplării aceleia, întâmplarea însăşi.

— L-am mângâiat prin cămaşă pe umeri şi pe spate.

Nu, simţământele pe care le încercam acum nu semănau cu dragostea noastră din tinereţe. Erau triste, fără perspectivă, dar mult mai puternice.

Mai târziu, în camera mea, în patul meu, m-am gândit că niciodată n-am să-mi fac mustrări pentru seara aceasta. Nu e vina noastră că nu ne aparţinem unul altuia. Nu suntem noi de vină că dragostea noastră, trecând peste toate, a rămas vie. Nu suntem în stare să i ne împotrivim, cu toate că am încercat s-o facem.

Sună telefonul. Konstantin mă întreba dacă poate să mă vadă cu pălăria nouă.

I-am răspuns violent că n-am nicio pălărie.

— N-aţi dori să faceţi o plimbare?

Nu, nu doream.

M-am întors cu faţa la perete, aproape desfătându-mă în disperarea mea – amestec de tristeţe şi fericire.

Mi-am amintit de ultimul nostru Revelion.

Stăteam îmbrăţişaţi în Piaţa Primăriei.

— Ţi-ai pus în minte ceva care să se împlinească? a întrebat Märten.

— Mi-am pus.

Ce anume – nu i-am spus. Îmi era teamă că altfel n-are să se împlinească. Trecusem de câteva minute în noul an 1941 şi eu îmi ziceam mereu: „Îmi doresc ca
Märten să fie cu mine, îmi doresc ca anul acesta să ne aducă fericire”.

L-am întrebat pe Märten dacă s-a gândit şi el la ceva.

— Desigur, mi-a răspuns.

Eram încredinţată că amândoi aveam aceeaşi dorinţă *şi* că ea se va împlini.

Am aruncat plapuma de pe mine.

De ce oare aici, în ţările calde, oamenii sunt torturaţi cu plăpumi de puf?

Am dibuit pachetul de ţigări de pe noptieră; era gol!

M-am dat jos din pat şi am luat din valiză alt pachet.

În vremea asta, s-a întors Fevronia.

S-a dezbrăcat în tăcere, cu gesturi obosite.

Pe urmă, fără s-o fi întrebat, mi-a spus că, plimbându-se seara prin oraş, a rămas în urma însoţitorilor săi.

A rătăcit îndelung, până ce, în cele din urmă, a găsit hotelul.

— N-aveaţi cu dumneavoastră planul oraşului?

— Îl aveam, zise ea indispusă. Dar acolo totul e pe limba lor. Şi eu nu înţeleg nimic.

Stinse lumina şi continuă să vorbească pe întuneric. Îmi spuse cum a cuprins-o disperarea. Cum îi bătea inima-n piept.

— Am întrebat pe câţiva trecători. Dar ei nu cunosc limba noastră. Or, asta e, oricum, limba lui Puşkin! Puteau s-o fi învăţat.

I-am spus că are dreptate. Apoi am rămas tăcută.

Mi-am amintit că pe aici au trăit Cicero… şi Dante, şi

Petrarca…

— Dormiţi? mă întrebă.

Nu i-am răspuns.

O auzeam cum se plângea în şoaptă de emoţiile prin care a trecut. Mă simţeam vinovată. Că n-am găsit câteva cuvinte afectuoase ca s-o liniştesc.

O invidiam. Eu nu puteam să-mi vărs aşa amarul, ca să izbutesc apoi să adorm! Pentru că mâinile mele tot mai simţeau aievea cicatricile adânci ale lui Märten.

Cufundată în aceste gânduri care băteau pasul pe loc, când aproape să adorm, s-a ivit Perseu. Ţinea în mână capul Meduzei ca pe un ciorchine de struguri. Märten a spus: „Fii atentă!” Arnul curgea

încet-încet prin creierul meu. Vâjâia în tâmple. Pe malul lui, Konstantin predica: „Viaţa noastră e ca un râu. Noi nu putem să călcăm de două ori în una şi aceeaşi apă.” S-au făcut oare vreodată tentative de a jefui prăvăliile aurarilor de pe
Ponte Vecchio? Fevronia nu reţinuse niciun punct de reper. Toate astea din cauză că suntem conduşi, ni se arată, ni se vorbeşte despre ceea ce trebuie văzut. Nu mai e nevoie să gândim singuri.

M-am străduit din nou să adorm.

Acum vedeam ceva ce era cu neputinţă de explicat.
Acest ceva nu avea sens şi chip. Şi asta nu putea să însemne nimic alta decât că eram deja pe jumătate adormită.

Deodată însă am dorit să ştiu dacă a înflorit şofranul în grădina soacrei mele.

Eram doar la sfârşitul lui aprilie. Ea credea că a sădit şofran alb, dar câţiva ani la rând el a dat flori galbene.
Soacră-mea socotea asta o minune a naturii. Eu găseam că e un fenomen din cele ce se pot întâlni în viaţă.

În timpul nopţii m-am trezit. Aveam conştiinţa neliniştită că în timpul călătoriei nu m-am gândit niciodată la cei de-acasă. La fiul meu. Le-am urat să nu li se întâmple nimic rău. Să le fie numai bine.

Dar nu m-am liniştit.

Mă stăpânea spaima la gândul că omul trebuie să plătească din plin pentru tot. Şi mă obseda Rugul Bucuriei al lui Savonarola. La autodafeul meu voi auzi şi eu cum pârâie focul.

Am mers cu Konstantin şi cu Meiler prin librării.

Bassani, Mastronardi, Solinas, Robe-Grillet, Nikos
Kazantsakis, La Mure, Kawabata…

— Sunt scriitori buni? am întrebat.

— De unde să ştiu eu? tresări furios Meiler. Poate am să aflu peste vreo douăzeci, treizeci, patruzeci de ani.

— La mine e mai simplu, eu mă ocup de antichitate, spuse Konstantin. Apoi întrebă, grijuliu: V-aţi plictisit?

Îmi părea bine că nu s-a supărat pentru refuzul meu violent la invitaţia telefonică de-aseară.

În faţa mea, într-o vitrină, se afla *Fisiologia dell'amore* într-o ediţie de buzunar. O dovadă cât de viciată este lumea occidentală? Sau o mărturie că nu există prejudecăţi, o continuare a tradiţiilor florentine din vremea tinereţii lui Boccaccio?

Meiler vorbea despre cărţi..

Zicea că fiecare carte spune dacă a văzut lumina tiparului într-o epocă fastă sau nefastă pentru ea.

Colecţiile de artă ale Florenţei îl tulburau pe Konstantin până la uitarea de sine. De multe ori m-a apucat de mână chemându-mă: „Haideţi să vă arăt ceva!"

— O să rămâneţi perplexă! exclamă el. Mă duse într-un colţ întunecos al bisericii şi-mi arătă o pictură ce abia se mai vedea. Culorile şi contururile erau greu de desluşit. Chipurile erau aşa de întunecate, încât nu puteai să înţelegi pe cine înfăţişează.

— Nebuni! spuse Meiler despre noi. Entuziasmul profesorului îl irita vădit. Ştiţi, eu unul accept armonia dumneavoastră renascentistă cu multe rezerve. Nobleţe. Fineţe. Simţul măsurii şi al proporţiei. Pe toate acestea pot să le răstorn cu un singur deget. Bunăoară, cum se explică faptul că papa l-a lovit cu bastonul pe Michelangelo? Iar mai târziu, când a socotit util pentru el să-şi ceară scuze, marele Michelangelo a fost flatat. Cum se explică faptul că Danielo Volterra, sau cum l-o fi chemat pe acest „meşter pantalonar", a primit ordin să

deseneze pantaloni la toată obştea despuiată a *Judecăţii de apoi* a lui Michelangelo?

Da, desigur, pictorii Renaşterii au descoperit perspectiva şi puteau s-o zugrăvească după pofta inimii lor. S-o zugrăvească, da. Asta se putea. Dar îi scutea oare asta de teama de a vorbi cu glas tare şi în voie? De a gândi independent, nu după un standard? Rezultă că şi ei voiau să ducă o viaţă confortabilă, să se bucure de privilegii şi că sperau să capete pensie personală.

Credeam că argumentele lui Meiler au să-l ia pe profesor prin surprindere. Dar Konstantin îl privea cu un zâmbet atoateiertător. Mama lui, în vârstă de optzeci şi doi de ani, ar fi spus: „Bravo, Kostea!”

Meiler mă întrebă de partea cui sunt eu.

I-am răspuns că nu ştiu. Dacă aş şti întotdeauna asta, viaţa ar fi aşa de simplă!

Chiar că nu ştiam. Era destul să-l ascult pe Konstantin, şi îi dădeam crezare. Dar când începea să vorbească
Meiler, îmi fugea pământul de sub picioare.

Răspunsul meu nu i-a plăcut lui Meiler. Altă dată, aşteptând un prilej potrivit, a spus:

— La vârsta de şaptesprezece ani, Asta Nielsen interpreta bătrâne caraghioase. Lămuriţi-mă de ce azi în teatrul nostru nişte babe caraghioase joacă rolurile unor fete de şaptesprezece ani?

I-am răspuns:

— Poate pentru că numai când ajungi o babă caraghioasă poţi să înţelegi ce înseamnă să fii o fată de şaptesprezece ani.

La început, asta parcă nu avea nicio legătură cu mine.
Dar în cursul zilei m-a înţepat dureros de câteva ori.

M-am gândit că la toamnă aveam să joc rolul Cleopatrei.

În prima jumătate a zilei am alergat prin biserici şi muzee.

Märten a dispărut undeva încă de dimineaţă. Mi-a făcut numai odată cu ochiul de la celălalt capăt al mesei lungi la micul dejun. Aşa era poate, mai bine. Aveam şi eu nevoie de timp pentru mine însămi. Dar conştiinţa faptului că zilele care ne rămâneau se puteau număra pe degete mă mâhnea şi-mi sfâşia inima. Puteam oare să ne părăsim unul pe altul măcar şi o zi?

Priveam sfinţi şi iar sfinţi. Fiecare secol, fiecare epocă le sporea numărul după nevoile şi după gustul său. Toţi îi învăţau pe oameni cum să trăiască, îi îndrumau pe căile paradisului. Omul s-a transformat într-un asin păşind spre rai, cu un morcov ţinut dinaintea botului ca să asculte de hăţuri. Dar omul era prost. El nu dorea câtuşi de puţin să ajungă în rai, ci la Lucifer, căci acolo i se părea mai interesant.

Meiler zise că şi-ar dori tihna unei mănăstiri.

— Dacă mi-ar da o chilie izolată, ca să lucrez şi să mă regăsesc pe mine însumi, aş ceda cu plăcere raiul colegilor mei.

— Mie să mi se dea Grădina Boboli, mi-am exprimat eu preferinţa.

— Cu şarpele şi cu mărul? întrebă Meiler.

— Da, desigur. Cu mărul.

— Sst! ne apostrofă cineva.

În Capela Medici am contemplat gândirea avântată a marilor maeştri, găsind-o superbă.

Giuliano şi Lorenzo, ultimele vlăstare ale acestei familii de tirani florentini, erau urâţi la chip. Aveau nasurile coroiate şi buzele răsfrânte. Dar Michelangelo i-a înfăţişat aşa cum ar fi trebuit ei să fie după părerea lui
– tineri şi frumoşi. Pe unul sub înfăţişarea lui Ieremia, pe celălalt – a lui Moise.

S-ar putea considera că dacă un artist idealizează ceva sau pe cineva, aceasta dovedeşte că nu e ferm în credinţa sa. Pentru că ceea ce preţuieşte el cu adevărat nu se cere idealizat

Când i s-a reproşat la timpul său lui Michelangelo că portretele celor doi fraţi nu prea le seamănă, el a răspuns cu multă înţelepciune:

— Cine o să observe asta peste o mie de ani?

Vezi bine că peste o mie de ani nimeni nu va fi *în* stare să explice nimănui nimic. Sau să restabilească tot adevărul.

Capela Medici m-a lăsat destul de indiferentă, Prea mulţi bicepşi, prea multă forţă şi severitate. În lumea noastră, şi aşa se fac multe de pe poziţii de forţă. Şi sunt privite astfel.

Simţeam că nu mai am putere să privesc ceva.

Riccardo îşi împreunase mâinile pe pântece şi îşi rotea degetele mari. Se stăpânea să nu caşte. M-a molipsit şi pe mine. Mi-am dus mâna la gură.

Aşteptând un moment prielnic, am ieşit din capelă.

Am pornit la întâmplare pe străzi. Speram să ies pe
Via Nazionale.

O bucurie limpede pusese stăpânire pe mine. Şi starea aceea de nepăsare pe care o creează soarele şi cerul albastru. Trecătorii mă depăşeau. Alţii veneau în întâmpinarea mea. Toţi îmi erau absolut necunoscuţi. Şi nu datoram nimic nici unuia dintre ei. Nici ei nu depindeau de mine. Nu aveam nici amintiri comune. Şi eu venisem în vizită nu la ei, ci la capelele, mănăstirile, monumentele lor de piatră.

Mersul m-a bucurat. Era o plimbare după voia mea, să caut şi să găsesc străzile care duceau, dacă nu altundeva, măcar la hotelul „Castri”.

La hotel, cheia nu era la poartă, dar portarul mi-a dat
o scrisoare.

Am călcat pe trandafirii covorului. M-am aşezat într-un fotoliu de un roşu aprins, cu speteaza înaltă. Scrisoarea era de la Märten. Mai întâi două rânduri în care spunea că-mi dăruieşte o peluză

întreagă de azalee din
Loggia dei Lamzi.

Mulţumesc!

Atâtea flori n-am mai primit niciodată. Dar asta nu mi-a spulberat regretul că o jumătate de zi era iremediabil pierdută. Cum poate fi oare Märten atât de uşuratic cu timpul nostru?

Îi cercetam scrisul. Apucasem să uit cum e. Literele acestea înalte, repezite îmi dăruiau azalee, şi astfel lăsau despuiate de podoabe două crime: omorul săvârşit de
Perseu şi răpirea sabinelor.

În scrisoare se spunea:

„Nu ştiam, Saskia, că florile acestea au fost sădite în cinstea Primaverei, de sărbătoarea venirii primăverii”.

Uitând de lift, am urcat fuga pe scări.

Fevronia se pregătea de masă. Îşi schimbase rochia şi pantofii. Intrarea mea vijelioasă o uimi.

— Nu, spuse. Nu v-a telefonat nimeni.

M-am aşezat dinaintea oglinzii. Îmi reveniră în memorie cele spuse de Meiler despre baba aceea caraghioasă.

Mie îmi era de ajuns să vreau, ca să pot deveni frumoasă. Mă făceam întotdeauna frumoasă când o doream. Când mă pălea aşa, deodată, cine ştie ce gând sau ceva mă îndemna să fiu frumoasă.

Acum, stând la oglindă, încercam o dorinţă nebună, venită nu ştiu de unde, de a mă face frumoasă.

Fevronia întrebă:

— Mergem?

Am coborât la masă.

În lift am sfătuit-o să-şi consume mai cu grijă parfumul.

Konstantin îşi şi pusese şervetul pe genunchi. Întrebă dacă ziua de azi m-a mulţumit. Meiler răspunse în locul meu, peste masă:

— Bineînţeles! Nu vedeţi că pe faţa Saskiei se reflectă şi acum culorile limpezi ale paradisului?

Sunetele trâmbiţelor cereşti. Beatitudine, freamăt de aripi şi cântări de laudă.

Fevronia interveni:

— E totuşi îngrozitor ce se făcea în vechime! Cleopatra asta cu şarpele! Şi acum! Aici sunt numai magazine particulare? Dar ce face statul?

Konstantin întrebă:

— Pălăria s-a cumpărat?

— Ce pălărie? făcu mirată Fevronia.

Konstantin o lămuri:

— Saskia voia să-şi cumpere o pălărie. Cu un trandafir.

Fevronia îl bănui pe Konstantin că glumeşte.

— De ce să glumesc? Ba nu glumesc deloc.

Dar trandafirul o făcu pe Fevronia să râdă. Oare e mai acceptabilă o pălărie cu elastic sub bărbie? Dar asta, desigur, nu i-am spus-o.

Chelnerul dorea să ştie ce bem. Cei mai mulţi abandonară ideile preconcepute şi comandară coca-cola. Toţi simţeau nevoia unei băuturi tonifiante. Konstantin aduse vorba despre pălării.

Propuse pălăria reginei Karomama. Pălăria lui Nofretere, din pene de păun. Pălăriile doamnelor de la curtea lui Ramses al II-lea. Treptat, ajunse la picantele pălării ale ducesei Katharina von Mecklemburg, la fundele şi dantelele doamnei Serizot, şi, în sfârşit, la pălăriuţele femeilor lui Renoir. Erau ornamentate liric – cu tul şi cu violete…

Lunga enumerare o încheie Meiler:

— Din această colecţie lipseşte numai pălăria Saskiei.

Le-am mulţumit pentru interesul atât de deosebit ce mi-l acordau şi pentru profunda lor erudiţie.

Mica glumă pe care o improvizasem a devenit după prânz realitate.

I-am telefonat lui Märten:

— Nu ai uitat de promisiune?

A înţeles numaidecât:

— Să mergem. Poţi pleca imediat?

Ne-am întâlnit jos, în vestibul.

Märten încercă să se scuze:

— Nu sunt eu de vină. Tu eşti aşa de ocupată!

Am obiectat:

— Nu-i adevărat.

Nu eu, ci Märten făcea risipă cu timpul nostru.

În stradă, el vru să spună ceva, dar se abţinu.

— Spune!

— Ce?

— Ceea ce n-ai spus.

Răspunse că tot ce avea el să-mi spună mi-a spus demult.

Voiam să ştiu de ce nu s-a căsătorit. După toate cele îndurate în lagăr, îi era desigur greu să rămână singur, numai cu sine însuşi.

Atunci Märten mărturisi că i-a fost multă vreme teamă că nu va putea să mângâie o femeie cu aceleaşi mâini cu care a cărat cadavre.

Un fior mi-a străbătut trupul.

— Te-ai gândit la asta şi atunci când ai fost cu mine?

— Nu. Nu m-am gândit. Cu tine nu m-am gândit.

— De ce. Märten? De ce cu mine nu?

— Nu ştiu.

— Trebuie să-mi spui. Märten.

— Dar tu eşti a mea, ai fost întotdeauna a mea. Poate de-aceea.

— Ţi-a fost dor de mine, da?

— Un dor nebun.

— Şi atunci ce aveai de gând să faci?

— Tu n-ai fi venit, Saskia. Ştiam asta.

Se referea la perioada de după război.

Disperarea mă împiedica să vorbesc. Mi-am lipit faţa de umărul lui.

Pe lângă noi a trecut o femeie înaltă. Ne-a privit cu nişte ochi trişti, iluminaţi. Avea faţa foarte palidă, parcă atinsă de o boală.

Am întors capul. Femeia făcu la fel.

Poate că durerea pe care o purta în ea semăna cu a mea. Poate că asta era o durere a noastră comună, a tuturor, o durere a secolului al douăzecilea.

Am încercat să mă eliberez de senzaţia aceasta. Dar n-am putut s-o smulg din mine: trenuri cu deţinuţi, lagăre, fascişti. Bunica mea sub ruinele casei sale. Mama care n-a mai avut dorinţa să trăiască.

Märten a fost deţinut în lagărul de la Buchenwald.

Dar abia mai târziu i s-au cerut explicaţii. A durat mult până s-au lămurit lucrurile. Apoi a venit o epocă penibilă, în care Märten însuşi n-a putut să justifice faptul că a rămas în viaţă, să explice dacă era într-adevăr drept şi cinstit că a rămas în viaţă. Nu cumva trăia el pe seama altuia, pe seama morţii altcuiva? Ce poate fi mai îngrozitor decât ca o victimă să se îndoiască de propria ei nevinovăţie!

Märten nu mai era în stare să mângâie femei eu aceleaşi mâini cu care încărcase cadavre în camioane. Dar, locuind la sora sa, văduva unui cavaler al Crucii de fier, o auzea spunând despre răposatul ei soţ: „Era un om bun şi cumsecade”.

Şi Märten nu-şi putea scoate din minte cum pe drum, de la Sachsenhausen la Buchenwald, oamenii degerau în vagoanele descoperite. Localnicii se revoltau că leşurile căzute din tren, presărate în lungul liniei, tulburau obişnuita ordine germană.

Nu-mi păsa de trecători. Am lipit mâna lui Märten de obrazul meu.

Căutam magazine de pălării.

Dar vitrinele ne ispiteau cu lenjuri zmeurii şi cu o mulţime de pantofi. Pantofi şi iar pantofi. Oare omul uzează cel mai mult pantofii? Sau trebuie să aibă cea mai largă posibilitate de alegere la pantofi anume?

Am cotit într-o ulicioară. În sfârşit, am găsit o mică *modisteria.* În gemuleţul ei erau expuse pălării din pai lucios. Nu mă tentau câtuşi de puţin. Dar Märten deschisese uşa, aşa că am intrat.

În încăperea strâmtă se afla o tejghea cu oglinzi. Patroana apăru de după o draperie în clipa când am intrat.

Cât a vorbit Märten cu ea, eu m-am uitat la pălării. Erau puţine. Am probat câteva.

L-am întrebat pe Märten cum trebuie să spun că nu mi se potrivesc.

— *Non mi va,* am repetat după el.

Patroana prăvăliei a încercat să-mi probeze pe cap alte două-trei *cappelline.* Le lăuda grozav pe fiecare din ele.

— *Bello!* exclama, plesnindu-şi palmele.

Nu, niciuna dintre pălăriile acestea nu era aşa cum mi-o închipuisem eu. Cinstit vorbind, nici eu nu ştiam cum trebuia să fie pălăria aceea. Eram încredinţată doar că, dacă ea există cu adevărat, o voi recunoaşte numaidecât.

— Vrei să mai probezi ceva?

— Nu, am răspuns.

Padrona s-a fâstâcit pentru un moment. Apoi a dispărut după draperie şi a revenit cu o pălăriuţă de un alb imaculat. Şi eu mi-am dat seama numaidecât că aceasta era pălăria mea.

Padrona mi-o puse ea însăşi pe cap.

— Oho! am exclamat încântată, abia auzit.

Padrona jubila.

M-am întors spre Märten.

— Trandafirul, îmi aminti el.

— Adevărat, trandafirul!

I-am spus lui Märten să-i ceară patroanei un trandafir.

Femeia trase un sertăraş din perete şi-i puse pe tejghea. În sertăraş se aflau flori şi buchetele. *Padrona* alese un trandafir roşu, înfoiat. Mă pofti să mă aşez dinaintea oglinzii. Nu prinse trandafirul

nici în faţă, nici lateral.
Mi-l aranjă la ceafă.

— *Grandioso!* exclamă.

Am dat din cap cu un aer foarte serios.

Cu trandafirul în dinţi, ea trecu în odaia din fund, ca să prindă floarea de pălărie.

Abia atunci m-am gândit s-o întreb de preţ. Era clar că vânzarea nu se va face. *Padrona* îşi dădu ochii peste cap şi spuse că nu e deloc *caro.* Că această *cappellina* e lucrată *dell'ultimo gusto.* Adică după ultima modă.

Märten se declară de acord şi duse mâna la portofel.

— Dă-mi voie să plătesc eu. Gândeşte-te că n-am avut niciodată prilejul să-ţi cumpăr ceva, spuse.

Cât a căutat patroana o cutie potrivită pentru pălăriuţă, eu am stat nemişcată la oglindă.

— Să n-o ambaleze, am zis.

Am surprins pe faţa patroanei o expresie de mirare.

Desigur, aşa cum eram îmbrăcată, pălăriuţa nu mi se potrivea. La pulover şi fustă.

— Rămân cu ea.

— Rămâi, încuviinţă Märten.

— *Grandioso!* rosti, profund zguduită, patroana.

Se opri în uşa *modisteriei,* urmărindu-ne cu privirea.

— *Addio*! spuse prietenos. În privirea florentinei se desluşea tristeţea. Cu toate că zâmbea.

I-o fi părut rău că pălăriuţa ei nu-şi găsise o stăpână tocmai potrivită. Dar una mai potrivită nu putea găsi.
Puţin îmi păsa că trecătorii se uitau la mine chiorâş. Pentru că omul nu poate fi mai firesc în minciuna şi prefăcătoria de toate zilele din jurul său.

— Trebuie să bem aldămaşul, am zis. Te invit eu. Hai să găsim un locşor mai retras.

Am găsit o berărie intimă. La câteva trepte mai jos de nivelul străzii. Înăuntru – un singur client, un grăsan care bea bere.

Privirea îi era melancolică şi, în răstimpuri, ochii i se închideau. Pântecul lui începea de sub bărbie şi se sfârşea între picioare. Fundul lat se lăbărţase pe scaun.

Când deschidea ochii, grăsanul îi cerea *chellerinei* încă o sticlă de bere.

Şi aşa mereu.

Pe urmă îşi sprijini bărbia în mâini şi îşi aţinti ochii asupra mea.

Ca să nu-i treacă cumva prin cap să se mute la măsuţa noastră, l-am cuprins pe Märten pe după gât. Şedeam nu unul în faţa altuia, ci alături.

Grăsanul închise iar ochii. Curând ceru din nou o sticlă de *birra.*

Chellerina se întoarse la măsuţa de lângă tejghea şi se apucă de croşetat. Lângă ea pe scaun dormita un motan mare, sur.

Părul *chellerinei* mi s-a părut nenatural. I-am spus lui Märten:

— Uite cum îi luceşte părul. Cred că poartă perucă.

Märten nu cuteză să facă nicio presupunere. Dar îşi aminti de un preot care a fost bătut în carceră până a murit. S-a întâmplat aşa că rudele au obţinut permisiunea de a-şi lua rămas bun de la răposat. De aceea urmele bătăilor au fost mascate cu fard, cadavrul a fost aşezat într-un sicriu şi i s-a pus pe cap o perucă. Ca să nu se vadă vânătăile. Rudele s-au declarat mulţumite.

M-am înecat cu berea şi am tuşit până ce mi-au dat lacrimile. Märten socotea că tuşesc din cauză că fumez prea mult.

Grăsanul îşi dezlipi pleoapele grele.

Am sorbit din bere. Nu voiam să mai vorbim despre lucruri atât de oribile.

Am zis:

— Florenţa? Oare asta e într-adevăr Florenţa? Şi noi doi stăm aici şi bem bere! Şi suntem în cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci!

Grăsanul îşi turnă bere în pahar.

Am urmat:

— Şi tu mi-ai dăruit o pălărie cu un trandafir roşu.

Şi acum bem bere. E ciudat, nu-i aşa?

Märten mă mângâie pe degete.

Grăsanul puse paharul cu guler de spumă pe masă şi închise ochii.

Nu puteam înţelege cum de reuşise Märten să rămână atât de tânăr. Pentru că în viaţa noastră totul se schimbase mult.

În timpul războiului, ba şi după război, nu puteam să-mi închipui că Märten s-a aflat acolo unde a fost. I-am şi spus-o.

— Pe atunci habar n-aveam de ororile astea.

Märten răspunse rece:

— Da, aşa se obişnuieşte să se spună.

Abia atunci când îmi observă disperarea, spaima că nu mă crede, adăugă:

— Mulţi nu ştiau. Mult mai trist ar fi dacă ceva asemănător s-ar repeta şi oamenii ar spune exact la fel: că ei n-au ştiut nimic.

— Crezi că asta s-ar mai putea repeta vreodată?

Grăsanul îşi sprijinise din nou bărbia în mâini şi mă privea cu atenţie.

Chellerina scăpă ghemul de pe genunchi. Ghemul căzu sub masă. Femeia dibuia podeaua cu mâna:

— În lume aproape totul se repetă. Da. Şi dacă nu exact aşa, atunci altfel. Dar în toate epocile, maşina politico-militară s-a alimentat numai cu sânge.

Chellerina nu putea ajunge ghemul. A trebuit să se ridice de pe scaun. Apoi s-a lăsat în genunchi pe podea.

Grăsanul ceru bere.

Chellerina căuta ghemul.

Motanul sări jos de pe scaun. Îi venise chef să se întindă. Grăsanul urmărea mişcările motanului cu o vădită ostilitate.

— Război n-are să fie, am spus eu. Toţi vor pace.

— Desigur. Toţi o cer, dar uneori într-un mod prea agresiv. Ascultă numai cât de ameninţător sună unele cântece despre pace.

Chellerina croşeta.

Ce avea să iasă din lucrul ei era încă prea devreme să presupui. Mie mi s-a părut că trebuia să iasă ceva pentru un nou-născut.

— Ah, Märten, să vorbim, în sfârşit, despre altceva!

Gândeşte-te că numai clipa de faţă este reală, că numai ea există. Restul e doar ficţiune. Ascultă! am zis. Auzi cum trece timpul?

Grăsanul urmărea furios motanul, care se plimba pe podea. Ca să-l sperie, izbi cu pumnul în masă.

Asta nu-i plăcu *chellerinei.* Dar ea nu zise nimic, continuând să croşeteze.

— Ăştia ce sunt, nemţi? întrebă grăsanul, referindu-se la noi.

— Nu, finlandezi, răspunse *chellerina*. Vorbesc finlandeza

— *Effe mia!* făcu uimit grăsanul. Înseamnă că sunt din Rusia?

După aceste cuvinte, motanul *chellerinei* sări iar pe scaun şi se făcu ghem.

5

ACEASTĂ PARTE A ROMANULUI cuprinde câteva istorii uimitoare povestite de trei bărbaţi şi o femeie în timpul unei călătorii de la Florenţa la Roma,

Istoria întâi

în care Meiler a promis să povestească despre un om nu prea norocos, care a căpătat un mare premiu dar care era urmărit de ghinion în tot ce întreprindea

A devenit celebru şi s-a îmbogăţit în douăzeci şi patru de ore. Cartea lui, o carte despre transformarea naturii, a primit un mare premiu.

În carte era vorba despre muncă şi despre nişte oameni valoroşi, totul era adevărat şi necesar.

Omul, pe care prietenii îl porecleau Înainte-Înapoi, s-ar fi bucurat nespus de un succes atât de ameţitor, dacă nu l-ar fi copleşit grija ce să facă cu atâta bănet. Pentru că numai cei care nu au bani ştiu exact ce să facă cu ei.

Iar Înainte-Înapoi nu avea nici nevastă, care să-i cheltuiască banii, ori măcar să-i sfătuiască cum să-i întrebuinţeze. Aşa că s-a văzut nevoit să-şi frământe singur mintea.

Să-şi cumpere automobil n-avea rost. Un garaj putea fi găsit în cel mai bun caz numai afară din oraş. Pe deasupra, Înainte-Înapoi nu avea înclinaţii pentru tehnică. El era încredinţat că nu va putea să înveţe să conducă o maşină. Aşa cum nu ştia să repare o siguranţă electrică sau să înlocuiască o

garnitură la robinet. Chiar şi când deschidea conservele, se umplea de sânge pe degete, şi de fiecare dată deteriora cu cheia cutia de sardele.

Aşadar, Înainte-Înapoi s-a văzut pus în faţa unei probleme: ce să facă cu banii? S-a pomenit deodată cu atâţia bani câţi nu mai avusese nicicând.

Costum şi palton avea.

Avea şi cameră. Pat. Şifonier, şi masă, şi scaune. Televizor şi frigider.

— Doamne Dumnezeule! se văită laureatul. Oare într-adevăr n-o să-mi vină nicio idee?

Până la urmă s-a gândit să-şi cumpere o vilă la ţară şi s-a dus într-un sat. Dar nu i-a plăcut nicio casă. Aveau uşile şi cercevelele geamurilor vopsite în albastru, erau împrejmuite cu ce-a dat Dumnezeu: cu pari, cu scânduri de la lăzi, cu plase de voliere. Un proprietar folosise chiar ca stâlpi de gard şine de cale ferată.

Construcţiile acestea primitive erau cât pe ce să-i facă să renunţe definitiv la ideea de a-şi cumpăra o vilă la ţară. Dar tocmai atunci i s-a spus că este de vânzare o casă foarte frumoasă, cu livadă de meri şi cu stupină.

Era o vilă construită încă pe vremea imperiului: un palat de lemn, cu terasă, mansardă şi turn. Avea aşa de multe camere, încât Înainte-Înapoi izbucni în râs. Era cu neputinţă să-ţi închipui la ce trebuiau atâtea odăi. Duşumelele putreziseră în parte, tapetele erau jupuite, teracota sobelor pe-alocuri spartă.

Dar Înainte-Înapoi se bucură la vederea livezii de meri. Îşi imaginã cât de frumoasă e livada când dă primăvara în floare şi ce rod face toamna. Îşi imaginã cum, plimbându-se prin livadă, va rupe mere zemoase direct de pe creangă. Sau cum va muşca cu sete din fructele cărnoase.

Şi Înainte-Înapoi a cumpărat acest palat.

Şi-a mai cumpărat şi un porumbar.

Şi aşa şi-a cheltuit banii cei mulţi.

Au început grijile de proprietar.

S-a constatat că hornurile sobelor erau surpate. Şemineul nu avea tiraj. Dar Înainte-Înapoi a reparat în chip surprinzător singur şemineul: a observat întâmplător că hornul şemineului era astupat cu nişte pantaloni de lucru şi câteva pâini. Probabil că fuseseră puse la uscat şi uitate acolo.

O săptămână întreagă, Înainte-Înapoi a scos cuiele din parchet. S-au strâns câteva kilograme. Dar atunci dalele au început să se mişte.

Pe vreme de ploaie se ivea o problemă şi mai serioasă: ploua prin acoperiş. Înainte-Înapoi a cumpărat de la prăvălia din sat câteva cratiţe şi le-a pus acolo unde picura apa. Făcând abstracţie de toate acestea, era foarte satisfăcut de casa sa şi îşi invita colegii să se bucure împreună cu el. Le spunea la toţi:

— Puteţi sta la mine cât doriţi.

Loc era destul.

Toată vara au venit o mulţime de oaspeţi. Am scris şi eu acolo două povestiri. Era într-adevăr un loc minunat
pentru lucru.

Spre toamnă casa s-a răcit, căci nu se făcea foc în nicio cameră, şi Înainte-Înapoi s-a mutat în bucătărie, singurul loc călduros din palat.

În cele din urmă, Înainte-Înapoi a găsit un meşter.

Meşterul a cercetat casa, a socotit cât vor costa reparaţiile şi s-a văzut că pentru asta va fi nevoie de încă un mare premiu. Pe deasupra, meşterul a întrebat:

— Materiale ai?

— Nu, n-am, a răspuns Înainte-Înapoi, fâstâcit rău.

Meşterul era şi mai uluit decât Înainte-Înapoi.

Ideea reparării casei a trebuit să fie abandonată.

A mai ieşit la iveală că merii nu dădeau rod, Înainte-Înapoi s-a sfătuit cu nişte cunoscători. Aceştia i-au spus că pomii sunt bătrâni, neîngrijiţi

de multă vreme şi că s-au sălbăticit. L-au sfătuit să-i scoată din rădăcini, să împrospăteze pământul şi să planteze alţii.

Înainte-Înapoi a renunţat, lăsând copacii să crească în voie. Buni-răi, oricum, avea arbori în jurul casei.

Am stat la el cât mi-a îngăduit vremea. Pregăteam o culegere de povestiri. Noaptea îl auzeam pe Înainte-Înapoi cum umbla prin odaie, chinuit de insomnie şi de grijile lui cu casa.

Ziua se ocupa de porumbei. Porumbeii i-au umplut repede de găinaţ curtea şi aleile din parc. Aduceam pe tălpi găinaţ în casă şi-i răspândeam prin camere. Aşa încât gazda trebuia să mătură şi să răzuie parchetul mereu.

Eu îmi făceam planuri de plecare.

Înainte-Înapoi m-a simţit şi s-a întristat. De câteva zile nu se mai bărbierea, se tot moşmondea cu porumbeii şi cu albinele, iar noaptea umbla prin odaia sa, deasupra capului meu, de la un perete la altul.

După o furtună pe mare şi după ploile care i-au urmat, nu mai era de trăit aici. Vântul sufla în voie prin casă, făcând să se clatine becurile sub tavan. Hainele ne erau jilave. Pătrunşi de frig, şedeam amândoi la bucătărie, luminaţi de focul plitei, cu paltoanele pe noi, şi beam votcă.

Odată m-am ridicat şi m-am dus să-mi fac bagajul.

Înainte-Înapoi mi-a înţeles intenţia şi a spus trist, cu un aer de reproş:

— Pleci?

— E timpul, i-am răspuns. Dar tu? Tu când pleci?

— Unde? m-a întrebat,

— Acasă. În oraş.

— I-am cedat soră-mii camera. Are familie mare. Speram că n-o să mai am nevoie de camera aceea.

Înainte-Înapoi m-a condus până la poartă, dar la gară n-a mers. Era istovit de insomnie, nebărbierit, şi puloverul ce-l avea pe el era soios.

S-a întors în poartă şi s-a făcut nevăzut în casă.

Eu am mai întors de câteva ori capul ca să-i privesc palatul cu turnuleţe, mansarde şi cu geamuri mari şi înalte, care de departe părea impunător.

Am pornit-o spre gară pe drumul cel mai scurt, printr-o pădurice. Ciocănitori de toate culorile băteau în trunchiurile copacilor, vuietul rece al mării ajungea până la gară. Când a venit trenul, am simţit deodată o mare uşurare. Mi-am aprins o ţigară şi puţin câte puţin mi-am recăpătat calmul.

În anul acela, toamna a fost jilavă şi ceţoasă. A nins devreme. Într-o noapte s-a şi înstăpânit iarna, cu gerurile ei.

Puţini erau cei care ar fi vrut să ştie cum o mai duce
Înainte-Înapoi. Poate de-aceea eu mă gândeam mult la el.

La începutul lui martie i-am făcut o vizită.

Parcul era troienit de zăpadă. Aleea care ducea la casă nu fusese curăţată; se făcuse numai o potecuţă. La poartă însă, am rămas uimit văzând o figură uriaşă din zăpadă, cu un paloş în mână, cu barba până la piept, având pe cap un coif ţuguiat. Figura avea umerii largi, torsul vânjos, picioarele scurte.

Înainte-Înapoi şedea la bucătărie şi arunca în plită conuri de brad. Era în palton şi cu căciulă. Întocmai ca astă-toamnă.

La vederea mea nici nu s-a bucurat, nici nu s-a mirat, a zis numai:

— Rămâi cu paltonul pe tine. Pe urmă ai să te încălzeşti.

L-am întrebat cum o mai duce.

— Aşa şi-aşa, mi-a răspuns.

— Ce-i cu chipul ăla de la poartă?

— E Ilia Muromeţ[1], a zis el, aruncând un pumn de conuri în foc şi închizând uşiţă sobei.

Rămâi aici sau pleci cu trenul de seară? m-a întrebat.

Asta încă n-o ştiam nici eu.

— Ştii că ai scris nişte povestiri foarte bune, a spus
Înainte-Înapoi.

Cartea mea încă nu apăruse. M-am mirat mult.

— De unde ştii?

— Le-am citit.

Din lipsă de hârtie, folosise reversul foilor din exemplarul primului meu manuscris, rămas la el.

— Ce scrii?

— Scriu şi eu ceva. Îmi iau avânt, a zis Înainte-Înapoi.

Nu mi-a cerut să-i spun noutăţi din oraş şi n-a manifestat niciun interes pentru cunoştinţele noastre comune. Am scos din servietă nişte salam, pâine, conserve, bere şi coniac. Abia atunci s-a mai înviorat Înainte-Înapoi.

A început să se foiască, a adus două furculiţe cu dinţii îndoiţi şi două căni. A destupat sticlele.

— Numaidecât o să fie gata ceaiul, a zis bucuros, ridicând mereu, nerăbdător, capacul ceainicului.

Eu am aruncat o privire în jur. Patul şi ustensilele necesare traiului se concentraseră toate în jurul plitei.

Când am sorbit din coniac, în ochii lui Înainte-Înapoi s-au ivit deodată lacrimi.

— Ştii, mi-au murit porumbeii, spuse. Toţi până la unul.

La asta nu ştiam ce să-i răspund.

Înainte-Înapoi şi-a acoperit faţa cu căciula. Dar şi-a revenit imediat, s-a şters pe obraji şi şi-a cerut scuze.

— Spune-mi, ai văzut vreodată cum moare un porumbel de frig şi de foame? N-ai văzut? Atunci nu ştii. E îngrozitor! Să-i fi văzut cum mureau!

Privea cu ochii roşii de lacrimi parcul troienit de zăpadă.

Ciudat om acest Înainte-Înapoi

Era oare bun sau rău? Problema nu se poate pune aşa, în general. Dar oamenii nu arătau faţă de el niciun interes. Albinele, cum am aflat, au părăsit stupii. Porumbeii au murit. Parcul s-a uscat şi casa s-a năruit. Singurul lucru care mai atrăgea atenţia asupra lui erau uriaşele figuri de zăpadă, făcute cu stângăcie, care stârneau uimirea trecătorilor. Dar şi figurile acestea s-au topit odată cu venirea primăverii.

Konstantin întrebă cu un licăr de speranţă:

— Dar el a mai scris, desigur, ceva, nu?

Meiler clătină din cap.

— A mai scris câte ceva. Dar cartea aceea, cartea premiată, nu s-a mai reeditat, pentru că, după trei ani, fenomenele şi problemele pe care le analiza au fost declarate o etapă depăşită, iar cei care au lăudat-o la vremea ei au fost calificaţi drept dogmatici, spuse Meiler.

După povestea lui Înainte-Înapoi i-a venit rândul lui
Konstantin să ne spună ceva.

— Vreţi să-i ascultăm pe profesor acum, imediat, sau doriţi să facem o mică pauză? întrebă Saskia.

Ceilalţi s-au declarat de acord să se facă o mică pauză.

Istoria a doua

urma s-o povestească Konstantin. Toţi sperau să audă de la el, care era un erudit, ceva deosebit. Dar profesorul a spus că e un prost povestitor şi are talentul să povestească într-un chip plictisitor chiar şi o întâmplare captivantă. De aceea se va mărgini la un singur eveniment istoric, care i s-a întipărit în memorie numai pentru că într-însul figurează un tiz al său după prenume şi numele patronimic.

În dimineaţa zilei urcării pe tron a lui Nicolae întâi, la
14 decembrie 1825, s-a întâmplat aşa că, atunci când o parte din regimente, au jurat, după cum o cere legea şi datoria, credinţă noului împărat, în Piaţa Senatului au pătruns pe neaşteptate câteva sute de soldaţi din gardă, în frunte cu ofiţerii lor, cu drapelele desfăşurate.

Ei au declarat că nu vor să jure credinţă lui Nicolae
Întâi. Că ei îl recunosc ca împărat numai pe Konstantin
Pavlovici.

Apoi au cerut ca în Rusia să se adopte o constituţie.
Se avea în vedere o astfel de formă de guvernare în care poporul să poată participa prin reprezentanţii săi la toate treburile statului şi să-şi poată spune părerea despre toate.

Au mai cerut să se desfiinţeze iobăgia, precum şi alte reforme nemaipomenite, antistatale şi neruşinate.

Lumea care se afla în apropierea soldaţilor a început să strige cu entuziasm: „Ura!” Cei care stăteau mai departe şi nu au auzit prea bine ce se petrecea acolo au început şi ei să strige într-un glas: „Ura constituţia!”

Constituţia, credeau ei, este soţia lui Konstantin
Pavlovici.

Cu toate că istoria despre Konstantin şi constituţie a luat o întorsătură hazlie, povestitorului i s-a reproşat că a fost prea scurtă. Profesorul a fost amendat, cerându-i-se să mai povestească o istorie şi i s-a dat timp să se pregătească.

După ce a încercat puţin să protesteze, Konstantin a ridicat mâinile în semn de supunere, şi atunci Meiler şi
Saskia au ieşit pe culoar să fumeze

Istoria a treia

a fost povestită tot de Meiler, deoarece Konstantin a cerut o păsuire. Meiler a povestit cum s-a certat el cu un frizer şi cum a nimerit în camera de primire a unui burlac bătrân.

De data aceasta se bea la mine. Cumnatul meu frizerul, un medic de la policlinica Fondului literar, care tratează mai ales beţivii incorigibili, el însuşi un fanatic al muzicii, din care pricină conversaţia cu el era obositoare; al treilea eram eu.

Eu îl tot tachinam pe medic, iar el nu obiecta nimic.

Am zis:

— Spune cinstit: ai vindecat măcar un alcoolic?

— Să-ţi spun cinstit? Niciunul, a mărturisit el. Ca un popă care, la beţie, recunoaşte cu toată sinceritatea că nu crede în Dumnezeu.

După aceea m-am certat cu frizerul. Nu-l auzisem niciodată să fie invidios pe însuşirile cuiva. Sau să se fi plâns de inteligenţa sa. Se plângea numai de ceea ce socotea el o nedreptate, anume că alţii, vezi dumneata, câştigă mai mulţi bani ca el.

Eu eram teribil de indispus. Din pricină că-mi dădeam seama cum îmi pierd tot mai mult, cu fiecare an, puterea de muncă. Devii al naibii de autocritic şi îndoielile continue te întorc pe dos.

Tot ce ar merita să fie spus s-a spus deja în lume. Ca să mai cutezi să scrii, trebuie să fii un prost şi un uşuratic. Or numai măiestria şi experienţa nu sunt de ajuns; faci ceva anost şi te autoamăgeşti,

Doctorul cel puţin a încercat să dea impresia că mă înţelege. Frizerul, supărat, şi-a umplut cu coniac fără a clipi din ochi un pahar de ceai, dar nu s-a atins de gustarea de pe ziarul ce slujea drept faţă de masă – heringi şi pâine.

Soţia mea se afla în Sud, iar mie mi-e întotdeauna lehamite să spăl farfuriile.

Doctorul a încercat să schimbe tema discuţiei. S-a apucat să laude Orchestra simfonică din Philadelphia. Şi a mai spus că cunoaşte un bătrân care posedă o fonotecă teribilă.

Eu n-aveam chef să-i ascult. Nu pot suporta când alţii încep să vorbească despre artă. Dar atunci mi-a venit
ideea cum să scap de frizer. I-am zis doctorului:

— Hai să mergem la bătrânul acela.

Doctorul s-a învoit amabil:

— Oricând doreşti.

— Acum, imediat, am zis eu.

La asta nu se aştepta. Dar eu mi-am pus îndată paltonul, mi-am înfăşurat fularul în jurul gâtului şi am revenit în cameră ca să sting lumina.

Lor nu le mai rămânea altceva de făcut decât să se îndrepte spre ieşire.

La prima intersecţie i-am urat cumnatului noapte bună.

— Să bei mâine dimineaţă zeamă de castraveţi muraţi,
l-am sfătuit. Mahmur cum ai să fii, să nu le tai clienţilor tăi nasul.

Era o seară vântoasă, de toamnă. Ploaia clipocea în bălţoace şi, izbindu-se de asfalt, arunca stropi în sus. Mi-a trecut cheful să merg măi departe. Voiam să mă văd acasă şi să mă culc.

Dar doctorul mă ţinea de braţ şi m-a silit să merg încă mult pe străzile ude în căutarea casei cu pricina.

În sfârşit am găsit-o. O fostă vilă, acum destul de părăginită, cu arcadă la intrare. Numărul apartamentului era scris barbar cu cretă pe uşă. Sonerie nu era, doctorul a bătut cu pumnul.

Nu venea nimeni să deschidă. Eram gata să plecăm.
Dar atunci s-au auzit paşi târşiţi şi o voce bătrânească.
Doctorul a spus cine suntem şi şi-a cerut scuze pentru o vizită la o oră atât de târzie.

Am auzit descuindu-se lacăte şi trăgându-se zăvoare.

Uşa s-a deschis cât îi îngăduia lanţul de siguranţă, prin deschizătură a răzbit o fâşie de lumină, căzând peste noi, şi abia după aceea ni s-a îngăduit să intrăm. Imediat după uşă ne-a cârmit nasul o cumplită duhoare de varză acră.

Puteai să-ţi închipui că în antreu, sub picioarele noastre, se află o pivniţă în care se păstrează alimente. Aşa şi era. În podea se vedea un chepeng, cu un inel ce slujea de mâner.

Era o vizuină respingătoare. Dar eu am văzut altele şi mai rele. Un coleg de-al meu locuia într-o cameră întunecoasă şi plină de igrasie, în formă de sicriu, şi spunea el însuşi că trăieşte pe tărâmul celălalt.

Luând-o înainte, bătrânul ne-a condus printr-un coridor. Era strâmt, aşa că trebuia să mergem într-o dungă.

De o parte şi de alta a coridorului. În lungul pereţilor, se aflau şifoniere de modă veche, cu geamuri la uşi. Înăuntrul unora dintre ele se vedeau cărţi. În celelalte, reproduceri în culori, rupte din reviste, ca bunăoară tabloul

Iarăşi nota doi.

La capătul coridorului era o uşă cu două canaturi, murdară rău, cu o clanţă grea de alamă.

Am intrat într-o cameră la vederea căreia mi-am revenit instantaneu din beţie din pricina surprizei. Camera era spoită într-un roşu aprins, încât aveai impresia că ai nimerit într-un cuptor încins.

Bătrânul ne-a arătat cu mâna o otomană, invitându-ne să ne aşezăm, şi s-a apucat să strângă de pe masă vasele murdare. Cât s-a foit; el, eu am examinat camera.

Tapiţeria mobilierului din lemn de trandafir era în multe locuri roasă. Perdelele de la geamuri erau învechite şi decolorate. Sub tavan ardea o

lustră foarte frumoasă, cu ţurţuri de cristal, iar pe o consolă trona un cal de bronz, cabrat.

Ne-am aşezat şi, sub greutatea noastră, din otomană s-a scurs zegrasul. Neavând ce face, doctorul ciupea ciucurii de mătase ce atârnau din perna de sprijin a otomanei.

Pereţii roşii erau acoperiţi de o mulţime de fotografii mărite şi de tablouri. Iar în mijlocul camerei, pe covor, stătea întins un motan mare siberian, cu părul sur.

M-am ridicat ca să văd fotografiile mai de-aproape.

Una din ele înfăţişa un june frumos, gol, culcat pe o blană de urs. Capul îi era împodobit cu o cunună de flori.

În celelalte apăreau tineri voinici, muşchiuloşi, sau bărbaţi eleganţi cu jachetă, pălărie, mănuşi şi bastonaş.

Privirea îmi căzu din nou asupra motanului.

Ciudat lucru, motanul stătea nemişcat, fără a-şi schimba poziţia. M-am gândit că poate e paralizat.

M-am aşezat iar pe otomană.

Bătrânul a revenit cu trei pahare de vin – nişte pahare de pe vremuri, cu picior gros. Surprinzându-mi privirea admirativă, mi-a spus că pe vremea lui din aceste pahare se bea numai vin de Rin. Şi a turnat în pahare
Porto, adus fără îndoială de la cel mai apropiat magazin alimentar.

— Sunt fericit că aţi venit la mine, mi-a spus el. De mult voiam să fac cunoştinţă cu un scriitor.

Lampa ce atârna de lanţuri deasupra mesei revărsa o lumină puternică. Bătrânul şedea în faţa mea, profilat pe peretele roşu, cu mâinile osoase, pline de pete, încrucişate pe piept. La fiecare mişcare, chiar cea mai mică, pe degetul lui mic sclipea un briliant.

Omul acesta putea fi foarte bătrân, dar era greu de ghicit câţi ani are. Se ţinea încă drept şi arăta ca un nobil reprezentant al secolului trecut.

Între reverele hainei de casă se vedea un şal de mătase de o nuanţă fină, făcut ferfeniţă; desenul maro al şalului era înviorat de sclipirea unor puncte de peruzea.

Bătrânul avea o ţinută impecabilă, dar faţa lui era ca o mască mortuară – netedă, incoloră, fără nicio zbârcitură. Buzele aproape că dispăruseră cu totul.

— Cine este tânărul acesta cu cunună pe cap? am întrebat.

Bătrânul s-a întors încet, s-a uitat şi el la tânărul culcat pe blana de urs şi a zis:

— Acesta sunt eu.

Camera roşie mă sufoca.

Am întrebat de ce e aşa de roşie.

— Ca să creeze o iluzie, a spus bătrânul. Prietene, casa aceasta este foarte igrasioasă şi friguroasă.

Doctorul se simţea excelent, bea cu plăcere chiar şi poşirca aceea de Porto din paharul pentru vin de Rin şi mă sfătuia să-mi scot cravata.

— Desigur, a zis bătrânul. Simţiţi-vă cât mai firesc şi mai comod. Numai nu ca acasă. Eu nu pot suporta când oamenii se simt ca la ei acasă aflându-se la cineva străin.

Trăgându-mi cravata peste cap, mi-am îndreptat din nou atenţia asupra motanului. Acesta continua să stea nemişcat şi mă privea cu nişte ochi sclipitori.

„Ce motan ciudat!” mi-am zis.

Bătrânul a spus din nou că l-a bucurat prilejul de a face cunoştinţă cu un scriitor.

Avea nevoie de un sfat.

— Lucrez de mulţi ani la un roman. Dar acum am ajuns în impas cu lucrarea şi nu mai pot să înaintez.

L-a rugat pe doctor să mai toarne vin, iar el a scos dintr-un dulap un teanc de caiete şcolare cu scoarţe albastre. Erau numerotate şi intitulate cu un scris frumos, îngrijit.

Bătrânul mi-a promis să-mi prezinte fonoteca data viitoare şi a spus că doreşte foarte mult să ne citească câteva capitole din cartea sa neterminată.

Cartea începea cu tinereţea a doi bărbaţi, personajele principale, la Petersburg, şi vorbea despre suferinţele lor psihice, despre iubirea lor, despre nişte situaţii complicate, despre întâlniri fixate printr-un cod convenţional prin anunţuri în ziare. Aproape că semăna cu viaţa unor ilegalişti în condiţiile prigoanei din vremea ţarismului. O viaţă stăpânită tot timpul de spaimă.

Spre dimineaţă, eu şi cu doctorul ne-am ridicat să plecăm. Masa era plină de sticle goale de Porto, şi printre ele stătea răsturnat unul din paharele pentru vin de Rin.

În jurul nostru ardeau în vâlvătăi, ca un autodafe, pereţii roşii. Pe covor stătea lungit motanul sur şi mă urmărea cu ochii lui verzi.

M-am lăsat pe vine dinaintea motanului, ca să-l mângâi pe cap, şi mi-am retras mâna ca ars.

Aici s-a sfârşit cea de-a doua istorie a lui Meiler.

— Cum? exclamă Konstantin. Şi asta-i tot?

— Tot! răspunse Meiler.

Saskia întrebă cu un zâmbet fermecător;

— Şi totuşi, poate ne veţi spune ce fel de animal ciudat era acela?

— Bătrânul a spus că era un motan împăiat, motanul lui drag cu care în ultimii opt ani a împărţit singurătatea.

Toţi s-au arătat foarte miraţi. Şi au discutat încă mult timp despre camera roşie. L-au întrebat pe Meiler dacă a scris deja ceva despre asta.

— Cine scrie despre astfel de lucruri? spuse Meiler.

Hm, un Kafka primitiv!

Saskia îşi trată prietenii cu câteva felii de portocală.

Ea curăţi, desfăcând-o ca pe o floare, una dintre cele primite de la mama lui Massimo.

Istoria a patra

Profesorul a mărturisit că el e de fapt un şoarece de bibliotecă şi că poate să relateze pe scurt unele fapte care i se par lui interesante, despre unii bibliofili foarte rari care şi-au găsit toţi moartea din pricina marii iubiri ce o purtau cărţilor.

Astronomul şi matematicianul german Johannes
Stoeffler a vrut odată, când era foarte bine dispus, să le arate prietenilor săi nu ştiu ce tom. Dar când, urcat pe scară, a tras cartea din raft, foliantul greu i-a căzut în cap şi după două zile savantul s-a stins din viaţă.

Preotul Louis Jacques de Saint-Charles din Ordinul
Carmeliţilor a murit şi el de comoţie cerebrală, căzând de pe scară în timp ce scotea o carte din raft. O nenorocire asemănătoare l-a lovit şi pe celebrul organist englez Samuel Arnold.

Dar cel mai ciudat colecţionar de cărţi dintre toţi câţi au existat vreodată a fost Bouland. El s-a născut în anul 1754 şi a murit la 1825.

Când cele opt case ale sale s-au umplut de cărţi din subsol până-n pod, el a mai cumpărat o casă. Pentru ca să pună acolo o parte din cele şase sute de mii de cărţi pe care le avea. Dar Bouland era zgârcit, şi ca să cheltuiască cât mai puţin cu mutatul, a legat cărţile în pachete aşa de mari, încât niciun birjar nu voia să le transporte.

Leoarcă de sudoare, avarul a transportat totuşi cărţile cu braţele, le-a depozitat în pivniţa casei, s-a îmbolnăvit de congestie pulmonară şi a murit.

— Ce aţi vrut să spuneţi cu aceste exemple? întrebă
Meiler.

Konstantin puse mâna pe inimă şi rugă să fie crezut că în ciuda acestor întâmplări, care sunt tot atâtea avertismente, el continuă să iubească cărţile.

— Fie ce-o fi? întrebă Meiler.

— Da, răspunse Konstantin. Fie ce-o fi.

Istoria a cincea

relata despre baroana Elisabeth Ulrike, o nobilă germană, domnişoară bătrână, care a trăit cândva în Oraşul de sus din Tallin şi pe care a cerut-o în căsătorie un om cu cincizeci de ani şi trei luni mai tânăr decât ea, pe nume Reinhold.

Saskia spuse că a auzit istoria asta de la doamna Elfi.

Saskia i-a văzut cu ochii ei pe amândoi, şi pe baroană, şi pe Reinhold. Pe baroană a văzut-o pe stradă, într-o birjă, împreună cu Reinhold. Pe Reinhold singur l-a întâlnit o dată în tramvai şi încă o dată pe Scara Patkul.

De când murise Hildegard-Agnes, sora geamănă a Elisabethei Ulrike, domnişoara venea tot mai rar în contact cu societatea ei germană. Se simţea bătrână şi-i era teamă să n-o tragă curentul.

Camerele de la parterul casei stăteau încuiate de trei ani, de la moartea surorii. Aici nu intra nimeni. Mobila era învelită în huse albe, ca şi tablourile şi lustrele.

Din camerele de la etaj, baroana folosea pentru nevoile ei doar dormitorul şi sufrageria. Îi îngăduia s-o îngrijească doamnei Elfi, o slujitoare de-a sa, o estoniană foarte inimoasă şi veselă din fire. Elfi deretica odăile, făcea focul în sobe şi gătea.

Domnişoara mânca puţin, în fiecare zi comanda la prânz un pui fiert, înăbuşit, la care Elfi adăuga două-trei foi de salată şi un cartof.

Elfi se prezenta, de asemenea, la domnişoara, dimineaţa şi seara, o spăla, o pieptăna, o îmbrăca şi o dezbrăca.

După micul dejun, bătrâna domnişoară, în rochie neagră de doliu, se aşeza într-un jilţ cu spetеaza înaltă. Ca să citească sau să privească pe geam. Pe geamul din sufragerie se vedeau un tei bătrân şi un zid al bisericii. Geamurile din dormitor dădeau spre clădirea şcolii germane.

Dimineaţa, ea se trezea auzind clopoţelul şcolii, al cărui clinchet pătrundea în dormitor. Asta o irita de mulţi ani. Ar fi putut să doarmă în vreo altă odaie, mai liniştită, dar bătrâna domnişoară nu agrea niciun fel de schimbări şi de inovaţii.

După ce îşi făcea somnul de după-amiază, bea la ora cinci un ceai. Şi atunci nu mai era mult până la ora cinei.

Cu puţin înainte de zece, doamna Elfi venea s-o spele pe baroană. Aducea oala de noapte şi-i făcea patul. Îi despletea părul, prins cu un pieptene din carapace de broască ţestoasă şi cu câteva agrafe, şi-i dădea boneta de noapte. Baroana obişnuia să-şi lege singură panglicile bonetei. Panglicile trebuiau să fie bine călcate, pentru că altfel nu ieşea o fundă mare şi frumoasă. În mâinile doamnei Elfi, baroana, stafidită, părea o mică mumie. Numai nasul coroiat ieşea mult în evidenţă, şi ochii, ageri ca la o pasăre de pradă. Dar baroana nu era deloc rea.

De la o vreme, domnişoara ieşea rar din casă şi, când ieşea, o făcea numai ca să meargă la biserică şi la bancă.

Biserica în vecinătatea căreia locuia era catedrala episcopală estoniană, pe când baroana făcea parte dintre enoriaşii bisericii germane Niguliste din Oraşul de Jos.

O dată pe lună, duminică dimineaţa, Elfi comanda o birjă şi o ajuta pe baroană să urce. Când domnişoara era gata de plecare, îl împungea în spate cu vârful bastonaşului pe birjar, făcându-i semn să mâne.

Într-o dimineaţă de toamnă, când Elisabeth Ulrike a ieşit din biserica Niguliste şi a dat să urce în birja care o aştepta, ea scăpă din mână

bastonaşul. Domnişoara vru să-i poruncească birjarului să-i ridice, dar între timp se aplecă şi i-l ridică un tânăr necunoscut.

— Tânărul era frumos. Era blond şi avea nişte ochi albaştri superbi. Zâmbetul lui putea vrăji chiar şi o femeie bătrână ca baroana.

— Mulţumesc! îi spuse baroana tânărului. Trebuie să observ însă că tineretul de azi e în general prost-crescut.

Vorbiţi germana?

— Sunt german, domnişoară baroană.

Domnişoara fu foarte mirată.

— Mă cunoaşteţi?

Tânărul zâmbi din nou şi îşi plecă stânjenit ochii în pământ.

— V-am văzut undeva, spuse baroana, dar nu-şi putu aduce aminte în ce loc. Poate ştiţi dumneavoastră unde?

— Ştiu, răspunse tânărul. Îmi permiteţi să vă ajut, domnişoară baroană? Tânărul o sprijini delicat de braţ şi o ajută să urce în birjă. Nu veţi considera o impertinenţă dacă vă voi conduce până la uşa casei dumneavoastră?

Fireşte că propunerea o lăsă pe Elisabeth Ulrike perplexă. Dacă tânărul n-ar fi fost atât de frumos şi de binecrescut, baroana l-ar fi alungat. Acum însă ea îi arătă cu bastonaşul locul de alături, de pe scaun.

Aşa au călătorit din Oraşul de Jos până în Oraşul de

Sus mica baroană care semăna cu o pasăre cu pliscul mare şi tânărul cu ochi albaştri şi visători ca ai unui copil.

Pe drum, baroana a vorbit de vremurile acestea grele şi s-a plâns de schimbările ce s-au produs în lume. Dar ea spera că va apuca ziua când führerul o va chema să vină în ţara părinţilor săi.

Tânărul o ascultă cu atenţie şi, atunci când birja opri dinaintea casei, îi oferi baroanei braţul ca s-o ajute să coboare. Elisabeth Ulrike spuse:

— Tot nu mi-am adus aminte: unde v-am mai văzut?

Dar tânărul nu apucă să răspundă, pentru că în uşă îşi făcu apariţia doamna Elfi, ieşită în întâmpinarea stăpânei sale. Zorită, Elisabeth Ulrike se decise repede:

— Eu am zi de primire vinerea. Îmi veţi spune atunci.

Tânărul mulţumi cu un zâmbet fericit, sărută mâna baroanei şi rămase pe trotuar până când doamna Elfi încuie uşa înaltă, cafenie, ba mai zăbovi puţin şi după aceea.

— Dumneata îl cunoşti pe acest tânăr simpatic? o întrebă baroana, obosită de impresiile din această plimbare, pe doamna Elfi, în timp ce aceasta o ajuta să-şi scoată hainele cu care fusese la biserică. Pe pat o aştepta o rochie de casă călduroasă, iar în sufragerie, la un capăt al mesei lungi, un tacâm de argint şi un pui acoperit cu un clopot din acelaşi metal.

— Îl cunosc, desigur, răspunse bucuroasă doamna
Elfi. Dar domnişoara nu-şi aminteşte de dânsul? A învăţat la şcoala de peste drum, şi îngrijitoarea de la şcoală, care ne ajuta la spălatul geamurilor, îi e rudă.

Baroana se cutremură de indignare.

— Ce prostii tot îndrugi acolo? exclamă ea.

La masă se arătă supărată pentru că slujnica n-a fiert bine puiul. Dar doamna Elfi vedea bine ce uşor se desprindea carnea de pe os.

Tânărul cu pricina se numea Reinhold. Şi tot ce spusese doamna Elfi era adevărat.

Vineri, în ziua ei de primire, când tânărul a venit în vizită, baroana se arătă mult mai rece. Reinhold fu tratat cu ceai. Şedea în faţa Elisabethei Ulrike, sorbea grav din ceşcuţa de porţelan olandez şi roşea de fiecare dată când domnişoara i se adresa.

Baroana a vorbit despre marele vis al vieţii sale –

să-l vadă pe führer şi să vadă Germania. Spunea că estonienii sunt leneşi şi proşti. Că acest popor mic este ingrat într-un chip jignitor faţă de marele popor german, care le-a făcut estonienilor atâta bine.

Spre sfârşit mai spuse că slujnica ei nu fierbe îndeajuns puii ca să fie moi cum trebuie.

După aceea baroana deveni mai condescendentă şi încercă să-şi amintească ce voise să-l întrebe pe Reinhold.

Dar în seara aceea nu şi-a amintit şi a lăsat întrebarea pentru altă dată. La următoarea întrevedere i-a cerut lui

Reinhold să-i vorbească despre el.

Reinhold rămăsese orfan de copil, dar avea o mică moştenire. Asta i-a permis să termine liceul şi să intre în serviciul unei mari firme germane, ca modest funcţionar.

Spre sfârşit, Elisabeth Ulrike întrebă:

— Dar mătuşa? Dumneata ai o mătuşă, nu? Credea că Reinhold va nega, pentru că un tânăr instruit şi frumos n-ar putea să recunoască rudenia cu o îngrijitoare de şcoală.

Dar Reinhold se uită la conlocuitoarea sa cu o privire tristă:

— Da, îngrijitoarea noastră de la şcoală. Era o femeie foarte bună, baroană. A murit. Şi după o scurtă pauză: A

fost foarte bună cu mine.

— Probabil ai nevoie să împrumuţi bani? întrebă Elisabeth Ulrike circumspectă.

Reinhold se roşi până-n vârful urechilor.

— O, nu! Cum vă puteţi închipui aşa ceva despre mine, baroană?

Seara, la culcare, bătrâna domnişoară se arătă foarte nemulţumită de felul cum a călcat Elfi panglicile bonetei de noapte.

Toată toamna, o toamnă lungă şi posomorâtă, Reinhold a venit la baroană la ceai, şi nu numai vinerea, dar şi în alte zile ale săptămânii.

După-amiezile şedeau în sufragerie dinaintea şemineului alb, luminaţi de văpaia lui. Se simţeau bine, pentru că, afară, de cele mai multe ori ploua şi vântul lipea de geamuri ultimele frunze căzute din copaci.

— Uite, încă o frunză, spunea domnişoara.

Uşa care da din sufragerie în dormitor era întotdeauna închisă. Dar Reinhold cunoştea fiecare detaliu de-acolo.

Uneori, serile, pe întuneric, privea pe geamul şcolii cum o dezbrăca slujnica pe baroană, cum îşi lega ea la oglindă panglicile bonetei, cum Elfi îi punea sub plapumă, la picioare, o buiotă.

Nu putea să înţeleagă însă de ce, înainte de a se vârî sub plapumă, baroana umbla îndelung, fără rost, încoace şi încolo prin cameră. Dar mai târziu domnişoara a poruncit să se pună obloane la geamurile dormitorului, ca zgomotul din şcoală s-o stânjenească mai puţin şi să poată dormi mai mult.

După ce a absolvit liceul, Reinhold n-a mai venit niciodată la mătuşa sa. Consiliul de epitropi al bisericii germane a dat-o pe mătuşa lui la azil, unde ea a şi murit.

Abia la o lună după moartea ei a fost chemat Reinhold să vină să ia lucrurile mătuşii sale: o cană ornamentată cu violete şi un ulcioraş pentru lapte, o casetă cu ustensile pentru lucru de mână şi un gherghef. Şi încă o carte de psalmi cu marginile filelor aurite. Numai din vânzarea a două ruble de argint de pe vremea ţarului şi a unui ceas de aur a putut scoate Reinhold ceva bani.

Reinhold merita o soartă mai bună şi-i trebuia mai mult decât avea. Pentru început îi erau necesare măcar două costume mai bunicele, fără a mai vorbi de cămăşi, mănuşi şi cravate. Îi mai trebuiau încă foarte multe lucruri ca să se simtă bine.

— La ce te gândeşti, băieţaş? l-a întrebat odată baroana. Azi eşti foarte trist.

— Sunt trist în fiecare zi, baroană, răspunse Reinhold cu un zâmbet. Pentru că dumneavoastră

vorbiţi numai de dorinţa de a pleca în Germania.

— Şi asta te mâhneşte? întrebă domnişoara.

— Vă place să mă tachinaţi, baroană, spuse Reinhold.

— Cum aşa, domnule Reinhold? făcu uimită Elisabeth Ulrike.

— Ah, lăsaţi! Dumneavoastră nu-mi acordaţi niciun pic de atenţie! exclamă Reinhold cu înflăcărare, chinuit totodată, gândindu-se că scheletul ăsta mai degrabă are să se fărâme decât să priceapă aluziile lui.

Tânărul se lăsă în genunchi dinaintea Elisabethei Ulrike şi îşi puse capul pe genunchii ei.

— Şi eu, care speram că ţineţi cât de cât la mine, urmă el!

Şi atunci îi mărturisi baroanei că încă pe când era elev o urmărea seara pe geam, pe ascuns, cu răsuflarea tăiată.

Elisabeth Ulrike se sperie de moarte.

— Ei bine, nu! exclamă ea pe un ton virtuos. E cu neputinţă.

— Aveaţi o jachetă de noapte portocalie, spuse tânărul.

— Adevărat, zise în şoaptă Elisabeth Ulrike.

— Şi cămaşa dumneavoastră de noapte avea panglicile portocalii.

— Ai văzut? întrebă dezolată Elisabeth Ulrike. M-ai văzut astfel?

— Da.

— Dar la geam se trăgea perdeaua! exclamă bătrâna domnişoară.

— Nu întotdeauna, baroană. Vara nu permiteaţi să fie trasă. Abia atunci când adormeaţi venea doamna Elfi şi trăgea perdeaua, ca să nu vă trezească prea devreme lumina dimineţii.

Baroana se lăsă pe spateaza jilţului, respirând anevoie.

— Sunt vinovat, ştiu, spuse Reinhold. Vă iubeam încă de pe când eram elev. Ce pot să fac?

Neaşteptata declaraţie de dragoste o ului pe domnişoara Elisabeth Ulrike. Era neîncrezătoare din fire, dar acum nu se îndoia nicio clipă de sinceritatea tânărului.
Acest elan pasional, de care ştia numai din romane, o zgudui până-n adâncul sufletului.

A doua zi, doamna Elfi îl înştiinţă pe Reinhold că baroana se simte rău şi că nu-l poate primi.

— Doamne Dumnezeule! E ceva grav? Reinhold era foarte speriat.

— Se pare că nu, răspunse doamna Elfi cu ostilitate.

— Medicul ce spune?

Elfi ridică din umeri:

— Cu ce poate s-o ajute medicul? Bătrâneţe, ştiut lucru, nimic altceva.

Reinhold îi scrise Elisabethei Ulrike o scrisoare disperată. Îşi cerea iertare că a speriat-o cu declaraţia lui de dragoste. Şi îi trimise un buchet de trandafiri roşii.

Baroana a stat un timp la pat; era dezechilibrată şi simţea o mare slăbiciune. De fiecare dată când doamna
Elfi intra în camera ei cu vreo treabă, baroana o ruga să se uite pe geam.

— Stă sub geamul dumneavoastră, o înştiinţa doamna
Elfi.

Revederea lor l-a tulburat pe Reinhold mult mai mult decât pe Elisabeth Ulrike: domnişoara avea obrajii rumeniţi, sprâncenele puternic fardate. Şi nu mai era în rochia ei neagră, cu guler alb de dantelă, ci purta o bluză cu trandafiri imprimaţi şi cu mânecile bufante.

Uşa dormitorului era întredeschisă. Reinhold putu vedea pe noptiera baroanei buchetul de trandafiri trimis de el, acum înnegrit.

— Slavă Domnului, sunteţi iarăşi sănătoasă! spuse
Reinhold, coborându-şi genele lungi şi roşind.

Elfi aduse ceaiul.

— Îmi permiteţi să servesc eu? se oferi Reinhold, şi baroana o concedie pe Elfi.

— Foarte slab, ceru baroana.

Reinhold turnă ceaiul şi-i oferi ceaşca.

— Vai, ce m-aţi speriat! spuse el.

— Când?

— Când v-aţi îmbolnăvit. E vina mea, ştiu.

— Lasă, Reinhold! spuse tandru baroana, pe un ton intim.

Tânărul sări de pe scaun ca să-i sărute mâna.

— Draga mea! spuse el recunoscător.

— Ce-ai făcut în acest timp? şopti baroana, stăpânindu-şi tremurul lăuntric. Neobişnuită cu bluza, îi era răcoare.

— Nimic. Zilele mi se păreau insuportabil de lungi, îmi era dor de serile noastre. Am stat sub geamul tău.

Aşa a trecut iarna.

Reinhold îi citea Elisabethei Urlike versuri sentimentale de Novalis şi Tieck.

— Ah, e divin! spunea baroana. E nespus de frumos!

Acum, venea de două ori pe săptămână coaforul care o coafa pe Elisabeth Ulrike şi-i curăţa părul cu pudră de orez. Baroana şi-a exprimat, de asemenea, dorinţa, de a-şi face câteva rochii noi. Dar Reinhold nu a aprobat această idee. După părerea lui, toate toaletele baroanei erau încă foarte frumoase şi de mare preţ.

Elisabeth Ulrike s-a declarat fără să şovăie de acord, pentru că nu-i plăcea câtuşi de puţin moda modernă. A
poruncit doar să i se împrospăteze garderoba, să se mai înnoiască dantelele şi panglicile.

Obosea repede şi adormea vorbind. Dar somnul ei era scurt, de numai cinci-zece minute.

— Oare am adormit? întreba ea, deschizând ochii.

— Nu, scumpa mea, eşti doar puţin obosită, răspundea
Reinhold.

În primăvară, Reinhold a convins-o pe baroană să facă o ieşire în mijlocul naturii. Îi vorbea de poiene romantice din păduri şi de nişte locuri minunate pentru doi îndrăgostiţi.

Au luat o birjă şi au ieşit afară din oraş. Aici l-au lăsat pe birjar să aştepte, iar ei doi au pornit în plimbare pe o potecă de pădure. Reinhold ţinea umbrela deasupra capului baroanei, iar cu cealaltă mână o sprijinea de braţ.

Când au găsit un loc frumos unde se puteau aşeza, Reinhold s-a dus la birjă ca să aducă perne pentru baroană. I-a dat franzeluţe din coşul cu de-ale gurii şi i-a oferit un buchet de flori de câmp. Aerul proaspăt avu asupra domnişoarei un efect istovitor. Deşi ea nu rosti decât cuvinte de laudă:

— Ah, e divin! E nespus de frumos!

Reinhold a trebuit s-o ducă cât mai degrabă pe braţe înapoi la birjă. Tânărul o strângea cu putere la pieptul său,
simţind cum amândurora le bătea cu putere inima.

Elisabeth Ulrike era gata să leşine: Desigur însă că era fericită, altfel de ce ar fi simţit într-una din zilele următoare dorinţa de a-l vedea pe Reinhold? Îşi puse o rochie de tafta verde, cu decolteu mare, pe care o purtase cu cel puţin patruzeci de ani în urmă.

Aceasta trebuia să însemne ceva.

— M-am hotărât, îi spuse ea lui Reinhold, speriat la vederea baroanei pe jumătate despuiată, cu pieptul plat şi cu bijuteriile de familie pe ea.

Dormitorul era parfumat, peste tot vedeai flori şi patul era făcut.

— Nu, nu! exclamă baroana năucită. Nu acum!

Îşi pierduse cu desăvârşire capul, nu ştia ce să facă.

Ceea ce trebuia să se întâmple o înspăimânta, dar o ispitea totodată.

Reinhold era şi el buimac, nu era lămurit dacă într-adevăr baroana voia să amâne momentul acesta. În cele din urmă domnişoara spuse că ea doreşte numai o legătură legitimă.

Astfel problema căsătoriei a fost rezolvată şi amândoi au răsuflat uşuraţi.

Dintr-o serie de motive nunta s-a săvârşit într-o biserică de ţară. La braţul mirelui, mireasa arăta superb în rochia albă de dantelă, cu trenă lungă şi cu văl alb.

Florile preferate ale baroanei erau lăcrimioarele, dar la nuntă au trebuit să fie înlocuite cu un buchet de trandafiri, pentru că mirosul lăcrimioarelor îi provoca domnişoarei ameţeli. Tulburat, Reinhold îşi ieşise cu totul din fire, dar doamna Elfi a pus-o pe baroană pe picioare, dându-i să miroase amoniac.

Tinerii căsătoriţi au stat două săptămâni la conacul de la ţară al baroanei. Acum beau ceai seara în salonul conacului. Ziua, Reinhold vedea de treburile moşiei, care era într-o stare de plâns.

— Tu nu mai ai deloc timp pentru mine, se plângea
Frau Elisabeth Ulrike.

În lipsa lui Reinhold, ea dormita sau îşi admira verigheta de pe mâna ce i se odihnea pe genunchi.

Reinhold a sfătuit-o să vândă conacul şi să plaseze banii într-un mod mai avantajos. Dar baroana s-a împotrivit.

— Este conacul nostru din moşi-strămoşi, spuse ea cu mândrie.

— E foarte degradat, o lămuri Reinhold, şi moşia solicită cheltuieli mai mari decât veniturile pe care poate să le dea.

— Ce-are a face? Nu pot să-l vând.

Reinhold n-a stăruit, pentru că nu era el stăpân aici.

Toată averea imobiliară – două case de zid şi moşia

–
continuau să aparţină numai Elisabethei Ulrike. La căsătorie, Reinhold a ţinut să rămână astfel, pentru ca baroana să nu-şi închipuie câtuşi de puţin că el ar face toate astea din interes. Şi totodată ca să nu-i poată reproşa nimeni nimic.

Reinhold îşi sfârşea întotdeauna aşa de târziu treburile, încât baroana adormea aşteptându-l. Dimineaţa, Reinhold îi spunea cum şi-a privit soţia adormită, părându-i rău s-o trezească şi s-o deranjeze.

— Ah, e divin! spunea *Frau*, mişcată de tandreţea soţului său. E nespus de frumos!

— Ce frumoasă istorioară sexi! spuse Meiler. Dar mai pe urmă Reinhold a omorât-o pe baroană, nu?

— O, nu! De ce? protestă Saskia. Vorbiţi aşa ca şi cum aţi fi citit o mulţime de romane proaste de aventuri. El nu avea câtuşi de puţin nevoie să facă una ca asta.

Baroana tot a murit. În Germania. A plecat acolo la chemarea lui Hitler, şi Reinhold trebuia s-o urmeze numaidecât, de îndată ce va fi terminat formalităţile de vânzare a averii soţiei sale. Baroana i-a lăsat o procură.

Frau Elisabeth Ulrike îi trimitea din Posen scrisori tandre şi triste, care ar fi putut să stoarcă lacrimi şi dintr-o piatră. Şi doamna Elfi a primit de la ea o scrisoare într-un amestec de estoniană şi germană, în care baroana se plângea că a fost trimisă la Azilul din Posen, unde stă într-o cameră cu şaisprezece babe hidoase. Şi că paturile lor de lemn sunt înşurubate în podea.

Scria că moare de dorul Estoniei şi o ruga să afle ce s-a întâmplat cu soţul ei, domnul Reinhold, despre care nu mai avea nicio veste.

— Sărmana baroană! spuse Konstantin. Mi-e milă de ea.

Toţi o lăudară pe Saskia pentru măiestria cu care i-a descris pe baroană şi pe Reinhold.

Fiindcă unii şi-au exprimat dorinţa să se mai destindă, s-a făcut o pauză şi micul grup s-a împrăştiat prin compartimentele vecine, fiecare la tovarăşii săi de drum.

Trenul gonea drept înainte prin verdeaţa şi prin florilegiul primăverii.

Riccardo spunea că noua clădire a gării din Roma e superbă. Toţi doreau ca hotelul unde aveau să stea să fie cât mai aproape de centru.

Apoi cei patru prieteni se adunară din nou în *scompartimento.* Roma era aproape şi la propriu, şi la figurat şi Saskia l-a invitat pe Märten să povestească ceva, căci venise, rândul lui.

Istoria a şasea

a fost spusă de Märten. El i-a prevenit pe ceilalţi că are de gând să le povestească despre primul şoc pe care l-a suferit în viaţă.

În copilărie îmi petreceam întotdeauna vara. Împreună cu mama şi cu sora mea, la ţară, la bunicul. Ca şi străbunicul, el era directorul şcolii din sat.

Vara, în timpul vacanţei şcolare, bunicul se îndeletnicea cu tâmplăria, îşi rostuise în partea de nord a casei un atelier. Oamenii care aveau nevoie în acest timp de directorul şcolii nu intrau prin faţă, ci mergeau direct la atelier.

Mie îmi plăcea să privesc cum în mâinile lui lemnul se transformă în tot felul de obiecte. Uneori rămâneam mut de admiraţie şi bunicul râdea. M-a învăţat şi pe mine multe, căci dispreţuia oamenii nepricepuţi şi spunea întotdeauna: „Munca ta va arăta dacă eşti un adevărat estonian”.

Oamenii veneau la bunicul ca să discute problemele lumii şi ale satului, precum şi după un sfat, căci era foarte respectat. Dar bunicul clătina

din cap şi spunea că el nu dă sfaturi nimănui, ci poate numai să-şi spună părerea.

Cu totul altă fire avea mama. Era o femeie visătoare şi foarte sensibilă. Era destul ca eu şi soră-mea să rupem uite-aşa, fără nicio trebuinţă, o ramură dintr-un copac sau să smulgem un smoc de iarbă, că mama ne certa:

— Le rupeţi ca să le aruncaţi! De ce faceţi asta?

Odată s-a supărat grozav pe nişte ciobănaşi care au aprins un tăpşan de ienupăr, făcându-l să ardă ca un foc de artificii.

— Vezi, să nu faci niciodată una ca asta! mi-a spus mama.

Şi eu a trebuit să mă jur că n-am să fac niciodată aşa ceva.

Într-un rând l-am auzit pe bunicul spunându-i mamei:

— Tot n-ai să-i poţi feri de toate întâmplările vieţii.

Era vorba de mine şi de sora mea.

— Măcar cât am să pot, a răspuns mama.

Casa bătrânească a bunicului, care avea multe camere, slujise cândva de local pentru şcoala satului, acum însă, în timpul iernii, bunicul se folosea numai de bibliotecă, iar sora bunicului, mătuşa Mari, de odaia sa. Numai vara, când veneam noi, casa prindea viaţă. Puteam să facem tot felul de năzdrăvănii, chiar să mergem în mâini, căci asta nu lăsa nicio urmă; toate lucrurile erau acolo grele, trainice, veşnice. În toţi aceşti ani am reuşit să mişcăm din loc şi să încurcăm numai preşurile ţesute din cârpe ale mătuşii. Dar ea nu se supăra, pentru că noi veneam aici numai pe timpul verii, or ea ar fi dorit să stăm tot anul.

Când plecam la bunicul, întotdeauna mă gândeam bucuros că am să-l văd pe Reks. Era un câine deosebit. Tot stând în lanţ se făcuse rău, dar eu îl iubeam. Nu se ocupa nimeni de el, numai eu mă aşezam pe vine dinaintea lui şi-i vorbeam cu

blândeţe. Reks mă asculta cu capul pe-o parte, după care se pornea să latre cu furie. Nu-l înţelegeam. Poate voia să-mi spună că vrea să fie liber ca mine?

Cunoşteam un ciobănaş din sat care avea un câine.

Câinele acesta ştia să se urce pe scară după stăpân, şi acesta dormea îmbrăţişat cu el. Câinele unui băiat de la noi din clasă mergea după ziare, iar iarna era înhămat la săniuţă. Doream mult să am şi eu un câine ca ăsta.

Alt băiat dintre cunoscuţii mei avea un câine tare şiret, îi plăcea să doarmă în lipsa stăpânilor în patul lor, deşi era pedepsit pentru asta. Dacă se întâmpla să fie prins asupra faptului şi luat la rost, câinele căsca şi se făcea că adoarme pe loc. De îndată ce mustrările conteneau, prefăcutul acela sărea în picioare şi începea să se gudure.

Reks nu semăna câtuşi de puţin cu câinii aceştia. El mă recunoştea numai în curte, dar dacă îl chemam de după gard mă privea neîncrezător sau se retrăgea în coteţ, cu coada între picioare. Probabil că fusese pus mult prea devreme în lanţ şi asta i-a provocat o sminteală.

Reks mai avea şi prostul obicei de a o muşca pe mătuşica de picioarele ei bolnave.

Era într-adevăr un câine foarte capricios. Uneori se vâra în coteţ de pe la amiază şi ieşea de-acolo, întinzându-se, abia a doua zi dimineaţă. Noaptea puteai să furi şi casa, că Reks habar n-avea. Câteodată însă alerga ca un apucat toată noaptea prin curte, trăgând după el lanţul şi răsucindu-l în jurul unui copac până ce începea să-i gâtuie. Speriată de horcăielile lui Reks, mătuşica se dădea jos din pat şi se ducea să-i elibereze din strânsoare. De bucurie, Reks îşi pierdea capul şi sărea în sus, băgându-şi botul în obrajii mătuşicii. Era mare şi voinic, şi la asalturile lui mătuşica îşi pierdea echilibrul şi cădea jos.

Reks înnebunea de-a binelea când vedea în curte copii jucându-se şi făcând zarvă mare; ar fi

vrut să alerge şi el cu ei. Îmi era tare milă de singurătatea lui. Mama ne interzicea să ne apropiem de el, dar Reks nu muşca. Sărea doar pe mine, în marea lui bucurie canină, pentru că nu se putea stăpâni şi nu ştia să ne iubească pe toţi cu discreţie.

Sora bunicului, mătuşica Mari, care îi dădea de mâncare lui Reks şi îl scăpa noaptea de la sufocare, se simţea istovită. Uneori, când lanţul o rănea la picioare, mătuşica plângea şi ameninţa că are să-l alunge pe căpcăunul ăsta.

Dar avea o inimă bună şi era de ajuns să-l vadă pe Reks mâncând fără poftă, că se punea pe bocit, se tot foia în jurul lui şi era îngrijorată toată ziua.

În felul acesta Reks ar fi ajuns să moară de moarte naturală, iar mătuşa l-ar tot fi hrănit, ocărându-l şi jelindu-l.

Bunicului i se făcuse lehamite de toate astea şi a vrut de câteva ori să vândă câinele, dar nu găsea cumpărător.

S-a întâmplat însă cu totul altceva.

Într-o vară, când am venit ca de obicei la bunicul, el a întrebat-o tam-nesam pe mama de ce nu i-a comunicat data exactă a venirii noastre. Vezi că noi sosisem mai înainte decât era prevăzut. Mama s-a supărat şi a spus că poate să se întoarcă cu copiii în oraş, dacă prezenţa noastră i se pare bunicului o povară. Mătuşica se ţinea deoparte, nu participa la discuţie şi se ştergea doar la ochi.

Eu şi cu soră-mea alergam prin camere şi vedeam că fusesem aşteptaţi ca întotdeauna, că în vederea sosirii noastre fuseseră pregătite paturile, pe masă erau flori, preşurile erau proaspăt spălate, iar perdelele apretate.

Soră-mea i-a sărit bunicului de gât, avea ea o putere deosebită asupra lui. Eu m-am dus în curte, la Reks.

Lanţul a zornăit, câinele a sărit din coteţ, m-a mirosit târnp şi s-a vârât temător înapoi.

L-am chemat şi l-am îmbiat în fel şi chip, dar n-a ieşit. Pe labe şi pe corp avea nişte plăgi mari.

Când am văzut asta, am fugit în casă, ca să-i spun mătuşicii.

— Bietul Reks! spuse Mari. Are nu ştiu ce boală de piele.

Auzind asta, mama ne porunci imediat să ne ţinem cât mai departe de câine.

— Ce boală are? a întrebat-o mama pe Mari.

— Aş vrea şi eu să ştiu. A răspuns bătrâna.

Mari încerca să-i vindece pe Reks, dar nu ajuta nimic.

Poate l-a ros lanţul, presupuse ea.

Cina acelei prime zile a venirii noastre a fost ciudată, posomorâtă. Bunicul şi-a băut ceaiul şi s-a retras imediat în biblioteca sa. Mătuşica n-a pus o bucăţică în gură, iar pe noi ne silea să mâncăm toate bunătăţile pe care ni le pregătise.

Apoi Mari s-a retras în cameră cu mama şi au stat mult de vorbă. Pe noi nu ne-au lăsat să intrăm la ele.

După discuţia cu Mari, mama s-a liniştit şi a fost blândă

cu noi ca totdeauna.

Ne-am dus la culcare neobişnuit de devreme. Ne-am împotrivit, dar a fost de ajuns să ne vârâm sub plapumă, că am şi adormit. Cred că ne-a adormit mirosul buchetelor de ierburi medicinale pe care le culegea Mari, al rufăriei de in proaspăt spălate, miresmele acestui drag colţişor intim, care ne bucurau şi ne linişteau întotdeauna.

M-a trezit o exclamaţie a surorii mele. Şedea în capul oaselor şi-şi strângea în mâini degetele de la picioare.

— Ai auzit? m-a întrebat.

— Ce?

— O împuşcătură.

— Ai visat, i-am răspuns eu.

Curtea era cufundată în tăcerea nopţii.

— Auzi ce linişte e, am zis eu.

— Nu, mi-a răspuns sora. Eu ştiu că am auzit o împuşcătură.

— Ce împuşcătură?

— Un foc de puşcă.

Am vrut să-mi râd de ea, dar în aceeaşi clipă în curte s-au auzit voci. Am scos capul pe geam.

— Ce-i acolo? m-a întrebat sora.

— Nu văd pe nimeni.

Era o noapte luminoasă, ca întotdeauna în ajun de
Sfântul Jaan.

Deodată a răsunat o împuşcătură.

Ne-am speriat grozav.

— Vezi? şopti soră-mea cu un glas plângăreţ. Ce spuneam eu?

După aceea am auzit-o pe mătuşica bocindu-se. La un moment dat exclamă:

— Doamne Dumnezeule! Tot n-a murit.

Am sărit din paturile noastre şi am luat-o la fugă prin camere încotro se auzeau glasurile.

În curte, dinaintea coteţului lui Reks, se afla un bărbat necunoscut, cu o puşcă de vânătoare în mână. Era fâstâcit şi părea că nu crede singur ce spune când a zis:

— Acuma o să crape negreşit.

Reks nu se vedea. Se desluşea numai gaura neagră a coteţului. Nimeni nu ne-a observat, întratât erau toţi de tulburaţi.

Deodată din coteţ se ivi capul lui Reks. Apoi apărură labele. Din gură i se prelingea sânge. Încerca neputincios să iasă din coteţ şi se uita nedumerit la noi. În ochi nu i se citea niciun pic de mustrare. Mătuşica începu să plângă în hohote, mama tremura din tot corpul, cu pumnii la gură.

Necunoscutul se simţea foarte stânjenit. Se ocăra singur în şoaptă şi se văită de îndărătnicia câinelui, de faptul că era un animal încă tânăr şi voinic. Apoi ochi din nou şi iar bubui o împuşcătură.

Reks scoase un scheunat şi se ascunse în coteţ.

— Acuma e-n regulă, spuse bărbatul, bucuros, pentru că îi era grozav de ruşine că n-a terminat

dintr-un singur foc. Dar abia a rostit aceste cuvinte, că Reks se iţi iar din coteţ.

Bărbatul slobozi o înjurătură. Şi trase din nou. Mie mi se făcu negru dinaintea ochilor, mi-am dat seama că mă prăbuşesc, că picioarele nu mă mai ţin. Soră-mea ţipa.

Fără să ne împotrivim, ne-am lăsat duşi în camera noastră şi culcaţi.

Mi-am tras plapuma peste cap şi, când mama încerca să mă calmeze, dădeam din mâini şi din picioare. Parcă îmi ieşisem din minţi.

— De ce i-aţi făcut asta lui Reks? mă văicăream eu.

Dar Reks tot nu se lăsa doborât. A mai primit două încărcături, aşa ne-a spus mai târziu, plângând, Mari. Câinele şi-a scos capul din coteţ şi a stat aşa multă vreme, respirând anevoie, privind tăcut, îndurerat şi nedumerit.

Toţi erau zguduiţi, mama îşi lingea mâinile şi exclama

mereu: „O, Doamne Dumnezeule!” Mătuşica alerga din

casă în curte şi din curte în casă, pentru că-i venea greu să vadă cum îl omora pe Reks, dar nici să nu vadă nu putea.

Eu nu pricepeam nimic. Omorul acesta s-a făcut cu voia şi cu ştirea lor. Bunicul spunea mai târziu că a vrut s-o ajute pe soră-sa, care se canonea atâta cu câinele. Şi

Mari dorea să-i uşureze suferinţele, îi era cu neputinţă să-l vadă pe Reks acoperindu-se de răni. Bunicul nu putea să-şi închipuie că prostul acela cu puşca o să tragă în câine cu alice. Un glonţ l-ar fi doborât dintr-odată.

L-au omorât pentru că fiecare avea un motiv s-o facă.

Eu mi-am vârât în gură un colţ al cearşafului şi dădeam din picioare, nelăsându-mă consolat. Mama stătea cu o ceaşcă cu sirop în mână şi tremura.

Deodată mi s-a făcut milă de ea şi am izbucnit în plâns. Asta i-a adus uşurarea.

— Dar unde e Meeta? am întrebat.

Bunicul o dusese pe soră-mea în bibliotecă şi o ţinea acolo în braţe.

Parcă îmi călcase cineva pieptul în picioare, devenise aşa de sensibil, încât mă durea până şi atingerea cămăşii.

Un lucru nu-mi intra în cap: toţi oamenii aceştia erau oameni buni, toţi plângeau şi se jeluiau şi erau extrem de mâhniţi de cele întâmplate. Dar chiar ei erau aceia care porunciseră să fie omorât câinele!

Aveam pe-atunci opt ani şi m-am gândit că pe lume nu e nimic mai îngrozitor şi mai mârşav decât ceea ce am văzut şi am aflat eu despre oameni în noaptea aceea.

6

LA ROMA ERA FOARTE CALD. MĂ uitam cu invidie la un călugăr cu sandale în picioare, care trecea prin Piaţa Altare della Patria, şi la sculpturile de pe Fântâna Trevi, învăluite în stropi înviorători de apă.

Toată ziua m-a stăpânit dorinţa de a-mi vârî picioarele în apa Fântânei Trevi, prin care răzbătea sclipirea monedelor de pe fund. Turiştii care îşi căutau un tovarăş sau o tovarăşă de viaţă aruncau acolo două lire, cei care doreau să divorţeze aruncau trei.

Eu n-am aruncat niciuna. Pentru asta ar fi trebuit să mă hotărăsc într-un fel, or eu nu eram în stare să văd mai departe de prezent.

Din drumul spre Roma mi s-a întipărit în minte frumuseţea pâlcurilor de coconari, a viilor şi a crângurilor de măslini. Chiparoşi, palate însingurate la poalele munţilor. Iasomie şi trandafiri. Holde, tauri, ţărani… Şi niciun semn de pe vremea lui Adrian sau a lui August. Ci numai tabloul etern şi binecunoscut al pământului şi al muncii.

După ce şi-a povestit Konstantin istoria despre constituţie, eu şi cu Meiler am ieşit pe culoar să fumăm. Privind pe geam, i-am spus lui Meiler că ochilor mei li se pare acum ceva neobişnuit pământul împărţit în petece.

Meiler socotea că nu se poate să nu ne amintim ce preţ am plătit noi pentru comasarea pământurilor. Deşi acest pas a fost singurul posibil

şi just, şi a adus mari izbânzi şi înfăptuiri, el a pricinuit totodată multe drame omeneşti. Desigur, din punct de vedere istoric, colectivizarea şi dramele ce le-a antrenat erau inevitabile…

Roma în sine nu mi-a lăsat amintiri atât de limpezi ca drumul spre ea.

Cetatea eternă mi s-a înfăţişat ca o enigmă a artei şi epocilor cu neputinţă de dezlegat. Înainte de toate, era
mult prea colosală pentru mine. Ce reprezenta ea? Ce gândeau aici oamenii când se trezeau şi când se duceau la culcare? Cum stăteau lucrurile cu credinţa lor şi ce idealuri îi animau? Pentru că s-au prăbuşit atâtea imperii şi au căzut atâtea capete încoronate! Poţi oare să-i mai uimeşti cu ceva pe romani? Cum privesc ei lumea: cu amărăciune sau cu ironie? Sau tocmai popoarele mari au nevoie mai mult decât altele de credinţă şi de idealuri?

M-am surprins tânjind după o călătorie lungă cu trenul prin această ţară, pe care aş privi-o pe geamul vagonului, desfătându-mă, fumând şi cugetând.

În Panteon, Fevronia a întrebat ce-i cu gaura aceea din cupolă. De ce a fost ea lăsată şi dacă nu plouă prin ea înăuntru. Riccardo a spus:

— O, nu. Nu plouă.

Dar asta n-a convins-o pe Fevronia. Atentă la ei, am trecut cu vederea mormântul Bibbienei, logodnica lui Rafael, şi Konstantin nu mi-a iertat-o;

— Nu l-aţi observat?

În muzeul Villei Borghese am cheltuit mult timp preţios studiind o sculptură antică reprezentând un hermafrodit care stătea culcat cu spatele la noi. Din pricina lui ne-a rămas numai o clipită pentru a vedea *Amorul sacru şi amorul profan* al lui Tizian.

Peste toate astea, unii dintre excursionişti şi-au exprimat părerea că la Villa Borghese moralitatea lor şi dragostea lor de artă erau ofensate. Cu toate că hermafroditul era expus acolo cât mai discret

posibil, fiind destul de greu de găsit printre celelalte exponate.

Mi-am încordat toată atenţia. Auzeam: „Pe aici ieşeau leii, pe aici venea cezarul. Pe aici se dădea drumul la apă în arenă.”

Meiler prezicea pentru ziua următoare ploaie. Eu căutam în Coliseu vreo pietricică desprinsă din zid. Ca suvenir.

— Sunteţi un pesimist, l-am dojenit pe Meiler, pentru că din zare în zare cerul era senin.

Meiler spuse:

— Desigur! Doar trebuie să fie şi cineva pesimist.

Dacă n-ar exista pesimişti, omenirea ar plăti mult prea scump optimismul.

Ridică un ciob de piatră, de un cenuşiu închis, ce se afla lângă zid.

— Asta vă convine? întrebă. Sau să dărâm pentru dumneavoastră o jumătate de zid?

— Priviţi! am zis, arătându-i o pisică. Nu puteam stabili nicio legătură între pisică şi Coliseu.

— Dar ce, speraţi să-l vedeţi pe Cezar? se miră Meiler.

Pisica era la fel de cenuşie ca şi pisica *chellerinei* din berăria aceea din Florenţa, dar mai prăpădită. O pisică fără adăpost a cetăţii eterne. Tristă soartă, să nu fii a nimănui! Aproape la fel de tristă ca a fi a cuiva.

În jurul Coliseului goneau maşini şi treceau oameni, şi: toate acestea păreau atât de fireşti încât nici n-am sesizat epoca Flaviilor.

Fevronia notă că în amfiteatru încăpeau cincizeci de mii de spectatori.

— De ce notaţi toate astea? o întrebă Konstantin, nedumerit.

— Dumneavoastră ştiţi ce capacitate au stadioanele moderne? îl întrebă la rândul său Fevronia.

Konstantin nu ştia.

Lui tribunele acestea circulare îi aminteau cum luptau romanii cu vecinii lor pentru a spori avuţiile ţării. Grânele jefuite şi cirezile capturate erau aduse în oraş, şi romanii se bucurau nespus de mult, dar afară de asta mai aveau nevoie şi de spectacole. Ca să guste viaţa din plin. Ucideau oameni pentru desfătarea sportivă, aveau nevoie de inimi străpunse şi de vărsare de sânge în numele unor idealuri şi ritualuri.

Am luat de la Meiler încă un ciob din Coliseu.

— Dumneavoastră raţionaţi prea mult, îi spuse el lui
Konstantin. Dintre toate păcatele omenirii, cel mai periculos şi mai perfid este întruchipat de gândire şi curiozitate.

— Nu vă fie teamă, răspunse profesorul, eu nu născocesc nimic nou. Toate cele la care meditez sunt de mult cunoscute.

— Ce anume e de mult cunoscut? întrebă Meiler.

— Că succesele romanilor şi prosperitatea Romei se explică prin faptul că ea a fost guvernată de personalităţi înzestrate cu mari talente. Dar mai e o versiune, după care misterul prosperităţii Romei trebuie văzut în faptul că romanii erau capabili să renunţe la obiceiurile şi tabieturile lor de îndată ce îşi dădeau seama că le pot înlocui cu altele mult mai bune.

Între timp, îşi făcu apariţia Märten. De după o spărtură din partea dinspre nord a zidului. Mi s-a părut că mă căuta cu privirea pe mine. Dar Konstantin ridică braţul şi-i făcu semn.

De când eu şi Märten lipsisem aproape o noapte întreagă, acolo, la Milano, Konstantin părea că mă evită.
De altfel, asta se putea mai degrabă simţi decât observa.
Cu toate că profesorul era un om extrem de fin, pe faţa lui apărea limpede uneori o expresie de regret şi de ciudă.

Atunci când eu preferam solitudinea interesantei lui companii.

Dar eu voiam să rămân singură ca să fiu în orice moment liberă pentru Märten. M-am gândit că sunt ca fecioara cu candela din Biblie.

Câteodată, când îmi dădeam seama că nimic nu se mai putea schimba, mi se strângea inima. Nici să mă împotrivesc dorinţei de a-l iubi pe Märten, nici să fiu gata de a-l iubi. Încă mă copleşea amintirea nopţii aceleia de la Milano şi a celor petrecute la Florenţa. Strângeam ghemul aducerilor aminte, când îl depănam, pentru a retrăi măcar o frântură de fericire.

Nu eram în stare să mă gândesc la fiul şi la soţul meu.

Ca şi cum asta ar fi putut să frângă în mine ceva. Dar visele nu mă cruţau.

Într-o noapte am visat că mă grăbeam spre casă şi m-am tulburat şi mai mult. Curtea noastră era inundată de lumina soarelui, ca a unei lămpi de magneziu, şi eu mi-am dus mâna la ochi. Speram că fiul meu îmi va ieşi înainte, dar în curtea aceea totul era mort. Ca într-o fotografie.

Zidul era acoperit de iederă. Casa nu avea geamuri, avea numai uşă. Am deschis-o. În mijlocul camerei goale, cu pereţii văruiţi, am văzut un pat, în care era culcat de-a curmezişul băiatul meu. Cred că am scos un ţipăt, dar nu mi-am auzit glasul. Stătea nemişcat, părul îi cădea în jos, picioarele lui lungi erau neacoperite.

M-am trezit. Era ora patru din noapte. Somnul nu mi-a mai revenit. Am căutat să mă liniştesc, să-mi spun că în vis băiatul meu nu era mort, ci doar adormit.

Konstantin mi-a întins un ciob de piatră. Am deschis palma. A treia pietricică deci.

Konstantin spuse:

— Ca amintire despre grandoarea unui imperiu prăbuşit.

Am observat că avea unghia de la degetul arătător ruptă şi m-a trecut un fior.

Bărbaţii vorbeau despre cauzele prăbuşirii marilor imperii. Spuneau că imperiile, în lăcomia lor, acaparau teritorii, sileau prin violenţă, înşelăciune şi demagogie populaţia ţărilor cotropite să joace cum le cântau ele.

Pe harta lumii, toate aceste tendinţe de cucerire, pe care romanii din antichitate le numeau patriotism, apăreau evidente şi arătau neruşinate.

Mă simţeam extrem de stânjenită. Am întrebat dacă are cineva o pilă de unghii. Din nou m-a străbătut un fior.

Unul din tovarăşii noştri de drum mi-a oferit o foarfecă de manichiură. Aşteptând un moment prielnic, m-am aşezat pe o treaptă de piatră, dar am trebuit să mă ridic imediat. Urma să vizităm Forul din Roma.

Aveam trei ani când am văzut pentru întâia oară bezna nopţii, stelele şi luna. M-a impresionat o schimbare pe care n-o puteam înţelege: ce s-a făcut cu lumina şi ce este lumina? Ce este întunericul şi de unde vine? Strada şi casa în care locuiam mi s-au părut de nerecunoscut.

Era seara târziu, era ger şi zăpada scârţâia sub picioare scânteind în lumina lunii. Cu capul dat pe spate, între tatăl şi mama mea, priveam cerul. Am simţit că împreună cu ei, ţinându-i de mâini, descopeream ceva neînchipuit de măreţ.

În Coliseu am simţit din nou, cum mi s-a mai întâmplat în repetate rânduri, că odată cu trecerea anilor am devenit mai puţin receptivă şi că entuziasmul mi s-a mistuit.

Aerul sufocant îl făcuse pe Meiler ursuz şi nerăbdător.

Şi-i servea ca justificare pentru impertinenţele pe care le spunea tuturor pe un ton amical. Îl vedeam cât era de chinuit şi cum îşi închidea abătut ochii.

— Sunteţi o „Miss Cook”, o lăudă Meiler pe Fevronia când aceasta îi împărtăşi o bucurie: aflase

că Tevere şi
Tibru înseamnă acelaşi lucru.

Apele Tibrului reflectau malurile policrome. Aş fi vrut să stau lângă el. Mi se părea stupid să merg în lungul lui repetându-i meandrele.

Acum mă simţeam mult mai bine decât la începutul călătoriei. Soarele nu mă mai istovea ca înainte, când mi se părea că dacă aş zăbovi prea mult într-un loc, m-aş prăbuşi. Fevronia mi-a atras atenţia de dimineaţă că m-am trezit cu obrajii îmbujoraţi.

Asta m-a intrigat. Dar oglinda de pe comodă stătea contra luminii. Şi cu toate că hotelul, fie chiar şi numai datorită faptului că se afla în apropierea Operei de pe Via del Viminale, se considera a fi mai bun decât un hotel mijlociu, în încăperi stăruia un miros stătut şi era întristător de sumbru. În camera noastră erau nişte paturi grele de lemn şi un şifonier masiv, ale cărui uşi scoteau un scârţâit ce te pătrundea până-n măduva oaselor.

De fiecare dată când voiam să ne fardăm, trebuia să ridicăm perdelele, ca să avem mai multă lumină. Fevronia se ruja îndelung şi cu foarte multă sârguinţă, şi eu ţineam perdeaua ridicată până ce gura ei lua înfăţişarea unei inimi de un roşu-închis.

Fevronia şi-a scos lucrurile din valiză, şi-a aranjat lenjeria în sertarele comodei şi şi-a agăţat rochiile în şifonier. Eu am verificat cum arată rochia mea de cocteil.
Voiam să mi-o pun la cina festivă de întâi mai. Mi-aş fi pus-o imediat, dar era şifonată. Păcat! O rochie îţi face plăcere cu adevărat numai atunci când ai chef să ţi-o pui.

La Roma ni s-a dat o cameră cu baie. Acum ştiam că în timpul unei călătorii lucrul acesta nu e câtuşi de puţin lipsit de importanţă. Că pentru o baie fierbinte poţi să dai o jumătate din Imperiul roman.

Cât s-a umplut cada cu apă, m-am dezbrăcat şi m-am gândit la Moise. Michelangelo l-a înfăţişat nu

ca pe un sfânt, ci ca pe un puternic, păcătos şi neîmblânzit continuator al spiţei. Dar dacă ne amintim că el trebuia să conducă un popor nu numai cu ajutorul Tablelor Legii, ci şi cu ajutorul forţei, putem fi de acord cu viziunea lui Michelangelo.

Şedeam în baie şi mă gândeam la Moise şi la rochia mea neagră de cocteil. Decolteul, plasat la spate, dezgolea toată spinarea. N-am fost nevoită încă niciodată să mi-o pun în timpul călătoriei, dar acum, la vederea ei, m-am înviorat.

Mi-a venit o idee care m-a făcut să râd. Ce-ar fi dacă aş înfăţişa-o pe Cleopatra făcând baie în lapte de măgăriţă? Pe scenă se reprezintă tot felul de sinucideri şi de crime. De ce nu s-ar putea arăta la teatru un lucru atât de plăcut ca o femeie în baie? Minunatele uleiuri şi alifii cu care se ungeau femeile după îmbăiere ar putea răspândi miresme în sală. Şi în locul obişnuitei formulări „o inovaţie", criticii ar numi aşa ceva „mireasmă a artei". „

Şedeam cufundată în spumă până la gât, cu capul împuiat de prostii, când Fevronia se arătă alarmată.

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Dar în baie era atâta linişte! M-am gândit că poate vi s-a făcut rău.

— Dimpotrivă! am exclamat eu.

Mi-am dat seama că gândindu-mă la rolul Cleopatrei, am căutat altceva decât mijloace exterioare. Mi-am dat seama că vedeam personajul într-un chip pompos, fără profunzime. Dar câteodată o observaţie întâmplătoare, cu totul străină, devine un imbold sau o cheie pentru dezvăluirea mai deplină a unui rol. La mine, simţurile colectau totul, orice impresii, independent de dorinţele mele.

— Deseară ieşiţi? întrebă Fevronia. Muşcând din mărul păstrat de la prânz.

— Ies. Dar de ce mă întrebaţi?

— V-aş ruga ceva.

— Da?

— Aş vrea să-mi scurtez rochia de catifea. Să-i tai din poale.

— De ce? Mai târziu o să regretaţi.

— S-o ia naiba! spuse Fevronia înciudată.

— Şi cu ce aş putea să vă ajut eu?

— Îmi pun rochia şi dumneavoastră o tăiaţi.

— Nu, n-am curajul s-o fac. S-ar putea s-o stric.

— Ce să stricaţi la ea? Trebuie numai de urmărit ca marginea poalelor să fie dreaptă.

I-am promis:

— Bine. Dar deseară, când mă întorc.

Mă gândeam cinstit că aşa am să şi fac, şi mai târziu m-am simţit jenată; Fevronia m-a aşteptat o jumătate de noapte, şi eu am dezamăgit-o.

Toată ziua, pe oriunde călcam, mă izbeam de tot felul de epoci şi mituri, dinaintea noastră se deschideau săli şi pereţi încărcaţi de ornamente.

Spre seară, eu şi cu Märten ne-am dus la Biserica Trinita dei Monti, ca să privim de pe treptele ei în jos, unde o peluză roz-alb-roşie de azalee vestea venirea primăverii:
sărbătoarea florilor – Primavera.

Este uimitor cum fiecare din noi vedea asta într-un chip diferit. Märten spuse.

— E ca o înmormântare oficială.

Apoi adăugă:

— Adică nu, desigur, îmi place şi mie, dar tot ce-i mult prea frumos exclude sentimentele profunde.

— Tu mă indispui, m-am plâns eu. Pentru că nu mai văzusem ceva mai frumos ca asta.

— Ţie ţi se oferă multe flori? întrebă Märten.

— Da de unde! La spectacolele obişnuite, foarte rar.
Şi dacă se întâmplă să mi se ofere, ia, colo, câteva floricele.

— Deci, la premiere?…

— La toamnă am s-o joc pe Cleopatra.

— Da, mi-ai spus.

— Când ţi-am spus?

— La Florenţa. Pe pod.

Era adevărat.

— E ştiut că actriţele sunt înfăţişate în cea mai mare parte stând în faţa oglinzii, cu coşuri de flori la picioare şi cu o droaie de admiratori la uşa cabinei. Tu cum crezi?

— Eu nu cred nicicum. Nu m-am gândit niciodată la asta.

O tânără urca în fugă treptele, printre azalee, şi toţi cei care veneau din faţă, întorceau capul după ea. Faţa ei puternic fardată sub pălăria cu borurile largi era însufleţită doar de ochii mari şi calzi. Poate că le era bine cunoscută romanilor – o spicheriţă, un manechin, o vedetă de cinema sau o *prostituta.*

Märten remarcă numai obrajii ei nefiresc de rumeni.

I-am pus zâmbind mâna pe umăr.

— Am zis ceva ce nu trebuie? întrebă el.

În Piaţa Spaniei, trei tineri chitarişti începuseră să cânte, după un străvechi obicei al sărbătorii Primăverei.

Cântau cu faţa spre un geam închis, şi abia la sfârşitul celei de-a treia serenade la fereastră îşi făcu apariţia o fată.

Tinerii se descoperiră şi-i făcură o reverenţă adâncă. Signorina le mulţumi calm şi cu demnitate, după care dispăru numaidecât de la geam.

Ceea ce văzusem nu era în stilul ringurilor de dans din zilele noastre. O, şi cât de recunoscători le erau romanii pentru un asemenea anacronism!

— *Ei abia păşesc în viaţă, am zis eu, gândindu-mă la* fata şi la tinerii aceia.

Märten se rezema de o balustradă şi urmărea scurgerea şuvoiului de oameni prin spaţiul fără flori

din mijlocul pieţei. Nu obişnuia să intre în amănunte de prisos.

În general vorbea puţin. Poate că lumea lui Meiler şi a lui Konstantin îi era străină, ori poate că n-avea nimic de adăugat de la el. Vedeam cum uneori îl plictiseau discuţiile noastre sterile, spiritele de care oamenii de artă nu se pot lipsi.

Dar eu eram încredinţată că Märten pătrunde mai bine ca noi esenţa lucrurilor şi că ne depăşeşte în concluziile sale.

Ne-am plimbat pe Colina Capitoliului.

Trecuse de mult ora de culcare.

Unele ferestre mai aşteptau să vină Primavera.

Doi pui de lup se agitau după grilajul unei grădiniţe.

— Ce s-a întâmplat cu mama ta, Sass? întrebă Märten.

— A fost găsită într-un lac. Abia mulţi ani mai târziu am putut s-o înţeleg.

Puii de lup de după grilaj erau scunzi, de un cenuşiu deschis. Aş fi vrut să-i chem mai aproape.

— N-ai nimic să le dăm? Nici eu n-am. Ce păcat!

I-am chemat încetişor, dar puii de lup nu mi-au dat nicio atenţie, continuând să alerge aiurea înainte şi înapoi pe o cărăruie bătătorită. Tot aşa este şi felul de a vorbi al unor oameni.

Mama mea a rămas văduvă de timpuriu. N-avea nici treizeci de ani când a murit tata. În fiecare duminică mă lua cu ea la cimitir. Dar în timpul războiului şi-a găsit un admirator. Eu nu voiam să înţeleg că mama avea şi ea nevoie de un sprijin şi o condamnam ca pentru cea mai cumplită trădare: cum putea să mai iubească pe altcineva în afară de mine şi de tata?

— Märten, copiii sunt de cele mai multe ori cruzi cu părinţii lor.

— Eu n-am fost crud.

— Poate că tu nu ai fost.

Eu însă am fost. Îmi aveam durerea mea: copilul nostru murise. Märten dispăruse fără urmă. Şi mai era acest
Snurke, care voia să mi-o ia pe mama. De fiecare dată când Klaus trebuia *să vină la noi, surprindeam în ochii* mamei bucuria aşteptării.

— A venit Snurke al tău, îi spuneam.

— De ce al meu? întreba întotdeauna mama.

— Al cui altcuiva?

Numele lui Klaus nu era Snurke, îl poreclisem eu aşa fiindcă sună caraghios, ca s-o fac pe mama să sufere.
Eram colţoasă şi cu Klaus şi respingeam furioasă încercările mamei de a ne împăca. Deşi în acelaşi timp sufeream mult că o necăjeam pe mama.

Klaus era mai tânăr ca ea, era un bărbat frumos şi trebuie să recunosc că-i purta de grijă în tot felul.

Dar, spre surprinderea noastră, am aflat că Klaus era agent plătit al poliţiei şi atunci mama şi-a pierdut cu totul stăpânirea de sine. Vedeam ce se întâmplă cu ea, dar n-am ştiut să mă apropii de dânsa. A vrut să-şi îndure singură tragedia. Dar n-a putut.

Odată, când m-am întors de la lucru, am găsit ca întotdeauna mâncarea caldă în soba noastră cea galbenă. A
fost pentru ultima oară. Ca de bun rămas. În locul unei scrisori.

Oh, soba aceea galbenă, soba aceea galbenă! A rămas să mă obsedeze toată viaţa.

Agitaţia puilor de lup devenea insuportabilă, mă scotea din sărite alergătura lor idioată. Ei nu ştiau că sunt nişte simboluri şi că de aceea vor trebui să alerge toată viaţa după gratiile unei închisori. Ca să le amintească romanilor legenda străbunei lor, care i-a alăptat pe Romulus şi Remus.

— Klaus era neamţ? întrebă Märten.

— Nu, nu era neamţ.

Märten privea încordat prin grilaj.

— Cel care m-a denunţat pe mine şi primii care m-au interogat nu erau nici ei nemţi, spuse el.

I-am amintit că, pe parcursul istoriei lor, estonienii au avut prea puţin grijă unii de alţii şi n-au ştiut să fie uniţi. Printre noi, estonienii, acest lucru nu e de mult un secret, dar asta i-a spus-o în lagăr lui Märten şi un francez.

„Nenorocirea voastră, a spus el, e că voi vă comportaţi ca un popor mare, or, un asemenea lux nu vă e îngăduit."

„Nu e nimic de făcut", i-a răspuns Märten.

Nu, se pare că nici între patru ochi nu puteam să vorbim numai despre noi înşine. Şi doar ştiam că nimeni pe lume nu mă iubeşte mai mult ca Märten.

— Tu nu mi-ai spus niciodată „te iubesc", şi nici eu ţie. Şi, zicând aşa, m-am lipit strâns de el.

Märten nu s-a împotrivit, dar nici nu m-a îmbrăţişat.

— Trebuie să hotărăşti, Saskia, spuse el.

M-am întors cu spatele la el şi mi-am lipit faţa de grilaj.

— Şi chiar n-ai nimic ce să le dau?

— Eu nu ascund la masă pârjoale prin buzunare, spuse el mânios.

Apoi mă trase de lângă grilaj.

— Ai auzit? Trebuie să hotărăşti.

Nu puteam vorbi. Nu ştiam ce să-i răspund.

— Prea multe nu-ţi pot promite. Dar ce poţi tu să faci,
Märten?

El şi-a desprins mâinile care mă ţineau.

— Nimic! spuse resemnat. Dar tu trebuie să hotărăşti.
Mă simţeam irezistibil atrasă de el şi îmi era tare milă de mine.

De cum m-am trezit în patul mare de lemn, am văzut rochia de catifea. Era aruncată pe speteaza unui fotoliu.

Fevronia, în cămaşă de noapte, stătea la geam, ţinând perdeaua trasă la o parte, şi se uita peste umăr la mine.
Puful de deasupra buzei de sus îi sclipea în lumină ca o pulbere de aur.

— Ce vreme superbă! spuse cu vădită bucurie.

Ne-am felicitat reciproc cu prilejul sărbătorii. Nu-mi purta pică pentru că n-o ajutasem să-şi scurteze rochia.
Renunţase la ideea asta.

— Nu-i nevoie, preciză. Să rămână aşa cum e.

Eu mi-am potrivit perna la spate ceva mai sus şi am tras cu nesaţ dintr-o ţigară. Fevronia deschise geamul şi-şi începu gimnastica de dimineaţă. Nu voiam să privesc spectacolul, dar eram nevoită să aud cât de anevoie respira ea şi cum îi trosneau oasele.

Mă uitam la pietricelele din Coliseu aflate pe noptieră.

— Azi au să ni-l arate pe papa, spuse Fevronia.

Îşi continuă exerciţiile culcată pe spate în pat.

— E folositor pentru muşchii abdominali, spuse ea în chip de scuză. Apoi mâncă o jumătate de lămâie, fără să se strâmbe măcar, şi se duse să se vâre sub duş.

Lumina soarelui cădea pe podea. Mirosea a lămâie. În felul acesta, camera începu să-mi placă. Mi-ar fi făcut plăcere să trândăvesc uite-aşa toată ziua. De aici, de la geamul hotelului, la această oră matinală, romanii mi se păreau deja gătiţi ca de sărbătoare.

Nu ştiam dacă e nimerit să-mi prind la gulerul bluzei bucheţelul de ghiocei. Trebuia să încerc.

Manşetele cămăşii lui Riccardo ieşeau imaculate din mânecile hainei şi cravata de un roşu-închis răspândea sclipiri mătăsoase pe pieptul lui. Ne-a felicitat cu prilejul sărbătorii oamenilor

muncii. Ziua aceasta o serbează şi catolicii, ca ziua sfântului Iosif, care era de meserie dulgher.

În prima jumătate a zilei, Riccardo ne-a promis să ne
ducă pe Monte Gianicolo, ca să admirăm de acolo panorama Romei, iar apoi la serviciul divin de la Bazilica San Pietro.

Deşi era sărbătoare, micul dejun ni s-a servit la fel ca întotdeauna. La cafea, trei cornuleţe şi unt. Şi încă două-trei felioare de brânză şi de salam, şi un pic de marmeladă de portocale.

Konstantin întindea untul pe cornul tăiat în lung şi îşi împărtăşea impresiile de aseară, când el şi Meiler au căutat pe Corso d'Italia zidul Romei antice.

— Şi cum arată zidul? am întrebat eu provocator, întrucât ei preferaseră zidul elegantului corso scăldat în lumini.

La celălalt capăt al mesei, unde şedea Meiler, s-a produs o explozie de râs.

Apoi, grupul voi să cunoască programul de seară.

— Aveţi o seară liberă, spuse Riccardo.

Se înstăpâni o tăcere lugubră. Apoi se stârni un vacarm de nemulţumiri. Ce să faci seara la Roma într-o zi de sărbătoare. Cu buzunarul aproape gol? Firma nu prevăzuse pentru noi niciun program. Riccardo îşi ridică braţele, ca să calmeze grupul.

— Staţi puţin, spuse el. Am să telefonez la firmă. Azi veţi avea o cină bună şi un vin ales.

Conducătorul grupului a telefonat la ambasadă, solicitând să fim invitaţi la recepţia de întâi mai. Ambasada a promis să trimită la noi pe cineva. Am renunţat să mergem la Monte Gianicolo şi am rămas în aşteptare în holul hotelului. Frunzăream revistele. Bărbaţii evitau să privească poze cu corsete.

După o oră a venit un funcţionar de la ambasadă, ne-a salutat cordial, ne-a strâns mâna fiecăruia şi ne-a felicitat cu prilejul zilei de întâi

mai. Noi ne-am apropiat scaunele în jurul lui şi i-am ascultat cu un interes politicos expunerea despre istoria, geografia şi politica Italiei, răsplătindu-l cu aplauze. Mai mult nu putea să facă pentru noi. Ambasada organizase recepţia pentru invitaţii săi la o vilă din afara oraşului. Şi cum, dat fiind că era sărbătoare, birourile de transporturi din Roma erau închise, a fost imposibil să găsească un autobuz ca să ne transporte afară din oraş. A trebuit să acceptăm situaţia.

Acest refuz elegant l-a scos din fire pe conducătorul grupului nostru şi el a recurs la arma cea mai încercată:
a promis că la întoarcerea acasă va reclama cazul.

Funcţionarul de la ambasadă s-a urcat în maşină şi a plecat. Apoi ne-am urcat şi noi în autobuzul care ne aştepta de mult şi am pornit spre Piaţa Pius al XII-lea. Când am ajuns, vremea s-a stricat brusc. A început să plouă cu stropi mari. Previziunea lui Meiler s-a împlinit. Prin Piaţa San Pietro alergau în ploaie spre bazilică romanii întârziaţi. Şi noi cu ei.

— Signora, îmi şopti la ureche Riccardo, ce dimensiuni credeţi că are Sfântul Spirit de colo?

Mi-am ridicat ochii şi am privit în direcţia indicată cu degetul de *il pedotto*, spre un vitraliu ce înfăţişa un porumbel.

— Nu ştiu.

— Anvergura aripilor – un metru şaptezeci şi cinci de centimetri, spuse şoptit Riccardo.

— O-o! am rostit eu cu înţeles. În sinea mea m-am gândit: „O fi mult, o fi puţin? A vrut Riccardo să mă epateze, ori era el însuşi nemulţumit şi i-ar fi dorit Sfinxului Spirit dimensiuni ceva mai mari?” I-am mulţumit cu un semn din cap că mi-a atras atenţia asupra acestui lucru.

Sosisem prea târziu, serviciul divin se terminase. Papa stătea sub tabernacolul lui Bernini

şi binecuvânta credincioşii. Acum am realizat cu adevărat dimensiunile de aici. Dacă imaginea Sfântului Spirit apărea ca un mic porumbel, miile de oameni păreau un pumn de grăunţe.

Cineva, respirând, îmi sufla în ceafă. Am încercat zadarnic să fac un pas înainte, ca să mă depărtez de omul din spatele meu.

Deodată răsunară aplauze, ca şi cum s-ar fi ridicat în văzduh un stol de porumbei. Patru soldaţi în costumele de epocă ale gărzii elveţiene au ridicat deasupra capetelor lectica în care se afla jilţul papei şi atunci l-am văzut pe
Paul al VI-lea de aproape. Am văzut zâmbetul lui blând şi faţa prietenoasă, uşor îmbujorată.

Papa împărţea binecuvântări, şi mâna lui acoperea totul în jur: dimensiunile colosale ale bazilicii, relicvele sfinte, tezaurele şi pe Sfântul Spirit. Toţi urmăreau numai mâinile lui frumoase, ca de femeie, mişcările lor expresive, până ce a ajuns afară, în aplauzele lor furtunoase.

Era un spectacol. Aşa a şi fost privit.

Ploaia a contenit.

Sutele de automobile mici parcate în jur şi-au pornit motoarele şi s-au urnit din loc până ce autobuzele turistice, lente, au prins şi ele glas. Săream peste băltoace în căutarea autobuzului nostru, care între timp îşi schimbase locul de parcare.

În holul hotelului „Impero" aştepta un bărbat căruia eu nu i-am dat atenţie. Am trecut pe lângă el spre portar, ca să-mi iau cheia de la cameră.

— Signora, domnul doreşte să vă vadă, îmi spuse portarul, arătând spre bărbatul acela. Nu l-am recunoscut imediat.

— *Tere,* mă salută el în estoniană. Nu mă mai recunoşti, Saskia?

— Ba da, te recunosc.

Ochii i se luminară de bucurie,

— Locuieşti la Roma?

— Provizoriu, răspunse Andres.

— De unde ai aflat că mă poţi găsi aici?

— Vei avea neplăceri din cauza asta?

— Ia lasă-te de astea!...

— Ai ceva timp? Aş dori foarte mult să stăm de vorbă.

— E aproape ora mesei.

— Vrei să luăm masa undeva împreună?

— Ştii…

I-am spus că aş vrea să mă însoţească un prieten.

— Nu vă lasă să mergeţi singuri?

Surprinzând expresia de pe faţa mea, îşi ceru scuze:

— Iartă-mă dacă te-am jignit. Dar aş dori să vorbesc numai cu tine.

— Bine.

Andres îşi aminti de cutia de bomboane şi de florile învelite în celofan care stăteau alături pe scaun. Le-am dus sus, în cameră.

— Doamne! exclamă Fevronia. Încă un curtezan?

— Nu. Un vechi prieten, un actor.

Am rugat-o pe Fevronia să aibă grijă de flori şi să-i ceară femeii de serviciu un vas mai încăpător pentru apă.

Erau nişte lalele neobişnuite, mari, roz-aurii.

Andres mă invită la cel mai apropiat restaurant.

După câte am înţeles, localul nu era considerat prea luxos, dar altminteri acolo era foarte plăcut. Urmele ploii dispăruseră, pietrişul de pe jos se zvântase, aşa că ne-am aşezat la o măsuţă din curticica interioară a restaurantului, lângă havuz.

Felurile urma să le aleagă Andres, eu n-aveam răbdare s-o fac. Se pare că el ştia dinainte ce să comande.

— Ce bine că ne-am întâlnit! zise ca introducere, studiindu-mă. Credeam că va spune

ceva despre mine, dar el m-a întrebat dacă mi-a plăcut Italia.

— Frumoasă ţară! am zis.

— A-a, da, făcu el absent. Şi Tallinul cum mai arată?

S-a schimbat mult?

— S-a schimbat.

— S-au făcut construcţii mari?

— Mari.

— Sunt mulţi ruşi?

— Mulţi.

— Ce? întrebă el uimit şi, simţind poate în tonul meu o notă de ironie, încercă să se justifice: Să ştii că nu sunt spion! Pur şi simplu aş vrea să ştiu adevărul, de aceea şi întreb.

— Întreabă, întreabă, i-am răspuns cu amabilitate. În ce priveşte secretele de stat, n-am să-ţi divulg nimic. Fie chiar şi numai pentru că nu cunosc vreunul.

Andres rămase o vreme pe gânduri, privindu-mă peste masă.

— Strada pe care am stat eu mai există?

L-am întrebat unde a stat.

— Pe strada Vabriku.

Acum se numeşte strada Reabcinski.

— Cine e acesta?

— Un revoluţionar.

Din nou îi trebui timp de gândire.

— Altfel, e tot aşa cum era?

— Tot aşa.

Andres dădu din cap.

De-a lungul pergolei atârnau ciorchini liliachii de glicine, mirosul lor răzbea până la noi în valuri. Mi-am golit paharul şi l-am pus pe masă. Am gustat salata. Un amestec picant de carne cu mirodenii, castraveţi şi maioneză. Alimentele îmi erau toate cunoscute, dar aveau un alt gust.

— Vii aici să iei masa?

— Câteodată.

— Să nu mai comanzi nimic, l-am rugat. Nu pot să mănânc aşa de mult. O cafea însă aş bea.

— Perfect, încuviinţă Andres. Şi vin.

Locul era într-adevăr drăguţ. Stropii havuzului se avântau în sus, ţâşnind de sub scoici şi pietriş, şi răspândeau o răcoare jilavă. Restaurantul nu se prea aglomerase. Câţiva bărbaţi plini de importanţă, graşi, însoţiţi de nişte doamne tinere.

Andres întrebă de teatrul nostru. Ce jucăm şi dacă
Heinike mai lucrează. Răspunzându-i că Heinike e deja artistă a poporului, că joacă în filme şi participă la emisiunile de televiziune, m-am simţit stânjenită sesizându-mi tonul laudativ. Dar Andres nu observă asta şi spuse uimit:

— Oho!

Veştile despre Heinike îl bucuraseră vădit.

— Şi tu?

Eu? Ce puteam să-i spun despre mine? Aş fi putut să-i vorbesc despre munca mea, să-i spun că nimeni nu joacă aşa de bine ca mine, pentru că să joci mai bine este cu neputinţă.

L-am întrebat de ce nu i-a scris lui Heinike. Îi fusese nevastă. El ridică din umeri:

— Îmi era teamă să n-aibă neplăceri. Cum o mai duce?

Andres se aştepta să audă cu totul altceva, dar eu i-am răspuns:

— De cum se trezeşte dimineaţa, întâi şi-ntâi pune mâna pe ruj şi imediat e în formă.

— Ah, înseamnă că şi-a păstrat acest obicei până azi! spuse Andres, mişcat.

Pentru mine însă aceasta a fost o noutate. Credeam că
Heinike luase abia în ultimii ani obiceiul de a se ruja de dimineaţă înainte de a face orice altceva.

Un *cameriere* aduse cafeaua.

Andres avea fără îndoială părul vopsit. Rămânea totuşi un bărbat frumos, cu o înfăţişare de

june-prim. Puţin obosit, oarecum ironic cu sine însuşi.

— Tu ce cauţi la Roma, dacă nu stai aici?

— Mi s-a încredinţat un rol într-un film.

Când l-am rugat să-mi vorbească despre asta mai amănunţit, el a clătinat din cap.

— Un rol mic, fără însemnătate. Dar am acceptat. Filmările se încheie curând.

— Şi atunci?

— Mă întorc la Paris.

— Şi atunci?

— Om vedea. Voi porni iar în căutarea unui rol mic, fără însemnătate.

Costumul de culoare închisă, dintr-o stofă uşor lucioasă, sublinia silueta lui zveltă, umerii largi. Surprinse privirea mea măsurându-l.

— Tipul meu nu e din acelea care sunt azi la modă. Ei preferă adolescenţi efeminaţi, cu părul lung. Cu o faţă care să reflecte lumina studiilor elementare.

— Oho! Fii prudent! Superioritatea spirituală asupra oamenilor înfurie mai mult ca orice.

N-ar fi trebuit să-l ironizez aşa. Lucrul la care făcea aluzie Andres era pentru el o chestiune vitală. Dar eu dispreţuiesc mărturisirile triste ale altora.

Andres se aplecă peste masă, sprijinindu-se în mâini.

— Talentul, spuse el, e ceva nestatornic. Pentru a fi remarcat la timp, el are nevoie de condiţii şi posibilităţi adecvate. Dar eu am obosit, Saskia, m-am epuizat.

Nu eu eram cea care să-i amintesc că pe lumea asta, aşa cum a spus Voltaire, supravieţuiesc numai cei ce ţin spada smulsă din teacă şi mor cu arma în mână. Pentru că în lume se dă o luptă acerbă pentru autoafirmare. I-am spus doar, ca să-i consolez:

— Toţi ne epuizăm.

— Dacă ai şti, dragă Saskia, cât sunt de bucuros să te ascult şi să vorbesc în estoniană! spuse, copleşit de emoţie.

— Nu ţi-e dor de casă?

— Ba da.

— Ce te împiedică să te întorci? Trecutul?

Dădu furios din mână, cât pe ce să răstoarne paharul cu vin, şi spuse că el nu are nici cel mai mic motiv de a se ruşina de trecutul său. Fugise în străinătate în timpul războiului, ca să nu fie mobilizat în armata germană, şi îl mira că eu nu ştiu asta. Într-adevăr, nu ştiam. Heinike evita să vorbească despre el, nu voia să recunoască nicicum că aşteaptă de mulţi ani întoarcerea lui Andres.

Nu mă interesează chestiunile personale ale altora, totuşi l-am întrebat:

— Eşti însurat?

— Am fost. De două ori.

Aşadar, în total de trei ori. Pentru că Heinike a fost prima.

Stropii din havuz ajungeau până la noi. Mie îmi cădeau pe obraz şi pe mâini.

Una dintre soţiile lui Andres a murit, cealaltă a fugit cu un tânăr bărbos.

— Ar fi trebuit să-i strigi: „Teme-te de pumnul lui
Othello!”

— Dumnezeu cu ea! Puţin îmi pasă.

Mi-am spus în gând: „Nu spera c-am să te cred”.

— Să se însoare cine-o duce prea bine, spuse Andres.

Am râs:

— Nu ştiu de ce bărbaţii îşi amintesc de acest adevăr vechi şi uzat numai după ce se însoară.

Andres ridică ceaşca de cafea, o duse la gură, dar o puse înapoi pe farfurioară fără s-o fi atins cu buzele.

— Saskia, spuse, în tinereţe viaţa ţi se pare infinită.

Eram de acord cu el.

— Totul ar fi putut să fie altfel dacă nu era războiul.

Dar oare acum e pace? În toţi aceşti ani s-a menţinut pacea măcar o clipă? Trăieşti tot timpul îngrijorat că dintr-o clipă în alta alte vulpi vor incendia pământul cu cozile lor de foc, în cine ştie ce colţ de lume. Uneori am impresia că oamenii nici nu doresc pacea. Poate le e teamă că pacea va face să fie date uitării faptele de vitejie din război?

Nu pot să înţeleg de ce, dar Andres s-a gândit că o astfel de discuţie nu poate să mă intereseze. Mă trecea, poate, în rândul femeilor cărora li se pare plicticos tot ce nu le priveşte pe ele personal şi, parcă dându-şi brusc seama de asta, spuse:

— Ştii că arăţi foarte bine. Ai devenit chiar mai interesantă ca înainte.

Buna-creştere cerea un contracompliment. Dar mie mi-era lene. Îmi priveam mâna. Unghia ruptă sărea în ochi, era mai scurtă ca celelalte. Observând-o, am tresărit.

Şi m-a trecut iar un fior.

Am vorbit şi despre teatru.

Andres era de părere că toate necazurile se trag de la deplasarea spre stânga, care a tulburat echilibrul secular al lumii vechi, că revoluţiile, nemulţumirile şi rebeliunile au umplut teatrul cu politică, transformându-l într-un teatru al groazei şi al şocului. Lucrurile au ajuns până acolo încât un oarecare Muehl din Braunschweig a montat într-o piaţă a oraşului o scenă în care un bărbat absolut gol se vâră într-un pat unde se află o femeie goală şi un porc înjunghiat.

— Se consideră că, dacă în teatru în loc de artă se oferă o adaptare a zen-budismului şi a învăţăturii yoghine, aceasta înseamnă a-l revoluţiona.

Andres m-a întrebat dacă cunosc problemele de azi ale teatrului la scară mondială. Ar fi trebuit să-i răspund cu aceste cuvinte ale lui Meiler: „Poate peste zeci de ani”.

Dar eu am spus

— În linii generale.

Particularităţile despre care vorbea nu prea m-au surprins, mi s-au părut fireşti. Totuşi, lămuririle date de
Andres erau foarte interesante.

Teatrul din Occident a devenit un teatru de scandal şi impune tot ce poate fi mai anticonformist şi mai antitradiţional. Cu cât e mai multă cruzime în astfel de piese, cu atât succesul lor e mai mare, cu atât mai mare şi amuzamentul.

Pentru unii, revoluţionarea permanentă a teatrului înseamnă izgonirea romantismului lui Shakespeare. Alţii susţin însă că trebuie găsită o cale care să pornească de la
Brecht mai departe, pentru a reveni la Shakespeare.

— De Brecht ai auzit, nu?

— De Brecht da, am zis. Şi câte ceva despre Shakespeare.

Andres n-a sesizat ironia.

— Pe Peter Brook îl cunoşti?

— Îl cunosc şi pe Peter Brook, am zis. El a prezentat cu un naturalism extrem scene de interogatorii sadice. Şi o pantomimă – un călugăr care îşi dă foc.

Apoi Andres m-a întrebat dacă am auzit ele Kupferberg.

I-am răspuns că n-am auzit de Kupferberg.

E un dramaturg american. Scrie pentru teatru satiră politică despre soldaţii americani din Vietnamul de Sud.
Aici se exhibă toate treptele iubirii fizice. Actorii joacă goi, iar orgia este încununată cu o scenă în care un colonel îşi mănâncă propriul copil.

— Crezi că e interesant? am întrebat.

— Eu, unul, nu cred! Dar Kupferberg se consideră un anarhist pacifist-comunist.

— Şi ce vrea în definitiv să spună acest Kupferberg?

— El susţine că eşecul, insatisfacţia sexuală sunt cauza agresiunii. Cine nu iubeşte ucide. Potrivit teoriei lui, după ce soţia mea a fugit cu

minorul acela bărbos, eu ar fi trebuit să devin *un ucigaş şi* să *alerg prin toată* regiunea cu toporul în mână.

— Doamne, ce societate drăguţă!

Am spus asta despre comuna anarhistă „Living Theatre". Ai cărei membri trăiesc în comun şi au ca bază ideologică principii oculte astrologice sau împrumutate din vechile religii, şi cuvântul sacru? „om" din hinduism. Ei luptă pentru ca societatea să se elibereze de civilizaţie şi ar dori să trăiască fără cei atotputernici, fără violenţă şi fără bani. Bani trebuie totuşi să ai, am observat apoi.

— Ţie îţi arde de glumă, a răspuns Andres. Dar toate astea nu sunt câtuşi de puţin glume. Lucrurile acestea trebuie luate foarte în serios.

Mi s-a părut, de asemenea, interesant să aud că un oarecare Peter Handke şi-a propus să lichideze teatrul burghez. Pentru aceasta vor trebui să se constituie noi trupe şi noi stiluri, care să atragă publicul la teatru. Într-o comedie a lui Handke, personajele discută câte o jumătate de oră şi din aceste discuţii publicul nu desluşeşte decât cuvinte disparate şi necuviinţe. Actorii trebuie să se simtă ca şi, cum ar fi izolaţi de spectatori şi s-ar afla într-o încăpere închisă ermetic sau într-un acvariu. Autorul urmăreşte să provoace cu piesa sa în rândurile publicului dezgustul de pe urma unor asemenea discuţii.

— Astfel de aspiraţii le înţeleg mult mai uşor, am spus eu. Peste tot în lume se vorbeşte mult prea mult.

La care Andres mi-a propus Divinul *Pelaton*, o piesă uluitoare şi înfricoşătoare a lui Hans Georg Behr, bazată pe materiale documentare. Ca să-i demaşte pe un episcop münchenez care în timpul războiului ucidea locuitorii paşnici ai Italiei, Behr pune în acţiune efecte sonore, cadre din filme, manifeste, procese-verbale din instanţele de judecată, fragmente de discursuri, texte de legi şi rugăciuni.

— Azi în lume totul se răstoarnă, se dă peste cap, istoria este întoarsă pe dos, şi teatrul care nu vrea să participe la această mişcare, fie că va dispărea singur, fie că va fi treptat desfiinţat.

L-am întrebat:

— Tu ce crezi, de ce se întâmplă aşa?

Andres m-a privit timp.

— Şi tu îmi pui întrebarea asta mie? O, sfântă naivitate! a exclamat el.

Andres mi-a spus că ghioceii de la reverul bluzei mele îi provoacă un sentiment de tristeţe şi de dor. Fără niciun îndemn din partea mea, s-a pornit să spună singur de ce nu poate să se întoarcă în patrie, acasă.

— Sunt obişnuit cu libertatea, asta nu mă lasă. Modul vostru de viaţă îmi e străin. Este cu neputinţă să iei viaţa de la-nceput, să te pui în slujba unui nou protector. Tu doar ştii că şi cel mai talentat actor nu se poate acomoda la un alt teatru. Mă consolez cu gândul că mi-a rămas un pământ pe care pot să-l iubesc ca pe o amintire. N-ai ce-i face, Saskia. Oamenii îndrăgesc întotdeauna mai mult iluziile decât realitatea. E foarte drăguţ din partea ta că nu-mi ţii predici şi nu-mi spui cum construiţi voi comunismul.

— Nu. Andres, nu vreau să adâncesc şi mai mult ruptura dintre tine şi patrie, am zis. E şi aşa tragic.

Andres m-a condus până la hotel.

— N-ai putea să-ţi găseşti şi mâine timp pentru mine?

— Mâine plecăm dis-de-dimineaţă la Neapole.

Mi-a strâns mâna cu duioşie.

— Să nu-ţi faci o idee greşită despre mine. Vezi cât mă bucur că ne-am văzut. Îţi mulţumesc că m-ai însoţit.

Nu-mi lăsa mâna.

— Spune-mi, a fost şi pentru tine interesantă compania mea?

— Foarte.

— Pe cuvânt de onoare? a stăruit Andres.

I-am spus că până acum am auzit numai de la alţii relatări despre modul de a gândi al emigranţilor estonieni.

— Un suflet pierdut, i-am spus.

— Cum ai zis?

— Un suflet pierdut.

— Ce-i pierdut, pierdut rămâne, a zâmbit Andres şi a închipuit cu degetul semnul crucii în aer. În încheiere a adăugat: Transmite-i salutări lui Heinike. Eu n-am uitat-o.

— Ce drăguţ din partea ta! i-am răspuns.

Dar Andres n-a sesizat ironia. Redevenise un domn respectabil, mulţumit de sine. Care nu are nimic comun cu omul vrednic de plâns căruia vântul îi bate întotdeauna dimpotrivă.

Norocul actorului e că are capacitatea de a se transfigura.

În seara asta, la Roma, doream să fiu foarte frumoasă, încă de dimineaţă, când m-am trezit, m-a încercat această dorinţă. Dar impresiile de peste zi m-au făcut s-o uit. Mie nu-mi trebuie mult ca să mă fac frumoasă. Dar fără îndoială e nevoie de bună dispoziţie şi de o pornire lăuntrică.

Odată, cercetându-mi toaletele, am socotit că n-am ce să îmbrac. Atunci am smuls de la geam perdeaua de un galben solar, mi-am înfăşurat-o în jurul corpului, am prins-o cu un ac de siguranţă, strălucitor şi am improvizat o togă antică. Încă două brăţări la încheietura braţului, rimel la ochi, şi am simţit cum nimbul galben-solar al togii mele radia din mine însămi.

Rochia mea de cocteil avea timp să-şi mai revină în şifonier. Pantofii însă se boţiseră în valiză mult mai rău.

Ar fi trebuit ca măcar la plecare să le fi îndesat în vârfuri nişte hârtie, dar nu m-am priceput s-o fac.

Aşteptându-mă, Fevronia umbla nerăbdătoare încolo şi încoace prin cameră. Pe pieptul ei înalt, de un alb mat, sclipea un colier, de sub rochia lungă, aproape până la călcâie, pantofii albi, uşor zgâriaţi, răspândeau sclipiri.

Plăcut surescitată, m-am vârât în rochia mea strâmtă şi scurtă. Savuram spaima Fevroniei la vederea spinării mele goale până la brâu.

— Vai, ce frumoasă sunteţi! exclamă ea, plesnindu-şi palmele. Iar după un răstimp: Cu dumneavoastră trebuie să te obişnuieşti până să constaţi că aveţi ceva deosebit.

Când a ieşit din cameră, a luat sub braţ un obiect alungit, învelit în ziar, care stătea pe pat. Am întrebat ce e. Era o sticlă de şampanie precaut luată de-acasă special pentru sărbătorirea zilei de întâi mai.

Trecerea noastră prin sălile restaurantului atrase într-adevăr atenţia. Privirile celor ce mâncau se ridicau din farfurii şi urmărea şoldurile pline ale Fevroniei şi spinarea mea goală. La fel au făcut, dar ceva mai discret, şi tovarăşii noştri de drum. În privirile lor n-am putut desluşi nicio apreciere.

Konstantin spuse „O-o!” şi în tot timpul dejunului m-a privit pe furiş, dar cu atenţie. Era un om mult prea subţire ca să mai adauge ceva la acest „O-o!”

Firma lui Riccardo s-a ţinut de cuvânt: dejunul corespundea întru totul solemnităţii acestei zile. La supa italiană de carne s-au adăugat macaroane cu parmezan. Era ceva delicios, fără a mai vorbi de friptură, de bogata gamă de salate şi de îngheţata excelentă, care l-a bucurat mult pe profesor.

Iar vinul ne-a dispus vizibil pe toţi.

Konstantin îmi vorbea despre nenumărate amănunte ale zilei. Începuse chiar să mă plictisească puţin, pentru că era obositor să-i urmăresc raţionamentele. Încercam să surprind privirea lui Märten, care şedea la celălalt capăt al mesei, dar n-am reuşit s-o fac niciodată.

Curând, conversaţia deveni zgomotoasă.

Comesenii vorbeau care mai de care. Toţi voiau să vorbească, nimeni nu voia să asculte. Fevronia găsi un moment potrivit, ridică de jos pachetul ce stătea în picioare şi rupse ziarul de pe sticla de şampanie. Sticla
Fevroniei nu era singura. Pe deasupra, atunci când buna dispoziţie festivă atinse apogeul, *il cameriere* începu să cânte. Cânta trecând de la o arie la alta, fără nicio pauză, îşi desfăcea braţele, apoi şi le apăsa iar în dreptul inimii şi străpungea cu privirile ochii doamnelor noastre.

A avut un succes enorm. Doamnele începură să caute prin poşete suveniruri şi insigne aduse pentru orice eventualitate.

În sfârşit, am surprins privirea lui Märten. În momentul acela tocmai vorbea cu Meiler. Era posomorât. I-am făcut un semn din cap, dar nu a reacţionat. Mi-am aplecat interogativ capul pe-o parte. Abia atunci se ridică, se apropie şi se opri în spatele meu.

L-am întrebat, întorcându-mă spre el:

— Ce s-a întâmplat de eşti aşa de posomorât?

Lăsând întrebarea fără răspuns, Märten ne invită, pe mine şi pe Konstantin, după dejun, la el în cameră. Despre asta discutase cu Meiler.

— Azi bem vinul Annei Rosa, spuse Märten. Cuvintele lui cădeau în decolteul rochiei mele, pe spinarea dezgolită, pe care o trecu un fior ca o durere.

Konstantin mulţumi pe un ton amical. El se comporta întotdeauna ireproşabil. Eu am spus că voi veni. În realitate eram foarte decepţionată. Mă uimea faptul că Märten nu dorea aceiaşi lucru pe care îl doream şi eu, să fim singuri.

Märten mai rămase o clipă rezemat de speteaza scaunului meu, apoi se întoarse la Meiler.

În rumoarea din sală, în care trebuia să-ţi încordezi vocea ca să te faci auzit, Konstantin spunea că el consideră solicitarea noastră de

dimineaţă de a fi primiţi la ambasadă un incident ruşinos.

— În orice situaţie s-ar afla un om, el nu are dreptul *să ceară* să fie invitat. Este inadmisibil.

Poate a fost răspunsul meu prea scurt, ori poate Konstantin şi-a închipuit că mă plictiseşte, fapt e că s-a oprit din peroraţie. În majoritatea cazurilor, oamenii se gândesc numai la ei. Konstantin ţinea cont de alţii. Mă gândesc, cu firea asta a lui, cum de a reuşit să obţină titlul de profesor universitar? Eram gata să-l întreb, dar nu m-am decis. Şi tot timpul m-a obsedat încă un gând, stăruitor, statornic. Mai degrabă o imagine, aceea a visătorilor de pe malul Tibrului. Nu mai ştiam dacă i-am văzut în ajun sau azi. Totul se învălmăşise.

Visătorii aceia stăteau departe. Nici nu li se desluşeau chipurile. Ei nu însemnau nimic pentru mine, dar nu ştiu de ce îmi aminteam mereu şi mereu de ei. Ca să mă eliberez de această obsesie, căutam să mă gândesc la altceva.

Mă gândeam câte secole i-au trebuit omului ca să devină un rafinat, câte eforturi şi câtă năzuinţă spre desăvârşire! Acum el sare înapoi în copac. Se vâră în peşteră. Are părul soios, încâlcit, corpul nespălat, unghiile murdare, hainele pline de sudoare, picioarele îi miros urât. E destul să te apropii de unul, că ţi se face greaţă. Se pare că tocmai asta o şi vor oamenii aceştia. Te întrebi: „Pentru ce?”

„În semn de protest.”

Am înţeles ce urmăreşte teatrul-şoc, pentru ce s-a dezlănţuit în accesele lui de epilepsie şi ce vrea. De ce nu?

Se poate şi aşa, e şi acesta un procedeu.

Teatrul nu trebuie să fie o reprezentaţie idilică şi un somnifer. Teatrul trebuie să-l facă pe spectator să cugete activ împreună cu el. Teatrul trebuie să distrugă tot ce i-a intrat filistinului în obişnuinţă, tot ce-i face lui plăcere. El trebuie să planteze o bombă

sub prosperitatea filistinului şi să-i priveze de *happy end*.

Aşa şi actorul are nevoie de posibilitatea fizică de a se dezvălui în joc. Vrea şi el să arate pumnul şi limba cuiva pe care îl detestă. Dar eu ştiu că nu e cine ştie ce mare artă să provoci un acces de isterie, să faci asta e mult mai simplu decât să păstrezi în om omul.

Dar atunci înseamnă că în lume lucrurile stau extrem de prost, dacă teatrul nu e în stare să cheme omenirea la raţiune altfel decât apelând la şoc.

Nu-i împărtăşeam fiului meu aceste reflecţii atunci când el îşi exprima admiraţia pentru piesele şocante pe care le vedea. Dar mai ştiam că el privea ironic rolul
Cleopatrei în interpretarea mea şi stilul meu de joc, deşi n-am vorbit niciodată cu el despre asta.

Gândurile acestea m-au tulburat şi mi-au dat o senzaţie de neputinţă. Mi-am spus: „Îndoieşte-te! Aceasta e pentru tine singura ieşire."

Bărbaţii şedeau în partea cea mai luminată a camerei.

Aşa era mai bine; întunericul ascunde ridurile, pe când lumina puternică şi focul subliniază urmele pe care le lasă timpul.

Märten îmi umplu paharul turnând vin din sticla burduhănoasă a Annei Rosa. Stătea aproape de tot şi aş fi vrut să-i simt atingerea. M-am rezemat cu mâna de masa şchioapă de un picior şi vinul se revărsă din pahar pe degetele mele.

Prin pereţi şi prin tavan răzbătea atmosfera festivă.
Tovarăşii noştri celebrau în camerele lor această zi de sărbătoare.

Sub cotul meu, masa se clătină. Am uitat de pericol şi vinul s-a revărsat iar. Deveneam tot mai nostalgică. Eu şi cu Märten am fi putut acum să hoinărim pe malul
Tibrului.

Meiler spunea că adevărul este întotdeauna revoluţionar. Eu abia venisem şi nu ştiam despre ce se vorbea.

Konstantin râse. Punându-şi mâinile pe genunchi, aminti că adevărul nu trebuie strigat în gura mare, pentru că de îndată ce pe lumea asta apare un nou adevăr, toţi taurii încep să tremure de frică.

— De ce taurii? am întrebat eu.

— Când Pitagora a descoperit faimoasa sa teoremă, de bucurie el a sacrificat zeilor o sută de tăuraşi.

La care eu am lăsat să-mi scape un „ah!” aristocratic.

Nu-mi intra în cap nicicum: oare de-aceea m-am făcut eu frumoasă, ca să ascult nişte filosofări interminabile? Încercam un sentiment de protest. Deşi stăteam liniştită. Urmăream fumul pe care-l slobozeam, cum rămânea nemişcat în loc. În camera asta nu mai avea unde să se deplaseze.

Deodată am înţeles de ce încep să tremure taurii atunci când pe lume apare un nou adevăr, şi am izbucnit în râs.

L-am întrebat pe Märten:

— Spune-mi, de ce erai aşa de posomorât la cină?

Märten tocmai punea un pachet gol de ţigări sub piciorul şchiop al mesei.

Îl scosese din sărite chelnerul care cânta.

— Stătea sluj ca un căţeluş, doar-doar o primi vreun suvenir.

I-am spus:

— Asta nu te priveşte pe tine.

— Cum adică nu mă priveşte?

Masa tot se clătina. Mai trebuia pus ceva sub picior.

— Dacă cineva uită că e om şi nu un pudel care îi amuză pe nişte gură-cască, trebuie făcut atent.

— Aşa i-ai şi spus?

Märten nu răspunse.

Bărbaţii aduseră vorba despre Cezar, şi discuţia aceasta mi se păru interesantă.

Când Cezar era comandant suprem, i se spunea oficial
„părintele patriei”. S-a hotărât să i se eternizeze numele pe zidul templului de pe Capitoliu şi să i se înalţe o statuie de bronz, cu această inscripţie la picioarele ei: „Semizeului”.

Dar a fost trecut încă din timpul vieţii în rândul zeilor şi intitulat Divinul Iulius sau Zeul Cezar. Ziua lui de naştere a fost declarată sărbătoare oficială, i s-au pus statui în toate templele, jurămintele se depuneau în numele geniului lui Cezar.

Intelectualilor însă nu le plăcea această manie orientală a grandorii şi tiraniei. Intelectualii erau contra.

Meiler spuse:

— Dacă cuiva i se înalţă monumente în timpul vieţii, aceasta nu face decât să ateste îndoiala că el va fi respectat la fel şi de generaţiile viitoare.

Foarte puţini înţeleg politica ţării lor. Dar politica unei alte ţări n-o înţelege nimeni.

Aş fi vrut să ating cu mâna şi să reţin zâmbetul lui
Märten. Ochii lui erau strălimpezi ca luciul apei. Aş fi vrut ca el să continue să mă privească. Dar Märten îşi întorsese capul.

M-a cuprins deodată o tristeţe nesfârşită pentru că noi nu mai eram cei de altădată. Acum eram aşa cum am devenit. Trecutul poate să-i apropie pe oameni, dar poate şi să sape între ei o prăpastie.

M-am uitat la Märten din spate. În mâinile mele se trezi amintirea cicatricilor adânci de pe locul rănilor.

— Märten, am spus abia auzit, să plecăm de-aici.

Märten se întoarse spre mine.

— Da. Dar unde? întrebă.

. M-am ridicat şi m-am împiedicat. Märten le spuse bărbaţilor:

— Merg s-o conduc pe Saskia în camera ei.

Am clătinat din cap:

— Nu vreau în cameră! Să mergem să ne plimbăm pe malul Tibrului.

— Nu, Sass, îmi spuse Märten ca unui copil. E prea departe de mers pe jos până acolo.

— Ei şi ce?

Dar Märten nu-mi dădu ascultare. Nu-mi amintesc expresia de pe faţa lui Konstantin şi a lui Meiler. Probabil băusem prea mult din vinul Annei Rosa. Or vinul acesta… Da, o seară cu acest vin nici nu putea sa fie o seară veselă.

Märten m-a condus până la uşa camerei, dar Fevronia mai petrecea nu ştiu unde. Am coborât la poartă ca să iau cheia şi l-am poftit pe. Märten să intre. După un moment de şovăială, intră. În antreu mă mângâie pe obraz şi mă sfătui să mă culc.

L-am apucat de braţ şi l-am tras în cameră. M-am aşezat pe canapea cu picioarele strânse sub mine. Cât îmi permitea lărgimea rochiei.

I-am mărturisit că nu voiam să mai intru în camera lui.

— Ştii, am simţit aşa deodată în vinul Annei Rosa un gust de sânge. Atunci când mi s-a vărsat pe degete;

Märten se aşează alături şi mă îmbrăţişă. În îmbrăţişarea lui era mai multă disperare decât tandreţe. M-am gândit din nou cât de scurtă e fericirea noastră. Pe ruinele trecutului nu mai poţi dura nimic. Şi nu voiam ca Märten să-mi ghicească gândurile. Să-şi dea seama că eu m-am clarificat pe deplin în ce mă priveşte.

— Linişteşte-te, spuse Märten, ţinându-mi mâna care tremura. Linişteşte-te, Sass.

— Nu vreau să mă liniştesc! am exclamat îndurerată şi m-am desprins din braţele lui. M-am aşezat pe pat şi mi-am vârât capul în pernă.

Märten încă nu înţelegea de ce plâng. Îmi luă în palme faţa udă de lacrimi, şi chipul lui îmi apăru dinaintea ochilor, aproape de tot. Ca un obiect mărit mult, pe care ochii îl percep greu şi dureros.

— Trecutul nu poate fi reînviat, am zis în sfârşit.

Märten nu înţelese. Mă privea nedumerit.

— Mai trebuie oare să lipeşti nişte cioburi? Spune!

Privirea lui zăbovea pe buzele mele.

— Oare o fericire lipită e mai bună ca una sfărâmată?

Cuprinsă de o deznădejde nesfârşită, i-am luat palmele şi le-am lipit de ochii mei. Mâinile lui Märten mi s-au părut grele ca nişte pietre.

— Dar eu te iubesc mult, am zis printre sughiţurile de plâns.

„Dumnezeule! m-am gândit. De ce a avut generaţia noastră parte de atâtea catastrofe?”

— Dar spune în sfârşit ceva! am strigat. Poate mă înşel? Poate că hotărârea mea e provocată numai de o disperare de moment?

Nu ştiu dacă Märten se încorda ca să răspundă sau ca să tacă. M-am gândit cu groază că niciodată n-am să-mi mai pot retrage mărturisirile, n-am să mai pot schimba, n-am să mai pot redresa nimic, niciodată. Chiar dacă aş încerca.

— Iartă-mă, l-am rugat. Şi mai mult n-am putut să-i spun nimic.

Märten se ridică. Dibui în buzunar ţigările. Chibritul arse până la capăt, dar el nu băgă de seamă. Apoi scăpără altul. Îl urmăream ţinându-mi respiraţia. Dar el spuse în cele din urmă doar atât:

— Linişteşte-te, Sass. Şi încearcă să adormi. Şi mâine trebuie să trăim.

Stătea în mijlocul camerei şi se vedea că se sileşte să plece.

— Dar eu te iubesc, Märten!

Dădu uşor din cap. Am simţit o durere acută văzând cum mă depărta tot mai mult de el. Mi-am

înfundat iar faţa în pernă. Ca să nu văd cum va pleca.

Îmi era milă de mine. Regretam că nu sunt altfel: mai curajoasă şi mai bună.

N-am auzit cum a ieşit. Dar din clipa aceea am început să simt într-un chip ciudat că toate lucrurile au devenit grele şi că mă apasă. Şifonierul acesta mare şi stupid. Şi comoda. Canapeaua pe care am stat adineauri. Mi-am ridicat anevoie capul. Printre lacrimi vedeam uşor uşa închisă. Ca şi cum Märten m-ar fi zidit.

O dată l-am întrebat dacă în lagăr s-a gândit la mine.

Mi-a spus că s-a străduit să nu-şi amintească de fiinţa mea. „Nu voiam să mi te închipui acolo”, a spus.

Atunci mi-am zis că l-am înţeles, dar abia acum îmi dădeam seama ce mi-a mărturisit el de fapt. Ce vorbe goale mi s-au părut acum cuvintele mele: „Dar eu te iubesc, Märten!”

Fevronia s-a întors. Eu şedeam culcată, cu ochii închişi, ca şi cum dormeam. Nu voiam niciun fel de întrebări şi discuţii, îi auzeam paşii uşori pe covor. Foşnetul hainelor când s-a dezbrăcat. Pârâitul unui nasture care s-a rupt. Fevronia trase adânc aer în piept. Se aşează greoi pe pat. Deschise noptiera. Trase sertarul. Împinse sertarul la loc. Închise uşiţă noptierei. Stinse lumina de sus. Aprinse veioza.

— Saskia! mă chemă cu glas slab.

Apoi începu să-şi scoată fardul de pe faţă. Eu, pare-mi-se, aţipisem. M-am trezit când Fevronia mi-a pus mâna pe umăr.

— Saskia, dezbrăcaţi-vă.

Stătea lângă patul meu, în cămaşă de noapte, desculţă, cu un strat gros de cremă pe faţă, cu părul strâns în plasă.

Era o fată străină. Faţa aceasta îmi era necunoscută.

Am dat la o parte mâna ei şi mi-am tras rochia peste cap.

Am aruncat rochia pe fotoliu, dar n-am nimerit. Rochia a căzut pe jos. Rochia mea de cocteil. N-aveam chef să cobor din pat ca s-o ridic.

Soarta nu mi-a îngăduit să devin *soldadera* lui Märten.

Nu era vina mea. Dar voiam eu oare sau aş fi putut să fiu? De asta nu eram sigură.

Veioza lumina slab camera. Rochia mea se tăvălea pe jos, neagră şi informă.

…în lagăr s-a constatat dispariţia unui porc.

Deţinuţii au fost ţinuţi în careu opt ore. Se aştepta de la ei să mărturisească un furt pe care nu l-au săvârşit.

Toată ziua a plouat.

Cinci zile nu li s-a dat de mâncare.

Lagărul a slăbit cu cincizeci de mii de kilograme-om din pricina unui porc de douăzeci şi cinci de kilograme, chipurile furat.

Märten a spus: „Nu voiam ca tu să fii acolo. Nici măcar în gândurile mele”…

— Dar încetaţi odată! izbucni Fevronia, ridicându-se în capul oaselor. Ţigară după ţigară!

Am stins ţigara.

Nu mai aveam ce face cu orele şi cu minutele. Puteam numai să-mi doresc ca ele să treacă mai repede. Ca să se facă dimineaţă.

7

LA ÎNCEPUT, ÎN LUNGUL DRUMULUI se întindeau rămăşiţele apeductului antic al Romei şi ale zidurilor oraşului. Apoi la orizontul pustiu au apărut coconari, care s-au luat la întrecere cu trenul, alergând ca nişte struţi. Curând au rămas în urmă. Mi-am lipit fruntea de geam ca să-i mai privesc.

Pe costişele dealurilor înfloreau salcâmii, iar în lunci –
macii. Mi-am cercetat faţa răvăşită, oglindită în geam.
Părul îmi crescuse. Câteva şuviţe se lăsau peste sprâncene.

Fevronia (se afla în compartimentul nostru) m-a întrebat de ce n-am luat lalelele cu mine. L-a întrebat şi pe
Meiler:

— Dumneavoastră scrieţi numai din imaginaţie? Sau scrieţi şi despre lucruri petrecute cu adevărat?

Îmi rămânea numai să mă mir de toleranţa lui Meiler.
Mi-am amintit de aceste cuvinte pe care i le-am spus lui
Andres: „Fii prudent! Superioritatea spirituală, asupra oamenilor îi înfurie mai mult ca orice”.

Fevronia i-a oferit lui Meiler un material pentru o nuvelă. I-a povestit o întâmplare cu un soţ gelos care îşi încuia soţia când pleca de-acasă. Când femeia s-a îmbolnăvit, soţul nu mergea la

serviciu, stătea acasă, temându-se ca nu cumva nevastă-sa, profitând de singurătate, să-l înşele.

— Se poate scrie despre asta? întrebă Fevronia.

— Nu se poate, răspunse Meiler. Cineva ar putea găsi aici un subtext.

— De unde subtext? exclamă Fevronia. Dar e o întâmplare din cele mai adevărate, s-a petrecut la nişte vecini de-ai noştri.

— Asta nu exclude nimic, răspunse Meiler. S-ar putea pur şi simplu înţelege cu totul altceva. Şi s-ar putea ca autorul să fie întrebat ce a vrut el să spună descriind o dragoste în care nu există încredere şi când cu ajutorul a tot felul de mijloace coercitive şi al lacătului se încearcă a sili pe cineva să păstreze fidelitate.

— Ce prostie! exclamă Fevronia.

— Întocmai, se învoi Meiler.

Iată o baltă cu „ochiuri" de apă.

Să fie oare chiar o baltă? Aşa, imediat după crângurile de măslini? Am închis pleoapele obosite, dar a trebuit să le deschid la stăruinţele Fevroniei.

— Ia priviţi, oi!

Într-adevăr, erau oi. Stăteau într-un ţarc. Ce gingaş pastoral devine sufletul printre străini! „OI!" notă Fevronia în blocnotes.

Am observat că mulţi oameni se arată încântaţi doar de identitatea unor lucruri. Acestui soi de oameni le plac numai acele oraşe străine care le amintesc de locurile lor de baştină şi acele peisaje care le amintesc de peisajele copilăriei lor. Ei caută o astfel de identitate şi în artă. Şi dacă n-o găsesc, vinovată rămâne arta.

— Dar în felul acesta se poate găsi un subtext în orice, spuse Fevronia închizând blocnotesul.

Meiler răspunse:

— Bineînţeles. În literatură, unii nici nu fac altceva decât să strecoare subtexte. Alţii, dimpotrivă, consideră subtextul dăunător. Sunt şi

unii care, la rândul lor, nici nu consideră literatura literatură dacă nu găsesc în ea un subtext.

În faţa noastră apărură, pentru a dispărea imediat, nişte plante ciudate, suculente. Calea ferată era mărginită acum de portocali încărcaţi de roade.

De o parte şi de alta a liniei se înălţau munţi.

Şi iar apărură plantele acelea bizare, zemoase, dar acum păreau mai mari. Creşteau pe marginea drumurilor şi slujeau de garduri vii în jurul caselor. Nu m-am putut stăpâni să nu întreb ce sunt acestea. Konstantin trebuia să ştie.

— Sunt cactuşi?

— Nu, *opuntia*.

Ah, *opuntia!*

…Dar natura ţării mele nu pot s-o mai privesc şi s-o simt ca înainte de război. Când eram şcolăriţă, mergeam cu alte fetiţe la o carieră de piatră ca să culegem ghiocei.

Acum, când ştiu şi alte lucruri despre cariera aceea, n-aş mai vrea s-o văd.

În Estonia sunt atâtea locuri unde toloacele nisipoase şi păduricile ascund taine! Cine ar putea să savureze mireasma ierburilor sălbatice gândindu-se că poate calcă pe un mormânt comun necunoscut?

Omul a pângărit natura. A silit-o să-i ascundă fărădelegile. Uneori chiar şi o poiană însingurată, scăldată în soare, sau o potecă de pădure te înfioară. Iar asfinţitul soarelui şi căderea întunericului te îngrozesc.

În viaţa noastră s-au frânt multe, mai bine zis în sufletul generaţiei mele.. Tineretul merge însă şi acum să culeagă ghioceii, şi pământul i se pare frumos. La fel de frumos cum mi se părea şi mie la timpul meu. Şi acesta e norocul lor, al celor tineri.

Dar eu ştiu că atunci când voi vedea din nou o pădure de brazi împodobită cu conuri aurii, îmi voi aminti îndată de ce mi-a povestit Märten despre un hauptschaarführer care i-a silit pe câţiva bătrâni să

se urce într-un brad şi să-l scuture până ce au căzut şi ei ca nişte fructe coapte, rămânând în nesimţire.

Şi numai printre oamenii din generaţia noastră se poate întâmpla ca acela care cu mâinile lui cinstite a fost nevoit să atingă lucruri înfiorătoare să nu fie în stare apoi să mângâie cu aceste mâini o femeie.

Nu mai puteam sta liniştită. Trenul mergea printre spaliere de lămâi şi portocali în floare. Konstantin deschise un geam de pe culoar. Ca să inspire un val de miresme, o aromă din cele mai fine, ce nu poate fi descrisă şi nici rememorată.

Dar în acel moment ne-a înghiţit un tunel. Au urmat apoi alte multe tunele. Am dispărut sub pământ, printre stânci, şi, când am ieşit iar la lumină, eram deja în Golful
Formio.

O turmă cenuşie păştea într-o luncă, poate erau miraculoasele vaci de mare din balada Mariei Under… Vacile acestea albastre-cenuşii nu sunt ca toate celelalte… Dar asta e o taină. De aceea nu întreba, că ai să regreţi…

Nu întreba, că ai să regreţi.

Plopii, unul lângă altul, parcă se ţin de mână. Între ei – viţă de vie, închipuind ghirlande verzi. Viţa de vie înfăşoară şi măslinii. Aici pământul e bine afânat.

Nu întreba, că ai să regreţi.

Am trecut de gara Aversa, până la Neapole mai era, cum se spune, o zvârlitură de băţ.

— *A proposito!* îi spuse Konstantin lui Meiler coborând din tren la Neapole, când noi stăteam pe peron aşteptând dispoziţii. Nu veţi nega, sper, că, în chipul doamnei aceleia din sonetul şi madrigalul său Michelangelo vedea
Florenţa, unde în acea vreme îşi făceau de cap trupele împăratului Carol Quintul al Germaniei.

Meiler îşi dădea foarte bine seama că Konstantin tot mai făcea aluzii la subtexte. Dar el

deschise larg ochii şi întrebă inocent:

— Ah, se făceau lucruri din astea pe atunci?

L-am întrebat pe Konstantin ce să văd la Neapole.

— Neapole.

N-a spus: „Saskia, promiteţi-mi că nu vă veţi cheltui timpul cu toate nimicurile. Faceţi-vă inima dură şi priviţi numai miracolele.” Nu ştiam, de asemenea, cum mă priveşte Konstantin după seara de ieri. Comportarea mea nu putea să-i fi făcut o impresie bună.

Pe drumul de la gară la hotel am constatat numaidecât că Neapole este un oraş murdar. Nici nu mi-aş fi putut închipui că am să văd pe străzi şobolani şi prostituate neînchipuit de respingătoare.

Acestea veniseră la „locul de muncă” fără măcar a se fi ostenit să-şi facă părul. Pântece proeminente, sâni fleşcăiţi sub pulovere, guri ştirbe. Vârste nedefinite. Foarte bătrâne. Posibil totuşi să nu fi avut mai mult de treizeci de ani.

— Saskia, spuse Konstantin, dacă vă interesează, să ştiţi că la Neapole, la Biserica San Lorenzo, într-o sâmbătă liniştită a sărbătorii învierii, a văzut-o pentru prima oară Boccaccio pe prinţesa Maria.

— Ah, vasăzică acolo?

— Vă spune asta ceva?

Am dat din cap. Din momentul acela, într-o sâmbătă liniştită a început o mare iubire. Şi cu toate că mai târziu Maria l-a preferat pe altul lui Giovanni, Boccaccio a trăit mai departe cu amintirea marii sale iubiri.

— Ştiţi, am zis, numărul amintirilor sporeşte mereu.

Fiecare zi trecută devine o amintire. Şi omul poartă până la capătul zilelor cu sine şi în sine tot acest cimitir de amintiri. Dar cu amintirile nu se poate proceda aşa cum se procedează cu mormintele din Campo Santo, unde după trecerea unei anumite perioade de timp se dezgroapă şi se distrug

rămăşiţele cadavrelor, ca să se facă loc pentru alţi morţi.

Konstantin strânse din umeri neajutorat.

— Da, asta aşa e. Dar ce preţ ar mai avea viaţa, dacă n-ai avea ce să-ţi aminteşti? întrebă apoi.

Între timp, valizele noastre călătoreau fără noi spre hotel.

Eu duceam numai un pachet învelit în hârtie. În pachet era pălăria mea. Albă, cu un trandafir roşu. Lalelele lui Andres şi coşul gol în care fuseseră portocalele date de
Anna Rosa le-am lăsat la Roma.

— Care pat îl preferaţi? întrebă Fevronia.

Ce trebuia să mă mai întrebe, dacă, odată intrată în cameră, ea şi-a şi aşezat lucrurile pe unul din paturi?

— Mi-e indiferent.

Fevronia trăgea de geam, încercând să-l deschidă.

— Nu se deschide! mi se plânse. Ce geamuri curioase!
Ia încercaţi dumneavoastră.

Geamurile acestea nici nu trebuiau deschise. Aici exista o instalaţie de aer condiţionat, pe care puteam s-o reglăm singure. M-am uitat pe geam; vântul a săltat în aer o hârtie şi nişte gunoaie, le-a dus undeva departe şi le-a trântit de pământ. Aşa face uneori viaţa cu oamenii.
Luxosul hotel „Commodore” nu se încadra nicidecum în strada aceasta.

Fevronia constată că baia avea cadă mică.

Ca şi la toate hotelurile precedente, ea începu imediat să-şi scoată lucrurile.

Cada mică nu-i plăcu Fevroniei. Mereu eram nevoită s-o aud spunându-mi că nu-i place aici. O consolam amintindu-i de confortul care o aştepta acasă.

— Noi avem o locuinţă fără baie, spuse ea. Bucătăria, ce e drept, e aşa de mare, încât dacă s-ar face o despărţitură, s-ar putea amenaja o cameră de baie. Dar fiecare familie şi-a luat plită de gaz, şi toată bucătăria este împărţită în sectoare. Şi nimeni nu vrea să renunţe la sectorul său.

— Aveţi pereţii din bucătărie vopsiţi în albastru?

— De unde ştiţi? se miră Fevronia.

Mă întrebă câte umeraşe îmi trebuie.

— Ştiţi, spuse apoi, scriitorul acesta e un om destul de *drăguţ.*

— Meiler? Foarte.

— Ce vedeţi acolo, în stradă?

Stăteam la geam şi mă gândeam ce-ar fi să caut Biserica
San Lorenzo, unde a întâlnit-o Boccaccio pe Maria.

L-am văzut prima oară pe Märten la studioul dramatic.
Căuta pe cineva din grupul nostru de tineret. Regizorul a făcut un gest de interdicţie şi, fără a asculta ce vrea
Märten, i-a poruncit să se aşeze şi să nu facă zgomot. În răstimpuri mă uitam la necunoscut. Mă amuza situaţia nefirească în care se afla.

În grupul nostru abia se examina gradul de talent al fiecăruia. Încă nu ne cunoşteam toţi pe nume, aceasta era abia a cincea şedinţă comună. Nu ni se cerea prea mult, numai mici studii şi reacţii. Trebuia să reprezinţi pe cineva care îţi cere un foc ca să-şi aprindă ţigara, şi ţie chibritul nu se aprinde. Sau cum stai în sala de aşteptare la dentist. Sau cum ţi-a nimerit în farfurie un fir de păr.

Printre noi se afla un tânăr cu reale însuşiri de comic.
Era mic de statură, avea trăsăturile feţei proeminente şi era îmbrăcat ca vai de lume. Orice făcea, stârnea râsul. Iar când râdea şi el, noi ne prăpădeam de râs, mai să cădem de pe scaun.

Nu ştiu ce a devenit. Despre băieţii din grupul nostru ştiu doar că toţi au fost soldaţi, de o parte sau de alta.

Regizorul şedea înfundat în fotoliu şi nu ne întrerupea în timp ce noi interpretam micile noastre studii. Din când în când intervenea totuşi, atunci când voia să ne ajute cât de cât. O dată ne-a dat următoarea temă:

— Aţi primit o scrisoare cu o veste tristă. Nimeni altcineva nu-i cunoaşte conţinutul. Ceilalţi trebuie să-l afle după expresia de pe faţa voastră. E clar?

Când mi-a venit rândul mie, trecând printre scaune, m-am oprit în mijlocul camerei şi m-am concentrat. Apoi am desfăcut plicul imaginar.

Stăteam şi citeam scrisoarea închipuită. Cei din jur păstrau o tăcere încordată. În cele din urmă profesorul îi întrebă pe colegii mei:

— Ei?

— În plic nu era nimic, spuse o fată.

Profesorul mă *întrebă:*

— În plic era o foaie de hârtie albă?

— Da, era o foaie de hârtie albă, am confirmat eu.

— Dar de ce? întrebă regizorul.

Am strâns din umeri:

— Eu nu vreau să primesc scrisori triste.

— Ţi-e *teamă* să primeşti scrisori triste?

— Da.

— Să ştii că ai lucrat bine, spuse regizorul.

Îşi schimbă poziţia şi se adânci şi mai mult în fotoliu.

Numai mâinile lui lungi atârnau de pe braţele fotoliului.

După aceea regizorul spuse:

— Dar n-ai să poţi să te fereşti toată viaţa de lucrurile triste dacă ai să-ţi închipui că ele nu există.

Şi, cu toate că m-a lăudat, simţeam că e nemulţumit de mine. Mi s-a făcut ruşine. Am observat că tânărul necunoscut căruia i se ceruse să

stea liniştit mă privea. Am încercat să ghicesc ce putea să-şi închipuie despre mine acest tânăr.

Ah, vasăzică aşa arată acest Neapole! Şi oricâte cusururi îi găseam, totuşi cântecele laudative la adresa lui erau meritate. Ca să vezi Neapolul, trebuie să te depărtezi de el. Şi să-l priveşti de departe, ca pe o pictură.

Eu l-am văzut de pe Posillipo, şi priveliştea m-a captivat. Oraşul urca pe munte în terase semicirculare. Au dispărut automobilele şi birjarii. Un număr nesfârşit de *vicoli* – ulicioare cu rufe întinse la uscat. Aici pasiunile clocotesc făţiş şi se întâmplă ca bărbaţii să descheie nerăbdători rochiile femeilor de-a dreptul pe trotuar, sub pereţii caselor.

Privind de pe Posillipo, din toate acestea rămâneau numai azurul mării şi al cerului, clorofila şi bunătatea infinită a soarelui. Îmi dădea ghes râsul, mă încerca o bucurie nebună şi sentimentul eliberării. Ca şi cum m-aş fi smuls din sfera aerului rarefiat.

Reclama „Cinzano", care îţi recomanda să bei un pahar de vin rece, se ivea peste tot.

— Ideea mea! exclamă Meiler.

Riccardo îşi trase mâneca şi se uită la ceasul de pe braţul păros. Aceasta însemna că nu ne mai rămâne timp. *Il pedotto* preţuia cel mai mult timpul anume din clipe în care turiştii nu mai doreau să vadă nimic.

Eu am crescut într-un oraş de la mare. Pe vreme frumoasă, marea era albastră, în întunericul nopţii era neagră, *iar dimineaţa – incoloră. De cele mai multe ori însă* era cenuşie, ca ochii poporului estonian. La Neapole, marea era albastră ca cerul. Dar niciodată nu am văzut o mare roşie. Aşa cum o fac pictorii vietnamezi. Stânci roşii într-o mare roşie. Stâncile roşii aştern pe marea roşie umbre roşii. Numai bărcile cu pânze ale pescarilor nu sunt roşii. Sunt trandafirii, semănând cu scoicile mării.

Există oare o astfel de mare în realitate? Ori poate aşa vedea şi aşa simţea artistul marea timpului?

În drum spre autobuz, Meiler mă întrebă dacă cunosc istoria Neapolelui. Foarte puţin. Numai în legătură cu
Garibaldi. Şi mai ştiam că în timpul ultimului război la
Neapole a izbucnit o insurecţie antifascistă

— Deci cunoaşteţi destul de mult, constată Meiler.

Un italian nu trebuie neapărat să ştie unde se află Republicile Baltice. Dar un popor mic nu se poate să nu cunoască harta lumii. Mulţi germani nici n-au auzit de
Estonia. Când spui în germană Estland, ei cred că e vorba de Islanda. Or baronii germani au asuprit vreme de şapte secole poporul estonian. Şi peste asta a mai venit şi ocupaţia hitleristă.

Mă îndoiesc că englezul de mijloc ştie că în tigaia sa, ca să facă omletă, sparge ouă de găini estoniene şi de unde vine untul pe care şi-l unge pe sandvici. Dar orice estonian face imediat gălăgie dacă cineva îl împiedică să obţină o informaţie. L-am întrebat pe Riccardo ce a cântat Maria
Callas în această stagiune la Scala. Dar el nici nu auzise de acest nume.

Fevronia venea spre Meiler cu un fir de iarbă în gură.
Dorea să ştie dacă Meiler poate să prezică timpul probabil de mâine.

— Nici de mâine, nici de poimâine, răspunse Meiler, istovit de arşiţă.

Aici vremea era superbă.

Am cumpărat la un chioşc o ramură de lămâi, şi camera noastră s-a umplut de miresme. Voi putea oare să păstrez şi să aduc acasă frunzele acestea lucioase, parcă date cu lac?

Nu întreba, căci vei regreta.

Versul acesta din balada Mariei Under m-a urmărit toată ziua.

Ca un laitmotiv obsedant.

Odată am plecat cu Märten. El trebuia să-l găsească şi să-l aducă la Casa tineretului pe un elev de la şcoala de arte care putea să scrie imediat lozincile şi titlul unei gazete de perete.

Nu ştiam numărul casei. A trebuit să mergem din casă-n casă pe toată strada. Urcam pe scări, intram pe dibuite prin ganguri întunecoase, căutam intrări din curte, deranjam o mulţime de oameni. Era o seară ceţoasă. Cernea o ploaie măruntă. Picioarele ne erau ude.

L-am găsit pe desenator.

Locuia la mansarda unei case vechi de lemn. Când am ajuns şedea la gura sobei. El şi soţia sa. Ea a rămas în continuare pe podea.

Cât a vorbit Märten cu desenatorul, am cercetat cu ochii locuinţa. Nu avea tapete. Pereţii erau acoperiţi cu hârtie de ambalaj, pe care desenaseră un bivol şi un bizon doborât. Ca oamenii cavernelor din epoca de piatră. Un ibric de aramă, turtit într-un loc, fusese transformat în lampă. Sub ea se afla un balansoar. La căpătâiul şi la picioarele patului de lemn şi pe comodă erau desenaţi porumbei ţinând în pliscuri înduioşătoare cununiţe de flori, într-un colţ al odăii se afla un manechin turnant, cu talia subţire şi cu pieptul înalt. Bineînţeles, nu avea nicio destinaţie practică. Era aşezat aici în glumă. Ca un simbol al sărăciei din cameră. Toate acestea laolaltă alcătuiau o adunătură de vechituri agrementate cu idilă şi spirit.

Mi s-a tăiat răsuflarea de admiraţie. Îi invidiam. Aş fi dorit să trăiesc şi eu întocmai ca ei. Cu tânărul acesta cu care venisem aici.

Elevul de la şcoala de arte era foarte tulburat. Era vădit că ar fi vrut să accepte oferta, dar ceva îl împiedica, în cele din urmă îşi puse haina şi se învoi să meargă cu noi. Dar atunci tânără lui soţie se ridică de jos şi-l opri:

— N-ai să mergi nicăieri. Las' că se descurcă ei şi fără tine.

Zâmbind stânjenit pentru că trebuia să bată în retragere, pictorul nostru răsucea cu degetele un nasture al hainei. Soţia lui se duse la geam şi, întoarsă cu spatele la noi, privea strada în ploaie. Ceea ce ni se păru foarte nepoliticos. Pictorul ridica neajutorat din umeri. Noi am plecat.

Dar el a ieşit după noi pe palier şi ne-a rugat sa nu ne supărăm. Să-i înţelegem cum trebuie situaţia.

— Ea nu vrea să fac politică, spuse şoptit, pentru ca femeia din cameră să nu-l audă. Suntem căsătoriţi de curând. N-aş vrea să mă cert cu ea.

Mai coborî după noi câteva trepte şi ne promise:

— Am să vin mâine şi am să fac tot ce e nevoie. Dar ea nu trebuie să ştie.

— Adio! răspunse rece Märten. Nu mai veni. Rămâi sănătos! Şi zicând aşa, mă trase de mână afară.

În stradă m-am oprit.

— De ce i-ai vorbit aşa? Doar ar fi venit. Dumneata singur ai spus mai înainte că azi fiecare om este necesar.

Märten mărturisi încruntat:

— Da. Mi-a scăpat.

Mergeam pe străzile cuprinse de înserare, luminate de felinarele de gaz. Continua să bureze. De după gardurile înalte, sub picioarele noastre şi în băltoace cădeau frunze de arţar. Pe neaşteptate, Märten mă luă de braţ.

Am aflat după război ce s-a mai întâmplat cu tânărul acela de la şcoala de arte.

Când s-a sfârşit războiul şi el a fost demobilizat din armata sovietică şi s-a întors acasă, soţia i-a dat pe uşă o boccea. Un costum, câteva cămăşi, o pereche de pantofi. Avusese generozitatea să i le păstreze. În timpul ocupaţiei, ar fi putut, vezi bine, să le dea pe alimente.

După seara aceea am hoinărit agitată pe străzile care-mi aminteau de ploaie, de frunzele de arţar căzute… şi care toate însemnau numai atât: Märten.

Mi-a mărturisit şi el că îmi ducea dorul. L-am întrebat dacă pe atunci hoinărea pe străzi în speranţa de a mă vedea. Dar Märten a spus:

— Nu. Serile aveam adunări de comsomol.

Apoi nu ne-am văzut mult timp. Până ce ne-am regăsit în noaptea de Revelion. După aceea ne întâlneam în fiecare zi.

Care dintre noi are dreptate? Konstantin socoate că viaţa e deşartă dacă n-ai ce să-ţi aminteşti. Pe mine însă, trecutul începea să mă apese. De fiecare dată când făcea curăţenie generală în casă, mama arunca fără milă câte-o vechitură. Nu putea suferi lucrurile de prisos. Eu însă am purtat cu mine de-a lungul întregii mele vieţi până şi soba noastră cea galbenă, care nu mai există de mult. Am purtat cu mine expresii de pe chipurile oamenilor, fraze, voci, priviri.

În spatele hotelului „Commodore” se vindea peşte.

Se vindeau şi tot felul de vietăţi marine necunoscute mie. Cu ochii bulbucaţi, cu boturile ca de fiară, cu timpurile mucilaginoase. Stăteau direct pe pământ, la vârfurile pantofilor mei, cu gurile căscate, dezvelindu-şi dinţii ascuţiţi, şi se zbăteau sufocaţi. Ciudat, uneori chiar şi aerul poate dăuna vieţii.

Trecând pe lângă un chioşc, n-am putut rezista tentaţiei şi am mai cumpărat o ramură de lămâi. Şi o ilustrată cu Neapole, cu marea şi Vezuviul. Aveam de gând să i-o trimit lui Heinike. Speram că o va primi exact de ziua ei de naştere. Vezuviul corespundea dispoziţiei pe care o avea ea în fiecare an la aniversarea zilei de naştere.

Heinike împlinea patruzeci şi nouă de ani.

Era de presupus că aniversarea aceasta va fi la fel ca şi cele precedente. Nu trebuie invitat nimeni, pentru că toţi vor veni singuri. Vor mânca ceea ce vor aduce cu ei.

Heinike e o fiinţă fără griji, ca pasărea cerului, şi dacă îi trece prin minte să cumpere de ziua ei de la magazin măcar un kilogram de piftie şi puţină pâine, socoteşte că asta e o mare realizare. Cafeaua stă pe plită într-o cratiţă mare, pentru că ibricul a rămas de mulţi ani fără coadă.

Cine vrea poate să meargă singur la bucătărie şi să-şi facă jumări sau ouă bătute, să ia o sticlă din lada de bere, aflată după pian, ca să nu se împiedice musafirii de ea.

Ne afundam până aproape de podea în fotoliile uzate în ultimul grad şi ocăram arcurile stricate. Totuşi, la
Heinike toţi se veseleau.

Heinike nu-şi face niciun fel de griji şi e foarte primitoare. Poartă o coafură care îi venea bine cu vreo zece ani în urmă. Sunt încredinţată că şi anul acesta ea îşi va face de ziua de naştere o rochie cu un jabou care-i va atârna sub bărbie ca un fluture ce dă din aripi.
Desigur, şi de data aceasta toţi vor fi bine dispuşi şi nimeni nu va observa că se apropie clipa când Heinike îşi va pierde brusc stăpânirea de sine.

Atunci nu se va mai putea face nimic. Oaspeţii vor trebui să plece pe la casele lor, altfel Heinike va începe să spargă totul. Ea nu ascultă pe nimeni şi nu vrea să vadă pe nimeni. A doua zi, bineînţeles, va regreta mult şi va începe să-şi ceară scuze de la toţi cei cărora le poate telefona.

Nu se va supăra nimeni. Toţi ştiau că lui Heinike i s-a deschis o rană veche. Vor spune că e o proastă. Nu e în stare să-l uite, să şi-l smulgă din inimă pe acest bădăran. Dar ce poate să facă raţiunea, dacă rana nu vrea să se cicatrizeze?

Cineva se va mira poate că ea şi-a făcut o rochie cu jabou exact la fel ca de aniversarea

trecută. La care
Heinike va spune:

— Ei, da. Cum altfel?

Colegii mai tineri nu ştiu că ea a purtat o rochie ca aceasta în *Femeile din Niskavuori,* în care a jucat împreună cu Andres.

Se spune că pentru Heinike e de ajuns că e iubită de teatru, de public şi de critici. Totuşi, ce ştim noi despre ea? Cine ar îngădui altuia să privească în sufletul lui? Heinike nu îngăduia.

Mi-am consultat blocnotesul. Căutam adresa ei.
N-am găsit-o şi am scris numărul casei la întâmplare, din memorie, cu aproximaţie. Apoi am regretat. Trebuia să expediez ilustrata pe adresa teatrului.

Frunzărind blocnotesul, am dat de această frază:
„Un bărbat s-a frânt". Nu puteam să-mi amintesc la cine se referea şi cu ce prilej.

Calm, calm…

De unde să-l iau?

Ţineam în mâini ramura de lămâi.

Soarele îmi frigea umerii şi creştetul. Aveam o senzaţie de greaţă şi, în căutare de umbră, am intrat sub marchiza vitrinei unui magazin.

Pe strada pustie, decolorată de soare, s-a auzit un tropot de copite. Era o trăsură cu coşul negru. *Il cocchiere* îmi făcu semn cu mâna. Am clătinat din cap, ştiind că aici birjele sunt mai scumpe ca taxiurile.

Il cocchiere trecu mai departe.

Ascultam tropotul copitelor depărtându-se. Am mai stat mult sub marchiză, până am simţit o oarecare uşurare. Un domn tânăr a încercat să mă acosteze; prinsese curaj pentru că m-a văzut singură.

Mi-am zis în glumă că, atâta timp cât sunt singură, rămân eu însămi.

În vitrină erau expuse lustre drăguţe. Eram încredinţată că ele nu numai că dau lumină, dar pot să scoată şi clinchete. Se mai aflau, suspendate, felinare veneţiene, mici ca nişte jucării, cu geamuri colorate, şi nişte aplice care se asortau cu mobila veche.

Magazinul acesta nu era dintre acelea unde priveşti cu indiferenţă mărfurile, constaţi că nu e nimic care să te intereseze şi-ţi vezi liniştit de drum. E drept, nimerisem aici întâmplător, în căutare de umbră, dar aceste frumoase corpuri de iluminat mi-au făcut o mare plăcere.

Fără a se teme că obiectele şi edificiile ornamentate cu steme şi coroane ar putea să aibă o influenţă proastă asupra generaţiilor viitoare, Lenin a emis un decret pentru ocrotirea monumentelor din vechime. Poate datorită acestui fapt ne-am păstrat noi capacitatea de a înţelege frumosul şi de a-l admira.

Pe partea cealaltă a străzii, un băieţaş, un vânzător introducea pe uşa unei prăvălii de vinuri o damigeană uriaşă cu vin. Deodată însă puterile l-au lăsat. Damigeana grea, burduhănoasă a lunecat din mâinile slabe de copil şi, căzând, s-a spart. Băieţaşul rămase încremenit: pe caldarâm se scurgea sângele roşu al strugurilor. În uşa prăvăliei apăru patronul. Ţâşnise precum cucul din ceas. Patronul strigă la el *il monello* şi ridică mâna ca să-l lovească, dar în clipa aceea mă văzu pe mine. Eu ţineam speriată mâna la gură.

— Marş de-aici! strigă negustorul de vinuri. *Lévati dintorno!*

Cred că am înţeles corect. M-am îndepărtat imediat.

Cuvintele acestea îmi erau adresate mie. Am întors capul:

băieţaşul, cu un şorţ lung de in pe el, pe care se scurgea vinul, stătea şi tremura.

Am încercat să elimin acest tablou din memoria mea vizuală. De obicei izbutesc să mă

eliberez de vreo viziune obsedantă atunci când mă silesc să mă gândesc la ceva abstract. Am încercat să-mi amintesc cum se numesc plantele acelea suculente pe care le-am luat drept cactuşi.
Opuntia! Pe *opuntia* trăieşte o insectă numită coşenila, din care se extrage o vopsea roşie foarte preţioasă, carminul. Dar colorantul acesta roşu mi se asocia în minte cu vinul ce se scurgea pe şorţul băieţaşului aceluia şi repetam în gând doar atât: „Pe *opuntia* trăieşte o insectă".

Prin această repetare a denumirii *opuntiei* a răzbit deodată o rugăminte a lui Märten: „Stai aşa, Saskia, cu palmele între genunchi. Îmi place să te văd stând aşa".

La Neapole, toate geamurile caselor au jaluzele.
De-afară nu vezi ce se petrece înăuntru. Nici înăuntrul lui
Heinike nu poţi să priveşti. Din faţă veneau oameni, unii mă priveau ţintă în ochi. Dar nu puteau privi înăuntrul
meu. Repetam: jaluzele, jaluzele. Apoi cineva m-a strigat şi eu am scăpat din mers ramura de lămâi. Cum de n-am observat că mi-a căzut din mâini?

Am întors capul. Am mulţumit cu stângăcie omului care a ridicat ramura. Omul m-a întrebat ceva, vorbind repede, dar eu, fireşte, n-am înţeles. Era cu neputinţă să mă rătăcesc. Hotelul „Commodore" se afla aproape de gară. Mi s-a părut numai că la întoarcere am mers foarte, foarte mult.

Când m-a văzut cu ramura de lămâi, Fevronia a oftat.

— Şi la noi se vând lămâi, mă lămuri ea cu un aer indulgent, ca şi cum i-ar fi vorbit unui copil.

— Da, dar fără frunze.

— Bine, dar frunzele nu se mănâncă, spuse ea zâmbind.

Nu mă simţeam în stare să continuu discuţia. Ochii mi se înceţoşaseră. Fevronia îmi apărea difuz,

ca o pată când neagră, când roşie. Apoi s-a despicat în două.

— Ce-i cu dumneavoastră? i-am auzit vocea. Încotro?

Am auzit şi răspunsul meu:

— La Muzeul Naţional. Acolo sunt cele mai preţioase descoperiri din oraşele dispărute.

— Dumnezeule! Ce tot vorbiţi? Din care oraşe? Speriată, vocea Fevroniei era subţire ca un fir de aţă.

I-am spus.

— Herculanum, Pompei şi altele, aflate sub lavă.

— Pentru Dumnezeu! Încotro?

— La Märten, i-am spus.

— Dar nu puteţi trece prin perete!

Desigur că nu puteam.

Ceva uriaş, acum nici negru, nici roşu, ci violet, se prăvălea asupră-mi. Apoi am simţit o lovitură.

Mi-am revenit. Am aruncat prosopul ud de pe ochi. La început nu mi-am dat seama ce-i asta.

Meiler şedea în fotoliu la geam.

— Ce-i asta? am întrebat.

— O compresă.

Mă privea cu ochii lui blânzi larg deschişi.

— Mă aflu aici pe post de medic.

— Da? am zis mirată. Dar ce-i cu mine?

— Insolaţie.

Inspiram o aromă superbă, care mi se părea cunoscută.

Am încercat cu disperare să-mi amintesc ce e. Sursa era undeva pe-aproape, dar eu nu puteam să întorc capul şi în ochi simţeam o durere acută. Totuşi, dibuind cu mâna, căutam de unde provenea mireasma, care devenea tot mai puternică. Şi am găsit.

Aroma o exala ramura de lămâi. Am dus-o la ochi şi am văzut două fructe de un galben deschis.

— Ce frumoase sunt! am zis şi m-am plâns: Mă doare capul…

— V-aţi făcut un cucui.

Am dus mâna la cap.

— Adevărat. Şi ce ajută împotriva cucuielor?

— Nu ştiu, răspunse Meiler. Trece de la sine. Nu e primul cucui din viaţa dumneavoastră.

— Nu-mi amintesc.

— E bine că nu vă amintiţi de cucuie.

— Sunteţi şi medic?

— Am făcut doi ani la medicină.

— Şi nu ştiţi ce ajută împotriva cucuielor?

— Ştiinţa despre cucuie recomandă mai ales ca ele să fie evitate.

Am încercat să râd, dar m-a trăsnit durerea de cap. Am promis să nu mai râd.

— Vă rog să fiţi şi dumneavoastră serios, l-am rugat pe
Meiler. Şi l-am sfătuit să-şi scoată cravata.

— Cu permisiunea dumneavoastră, zise el. După care îşi trase cravata peste cap şi o vârî în buzunar. Era cât pe ce să izbucnesc în râs: biata cravată!

— Râdeţi de mine. Vai, vai, Saskia! zise Meiler bonom.

— Da, am răspuns. Aş vrea să mă dau jos din pat.

— În niciun caz. Fevronia s-a dus să vă aducă dejunul.

— Nu mi-e foame.

— E cazul să plec? întrebă Meiler.

— O. Nu! De ce? am exclamat. Mai staţi.

— Ca să vă ţin companie?

— Da.

N-aveam ce să spun altceva. Meiler îşi încruntă sprâncenele. L-am întrebat dacă nu cumva s-a supărat.

— Şi pe dumneavoastră vă torturează problema imperfecţiunii omului?

Zâmbi, răsucindu-şi degetele mari de la mâini.

— Câtuşi de puţin, mărturisi. Eu n-aş renunţa pentru perfecţiune la niciuna dintre slăbiciunile mele.

Mă sfătui să-mi pun din nou prosopul ud pe frunte.

— Vă simţiţi mai bine?

— Bine de tot.

— Spuneţi-mi, vă place publicul de la teatru?

— Partea lui cea mai bună, da.

— Mi-am închipuit, spuse el, dând din cap. Şi cum priviţi restul?

— I-aş pedepsi. I-aş pune cu forţa să vadă spectacole bune.

— Jucaţi şi în viaţă?

— Ba bine că nu. Câteodată.

— Şi colegii dumneavoastră observă?

— Cu siguranţă. Dar ei nu mă condamnă. Pentru că şi ei fac la fel. Păcatul acesta îl săvârşesc şi neactorii.

— Ascultaţi, Saskia, spuse Meiler, uneori faţa dumneavoastră începe pe neaşteptate să radieze. Oboselii îi iau locul deodată prospeţimea, tinereţea şi fascinaţia. Ochii vi se fac mari şi prind viaţă. Spuneţi-mi, asta se poate provoca în mod artificial? E un reflex? Apare pe urma vreunui impuls lăuntric, al unui efect exterior, sau fără niciun fel de control?

— Depinde. Desigur, eu trebuie s-o vreau.

— Dar nu o vreţi întotdeauna, nu?

— Nu-mi stă în putere s-o vreau.

— Înţeleg.

— Mă rog, dar acesta e un interogatoriu!

— De ce nu?

M-a mai întrebat despre munca actorului şi am discutat pe tema asta.

— Scriitorului îi e mai uşor. Cititorul meu poate să închidă cartea fără a o fi citit până la jumătate şi să spună:
„Aiureală!” Dar eu nu aflu. Eu nu-mi văd publicul.

Iar dacă nu mi se cumpără cartea, îmi rămâne totuşi iluzia că oamenii nu ştiu cât e ea de bună.

— Pe unde aţi fost azi? l-am întrebat.

— Am hoinărit prin Neapole. Era prea cald. Dar profesorul şi prietenul dumneavoastră încă mai hoinăresc prin oraş.

— N-au venit la masă?

— Nu, n-au venit.

Aşadar, m-am necăjit degeaba. Degeaba mă uitam la uşă şi mă întrebam: oare n-are să vină să mă vadă? El n-a venit fiindcă pur şi simplu nu ştia că nu mă simt bine, şi asta mă consola.

Mi-am pipăit părul.

— Nu plângeţi, Saskia, spuse Meiler, şi pe viitor fiţi mai prudentă; soarele de primăvară e perfid.

M-am şters la ochi cu palma. Am încercat să mă stăpânesc. Îmi era ruşine de Meiler.

— Mi-e părul vâlvoi ca la un ciobănaş.

I-am spus lui Meiler ce cosiţe bogate avea bunica mea.

— Şi niciun fir de păr alb.

— Asta o făcea mai fericită?

— Nu.

Meiler dădu din cap.

— A rămas sub dărâmăturile casei în timpul unui bombardament.

Meiler dădu iar din cap. Ca şi cum o ştia de mult.

Dar eu eram sigură că nu i-am vorbit nicicând mai înainte de asta.

Fevronia scotea din sacoşă prânzul meu. O bucată de carne şi o prăjitură, înfăşurate în şerveţele. Şi o sticlă de oranjadă.

Meiler se ridică, cu gândul să plece. Fevronia ieşi după el în antreu. Revenind în cameră, spuse cu amabilitate:

— Vai, ce ne-aţi speriat! V-aţi lovit cu capul de perete!

— Pe cine „v-am speriat”? am întrebat nedumerită.

— L-am chemat pe Meiler. Nu ştiam ce-i cu dumneavoastră. Toţi ceilalţi erau plecaţi în oraş.

I-am mulţumit Fevroniei pentru grija ce mi-o poartă.

E aşa de bună cu mine! Fevronia îşi exprimă regretul că n-a luat de-acasă umbrela.

— Am o umbrelă de soare foarte frumoasă, chinezească, spuse ea.

— Lucrurile chinezeşti sunt acum la modă.

— Vai, da! se învoi Fevronia. Nu vă ridicaţi! îmi porunci. Şi zicând aşa, se lasă obosită în fotoliu, făcându-şi vânt cu mâinile.

Îmi era lene să mestec carnea. Prăjitura i-am dat-o Fevroniei. Oranjadă aş mai fi băut, era puţină.

Fevronia lăudă prăjitura. Era mare amatoare de dulciuri.

— Italienii au prăjituri gustoase, dar mici. La noi sunt mult mai mari.

Fevronia îşi scoase din deget inelul cu rubin şi se duse în baie să se spele pe mâini.

După ce s-a spălat pe mâini şi şi-a pus iar inelul în deget, am întrebat-o:

— Spuneţi-mi, Fevronia, dumneavoastră sunteţi fericită?

— În ce sens?

— În general.

— Sunt. Dar de ce mă întrebaţi?

— În viaţa dumneavoastră totul a ieşit chiar aşa cum trebuie?

— Mai mult sau mai puţin. Ce-mi lipseşte? Am un soţ bun. Câştigăm amândoi bine. Locuinţa ar putea fi mai bună, în schimb e în centru, unde ai totul la îndemână.

Ştiţi, mama mea a venit în oraş de la ţară. Era analfabetă.

Eu am făcut şcoala tehnică. Fiica mea învaţă la institut.

Vedeţi, totul merge spre mai bine.

— Da, desigur. Dar în timpul războiului?

— În timpul războiului a fost greu, bineînţeles. Cui i-a fost atunci uşor?

— Aţi pierdut şi dumneavoastră pe cineva în război?

— Doi fraţi. Imediat, în primele luni. Pentru mama, moartea mezinului, Viktor, a fost o lovitură grea. Viktor nu atinsese încă vârsta recrutării, când mama umbla pe la comisariatul militar ca să ceară să fie încorporat înainte de termen. Rămăsese văduvă de timpuriu şi-i era greu să ne crească. Îi era teamă mai ales pentru Viktor, fiindcă era un răsfăţat. Mama n-o putea scoate la capăt cu el. Când
l-a condus la armată, a zis: „Sper că armata o să facă om din tine”. După două săptămâni a izbucnit războiul. Mama urla nopţile ca o lupoaică. Durerea îi sfâşia inima. Eu îi spuneam: „De ce te frământi? Doar nu puteai să prevezi una ca asta!” Dar ea se simţea foarte vinovată. A privit moartea lui Viktor ca pe o dublă pedeapsă.

Am întrebat dacă mama ei mai trăieşte.

— Trăieşte.

— Şi tot se mai simte vinovată?

— Da, închipuiţi-vă! Acum e foarte bătrână şi a dat în mintea copiilor. Uită ori încurcă totul. Are o bocceluţă dintr-o basma în care păstrează tot felul de acte şi documente vechi, pentru orice eventualitate. Felicitări de ziua naşterii şi de sărbători. Din când în când răsfiră fotografiile, îşi admiră feciorii şi plânge deznădăjduită, se jeluie că n-o ia moartea. „Mamă, îi spun eu, dar tu nu ai nicio vină.” Însă asta n-o linişteşte. Are ea părerea ei: „Faţă de ţară, nu. Dar faţă de fiul meu sunt vinovată”.

Fevronia rămase în aşteptare.

— Dumneavoastră ce credeţi? Nu-i aşa că nu e vinovată?

— Nu ştiu.

Apoi, alarmată:

— De ce ar fi?

— Nu ştiu de ce. Eu nu ştiu. Numai ea singură ştie.

Singură mama dumneavoastră ştie.

Priveam lucrurile acestea cu ochi străini, ca şi cum ar fi fost departe de noi. Fiecare om încearcă într-alt fel sentimentul vinovăţiei. Unul poate să omoare în război, fără milă, dintr-o lovitură, câteva mii de oameni, şi socoteşte asta o pierdere firească. Altul nu poate să mângâie o femeie cu aceleaşi mâini cu care a cărat cadavre.

— Nu! exclamă Fevronia. Nu sunt de acord cu dumneavoastră. Să ştiţi că nu e vinovată!

Am încercat s-o calmez:

— Dragă Fevronia, desigur că nu e! Nimeni nu trebuie şi nici nu are de ce s-o acuze. Dimpotrivă, pentru că fii ei au căzut apărând patria. Eu mă gândeam la cu totul altceva, la sentimentul ei lăuntric de vinovăţie. De obicei au acest sentiment oamenii nevinovaţi.

— Nu înţeleg, spuse Fevronia.

— Eu însă o înţeleg pe mama mea.

Am petrecut seara culcate în pat. Ziua călduroasă o obosise pe Fevronia. Se plânse de abundenţa de impresii:

— Nu mai sunt în stare să văd nimic.

Camera din hotelul „Commodore” era foarte potrivită pentru odihnă. Zgomotele străzii nu răzbăteau aici. Fevronia constată:

— E un hotel foarte modern, nu?

— Da. Într-adevăr, e un hotel excelent.

— Cineva spunea că aici sunt lifturi finlandeze. Finlandezii fac totul îngrijit şi bine gândit.

Da, Fevronia avea dreptate.

— Dacă în cabină intră mai multe persoane decât poate liftul să transporte, uşa nu se închide. Azi am stat mult în loc până ce unul din noi s-a gândit să iasă. Abia atunci a pornit liftul.

— Deci liftul acesta mai e şi politicos.

Fevronia zâmbi şi ea. Apoi începu iar să se plângă că i s-a făcut lehamite de această călătorie şi că n-ar vrea decât un singur lucru – acasă.

Eu însă doream să văd Pompeiul.

Toamna trecută am fost invitată la Leningrad să joc într-un film de război. Interpretam rolul unei nemţoaice, în timpul liber mergeam la Muzeul rus. Mult timp după aceea m-am tot gândit la tabloul lui Briullov înfăţişând ultima zi a oraşului Pompei.

Ce teatru era acesta şi câţi spectatori se aflau simultan în scenă! Drept culise slujeau vilele Pompeiului, un incendiu iluzoriu şi bezna nopţii. Şi pe acest fundal – mâini ce se frâng şi priviri îndreptate spre cer. Un cal cabrat, nechezând. Un copil care caută apărare la maică-sa. O femeie sleită de puteri într-o poziţie decorativă pe dalele de piatră ale străzii.

Oroarea şi fastul s-au împletit aici până într-atâta încât ideea pânzei era înţeleasă ca un imn solemn al spaimei.

Nu-mi venea să cred că, în clipa morţii sale, bunica mea putea să ia o înfăţişare atât de solemnă. Cred că mai degrabă în clipa aceea nici nu şi-a dat seama ce se întâmplă.

Rolul nemţoaicei mi se părea vulgar. Îmi era mult mai uşor să interpretez spaima sau cruzimea, decât s-o interpretez pe mama mea sau pe bunica, fiinţe foarte blânde şi extrem de binevoitoare.

Fevronia mă întrebă la ce mă gândesc.

— Aşa, la nimic, i-am răspuns.

Aerul închis ne sufoca.

Niciuna dintre noi nu era în stare sa se orienteze în sistemul de butoane pentru a face să ne vină aer proaspăt.

Stăteam în pat pe jumătate dezbrăcate, dar tot ne era cald.

Fevronia râse.

— De ce râdeţi?

— Mă amuză faptul că dumneavoastră ştiţi totul despre Cleopatra. Şi că nu a fost pictată nicio madonă cu căţel. Dar uite că nu ştiţi cum să faceţi aer proaspăt. Stăm amândouă ca peştii pe uscat.

Întocmai, ca peştii pe uscat. Ca vietăţile acelea marine de pe stradă, cu gurile căscate, pe care le-am văzut azi în spatele hotelului „Commodore”.

Am fi putut doar să sunăm camerista şi să-i cerem să pună în funcţiune sistemul de aer condiţionat. Nu ştiu de ce n-am făcut-o. Poate ni se părea jenant să cerem aer?

Zău că nu-mi amintesc.

8

SE VEDEA CU OCHIUL LIBER CE splendoare de porumb, de măslini şi de viţă de vie creştea pe solul gras îmbibat de lavă.

Unii îl întrebau pe *il pedotto:*

— Şi oamenilor nu le e teamă să trăiască aici?

Era italian şi trebuia să ştie. Dar Riccardo nu ştia. La ce bun? La ce bun să te gândeşti aşa de departe?

Cineva a spus în legătură cu asta: „Un mod tipic de a gândi al tineretului de azi".

Eu înclinam să cred că, deşi oamenilor le era teamă să trăiască la poalele Vezuviului, continuau totuşi să rămână aici. Mă gândesc că tot restul lumii expus pericolelor procedează la fel. Uneori mi se pare că forţele distrugătoare ale naturii sunt o joacă de copil în comparaţie cu nemărginita şi ingenioasa activitate distructivă a omului. Din momentul catastrofei de la Pompei şi până în zilele noastre s-a păstrat până şi expresia de spaimă de pe feţele pompeienilor. Dar ce se va păstra din omenire după pieirea ei dacă ea va face un pas fatal spre sinucidere?

Forţele distrugătoare ale naturii nu fac nimic din răutate. Dar acolo unde a fost Märten oamenii erau lăsaţi în ger, şi părţile degerate din corpul lor se desprindeau la prima atingere. Oare se poate da vina pe ger?

În jurul nostru, peste mormanele fierbinţi de ruine, stăruia un aer sufocant. Soarele ardea ucigător. Parcă îţi tăia ochii cu o lamă de cuţit. Mi-

am întors anevoie capul.
Ca şi cu alt prilej, am rămas uimită ce tânăr era Märten la faţă.

Privirea mea părea să-i fi iritat puţin.

— Ţi-a fost rău ieri? mă întrebă.

— Aş! i-am răspuns.

— N-ai o basma, un batic? Să-ţi pui pe cap.

N-aveam nimic cu mine.

— Te inoportunez?

— Nu! Cum poţi tu să mă inoportunezi?

Poate l-au şocat răspunsurile mele zgârcite? Nu ştiam, într-adevăr, ce ar fi trebuit să spun. În mine era un gol.
Ai o senzaţie asemănătoare atunci când în familie se fac mari copiii. Sau atunci când faci totul ca să ajungi la timp într-un loc. Şi se dovedeşte că ai făcut-o absolut inutil.

— Nu te supăra, i-am spus. Arşiţa asta îmi ia minţile.

Märten dădu din cap în semn că a înţeles.

Am mers înapoi pe acelaşi drum, pe Strada Morţilor.
Fără a trece pe la vila lui Diomede.

Şi ce importanţă are acest Diomede? Este o pură întâmplare că el anume, şi nu altul, a fost găsit după nouăsprezece secole în pivniţa casei sale, cu o cheie în mână, sufocat de lavă.

Acolo unde a murit bunica mea s-a făcut un parc. Braserie. Scări decorative. Chioşcuri. În fiecare an la începutul verii aici se vând roşii bulgăreşti de import. Şi cine ştie ce s-o mai construi aici, în viitorul apropiat, după planul de sistematizare?

E ciudat că în toată perioada de după război eu nu m-am gândit la lucrurile acestea atât de mult cât m-am gândit aici în câteva zile. Mă chinuia, ca pe mama Fevroniei, nu ştiu ce simţământ de vinovăţie lăuntrică.

Începutul l-a făcut Märten când m-a întrebat ce simt atunci când văd filme de război.

— De cele mai multe ori nu simt nimic, i-am răspuns.

El m-a întrebat dacă filmele acestea nu mă fac să mă cutremur.

— Nu, i-am zis.

— De ce oare?

Dar eu nu ştiam. Consideram că oamenii s-au obişnuit deja cu tot ce se referă la ultimul război.

Märten spuse şi el:

— Ai dreptate. Omul îşi formează un sistem de apărare.

Din momentul acela s-a produs cu mine un proces invers. Mi se părea că sunt ca o avalanşă de pietre din munţi. Îmi căutam o vină. Fiecare din noi e vinovat de ceva. De neînţelegere, de îndoieli, de laşitate. De nehotărâre şi de compromisuri. Eram eu oare o excepţie?

Am luat mâna lui Märten. Şi aşa cum o mai făcusem o dată, fără a-i lua în seamă pe cei din jur, am lipit-o de obrazul meu.

A fost pentru el o surpriză.

— Mă plec în faţa ta, am zis.

El se uită în ochii mei cu o privire pătrunzătoare.

— Dar nu mă iubeşti.

— Nu vorbi aşa. Şi i-am dat încet-încet drumul la mână. Tu meriţi o iubire mare, i-am zis.

Baia din Pompei, cu conductă de apă, pereţi dubli şi pardoseală pentru aerul fierbinte, cu sistemul ei de canalizare din ţevi de cositor şi cu mozaic, ne-a stârnit admiraţia.

Stând în jurul bazinului gol, uscat, ascultam relatarea despre catastrofa ce s-a abătut asupra Pompeiului şi despre scrisoarea lui Pliniu cel Tânăr către Tacit în care el descrie cum se clătina pământul sub picioare şi cum marea s-a retras de la ţărm, lăsând vieţuitoarele ei să moară pe nisip. Ploua cu cenuşă neagră, care se credea a fi întunericul veşnic. Oamenii ţipau şi se văitau. Se rugau să fie salvaţi şi implorau moartea să-i ia. Şi

când au venit zorii unei noi zile, şi soarele s-a înălţat, şi razele lui au răzbit prin pâclă, oraşul Pompei nu mai exista.

Konstantin începu să demonstreze pe bază de exemple din istorie că forţele oarbe ale naturii nu sunt singurii distrugători. Spunea aceleaşi lucruri la care mă gândisem şi eu înainte.

Aminti de Palatul de aur construit de Nero pe Colina
Palatină şi pe cea Esquilină, care trebuia să fie o construcţie demnă de stăpânitorul lumii, un colos. Pereţii palatului erau acoperiţi de fresce bogate, interioarele şi grădinile erau pline de nepreţuite comori artistice jefuite din Grecia.

Dar Titus şi Traian, care au cârmuit după Nero, au îngăduit cu sânge rece ca palatul lui să fie distrus şi în locu-i să se construiască terme în cinstea lor. Istoria cunoaşte multe exemple din acestea, când cârmuitorii distrugeau ceea ce s-a construit înaintea lor, şi pe locul edificiului distrus înălţau altul. Şi, de regulă, dacă unul înălţa un templu al artei, altul, după ce îl distrugea, construia pe locul acela o baie care îi purta numele.

Fevronia mă căuta ca să-mi spună impresiile ei.

— Priviţi camia aceasta! zise.

Am dat din cap. Cameea era într-adevăr admirabilă.
N-am corectat-o pe Fevronia. Camie, camee – în definitiv, nu e totuna? O diferenţă de o literă. Principalul este ca femeia să ştie unde să-şi pună o podoabă.

Eram tristă. Pentru că Märten nu era alături de mine.
Se retrăsese, ca şi cum s-ar fi simţit de prisos.

— Unde lucrează prietenul dumneavoastră? întrebă
Fevronia.

Ce-i trebuia să ştie? I-am răspuns în silă:

— La un muzeu etnografic.

Se arătă surprinsă:

— Nu e un post prea mare, nu?

— Nu. E destul de modest. Dar de ce?

— Nimic.

După un răstimp, Fevronia spuse cu toată sinceritatea:

— Ştiţi, uneori sunt încredinţată că dumneavoastră vă purtaţi bine cu mine. Şi că noi două am putea să devenim prietene. Dar apoi iar nu mai înţeleg ce se petrece cu dumneavoastră.

— Dac-aş şti şi eu!

— Am auzit că e greu de trăit cu oamenii de artă, spuse
Fevronia.

— Tot ce se poate.

Vru să ştie de ce e aşa.

— Nu pot să vă explic.

— Au o părere mult prea bună despre ei. Dar uneori le-ar prinde bine să ia seama şi la părerea altora.

— Vedeţi, i-am spus, răspundeţi foarte bine singură la toate aceste întrebări.

Fevronia se supără. Eu n-am stat să mă explic. Timpul rezervat Pompeiului valora şi el ceva, şi nu trebuia risipit în vânt.

Oraşul Pompei a fost îngropat vreme de nouăsprezece secole sub cenuşă şi lavă. Acum oamenii veneau aici ca la o reprezentaţie de teatru. La poarta oraşului trăgeau limuzine luxoase şi maşini mai simple. Toată lumea trebuia să ştie de Pompei. Să vadă neapărat câinele în spasmele morţii, Casa Comerţului şi prăvăliile din Pompei. Baia şi teatrul.

În ce priveşte spectacolele, la Pompei s-au interzis pe vremea lui Nero timp de zece ani jocurile gladiatorilor, pentru că în timpul unei reprezentaţii a izbucnit o revoltă.

Pe vremea aceea se organizau spectacole pentru a abate atenţia poporului de la greutăţile vieţii de

toate zilele şi a potoli nemulţumirile. Se pare că treburile lui Nero nu prea mergeau bine, dacă s-a răzvrătit până şi un aşezământ de înveselire.

Credeam că *il pedotto* va aminti şi el de toate acestea.

Dar nu. De altminteri, tânăr fiind, de unde era să cunoască el istoria ţării sale, dacă în diferite perioade de timp ea a fost înfăţişată în chip diferit, în funcţie de interesele politicii curente?

Aici, la Pompei, vine toată lumea. Oamenii vor să vadă cu ochii lor un colac carbonizat. O găoace de ou. Instrumente medicale şi ace de cusut.

Dintr-odată m-am, simţit cuprinsă de o gelozie dementă. M-am gândit din nou la acelaşi lucru la care mă mai gândisem la Neapole. Că însuşirile poporului estonian le sunt cunoscute numai estonienilor. Nici talentele, nici hărnicia lui nu au putut să atragă asupră-i atenţia pe care o merită, dar dacă ar fi fost dezgropat de sub lavă sau ar fi apărut de sub un gheţar topit, aceasta ar fi stârnit interesul şi ar fi făcut să fie căutat pe hărţile geografice. Or aşa ceva eu nu puteam să-i doresc patriei mele. Poate că un interes atât de mare faţă de ea ar speria-o.

În pragul unei vile, un desen şi o inscripţie avertizau de prezenţa unui câine: *Cave canem.* În pragul alteia, oaspeţii erau salutaţi: *Salve!*

Meiler socotea că ar fi fost şi mai bine ca vizitatorul să fie înştiinţat: *Non omnibus sum domi* – nu pentru toţi sunt acasă.

Fevronia obiectă:

— Nu, nu! Omul trebuie să fie ospitalier.

Meiler răspunse rece:

— Până la o limită.

— Şi unde e limita asta? întrebă Fevronia, solicitându-mi ajutorul.

— O limită nu există, am zis eu. Totuşi, ar trebui să existe.

— Eu asta n-o înţeleg. Pentru că la mine poate să vină oricine, nu se dădu bătută Fevronia.

Meiler nu ceda nici el.

— Chiar oricine? Sau numai cei pe care aţi dori dumneavoastră să-i vedeţi? Şi dacă cineva ar vrea să intre cu forţa?

— Fireşte, n-am să-i deschid uşa.

— Vedeţi, e perfect judicios, încheie Meiler.

I-am spus lui Konstantin:

— Ce pustii sunt serile aici! Niciun geam luminat.

— Casa în care locuiesc eu se află în apropierea unui viaduct pe care trece calea ferată. Ba, mai mult, dis-de-dimineaţă, femeile de serviciu discută între ele peste stradă. Vă dăţi seama ce înseamnă asta? întrebă Konstantin.

— Vă înţelegem, îi răspunse Meiler. Noi ne consolăm cu gândul că viaţa în marile oraşe devine o calamitate generală. Am citit undeva că în America în fiecare minut este omorât un om.

După mine, nu există nimic mai dezolant ca un oraş în care nu vezi lumină la nicio fereastră. Unde nimeni nu aşteaptă pe cineva. Oraşul Pompei parcă stătea în vid.

Străzile pustii, piaţa şi templele. Iarba pârjolită de soare. Şi, potrivit regulamentului, la asfinţitul soarelui poarta oraşului se închidea.

Acum intrau pe poartă nişte călugăriţe în veşminte negre. Toate aveau privirile la fel de senine. De ce au venit aici?

Îmi doream din tot sufletul un singur lucru: să fim duşi în vreo casă, la umbră. Aerul fierbinte tremura dinaintea ochilor, inima bătea să iasă din piept. Mă miram că n-o aude nimeni. Märten n-o auzea nici el, cu toate că în răstimpuri îmi arunca câte o privire. Probabil că îl îngrijora starea mea. Dar faptul că gândurile îi erau aţintite în felul acesta asupră-mi mă bucura. Pentru că dogoarea istovitoare a soarelui mă adusese într-un hal de

deprimare cum nu simţi nici pe cea mai câinească vreme de ploaie.

Numai călugăriţelor puţin le păsa.

Călugăriţele cernite păşeau pe stradă sub soarele necruţător de puternic. Galbene şi uscate. Fără vlagă, fără griji omeneşti şi fără sentimentul de vinovăţie care îi apasă pe cei de seama mea.

Să fi dobândit oare ele liniştea sufletească cu preţul renunţării la lumea vie, plină de suferinţe şi nespus de scurtă? Dar eu sunt încredinţată că i-au trebuit mult mai mult curaj şi hotărâre Katharinei Bora ca să fugă din mănăstire şi să i se dăruiască lui Martin Luther decât acestor călugăriţe ca să se lepede de toate cele pământeşti.

Una dintre călugăriţe trecu pe lângă noi. Foarte aproape. Şi deodată ceva îi învioră privirea. Dar clipa aceasta a fost ca un drum care se sfârşeşte brusc, care dispare într-un chip neînţeles.

Poate că tocmai suferinţele şi scurgerea rapidă a vieţii dau expresie feţelor noastre şi tâlc privirii?

Pentru a-şi marca hotarele posesiunilor, potentaţii pompeieni porunceau să se aşeze bolovani mari de piatră pe drumul ce ducea spre vilele lor. Zgomotul străzii nu trebuia să le pătrundă în case. Şi se separau de restul lumii punându-şi pavăză susurul domol al havuzurilor. Totul era întocmai aşa cum îşi doresc locuitorii marilor oraşe din zilele noastre.

Cel mai mult m-a impresionat roşul strălucitor al frescelor. Un roşu atât de vesel! Nu era culoare, era râs de-a dreptul. Restul – statuile şi ornamentele – semăna mai mult sau mai puţin cu ceea ce văzusem mai înainte. Numai ochii din portretele pompeienilor necunoscuţi mă îndemnau să privesc în ei mai adânc. Pentru că erau ochi de oameni vii. În ochii aceştia se desluşea vădit presentimentul inevitabilului. O nelinişte ascunsă. Ori poate o presimţire?

I-am atras atenţia lui Märten asupra acestui lucru.

— Uite, Märten, ce ochi au ei.

Răspunse fără a le mai arunca o privire:

— Ochii lui Massimo.

Am obiectat:

— Nu se poate. Ei duceau o viaţă fără griji. Catastrofa s-a abătut asupra lor în chip neaşteptat.

Totuşi Märten avea dreptate: ochii pompeienilor ascundeau tulburarea unui presentiment.

Am rămas tuspatru în peristil.

Pentru mine a fost o noutate ce spunea Meiler, că în timpul ultimului război hitleriştii au bombardat Pompeiul din aer.

— Ciudat, am zis. De ce?

Meiler ridică din umeri. Nici el nu ştia. Spuse că omului nu-i stă în putere să explice sau să înţeleagă motivele crimelor săvârşite de fascişti.

Era lesne de închipuit cât de mult suferea din pricina arşiţei. Căuta cea mai mică posibilitate de a se menţine în umbră. Se adăpostea sub coloane sau zăbovea în camerele răcoroase.

Într-o curticică interioară, pătrată, înfloreau trandafirii. Era o reconstrucţie splendidă. Fevronia nu mai putea de admiraţie şi întreba pe fiecare:

— Aţi fost în grădiniţă? Mergeţi să vedeţi ce măreaţă eflorescenţă!

Asta îl irită pe Meiler. Nu florile, ci cuvintele Fevroniei şi tonul ei exaltat, care nu se potrivea deloc cu intimitatea micii curţi, cu răcoarea şi liniştea de aici. Curticică cu trandafiri părea mai degrabă un fel de cimitir, un monument înflorat al locuitorilor morţi ai Pompeiului.

Meiler se supără:

— Unele cuvinte sunt umflate până într-atâta că nu mai încap în gură. Totul e măreţ! Până şi nişte trandafiri în floare perfect normali. Un asemenea mod de a privi lucrurile este rodul eflorescenţei unei evidente ignoranţe!

Mi-am amintit că nu fumasem de dimineaţă.

— Ai un chibrit? I-am întrebat pe Märten.

El îmi întinse cutia cu chibrituri. Am ieşit într-o stradă formată de ziduri fără ferestre. Ne-am oprit. Eu m-am rezemat de un perete şi în aceeaşi clipă am sărit în lături speriată. Era fierbinte. Şi pietrele de sub picioare erau fierbinţi, ca pietrele din baia de aburi.

Am tras doar de câteva ori din ţigară şi a început să mi se învârtească capul. Am stins ţigara. Ca s-o arunc, am făcut o gropiţă în pământul uscat.

Priveam cu interes contururile Vezuviului. După vulcanul de acum şi după vârful Somma, aflat mai jos, se puteau reconstitui în gând dimensiunile şi forma Vezuviului de altădată.

Mi-am pus capul pe umărul lui Märten.

El îmi luă de pe nas ochelarii de soare şi îmi şterse cu degetele lacrimile.

— Cum ai ghicit? l-am întrebat.

Mi-a răspuns cu întârziere:

— Ca să vezi, ce nenorocire!

Nu ştiu dacă se gândea la Pompei. Sau la noi. Sau în general la catastrofele din viaţa oamenilor.

Tovarăşii noştri de drum ieşiră din casă şi porniră mai departe, urmându-i îndeaproape pe *il pedotto*. Riccardo întoarse capul, vrând să spună ceva. Dar nu se decise să ne deranjeze pe noi doi.

Am luat-o pe urmele lor.

— Sass, spuse Märten, eu număr zilele. Au mai rămas numai două. Două zile.

Eu număram până şi orele.

Trebuia oare să înţeleg că Märten s-a împăcat cu inevitabilul? Sau amintea că este posibil ca totul să ia o altă întorsătură? Mai era timp ca să bat în retragere. Dar am dat din cap, în semn că da, au mai rămas două zile.

Aşadar, ne mai rămâneau într-adevăr doar aceste două zile.

Ai noştri ne făceau de zor semn cu mâna. Aici, în acest labirint de ruine, ne puteam uşor rătăci.

— Mai vrei să vezi ceva? întrebă Märten. E neapărat nevoie să vezi o pâine veche de două mii de ani? Ori copia în ghips a unui câine în agonie?

— Nu, dacă nu vrei tu, am cedat eu. Dar de ce sunt arătate toate acestea?

Aceleaşi călugăriţe ne-au tăiat drumul. Păşeau pe dalele unei încrucişări de străzi şi aproape că mi-au atins braţul cu mânecile lor largi.

Când au intrat în vila din care ieşisem noi adineauri,
l-am întrebat pe Märten:

— Ce caută ele aici?

Ce asociaţii le poate provoca oraşul Pompei? Ori vor să se întărească în credinţa lor? Ori au nevoie de o imagine a şubrezeniei puterii pământeşti sub chipul tragediei din Pompei?

— Ori poate au venit din simplă curiozitate? presupuse Märten. Dar asta o dezminţeau feţele impasibile, încremenite, ale călugăriţelor.

Pe faţa celei de-a doua călugăriţe care a trecut pe lângă mine se vedea o cicatrice albă ce-i brăzda buzele. Mai avea şi un ochi mai sus decât celălalt. Dar, după părerea mea, asta n-o pocea. Mai degrabă dimpotrivă. Acestea erau singurele urme de viaţă de pe faţa ei.

— Sass, spuse Märten, au trecut atâţia ani! Ai putea să-mi spui acum de ce atunci, în acea primă noapte, ai plecat de la mine?

Nu. Asta nu voiam să i-o spun nici acum. Dar de data aceasta din cu totul alt motiv.

Märten mi-a mărturisit că în seara aceea s-a gândit că, dacă am să rămân, totul în viaţa noastră va fi bine.

— Dar tu ai plecat.

— Într-adevăr, te-ai gândit aşa? Căutam neliniştită în ochii lui o confirmare.

— Adevărat. Dar tu ai plecat. De ce? Aş vrea să ştiu.

Nu puteam să divulg motivul. Pur şi simplu pentru că bretelele cămăşii mele erau înnodate din pricină că se întinseseră prea mult.

— Märten, eu sunt adesea cam uşuratică. Iar tu mă iei mult prea în serios.

— Deci nu vrei să-mi spui? mai întrebă Märten o dată.

— Crede-mă că nu merită nicio explicaţie.

Capul îmi era tot timpul greu. De aceea nu am putut să-mi manifest compasiunea pentru tragedia oraşului Pompei aşa cum o merita. Cele văzute aici erau de sine stătătoare şi fără nicio legătură cu altceva. Ca cioburile unui vas spart care mai trebuie încă potrivite unul lângă altul.

Un tânăr din bronz într-un havuz în mijlocul unei curticele împrejmuite de coloane. Străzi fără geamuri. O senzaţie de pustietate. Coloane sfărâmate. Te întrebi mirat de ce zeul acesta de pe un postament e aşa de mic şi de prăpădit? Oare asta nu diminua credinţa ce i se purta?

Timpul înainta dimpreună cu noi. Acum căpeau umbre pe pereţi.

Il pedotto îi pofti pe bărbaţi să intre într-o vilă, iar pe femei să aştepte afară. Surâzând, se eschivă de la vreo explicaţie. Bară intrarea şi repetă:

— Numai pentru bărbaţi. Numai pentru bărbaţi.

Îi spuse şi Fevroniei acelaşi lucru.

Am văzut pe gâtul Fevroniei pete roşii. Şi în ochii ei fulgere stăpânite. Riccardo află de la ea că la noi există egalitate. Nu se fac niciun fel de deosebiri între femei şi bărbaţi.

Dar asta nu avu niciun efect. Riccardo nu ceda.

— Oare ce-o să facă ea acum? întrebă Konstantin, vădit curios.

— Are să-i forţeze, presupuse Meiler.

Fevronia îşi încruntă sprâncenele, dădu cu hotărâre la o parte bariera braţului lui Riccardo şi

intră în casă.

— Aţi văzut? spuse Meiler. Eu ce ziceam?

Il pedotto le făcu semn cu mâna bărbaţilor.

Au stat acolo puţin. Şi au ieşit înveseliţi. Aveau totuşi şi o uşoară jenă.

Printre ultimii ţâşni din casă Fevronia. Faţa i se înroşise, gata-gata să plesnească. Evita privirile noastre.

— Singură v-aţi făcut-o, îi spuse Meiler.

Vocea Fevroniei îmi împunse creierul: nu şi-ar fi putut închipui că la un preţ aşa de ridicat acolo se arată desfrâu!

— Pentru asta s-a plătit separat? am întrebat.

— Dar cum credeaţi?!

Gafa pe care a făcut-o o buimăcise. Îi pierise chiar inepuizabila dorinţă de a vorbi. Făgădui numai să ne spună mai târziu ce-a văzut. Dar se putea vedea că avea să clocotească de indignare până la sfârşitul zilei.

În capul meu parcă vuiau nişte fire telefonice. Şi voiam un singur lucru: să mă văd la „Commodore", la
Neapole, în pat. Meiler avea dreptate spunând ce-a spus despre soarele de primăvară.

Märten mă chemă să mă aşez lângă el, la umbră, pe un bolovan de lavă. De aici se deschidea priveliştea pieţei şi a unei colonade. Îmi oferi o ţigară. Am refuzat.

— Ce ţi-ai dori? mă întrebă.

— O cameră răcoroasă.

Abia când am spus asta, m-am gândit că aş mai fi stat cu el oricât de mult. Am smuls un fir de iarbă ce creştea lângă piciorul meu şi am atins cu el mâna lui
Märten sprijinită de bolovan. Îmi urmărea mişcările cu ochii mijiţi, ţinând între degete mucul de ţigară.

Vedeam în ochii lui o întrebare.

Am aruncat firul de iarbă. Aceste ultime, zile care ne-au mai rămas erau încă ale noastre. Dar nu ştiam să ne bucurăm de ele.

Mie şi lui Märten ni s-a mai întâmplat şi mai înainte să stăm, uite-aşa, tăcuţi când nu voiam să ne despărţim unul de altul.

Odată mama a întrebat obosită:

— Ce vă tot spuneţi voi toată noaptea?

— Nu ne spunem nimic, i-am răspuns. Uneori nici nu vorbim.

Era adevărat. Dacă izbuteam să stăm undeva, oriunde ar fi fost, împreună, şi nu ne stingherea nimeni, ne era bine şi fără cuvinte.

— Prea devreme, prea devreme, spunea mama, foarte îngrijorată. Oare nu e ciudat? Atunci era prea devreme. Acum, prea târziu… Se pare că mama era supărată pe Märten, ea îl socotea pe el vinovat de toate.

Spunea că pasiunea mea pentru Märten nu mă va face fericită. Dar mama s-a înşelat. Eu am încercat o mare fericire. Mama mi-a vorbit la fel atunci când aşteptam un copil.

— Dar sunt fericită, i-am răspuns. Cum de nu înţelegi?

Puţin îmi păsa că ochii mi se înfundaseră în orbite, că eram suptă la faţă, că braţele îmi slăbiseră. Şi că nopţile plângeam aşa de mult din pricina lui Märten.

Dar asta nu însemna câtuşi de puţin că eram nefericită, aşa cum îşi închipuia mama.

În zilele grele însă, mama mi-a fost un sprijin. Nu ştiu dacă mă înţelegea atunci mai bine. Ori asta se datora numai iubirii materne, care acceptă orice.

Acum mama nu mai era pe lume. Noi însă eram.

Şi din nou şedeam unul lângă altul. Aş fi vrut să ştiu dacă mamei, să fi fost în viaţă, i-ar fi plăcut asta sau ar fi mâhnit-o.

Faţa lui Märten deveni brună-aurie. De aceea ochii cenuşii păreau foarte limpezi. Dar încercările de a-i pătrunde prin ei gândurile au fost zadarnice. De altminteri nu întotdeauna mă descurcam cu propriile mele gânduri.

Mi-am amintit de portocala pe care o purtam cu mine de dimineaţă. Am curăţat-o. Sucul ei galben mi se prelinse pe degete. I-am întins jumătate lui Märten. A găsit că e prea mult pentru el, aşa că am rupt jumătatea în două.

— Ce gustoasă e! Nu?

— E de la Anna Rosa?

— Ultima, i-am răspuns.

Turiştii fotografiau ruinele. Am nimerit şi noi în cadru. Cu toate că nu participasem la tragedia oraşului
Pompei.

Am adunat cojile portocalei. Mi-am şters cu batista degetele lipicioase din pricina sucului. La Florenţa, Märten a observat că nu port verighetă. Dar inelul pe care mi
l-a dăruit el l-am mai purtat mult timp după război.

Odată, l-am uitat pe chiuvetă după ce m-am spălat pe mâini. Abia pe scenă mi-am dat seama şi chiar m-am bâlbâit. Mă îndoiesc că a tentat pe cineva, pur şi simplu cred că l-a luat apa.

Heinike putea să confirme cu cât devotament am purtat eu inelul lui Märten. Ştia că am pus la inimă pierderea inelului, că am văzut în asta un semn rău. M-a şi certat pentru că sunt superstiţioasă. Dar câteodată – eram
încredinţată de asta – Heinike ar fi preferat să ştie că am renunţat să mă chinui sperând. Eu însă nu ştiam clar ce aştept, în definitiv.

Povestea primirii acestui inel prea semăna a ilustrată pascală. S-a şi întâmplat de Paşti. Märten mi-a dăruit un ou de ciocolată învelit în staniol.

— Ce are înăuntru? am întrebat, ducând cadoul la ureche.

Atunci, de Paşti, era o vreme superbă. Dar, cu toate acestea, sau poate anume din cauza asta, m-a copleşit o tristeţe pe care nu mi-o puteam explica. În această tristeţe inexplicabilă se învălmăşeau păduricea încă neînverzită, albul dediţeilor în floare

şi arborii ce abia începeau să se acopere de frunze. O tristeţe plăcută, izvorâtă dintr-un suflet tânăr.

Am ieşit cu Märten afară din oraş şi am luat-o printr-o luncă. Eu strângeam la piept darul lui, şi de fiecare dată când săream peste vreun pârâiaş, înăuntrul oului se bălăbănea ceva.

N-aş fi vrut să-l sparg. Dar Märten a zis:

— Altfel cum ai să afli ce-i înăuntru?

Ne-am aşezat pe o piatră de hotar vrâstată. Oul tot mai era în învelitoarea lui. Ne-am expus amândoi feţele în bătaia vântului şi a soarelui de primăvară. În răstimpuri îmi mijeam ochii, ca să-l văd pe Märten.

El şedea în capul gol, cu poalele pardesiului desfăcute, cuprinzându-şi cu mâinile genunchii, şi aştepta să vadă când voi deschide larg ochii.

Purta mănuşi de piele. Şi pe atunci era la modă ca bărbaţii să meargă în capul gol, dar cu mănuşi.

— Ei bine! am zis în sfârşit. Dacă vrei tu, hai să vedem ce-i înăuntru. Şi am început să desfac învelitoarea de argint.

Înăuntru era un inel cu o pietricică roşie.

— Un inel! am zis eu perplexă.

Îmi era puţin cam larg. Apetisantul ou de ciocolată stătea pe genunchii mei. L-am sfărâmat fără milă în bucăţi. Ne era foame pentru că de dimineaţă nu mâncasem nimic.

În aceeaşi seară mama m-a întrebat:

— Ce-i cu tinicheaua aia în deget la tine?

— Nu vezi? E un inel! i-am răspuns ofensată.

Cu toate că inelul s-a pierdut, ziua aceea îndepărtată de primăvară mi s-a întipărit toată în memorie. Purtam amintirea primăverii aceleia timpurii, a luncii şi a vântului. Îmi aminteam cum, deschizând ochii, am văzut dinaintea mea faţa lui Märten. Pentru mine era cel mai frumos chip din lume.

Se făcuse prea cald ca să stăm la soare. Eu mi-am scos pardesiul, şi bucăţelele de poleială mi-au căzut de pe genunchi în iarbă. Le-am adunat şi mi-

am făcut din ele fundiţe pentru pantofii mei uzi. Din bucăţelele rămase am făcut mici cocoloaşe şi am început să arunc cu ele în Märten. El nu se ferea. A izbucnit în râs şi mi-a apucat mâna.

— Dă-mi drumul! i-am cerut.

Märten nu-mi dădea drumul la mână. Deodată însă ne-am simţit amândoi foarte stânjeniţi şi ne-am întors privirile unul de la altul.

Märten s-a ridicat primul de pe piatră. Eu mi-am luat pardesiul de pe jos şi l-am scuturat de iarbă.

Drumul de întoarcere trecea iar prin luncă. Märten mergea înainte şi alegea locurile mai uscate. Eu veneam în urma lui, copleşită de tristeţea aceea inexplicabilă. Era ca o părere de rău pentru ceva neîmplinit.

Märten se ridică primul. L-am strigat de câteva ori:
„Märten! Märten!” şi abia atunci s-a întors spre mine.
Probabil se gândea la Vezuviu, pentru că a zis:

— Înainte de catastrofă era cu totul altfel. Dacă uneşti în gând cu o linie vârful de sus cu cel de jos, ai să vezi ce parte mare din vârful de jos s-a topit şi s-a prăbuşit.

Ciudat, azi mă gândisem şi eu la acelaşi lucru.

— Dar cea mai mare parte din el s-a păstrat, am zis.

Märten mă ajută să mă ridic.

Am vârât cojile portocalei în poşetă. N-aveam unde să le arunc. În plan îndepărtat îi vedeam pe Meiler şi
Konstantin. Cercetau nişte coloane.

Am părăsit Pompeiul prin aceeaşi poartă prin care am intrat. Ni s-a amintit din nou că poarta se închide la asfinţitul soarelui, că aşa e regula.

Între timp a mai sosit un grup de călugăriţe.

Ghetele lor bocăneau pe caldarâm. Apoi călugăriţele s-au oprit şi au rămas cu ochii în pământ. Pentru că li se spunea ceea ce ni se spusese

mai înainte şi nouă. Că străzile pompeienilor erau luminate cu mică, mineral care, aidoma ochilor de pisică, răspândea sclipiri în întuneric, arătând drumul. Eu m-am gândit la noapte. M-am gândit că în întunericul nopţii prind viaţă chiar şi întâmplări foarte vechi şi colbuite din memoria omului.

Pe urmele călugăriţelor mergea un bărbat gras, care respira şuierând. Într-o mână ţinea o pălărie neagră, cu cealaltă îşi ştergea sudoarea de pe frunte cu o batistă mare, albă.

Fevronia îl privi cu un aer de cunoscător şi zise, dându-i un ghiont lui Konstantin:

— Aristocrat!

Am auzit ironia lui Konstantin:

— Nu cumva vă înşelaţi? Pentru că Aristokrates a fost ultimul rege al Arcadiei în Grecia antică. El a trecut de partea spartanilor, şi pentru asta poporul l-a ucis cu pietre.

Fevronia dădu să deschidă gura. Konstantin n-o lăsă să vorbească.

— Mai e şi o altă variantă, urmă el imediat. *Aristos* înseamnă cel mai bun, iar *kratos* – cârmuitor. Cutez să presupun că acest astmatic cu respiraţia şuierătoare nu este niciuna, nici alta.

— Râdeţi de mine, zise Fevronia. Să nu mă credeţi o proastă. Ştiţi doar la ce m-am gândit.

— Asta este absolut cu neputinţă de ghicit, se apără profesorul.

Te jenai să priveşti din spate femeile când erau ajutate să urce în autobuz. Râdeau şi ele, dându-şi seama că priveliştea nu e din cele mai frumoase.

Unii au mai fugit înapoi ca să-i fotografieze pe lustragiul de aici şi pe vânzătorii de mărgean. Să cumpere ca amintire ilustrate cu vulcanul şi cu Pompeiul. Ilustrate cu frescele pompeiene din epoca celui de-al patrulea stil din templele lui Jupiter şi Zeus.

Ceea ce căutam eu nu era. După părerea mea, tragedia oraşului Pompei o exprima în chipul cel

mai zguduitor portretul acelei tinere femei. Despre ea a spus Märten că are „ochii lui Massimo”.

De pe pereţi cădeau pe capota autobuzului petale de glicine. Mirosul lor gingaş trezea nostalgii, sugerând un parc bătrân cu aleile mărginite de iarbă înaltă. Cu căciuliţe albe de flori pe tulpinile tubulare ce se ridică până la pieptul omului. Asemenea parcuri vechi erau înfăţişate pe pânze pitoreşti încă în secolul trecut. La vârsta copilăriei par superbe.

Pe drumul de întoarcere la Neapole nu era chip să recunoşti niciun loc. Şi totuşi era acelaşi drum.

Soarele asfinţea.

Cu siguranţă, toţi se gândeau la acelaşi lucru, că în oraşul Pompei poarta se închide. Ne consola gândul că ne îndreptam spre Neapole scăldat în lumini.

Märten mă întrebă dacă sunt tare obosită.

— De ce?

Îşi rezemă capul de speteaza moale a scaunului.

— Am întrebat şi eu aşa, răspunse fără a se întoarce spre mine.

Desigur că avusese o intenţie, la care însă a renunţat imediat.

Amurgul se îngroşa, luminiţele deveneau tot mai clare.

Afară nu se mai distingeau crângurile de măslini.

Numărul luminiţelor din faţă sporea. Turiştii începură să cânte *Santa Lucia* pe un ton prea înalt, ceea ce s-a dovedit a fi peste puterile lor.

Pe geamul întunecat se contura profilul lui Konstantin. Şedea în faţa mea şi scruta întunericul de-afară.

Avea o faţă cu trăsături nobile. Fruntea înaltă, nasul fin, puţin coroiat, buzele subţiri. Ochii imprimau feţei o expresie de blândeţe. În ei stăruia întotdeauna un zâmbet.

Din faţă şi pe lângă noi goneau lumini, orbindu-ne înfricoşător.

Cântecul fu reluat pe un ton mai jos.

Nero, care se socotea un bun cântăreţ, a cântat pentru prima oară în public la Neapole. De aceea a fost bine primit; drumul pe care şi-a făcut intrarea în oraş a fost presărat cu flori de şofran. Curând s-a văzut că nici chiar un cutremur de pământ nu-l poate sili să renunţe la cântat. Primul concert nu a fost şi ultimul. Cânta des la Neapole. Şi întotdeauna câteva zile la rând. Iar dacă îşi îngăduia câte o scurtă pauză, asta numai pentru a-şi reface vocea. Nu se ştie dacă şi măi târziu i s-au aruncat sau nu flori în cale.

Încă tot n-am înţeles pe deplin personajul Cleopatrei. N-am aflat răspuns la întrebările mele.

Octavian a distrus flota egipteană. Este? Cleopatra nu se gândeşte decât la propria sa salvare şi fuge de corăbii. A renunţat ea oare încă de pe atunci la Antoniu, simţind că el nu mai e capabil să-i sprijine tronul?

În acelaşi timp, Antoniu se gândeşte numai la Cleopatra. El o urmează, lăsându-şi corăbiile în voia sorţii, şi este înfrânt.

Cleopatra vede singura ieşire în a-l măguli pe Octavian, cuceritorul ţării sale. Avea oare de pe atunci gata un plan prin care să-l scape pe Antoniu? Hotărârea de a-i trimite din Mausoleul Regilor vestea falsă a morţii sale a luat-o cu sânge rece, sau frământându-şi sufletul?

Şi a dat oare Antoniu crezare ştirii false? Nu a încercat oare să se convingă dacă Cleo a murit? Sau măcar s-o vadă înainte de a-şi împlânta spada în piept? Ori socotea el însuşi această soluţie ca fiind cea mai bună, singura posibilă?

Şi cum a reacţionat Cleo la moartea lui Antoniu? A rămas oare calmă sau a cuprins-o disperarea? Avea doi gemeni de la el. Socotea oare

Cleo că moartea tatălui lor le va fi de folos fiilor săi?

De la prima întâlnire Cleo îşi dă seama că este inutil să cocheteze cu Octavian. Farmecele ei nu mai au asupra oamenilor puterea de altădată, când i-a subjugat pe
Cezar şi pe Antoniu şi i-a jucat pe degete. A îmbătrânit. A pierdut ultima posibilitate de a continua jocul.

Ce o sileşte pe Cleopatra să acţioneze? Umilirea şi înfrângerea, sau teama pentru destinul ţării sale înfrânte şi al poporului său?

Dacă pune interesele statului şi ale poporului mai presus de interesele sale, asta schimbă atitudinea faţă de regina Egiptului şi ne face să-i înţelegem crima. Şi atunci aceasta nu e numai povestea lui Antoniu şi a Cleopatrei.

Nimeni nu cunoştea cuvintele cântecului *Santa Lucia.*

9

CÂND MĂ TREZEAM, NU ŢINEAM minte visele care mă chinuiseră noaptea. Rămânea numai o jenă inexplicabilă. Apoi, câte ceva revenea în memorie. Cel mai mult mă îngrozeau ciudatele geamuri care nu ştiu de ce se spărgeau sub ochii mei. Sticla se despica de-a curmezişul în bucăţi alungite. La început s-a spart un geam, apoi altul. Mergeam încoace şi încolo printre ele fără a înţelege de ce se sparg.

Şedeam în fotoliu în mijlocul camerei. În jurul meu zăngăneau şi se spărgeau geamurile. Mi-am vârât degetele în urechi. Mintea mi s-a limpezit de la sine. Am înţeles: casa mea se afundă în pământ. De aceea pârâie şi duşumelele noaptea. Ferestrele se deschideau şi se închideau anevoie, uşile se strâmbaseră.

Am băgat de seamă că şi duşumeaua s-a înclinat.

Fotoliul în care şedeam începu să alunece. M-am proptit cu picioarele în pământ şi am alunecat până la marginea unui crater. Nu era Vezuviul. Putea să fie numai Monte Somma.

M-am uitat peste marginea craterului spre fund. Dar nu m-am prea mirat când am văzut acolo un oraş vechi zăcând în ruine. Mi s-a părut că nu cunosc străzile acelea. Toate erau numai săpături. Pereţii caselor şi temeliile se dărâmau. Numai pe pervazurile ferestrelor, în cratiţe vechi, ciocnite, creşteau nişte bulbi. M-am gândit cu maliţie că, în

aceste două săptămâni pe care le-am petrecut în Italia, oraşul a fost lăsat cu totul în paragină. Din canale, apa murdară răbufnea în subsoluri, urca în clocot şi se apropia de fotoliul meu. Mai departe nu-mi amintesc nimic.

Apoi l-am văzut pe Märten. Avea obrazul plin de răni. M-am uitat la mâna mea. În mână se înfipseseră cioburi de sticlă, dar ea nu sângera. Eram nedumerită de ce nu curge sânge.

Când m-am trezit, cel mai mult m-a uimit groaza pe care mi-o inspira spargerea geamurilor.

Spre dimineaţă am visat iar că stau în acelaşi fotoliu şi ronţăi o bucăţică de zahăr. Zahărul scârţâia între dinţi. Mă îndoiam dacă era chiar zahăr. Poate, erau cioburi de geam? Colţurile gurii îmi erau rănite, dar asta nu mă împiedica să ronţăi zahărul.

Dar atunci când m-am săturat de atâta dulce, cineva a luat o lingură şi a început să mă hrănească. Cu de-a sila. Eu mă împotriveam, mă zvârcoleam în fotoliu, mă feream când într-o parte, când în alta. Dar degeaba. Cineva îmi arunca la intervale regulate în gură alte şi alte linguri de zahăr. Am hotărât să nu mai permit să mi se arunce zahăr în gură ca într-o cutie. Dar de fiecare dată când lingura se apropia de buzele mele strânse eu deschideam singură gura şi, docilă, începeam să mestec repede zahărul. Ca să fac loc altei linguri.

Gura îmi ardea plină de răni, dar trebuia să mestec şi să înghit tot mai repede. M-am gândit să ţip după ajutor, dar gâtlejul îmi era plin de zahăr.

M-am trezit cu inima bătându-mi puternic.

M-am bucurat văzând-o pe Fevronia. Şedea culcată pe spate în pat şi făcea nişte exerciţii semănând cu mişcările pe care le fac picioarele bicicliştilor. Am întrebat cum e vremea. Vremea era ca şi ieri – un soare strălucitor.

Am ridicat de jos pachetul de ţigări.

— Bună dimineaţa! spuse Fevronia şi mă mustră amical: Cum puteţi aşa? Abia v-aţi trezit, şi

gata, cu ţigara-n gură! Dar e foarte dăunător.

A trebuit să mă dau jos din pat, pentru că chibriturile erau în poşetă.

— Dumneavoastră nu vă constipaţi? întrebă Fevronia.

Am păşit desculţă pe mocheta moale şi aşa, în cămaşă de noapte, m-am aşezat în fotoliu ca să fumez.

— Ar trebui să cer nişte lapte acru, zise Fevronia cu un aer preocupat.

La micul dejun eram încă sub impresia celor visate.

— Aveţi sprâncenele încruntate, observă Konstantin.

— Da?

— Azi va fi o zi divină, zise el, bucurându-se. Şi nu mă lăsă să mă cufund în gânduri.

Corpurile de iluminat din restaurant revărsau din tavan o lumină moartă, deprimantă. Liniştea era tulburată numai de clinchetul veselei şi tacâmurilor. Chelnerii alergau încoace şi încolo, dar, cu toate acestea, la celălalt capăt al mesei oamenii încă aşteptau, indispuşi, să fie serviţi. Era ca la o oră matinală în sala de aşteptare a unei gări pline de oameni nedormiţi şi care se sileau să nu caşte.

Fevronia îi spunea vecinei sale de masă că a cumpărat la Torino o muşama. Teribilă. Având desenate pe ea iepuri, puşti şi cartuşe în mărime naturală.

— Va fi o bună surpriză pentru oaspeţi, când vor veni, spuse ea.

Eu mi-am scos batista din poşetă şi atunci mi-a căzut o carte de vizită. Konstantin o ridică de sub masă cu mâna lui lungă. Era cartea de vizită a lui Andres, pe care scria: André Pichlaques. Şi se indica adresa lui din Paris.

O navă cu zbaturi subacvatice ne ducea în mare viteză spre insula Capri.

Ca să ne ferim de vânt, eu şi Märten ne-am retras în salonul de jos şi priveam de-acolo oraşul Sorrento, care abia se desluşea în zare. Afară de noi se mai afla aici un grup de englezi – bărbaţi în vârstă, îmbrăcaţi ca de drum, cu soţiile lor. Toţi impasibili şi puţin obosiţi. Poate că ei, la fel ca orice *globe-trotter*-i socoteau că omul trebuie să cunoască bine lumea. Dar e în zadar, pentru că omul nu o cunoaşte şi nici nu o va putea cunoaşte niciodată.

Brusc mi-am dat seama de ce m-au chinuit visele.

Toate astea mi le-a povestit Märten. El a suferit de foame de zahăr. Şi când s-a eliberat, mânca zahărul cu lăcomie, umplându-şi gura cu el. Până i s-a făcut rău. Până a ajuns într-o stare de şoc total.

L-am mângâiat pe mână. O, cât aş fi vrut ca toate acestea să nu se fi întâmplat niciodată! Acele cercuri terestre ale infernului prin care a fost el târât… Cu totul altfel ni se înfăţişa lumea mai înainte… Şi ea ar fi putut fi acum cu totul altfel pentru noi!

Ne priveam în ochi. Ne spuneam cu totul altceva decât gândeam. Spuneam că ilustratele nu ne minţiseră, că marea e într-adevăr de un albastru strident.

— Nu ştii, oare vom vedea San Michele?

— Poate vrei să urci pe punte, la aer? întrebă Märten.

— Dar tu?

— Mie mi-e egal. Aici e mai multă linişte.

— Atunci rămânem aici.

— Cum vrei tu.

— Am spus: rămânem aici.

Märten era neliniştit. Mă întrebă dacă nu mi-e sete.

— Să-ţi aduc o oranjadă?

— Nu pleca nicăieri.

— O clipă.

— Nicio clipă!

L-am apucat de nasturele de la haină.

— Spune-mi, Märten, ţi-ai fi putut închipui vreodată că noi vom călători împreună spre Capri?

Vorbeam mereu. Cheltuiam cuvintele fără măsură, dar treceam sub tăcere esenţialul. Märten mă sărută pe ochi. Am râs văzându-i îngrijorarea de pe faţă. El mă apucă de umeri, mă întoarse spre hublou şi îmi zise să privesc înainte.

Nava se apropia de Marina Grande.

Am urcat pe punte în urma englezilor. Ai noştri făcuseră deja cerc în jurul conducătorului grupului şi al lui Riccardo. Conducătorul grupului zâmbi la vederea noastră.

— Unde aţi fost? întrebă.

Caraghios! Unde puteam fi?

— Am umblat pe apă, răspunse Märten, ca Hristos.

— Cum?

Märten arătă marea cu mâna.

Atunci am intervenit eu, spunându-i că am stat în salonul de jos, pentru că ochii mei nu suportă vântul.

De cealaltă parte a danei de acostare se legănau câteva bărci cu motor. Ne aşteptau pe noi, ca să ne ducă la Grotta Azzurra. Lumina ne bătea drept în ochi. De pe stâncile din apropiere, un mare stol de pescăruşi s-au repezit ţipând în întâmpinarea navei.

Coborând în barca ce se clătina, m-am împiedicat, pentru că mă orbea lumina puternică. Konstantin m-a sprijinit.

— Sunteţi nespus de drăguţ, i-am mulţumit.

M-am bucurat că eu şi Märten am nimerit în aceeaşi barcă. Dar lumina extrem de puternică făcu deodată ireal totul din jur. Faţa lui Märten nu era împovărată de gânduri. Îşi ţinea mâinile pe genunchi şi privea sclipătul apei.

Pe dană au rămas să se foiască *boy*-i de la hotel. Hamalii îşi croiau drum prin mulţime. Ţărmul, de care ne depărtam, îşi purta ca-n palmă

căsuţele multicolore ascunse în verdeaţă. Dar noi ne depărtam repede de ele, sub coasta unui perete de stâncă ce se ridica drept din mare.

Pe uriaşa întindere sclipitoare a mării păream nişte boabe de nisip.

Eram veseli şi totodată ne era frică. Întocmai ca în scrânciob. Eu mi-am vârât mâna în apă, aproape încredinţată că mi-o voi vopsi în culoarea ei. Marea parcă nici nu avea adâncuri, atât de luminoasă şi de transparentă părea apa. Dar avea straturi. Aci era mai albastră, aci mai verde. Am simţit dorinţa de neînfrânt de a atinge cu mâna culorile mării..

De la celălalt capăt al bărcii mă strigă Märten.

— Ce e? am strigat eu drept răspuns.

Dar Märten a râs doar. Asta era tot ce voise. Dar şi atâta era de-ajuns. Pentru starea noastră, îmbătaţi de bucurie, când lumea părea frumoasă şi desăvârşită.

Riccardo, pe jumătate culcat pe bancă, se plictisea. Şi pentru că i se făcuse lehamite să tot aducă aici străini.

Pur şi simplu, el nu era emotiv ca micul signor Carlino şi nu ştia să se entuziasmeze. Mă rog. Riccardo se fura pe sine însuşi.

În schimb eu eram gata să mă agăţ de această iluzie optică verde-albastră. Eram gata să apuc cu mâna scânteierile de aur pe care le semăna soarele în mare. Mă stăpâneam să nu dau frâu liber dorinţei de a striga „ahoe!”

sau altceva stupid şi caraghios.

Un cârd de luntre mici şi vesele ne aşteptau ca să ne ducă la grotă. Riccardo trebui să răspundă la o seamă de întrebări.

— Acolo e complet întuneric?

— Nu.

— E periculos?

— Deloc.

Şi totuşi, Mussolini nu a cutezat să viziteze Grotta

Azzurra. A fost singurul om care n-a făcut-o. Asta ne-a spus-o Riccardo. Relatarea lui mai mult te punea pe gânduri decât te făcea să râzi. Dar noi râdeam. Pur şi simplu simţeam nevoia de a râde.

L-am strigat pe Märten:

— Märten, Märten! Vreau să stau în aceeaşi luntre cu tine!

Apoi ambarcaţiile în care urma să ne transbordăm ne-au înconjurat. Pe mine m-au apucat braţele vânjoase şi păroase ale unui luntraş şi m-au trecut aproape pe sus în barcă.

N-am nimerit în aceeaşi luntre cu Märten. N-am reuşit să fim împreună.

Vâslaşul cel păros se aşternu pe vâslit. De sub şapca lui se vedea numai gura năpădită de o barbă deasă şi mucul de ţigară dintre dinţi. Luntrea noastră dispăru prima în gura strâmtă a grotei. Ca Iona în pântecul balenei. Gura grotei era aşa de joasă, încât a trebuit să ne culcăm pe spate în luntre. Nu ştiu de ce, dar eu am închis ochii. Şi abia când am auzit exclamaţii admirative i-am deschis.

Ne aflam într-o peşteră adâncă. Bolta peşterii şi pereţii răspândeau lumină. Apa era aşa de limpede, că se vedea fundul. Lumina bizară nu te apăsa pe suflet. Dimpotrivă, ea spulbera senzaţia de greutate pe care ţi-o dădea stânca şi te elibera din starea de încordare.

Dar în această luminiscenţă albastră, care îţi îngăduia să contempli bine toată peştera, era cu neputinţă să recunoşti vreun chip.

Îi cercetam pe cei din luntrea vecină.

— Mark, dumneavoastră sunteţi? am întrebat.

N-a venit niciun răspuns. Deci Meiler nu era acolo.

Lumina din peşteră făcea toate chipurile identice, semănând unele cu altele ca nişte măşti albastre. Mi-am atins faţa cu mâna. Era oare şi ea albastră şi neînsufleţită?

Cum putea Tiberiu să facă aici petreceri, dacă frumoşii adolescenţi erau luminiscenţi şi-i priveau

cu feţe învineţite de înecaţi?

L-am întrebat despre asta pe Konstantin când ne-am întors la Marina Grande. Konstantin socotea toată povestea îndoielnică. După câte ştia el, pe atunci Tiberiu avea aproape şaptezeci de ani şi ducea o viaţă de anahoret.

— Tacit vorbeşte într-adevăr despre cele ce se petreceau în Peştera Albastră… Dar tot Tacit spune că Tiberiu pătrundea în peşteră şi o părăsea printr-o intrare tăinuită, care unea peştera cu vila sa, Grado. Cercetările au demonstrat însă că grota are o singură intrare, care slujeşte şi de ieşire, dinspre mare. Şi să nu se supere Meiler, dar Tacit era un scriitor, şi el nu poate fi luat în serios. Cele spuse de ei sunt totuşi o volută a fanteziei, şi nu dovezi.

Am întrebat:

— Poate că pe Mussolini l-a speriat tocmai această legendă?

— Tot ce se poate, conveni profesorul. Pentru că unei scorneli i se dă întotdeauna mai multă crezare decât adevărului.

Am făcut semn cu mâna bărcii cu motor din spatele nostru, în care şedeau Märten şi Meiler. Era abia dimineaţă şi aveam înainte o zi lungă. Şi mă mai consolam ştiindu-l pe Märten tot timpul în urma mea. Cu toate că se afla în altă barcă.

Eu şi Märten beam un vin cu o culoare frumoasă.
Roz ca florile de caprifoi. Între noi, pe masă, se afla un buchet alcătuit din flori felurite. Märten spuse că e ca o mătură şi dădu vaza la o parte. Apoi îşi puse coatele pe masă şi se aplecă spre mine.

— Văd că te simţi bine, zise.

La ora aceasta, pe insula Capri oamenii şedeau la mese în grădiniţe, sub umbrele multicolore. Beau, ca să se învioreze şi ca să omoare timpul. Totul arăta ca un decor de teatru: ulicioare care se sfârşeau cu o scară, o arcadă sau o pergolă. Mici

hoteluri şi prăvălii de vinuri. În balcoane – splendide petunii roz-liliachii.

Pe ţărm – bărci albe.

— Azi vom avea o zi superbă, am zis eu.

Simţind o uşurare neînţeleasă, dar plăcută, îmi dădeam seama că nu mai avem ce să ne spunem unul altuia. Că nimic nu ne mai chinuie.

Dar nu pentru mult timp.

Beam cu sorbituri mici acest minunat vin roze. Märten putea privi mereu. Eu însă şedeam cu spatele la mare şi îl vedeam numai pe Märten. El a înţeles că îmi întipăream aceste clipe în memorie.

I-am spus din ochi: „Te iubesc”.

Dar Märten a clătinat din cap.

— Tu nu pe mine mă iubeşti. Tu îţi iubeşti aducerile aminte.

— Nu-i adevărat! am exclamat. Märten, să nu crezi asta.

În loc de răspuns, el şi-a pus mâna peste a mea, pe care o ţineam pe masă. Ceea ce însemna că nu e cazul să ne contrazicem, pentru că totuşi acesta e adevărul.

De pe stânci atârnau smocuri de flori. Dar vremea anemonelor, a zambilelor şi a orhideelor, pe care aş fi vrut atâta să le văd, trecuse.

Cabinele funicularelor, parcă făcute din sticlă, ne-au ridicat din Anacapri, şi ne-au îngăduit să aruncăm o privire asupra livezilor de duzi şi portocali. Vederea ce se deschidea de la înălţime spre Golfo di Napoli m-a înspăimântat.

Am fobia înălţimii. De fiecare dată mă trage în jos o forţă de neînvins, de neînţeles. Probabil că îmi lipseşte curajul. Aşa socoate Märten. Şi azi mi-a dat s-o înţeleg, în felul său.

Şi de data aceasta căutam să evit înălţimile. Deşi de acolo se puteau vedea bine fumul Vezuviului şi zăpezile
Apeninilor. Cu multă plăcere aş fi pus mâna pe o cazma şi aş fi săpat măcar un petec de pământ

virgin, dacă aş fi aflat vreunul. Ca să găsesc sub vreo tufă de rozmarin o ulcică de lut plină cu monede de pe vremea împăratului August.

August îmi era simpatic. El primul a adus pe insulă arbori şi plante. Tiberiu a transformat insula într-un lăcaş al atrocităţilor şi viciilor. Dar Konstantin socotea că dacă e să sapi, atunci trebuie să sapi anume pe Monte
Tiberio, în perimetrul vilei. Fără a mai socoti faptul că locurile acestea au fost demult jefuite de piraţi şi de sarazini.

Märten întinse mâna peste marginea unei stânci, rupse dintr-o crăpătură un smoc de flori de munte şi mi le oferi. I-am promis că am să pun florile la uscat şi am să le păstrez. Märten râse.

— Am să le pun la uscat şi am să le păstrez, mă îngână el. Tot aşa cum faci cu amintirile tale.

Nu era o ironie, ci o dovadă de înţelegere a adevărului.

— Şi ce-are a face? am zis eu.

— Îşi pierd mirosul şi culoarea.

— N-are importanţă.

— Se destramă.

— Dar mi-au făcut o bucurie. Oare asta nu importă?

— Asta poate că da, se învoi Märten. Ori i-a fost teamă că dacă va spune altfel mă va mâhni? Şi a recunoscut că eu am dreptate, deşi poate că nu era aşa?

Pe scenă ştiam întotdeauna cine sunt şi cine trebuie să fiu. Cât de greu îmi era să mă desluşesc acum pe mine însămi, când nu aveam un text gata! Mă vedeam în lumina cea mai deplorabilă. Îmi vedeam laşitatea, care nu-mi îngăduia să încep viaţa din nou. Încercam să-mi dau dreptate zicându-mi că poate să acţioneze hotărât numai cine nu are ce cumpăni şi nu are ce pierde.

L-am rugat pe Märten să mă însoţească. Nu puteam să părăsesc Anacapri fără să fi văzut San

Michele. Mai aveam puţin timp pentru asta, totuşi am zis:

— Mai putem să ne repezim până acolo.

N-am recunoscut locurile de pe vremea lui Munthe.

Aşa cum le-a descris el. N-am găsit scara, cele şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte săpate în stâncă pe care se urca din Marina la Anacapri.

Unde a dispărut toată frumuseţea aceea sălbatică?

Nu vedeam nici cimbrişor, nici caprifoi. Numai nişte hortensii uriaşe, sădite în ghivece, în peluze de gazon bine întreţinute.

— Ce ai tu împotriva lor? încercă Märten să-mi îndulcească dezamăgirea. Sunt aşa de frumoase!

Şi vederea spre mare o închideau arborii înalţi crescuţi de atunci. Era o descoperire întristătoare. Am încercat cu alt prilej ceva asemănător. Când am constatat că locul crângului unde mergeam în copilărie după fragi a fost asfaltat. Sau că o casă care altădată îmi stârnea admiraţia arăta acum deplorabil. Şi oraşul care-mi era drag se ruina şi murea. Dar el se reînnoia totodată. Lua pentru mine o înfăţişare străină, al cărei suflet îmi era însă cu desăvârşire necunoscut.

Alţi arbori închideau vederea spre Marina. Şi probabil că femeile de pe această insulă nu cunoşteau acum legenda despre Fecioara Maria care a pus cămăşuţa pruncului său la uscat pe o tufă de rozmarin.

Altminteri, aici era şi acum nespus de frumos. Dar pe mine mă irita faptul că Märten se uita mereu la ceas.

— Nu te mai uita tot timpul la ceas, l-am rugat.

— Iartă-mă. Dar timpul nu stă în loc.

— Ştiu. Ştiu! Las’ că nu se-ntâmplă nimic, chiar dacă întârziem un pic.

— Noi doi şi aşa întârziem peste tot, spuse Märten.

Speram că vom apuca să vizităm şi vila. Voiam să văd dacă voi recunoaşte lucruri de mult ştiute, dar pe care nu le-am văzut niciodată. Voi găsi oare pardoseala de mozaic de pe vremea lui August, reprezentând butuci de vie? Şi colonada care e, poate, şi azi împresurată de epomeade şi trandafiri? Voiam să văd vitraliul dăruit de Eleonora Duse.

Dar, desigur, cel mai mult aş fi vrut să mă pătrund de atmosfera de la San Michele, unde locuia nu prea demult admirabilul doctor Munthe, care iubea animalele şi păsările şi era prieten cu ele. Putea fi pe bună dreptate asemuit cu sfântul Francisc.

L-am întrebat pe Märten dacă a citit *Cartea de la*
San Michele.

A citit-o. Demult de tot şi nu-şi mai amintea aproape nimic.

I-am arătat foarte bucuroasă portalul. L-am recunoscut. Numai că în faţa uşii nu mai creştea un mesteacăn.

Poate era mai bine că Märten nu-şi amintea nimic despre doctorul Munthe, care înainte de război a polarizat atenţia cititorilor din întreaga lume. Viaţa l-a silit pe Märten să înţeleagă că uciderea intenţionată a unui câine, la care el a fost martor în copilărie, nu era nici pe departe una din faptele cele mai odioase ale oamenilor. Şi era în drept să întrebe: oare mulţi oameni a salvat umanismul de camerele de gazare?

Doctorul Munthe a salvat mii de ciocârlii migratoare pe care le aşteptau capcanele întinse pe insulă. Păsărilor prinse li se scoteau ochii, după care erau puse în colivii şi transformate în cântăreţi captivi.

Märten ar fi putut să spună: pe noi ne-au transformat în cai cântători. Mulţi dintre noi ar fi

rămas în viaţă dacă ni s-ar fi dat măcar mâncarea ce se dădea porcilor din lagăr.

M-am lipit de Märten.

— Mă gândeam la nişte lucruri sinistre.

— Într-un loc atât de superb? întrebă el.

Vila San Michele era în ziua aceea închisă pentru vizitatori. Puteam să duc cu mine numai bucuria că am recunoscut ca pe nişte vechi cunoştinţe gemuleţele cu grilaj din fier forjat îndreptate spre mare şi portalul. Şi capitelurile coloanelor aduse aici de la vila lui Tiberiu îmi erau cunoscute. Stăteau de o parte şi de alta a uşii, în chip de bănci.

Soarta ne-a mai pregătit o mică surpriză.

Nu departe de vila San Michele se vindeau la un chioşc tot felul de bibelouri. Depăşeau puterea noastră de cumpărare.

Dar în momentul în care am trecut pe lângă chioşc, s-a deschis o cutie lăcuită, în care stătea în poante o balerină drăgălaşă ca o păpuşică. În sunetele cântecului
Santa Lucia, balerina începu să facă piruete.

Am rămas încremeniţi, ca nişte copii vrăjiţi de jucăriile din vitrina unui magazin de sărbători. Sufletul mi s-a umplut de o mare duioşie, cum poate să provoace numai ceva extrem de sincer şi naiv.

Eu ţineam mâna pe cureaua lui Märten, iar el mă cuprinse pe după umeri. Am stat aşa până ce muzica a încetat şi cutia s-a închis. Iar Märten i-a mulţumit chioşcarului pentru aceste clipe minunate.

Desigur că întârziasem.

Toţi şedeau deja la masă. Ne servea patroana hotelului în persoană. Era, ca majoritatea *padronelor în* vârstă, scundă şi grasă. Pe degetele ei bucălate, scurte, sclipeau perle şi briliante. În loburile mari ale urechilor scânteia ceva preţios.

Ne-a dăruit solemn fiecăruia dintre noi câte o ilustrată cu vederea hotelului. Ne-a strâns mâinile şi

şi-a exprimat speranţa că o vom mai vizita.

— *Si, si,* i-am făgăduit eu politicos.

Ni s-au servit *frutti di mare* şi vin de Chablis. În grupul nostru s-au găsit veritabili gurmanzi.

Deodată însă Fevronia împinse hotărât şi cu repulsie cât mai departe farfuria din faţa sa şi-i ceru lui *il cameriere,* care stătea complet fâstâcit, să-i dea orice altceva, dar să fie comestibil.

Fevronia rămase în aşteptare. Aştepta, pare-se, să ne indignăm cu toţii împreună cu ea şi să-i urmăm exemplul.

Il cameriere se grăbi s-o cheme pe patroană. Două picoliţe se iviră în uşă, ca să ne privească. Apăru patroana. Îşi ascunse un zâmbet sub pleoapele grele şi dădu dispoziţii să se înlocuiască pentru Fevronia darurile mării cu macaroane în sos de roşii, aşa cum ceruse ea.

Meiler lăsă să-i scape o observaţie.

Masa continuă.

Fevronia – toată o întruchipare a reproşului – îşi înfipse furculiţa în ghemotocul de macaroane. Liniştea desăvârşită de la masă o descumpănise.

— Nimeni nu mă poate sili să mănânc tot felul de porcării. Nu voi permite ca cineva să-şi bată joc de mine.

Când nici la aceasta nu urmă niciun răspuns, ea luă cu asalt macaroanele.

Konstantin mă întrebă ce am să fac după masă, în timpul liber.

— N-aţi dori să faceţi o plimbare prin parcul lui
August?

Eu contam pe Märten. I-am răspuns că am altceva de făcut.

— Păcat! spuse el.

Hotelul unde am luat masa, pe o terasă expusă curentului, nu era frumos. Îl alcătuiau două clădiri legate între ele printr-o verandă ca un coridor. Faţada prezenta o multitudine de ferestre în stiluri diferite. Erau aici şi ferestre arcuite ca în gările de

cale ferată, şi altele, de diverse dimensiuni şi cu diverse cercevele.
Poate că lumea care locuia aici în plin sezon mai înfrumuseţa cu splendoarea ei această monstruozitate.
Arhitectura celor mai frumoase oraşe o pot poci cu prezenţa lor oamenii de pe stradă. Dar tot oamenii o pot face mai frumoasă. Pentru că numai omul cu înfăţişarea sa poate să înfrumuseţeze sau să pocească. Ceea ce şi face, în măsura puterilor sale.

Am convenit cu Märten să hoinărim pe străzile din
Capri. Să ne uităm la prăvălioare şi să ne pierdem în ulicioarele cu bolţi din trandafiri căţărători. Să cercetam unde duc scările şi terasele.

— Ori poate ţi-ai făcut alt program?

Märten nu avea alte proiecte.

— Cum vrei tu, zise el.

— Ceea ce vreau eu nu se poate. N-am ţinut însă să-i explic ideea mea, ci am spus că ar fi bine să privim de pe Monte Solaro cum coboară soarele în mare după insula Ischia.

— Am auzit că e un spectacol fără egal.

— Asta n-ai s-o poţi vedea. Diseară vom fi deja la
Roma, spuse Märten.

— Ţie nu-ţi pare rău să pleci aşa de repede de aici?

Märten nu răspunse.

— Eu însă aş vrea ca ziua de azi să fie cea mai lungă zi din viaţa mea.

— Dar şi cea mai lungă zi are un sfârşit.

Priveam vitrina unei prăvălii. Erau expuse bluze-cămăşi în nuanţe fine, cu ornamente turceşti, foarte la modă. Le vedeai în fiecare vitrină. Dar niciuna nu semăna cu alta.

— Cine îţi poartă ţie de grijă?

— În ce sens?

— Cine face ordine cu lucrurile tale? Cine îţi ţine gospodăria?

— Sora mea.

— Da? Sunteţi în relaţii bune?

— Nu.

— Ia uite ce călugăriţă frumoasă!

— N-am observat, regretă Märten.

Într-adevăr, avea ce regreta. Era o călugăriţă de o rară frumuseţe.

— Altă dată caută să-mi spui mai devreme.

— Ce-ai zis, Märten? Nu te împaci cu sora ta? De ce?

— Tot din aceeaşi cauză.

Da, ştiam că ei priveau viaţa fiecare într-alt fel. Sora a privit evenimentele din iunie ca pe o dramă, Märten –

ca pe o sărbătoare. Şi aşa mai departe, în toate. Märten ar fi trebuit să locuiască separat de sora sa. Dar sunt oare toate dorinţele realizabile şi posibile?

Purtam de dimineaţă cu mine bucheţelul de flori de munte.

— Uite, nu s-au veştejit.

Parcă răspunzând la asta, Märten spuse că vede un fir cărunt în părul meu.

— O-o, sunt destule. Dacă te uiţi mai de-aproape.

În geam se vedea imaginea mea: o femeie zveltă într-o rochie fără mâneci, care îi vine bine.

— E cald, m-am plâns.

— Da. Ce să-i faci?

Să ne aşezăm sub o umbrelă? Undeva unde nu pătrunde aerul marin.

— Hai să ne aşezăm, se învoi Märten.

Parcă ne aflam într-un decor de operă italiană. O

scenă luminată de un soare vesel. Pergole cu trandafiri de hârtie şi recuzită din carton presat. Părea că dintr-o clipă în alta va ieşi în stradă un cor, şi dansatorii vor fugi în jos pe scări în piaţa dinaintea cafenelei *Perugino,* unde stăteam întrebându-ne dacă să mai rămânem aici sau nu.

— Uite, călugăriţa aceea se întoarce, am zis. Acum ai s-o poţi vedea.

— Crezi că e cuviincios să te uiţi aşa la un om? Şi o fi oare chiar aceeaşi călugăriţă?

— E aceeaşi, da.

— Sunt două, remarcă Märten.

— Uită-te la aceea cu cărţi.

— Sunt ziare.

— Mă rog, totuna.

— Nu e chiar totuna dacă sunt ziare sau cărţi. E totuşi o diferenţă, observă Märten.

— O, Doamne! am râs eu. Uită-te, uită-te!

De aproape, faţa călugăriţei nu arăta chiar aşa de tânără cum mi se păruse mie. Totuşi era foarte drăguţă.

— N-aş vrea să fiu călugăriţă, am zis. Viaţa lor e o viaţă neconsolată nu? Dar mi-am dat seama numaidecât că „neconsolată” nu era cuvântul potrivit.

— Ele însă găsesc că viaţa noastră e lipsită de orice speranţă.

— Socoţi că sunt pe deplin fericite?

— Aşa socot, răspunse Märten. Pentru că ele cred şi nu au îndoieli. Toţi cei care cred sunt fericiţi în forul lor lăuntric.

Am ocolit cafeneaua „Perugino”. Ca să nu fim ispitiţi să ne aşezăm sub o umbrelă.

Nu mai ştiam unde să mergem. Märten desfăcu din mers planul de buzunar al insulei Capri.

— Hai să mergem în parcul lui August.

Desigur, în parcul lui August. Şi, dacă ne va permite timpul, să admirăm priveliştea de pe Damecuta sau să vizităm vila Jovi. Să urcăm pe Monte Solaro.

Märten împături planul şi îl vârî în buzunar. Speram să găsim cu ajutorul trecătorilor parcul lui August.

Pictura marină încă nu a izbutit să surprindă frumuseţea uimitoare a mărilor sudice. De cele mai

multe ori se realizează numai nişte poze dulcege. O dulcegărie albastră lipsită de orice expresivitate. Pictorii înţeleg mai bine valurile puternice stârnite de furtună sau marea acoperită de nori sumbri pe vreme rea. Pentru că o mare calmă poate să prindă viaţă pe pânză numai atunci când artistul îi transmite gândurile sale. Dar cine nu a cunoscut furtuni şi răzmerite lăuntrice, zbuciumul deznădejdii, cine pictează numai aspectele exterioare, acela nu ştie nimic despre mare.

Aşa mi-a spus odată un pictor, şi am ţinut-o minte, pentru că şi în alte domenii ale artei lucrurile stau la fel.

La picioarele noastre, în adânc, se întindea fâşia de nisip a ţărmului de la Marina Piccola. Din această parte a insulei, umbra lungă a înaltului zid de stânci nu cădea pe mare ca din partea cealaltă, dinspre Grotta Azzurra,

Şi culorile mării se schimbau aici mai lin, aproape pe neobservate. Pentru că uriaşa suprafaţă a mării reflecta doar azurul cerului şi nu avea o expresie proprie. Numai într-un singur loc, unde se aşternuseră umbrele stâncilor înalte, marea impresiona mai mult.

Mă aflam în această nemărginire albastră întocmai ca într-o splendidă dimineaţă de duminică a copilăriei mele.

Trecuse de-acum o jumătate de zi.

Pe aleile de nisip galben din parcul lui August se aşterneau umbrele coconarilor. Îl ţineam pe Märten de mână; mi se părea că dacă îi dau drumul, starea aceasta de spirit, firavă, trecătoare, va dispărea.

Nici Märten şi nici eu nu ştiam cum se numesc arborii de pe aici. De altminteri, nici nu era nevoie. Tot n-ar fi pătruns în plimbarea aceasta a noastră, în care era loc numai pentru noi înşine.

Şi atunci… şi atunci Märten îşi retrase deodată mâna dintr-a mea. Spunând că, după părerea lui, totul aici e prea dulceag.

— Ce-ai spus, Märten? Prea dulceag? am întrebat speriată.

La o bifurcare a aleii îşi făcură apariţia tovarăşii noştri de drum. Konstantin şi Meiler. Mă stânjenea întâlnirea cu profesorul, pentru că respinsesem propunerea lui de a face o plimbare prin parcul lui August. Ei încă nu ne observaseră dar asta se putea întâmpla în orice clipă.

Meiler îi venea profesorului până la umăr, din care pricină Konstantin trebuia să se aplece în timpul convorbirii. Ca şi când n-ar fi fost sigur că cele spuse de el vor ajunge la urechile conlocutorului său.

— Iarăşi vă sfădiţi? am zis eu.

— Ne cheltuim jumătate din viaţă cu discuţiile astea, se plânse Meiler.

— Vorbeam despre moralitatea lui Tiberiu, preciză
Konstantin. Mommsen a demonstrat că Tiberiu a fost unul dintre cei mai oneşti împăraţi ai Romei.

— Şi cine e, mă rog, acest Mommsen? întrebă Meiler cu aerul unui profan.

— Mommsen a fost un cercetător al istoriei Romei, antice.

— Şi a aflat el asta? Dar a aflat el oare de ce acest împărat a fost sufocat cu perna? întrebă Meiler cu un aer victorios. Mommsen ăsta al dumneavoastră.

— Nu e deloc al meu, replică Konstantin cu demnitate.

— Bine, zise Meiler şi dădu din mână. Ducă-se dracului Mommsen ăsta!

Eu am propus să continuăm discuţia pe o bancă. Tot nu puteam să rămân singură cu Märten.

— Aţi fost pe platou? întrebă Konstantin.

— Da. Am privit marea.

— Încotro, Saskia? mai întrebă Märten.

— Nicăieri. Vreau să văd agavele astea mai de aproape.

Erau plantate printre bolovani şi se înscriau bine în mijlocul lor.

Când m-am întors, bărbaţii discutau despre statul lui
Tiberiu, în care puteai fi lesne osândit la moarte, iar călăii câştigau uşor o bucată de pâine şi aveau mult „de lucru”.

Dacă, din lipsă de dovezi, denunţătorul nu putea pune în cârcă victimei sale vreo crimă, el o acuza de ofensarea idealului imperial.

Un om care îşi vindea casa cu mobilier cu tot şi cu bustul împăratului era trimis în judecată. Iar femeile care îndrăzneau să se dezbrace în casa lor acolo unde stătea bustul împăratului erau condamnate la moarte pentru ofensă adusă cezarului.

După legile lui Tiberiu, un om putea fi tras la răspundere şi pedepsit cu asprime chiar şi pentru nişte cuvinte imprudente spuse într-un cerc restrâns, sau pentru un schimb de opinii între prieteni. Desigur, dacă oamenii stăpânirii miroseau ceva. De aceea prietenia începuse să fie socotită primejdioasă. Sinceritatea era considerată demenţă. Iar încrederea între rude, uşurinţă.

— Ce spune Mommsen ăsta al dumneavoastră despre toate astea? îl întrebă Meiler pe Konstantin. Eu cred că e o străduanie ignobilă aceea de a demonstra generaţiilor viitoare bunătatea împăraţilor.

Meiler resimţea o mare satisfacţie de pe urma victoriei repurtate asupra lui Mommsen. Propuse să se bea cu acest prilej o sticlă de Cinzano într-o piaţă din Capri.

— Să mulţumim parcului lui August şi să mergem.
Meiler era foarte nerăbdător.

Aici nu mai era, într-adevăr, nimic de văzut. Am simţit asta încă din clipa în care Märten şi-a retras mâna dintr-a mea.

Meiler ridică paharul:

— În sănătatea dumneavoastră!

I-am mulţumit cu o uşoară înclinare a capului

— Aceşti Mommseni au scris câte şi mai câte, şi noi nu suntem obligaţi să le dăm crezare.

— Scaunele de răchită de aici sunt foarte comode, am remarcat eu.

— Ştiţi, puţini sunt arhitecţii care izbutesc să conceapă scaune comode, spuse profesorul. Ce preţ poate avea un scaun frumos dacă nu-ţi asigură odihna?

— Şi alte privilegii, adăugă Meiler.

Apoi mi se adresă mie:

— Spuneţi-mi, Saskia, dumneavoastră mâncaţi înainte de spectacol?

— Nu. Când eşti sătul, devii indiferent.

— Just. Luaţi cumva calmante înainte de a ieşi în scenă?

— Nu. Un coleg de-al meu a luat elenium ca să-şi calmeze nervii, şi în timpul spectacolului rostea replicile aşa de lent, cu pauze aşa de mari, încât mai că-mi venea să răspund eu în locul lui.

Mi-am amintit că, totuşi, cunosc un actor care, înainte de a ieşi în scenă, mânca de fiecare dată o bucată mare de carne. Ca să se simtă mai sigur de sine.

— Mă uit la piesele astea de azi şi mă mir, zău. Recunosc ideile eroilor negativi ca pe ale mele. Iar la eroii pozitivi totul e neadevărat, spuse Meiler.

Vinul îşi făcea efectul.

Meiler umplea zorit paharele şi Märten îl urmărea zâmbind. Mie nu-mi ieşea din cap că, după părerea lui, frumuseţea insulei Capri e o frumuseţe dulceagă.

— Aţi auzit ce i-am spus Fevroniei? „Mâncaţi viermişorii şi moluştele astea, şi atunci n-au să vă mai ofenseze!”

Meiler se prăpădea de râs. Mi s-a făcut teamă să nu se sufoce de atâta râs.

— Într-adevăr, spusese cam aşa ceva la masă.

Am încercat să-l opresc:

— Încetaţi, Mark! Oricum, Fevronia este o personalitate.

— Bineînţeles! exclamă Meiler. Ce, eu zic nu? Nepotul meu spune întotdeauna despre portarul *şcolii*: „E o personalitate!”. Toată şcoala îl admiră. Omul s-a prezentat de treisprezece ori la examenul de conducere pentru motoretă şi de fiecare dată a căzut. În fiecare an le spune din vreme absolvenţilor: „Trebuie să aveţi respect pentru un om în vârstă! Să vezi cum a fost anul trecut! Cine şi-ar fi putut închipui că neisprăviţii ăştia n-au să-mi dea măcar o juma de litru în cinstea absolvirii şcolii!” În sănătatea cui bem acum?

Alături de prima sticlă de Cinzano apăruse a doua.

— Trăiască Anacreon, cântăreţul vinului şi al iubirii!
exclamă Konstantin.

Toţi aveam obrajii uşor îmbujoraţi şi fiecare ardea de dorinţa de a da sfaturi altora.

— Noi nu învăţăm nimic! spuse Meiler cu emfază.
Cei care subliniază mereu că învaţă, în realitate abia învaţă să copieze şi să reproducă. Pentru că nimerii nu poate învăţa de la altcineva să creeze.

Pe lângă noi trecu un bărbat blond. Purta pantaloni de pluşcord de culoare deschisă, haina o ţinea aruncată neglijent peste umăr.

— Aşa e moda acum? întrebă Meiler, referindu-se la costumul lui.

Noi socoteam că da.

— Dar eu? Ce, costumul meu nu e în ton cu moda?

Noi socoteam că nu.

— Cum aşa? exclamă Meiler, sincer mirat. Nu e în ton cu moda? Dar soţia mea l-a cumpărat la un magazin de confecţii la proba a doua. Apoi, în zece zile mi l-au ajustat pe mine. Am considerat întotdeauna acest lucru ca o realizare a artei confecţiilor…

Märten îşi consultă ceasul.

— Avem timp, îl consolă Konstantin.

Foarte bine dispus, acesta semăna cu un băieţaş binecrescut într-o companie proastă. Noi ne păream unii altora nespus de simpatici.

Meiler îl cuprinse pe Märten pe după gât:

— Uite ce, de mult voiam să vă spun: civilizaţiei i-au fost rupte ramurile cele mai bune şi mai roditoare. Printre rudele mele erau oameni eminenţi. Notaţi, am spus „erau”.

Dar Mommsenii n-au să vă spună nimic despre asta.

Mommsenii nu cercetează, Mommsenii doar deplasează adevărurile vehiculate curent şi unanim acceptate dintr-un secol în altul.

— Mark, potoliţi-vă, spuse Konstantin. Întotdeauna când vrei să fii crezut, trebuie să vorbeşti rece şi fără patimă.

L-am întrebat cu jumătate de glas pe Märten:

— Tu ai stat tot timpul în aceeaşi cameră cu Meiler;

Ce, voi n-aţi discutat niciodată?

— Am discutat, răspunse Märten. Dar nu despre chestiuni personale.

Am observat de mult că cei pe care viaţa i-a lovit crunt nu-şi deschid inima în faţa primului venit.

Un tânăr traversa piaţa cu paşi mari. Mi s-a părut al naibii de cunoscut Mi-am dat seama cine e abia atunci când s-a strecurat printre măsuţe.

— Riccardo! am exclamat în cor şi am început să-i facem bucuroşi semn cu mâna.

Il pedotto ne înştiinţă că, dacă nu intenţionăm să rămânem în Italia, ne mai rămân puţine minute la dispoziţie pentru a ajunge la Marina.

Noi nu aveam deloc asemenea intenţii şi de aceea am încheiat imediat banchetul.

Am plătit consumaţia.

— S-a spus că omul nu trebuie să strângă banii, ci să-i cheltuie, constată suspinând amarnic Meiler. Avea temeri serioase că nu va putea să cumpere un cadou soţiei sale.

Până la plecarea vasului mai rămâneau vreo zece minute.

— *Buono viaggio!* ne ură chelnerul, clătinându-se uşor. Ori poate numai ni s-a părut?

— *Addio! Grazie!* i-a mulţumit Konstantin în numele nostru. Petele roz de pe obrajii lui se lăţeau.

Eu n-am uitat pe măsuţă bucheţelul de flori de munte.

Florile încă nu se ofiliseră.

— Ce flori frumoase! i-am spus lui Märten.

— Şi zici că ziua aceasta a fost cea mai lungă zi din viaţa ta? mă întrebă el.

Ah, nu. Pentru fericire nu e niciodată timp de ajuns.

Dar i-am spus:

— A fost o zi superbă.

10

MAI AVEAM DE STAT LA ROMA UN sfert de zi.

Înfruntarea dintre Iacov şi îngeri continua. Mai bine aşa decât platonism. Imagini religioase naive, deşarte şi schematice. Orice artă e în felul ei ipocrită. Pentru că spiritul uman parcă nu vrea să se adapteze la adevărul nud. El are nevoie de mituri.

Ultimele ore de la Roma le-am petrecut în Pinacoteca
Vaticanului.

Era urât din partea mea că, printre atâtea comori de artă din cele mai rare, puteam raţiona aşa de lucid. Dar unele tablouri mă indispuneau. Ele îmi înfăţişau nişte deşerturi pline de făgăduinţi. Aceleaşi crepuscule, aceleaşi spaime. Şi îmi cereau să mă supun lor întru totul. Dar sensul artei sacre era aici simplificat şi redus. Numai dracul şi îngerul.

Meiler gândea cam la fel. Dar el considera că scriitorii trebuie să distrugă miturile, să se ridice împotriva divinizării şi a religiei. Pentru că dacă raţiunea umană a ajuns să pătrundă în galaxie, ea trebuie să pună capăt miturilor şi pseudo-adevărurilor din viaţa publică. Să smulgă şi să arunce foile de viţă lipite pe lucruri morale şi fireşti.

Foile astea de viţă l-au şi înfuriat pe Meiler. Oamenii aceştia din Vatican făceau pe moraliştii, ei au lipit foi de viţă pe statuile antice. Dar tocmai ele aţâţau curiozitatea, căci figurile arătau şi mai impudice în nuditatea lor.

— Desigur, spuse Meiler, societatea se simte stânjenită când cineva se apucă să distrugă miturile.

După care mă întrebă ce părere am eu.

I-am răspuns că orice poetizare a credinţei e un rău.

— Şi totuşi, o credinţă este necesară. Pentru că cei care se ocupă cu căutarea adevărului sunt întotdeauna bătuţi mai mult decât cei care cred pur şi simplu.

— Asta nu înseamnă nimic. Azi în toată lumea se distrug miturile religioase.

Aşa a zis Konstantin.

Märten îmi spuse:

— Dă-mi mâna.

I-am dat-o.

El îmi puse în palmă o liră pontificală. Oare chiar a mers după ea la Banco di Santo Spirito?

— Pentru fiul tău, spuse.

Eu uitasem de promisiunea pe care i-o făcusem băiatului meu.

— Märten, am îngânat, ţinând lira în palma deschisă, tu ai ţinut minte până şi asta…

De ce eram tristă?

Oricum, pentru mine s-a repetat primăvara.

Am văzut Primavera păşind impetuos prin crângurile de portocali. Desculţă, cu flori în părul încâlcit, cu o cunună de ierburi la gât. Dar în colţurile gurii avea cute de durere şi în ochi îi stăruiau îngrijorarea şi o tristeţe ascunsă.

Fevronia îi spuse lui Meiler pe un ton admirativ!

— Priviţi cu câtă exactitate desenau oamenii în vechime. Erau într-adevăr nişte mari artişti.

— Ba bine că nu, răspunse Meiler. Numaidecât se vede că straiele lui Iosif sunt din piele de capră. E bun tot ce poate fi văzut cu ochii şi atins cu mâna.

Din pricina Fevroniei, eu eram moleşită şi nedormită.

O jumătate de noapte şi-a făcut valiza. Scotea din ea cumpărăturile, le împacheta din nou, mai bine, aşa cum i se părea ei. Aşeza şi tot reaşeza lucrurile. Făcea hârtia să foşnească şi cugeta cu glas tare cum să vâre în valiză tot ce nu putea să încapă.

Apoi s-a dus în baie. S-a bălăcit mult. Când mi-am zis că a terminat cu foiala ei obişnuită, Fevronia s-a apucat să spele rufe.

Abia am aţipit, că am auzit din nou încuietorile valizei deschizându-se.

Nervii îmi erau încordaţi la maximum, nu puteam să adorm.

Fevronia a rupt o filă din blocnotes şi a scris pe ea adresa ei de-acasă. Ca să-i fac cândva o vizită.

— Aş fi foarte bucuroasă, mi-a spus ea cu toată sinceritatea.

Totuşi am adormit. Pentru că după un timp m-a trezit scârţâitul patului. Fevronia făcea gimnastica de dimineaţă. Exerciţiile acelea care semănau cu mişcările de picioare ale unui ciclist.

— N-aţi dormit deloc?

— Am dormit totuşi un pic, răspunse ea cu multă vioiciune.

Valiza era iar deschisă. Fevronia intenţiona să-şi împacheteze mai bine lucrurile.

— Fiecăruia trebuie să-i duci ceva, îmi explică ea, arătând maldărul de pacheţele.

— Ce-i duceţi mamei dumneavoastră?

Rămase o clipă descumpănită.

— Îi cumpăr ceva acasă. E bătrână, ce-aş putea să-i duc? Are de toate. Trebuie să-i iau ceva fiicei mele.

Se pare că asta e legea vieţii. Părinţii îşi dau partea lor copiilor, aceştia o dau copiilor lor, şi nu invers.

O sumedenie de madone.

Madone bizantine, impunătoare şi trufaşe. Altele, neajutorate şi anemice. Ceea ce, de altminteri, nu se putea spune despre tânăra şi rumena Marie a lui Rafael.

Oricum, era ceva care le făcea pe toate să semene între ele, mulţumite fiind de pruncul lor. Ca şi femeile pământene; fiecăreia îi e drag copilul ei şi i se pare frumos. Dar nici Maria şi nicio altă mamă nu au putut să prevadă soarta fiului lor. Sau să-i ferească de răstignire.

Mamele duc întotdeauna grija omenirii şi caută s-o ferească cu preţul vieţii fiilor lor.

Priveam *Sfânta familie* înfăţişată de pictorul Carlo

Maratti şi mă gândeam că, oricât de sfântă ar fi o familie, încercările vieţii n-o ocolesc.

Sfinţi, numai sfinţi. De atâtea ori sfântul Pavel şi sfântul Petru! Şi Iuda. Mulţi martiri. Multe viziuni apocaliptice. Chinurile sfântului Hyeronimus.

Cu aceeaşi putere de previziune ar trebui înfăţişat în zilele noastre fascismul. Ca şi pericolul unui război atomic, care atârnă asupră-ne ca sabia lui Damocles.

— Credeţi oare că aşa ceva nu s-a mai făcut? spuse

Konstantin. Gândiţi-vă la încercările de manifestare impresionistă din zilele noastre. S-au făcut sculpturi strâmbe, strivite, încovoiate. Picturi în care omul e înfăţişat ciopârţit în bucăţi sau cu intestinele scoase. Un asemenea mod de gândire, o asemenea strigătoare viziune a primejdiei nu erau altceva decât glasul durerii.

Konstantin îmi aminti:

— Saskia, aţi promis să-mi răspundeţi la o întrebare.

— N-aţi uitat?

— După cum vedeţi.

Am strâns din umeri:

— Poate că nici acum n-aş putea să spun mai mult.

Cunosc Italia la fel de puţin ca şi în primele zile ale călătoriei. Până şi propria ta ţară înveţi s-o cunoşti într-o întreagă viaţă.

Nu i-am spus că totuşi am aflat câte ceva. Am învăţat să mă înţeleg ceva mai bine pe mine însămi. Şi să-mi dau seama de ce sunt capabilă, pentru că în fond nu sunt decât o fiinţă slabă. Pe toţi ne chinuie durerea lumii şi cu toţii încercăm să îndreptăm lumea, dar nu ne putem stăpâni pe noi înşine.

Se spune că călugării sunt sfinţi numai în poze.

În drum spre Pinacoteca Vaticanului am văzut atâta lux în statul papal, că am rămas stupefiată. Putea oare Hristos să presupună că discipolii învăţăturii lui despre egalitate, despre o viaţă simplă, vor deveni o clasă de stăpânitori care trăiesc în palate? Că Vaticanul va deschide în fiecare oraş o bancă şi că ideile lui vor deveni un prozaic obiect de comerţ?

Meiler spuse, privind imaginea minunilor cereşti:

— Cred într-o singură binefacere, a cerului. Când o femeie e fermecătoare, acesta e un dar ceresc.

Şi apoi:

— Saskia, dumneavoastră aţi fost un companion excelent. Mi-aţi adus numai bucurii.

I-am răspuns în acelaşi fel. Cum, de altfel, şi gândeam.

În ziua aceea, ziua plecării, căutam cu toţii să ne spunem unii altora ceva plăcut. Ca şi cum ne-am fi temut că nu vom mai avea un asemenea prilej. Ceva în loc de bun-rămas. Peste câteva ore, fiecare din noi avea să-şi continue singur propriul său drum.

Orice religie face promisiuni. Aaşaurul persan e cel mai darnic. E o sărbătoare care ţine zece zile, şi în acest răstimp tuturor muritorilor le e deschisă intrarea în paradis.

Imaginile pitoreşti ale raiului au început să mă obosească întocmai ca declamarea unei poezii. Prea multă frumuseţe celestă pentru o soluţie uniformă: îngerul şi dracul.

Un cunoscut de-al meu, pictor, picta numai drumuri de ţară şi bolovani. Câteodată – pere pe masă. De cele mai multe ori – îngrămădiri de bolovani sau câte o stană de piatră. Tablourile sale nu aveau niciun subiect, dar în viziunea lui ele deveneau o sinteză grandioasă, mult mai cuprinzătoare decât o concepea artistul însuşi.

Meiler spuse:

— M-am ruinat în aşa hal că nu-mi ajung bani nici pentru o gumă de mestecat.

— Mie mi-a rămas exact atâta mărunţiş.

— O-o! clătină el din cap. Aveţi simţ practic.

Eu şi Märten nu mai aveam ce să ne spunem. Priveam împreună sfinţi, şi martiri, şi sfinte familii.

Am plecat direct de la Vatican la aeroport. Roma mi se părea acum un oraş cu totul străin, cu care n-aveam nimic de-a face.

Pe aeroportul din Moscova bătea un vânt puternic. Ţineam strâns pachetul de hârtie în care era învelită pălăria mea cu trandafir roşu, ca să nu mi-l smulgă vântul.

Cerul era acoperit de nori, vremea era răcoroasă, însă în aer mirosea a primăvară. Iarba începuse să prindă verdeaţă, dar în copaci încă nu apăruseră frunzele.

M-am uitat în jurul meu. Toţi păreau grăbiţi. Un cu totul alt ritm. Tovarăşii mei de drum erau distraţi şi dispuşi sărbătoreşte. Unii din ei s-au mistuit pe neobservate în masa învălmăşită a

călătorilor şi a celor veniţi să întâmpine sau să conducă… Cei care mai aveau mult de mers până acasă erau zoriţi să-şi continue drumul cu trenul sau cu avionul. Pe Konstantin l-a întâmpinat un grup de prieteni. Când s-a urcat în maşină, mi-a făcut semn cu mâna. Meiler a plecat cu soţia sa.

Numai eu şi Märten tot mai stăteam locului.

— De ce plângi? întrebă Märten. Doar ai făcut totul după voia ta.

Märten era şi el aşteptat la Moscova, la un seminar.

— Stai mult?

— Câteva zile.

Am sărit de gâtul lui şi l-am sărutat.

I-am spus, mângâindu-l pe faţă:

— Să fii fericit. Dragul meu drag!

— Să fii fericită Sass, răspunse Märten şi îmi făcu complice cu ochiul. Ca să mă liniştească? Ori în semn de împăcare?! Ori nu-i mai rămânea nimic altceva de făcut? Ori poate se ascundea în asta mărturisirea amară că nu sunt decât un înveliş ce sună a gol pe dinăuntru…

Ştiam că nu ne vom mai revedea. Şi că el nu mă va uita niciodată. Tot aşa cum nici eu n-am să-l pot uita.

De-acum niciodată.

Niciodată.

---- Sfârşit ----

---

[1] Erou legendar rus (n.t.).

Table of Contents

[1] 267